Міністерство освіти і науки України

Кіровоградський національний технічний університет

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 9

Кіровоград
2009

Наукові записки.– Вип.9.– Кіровоград: КНТУ, 2009.– 267 с.

Збірник є науковим виданням, в якому публікуються основні результати наукових робіт викладачів та студентів університету.

Редакційна колегія:

Черновол М.І.	д.т.н., професор (головний редактор)
Кропівний В.М.	к.т.н., професор (заступник головного редактора)
Будулатій В.В.	відповідальний секретар
Воробєйчик В.Я.	к.ф-м.н., доцент
Гамалій В.Ф.	д.ф-м.н., професор
Давидов Г.М.	д.е.н., професор
Зіновік М.А.	д.х.н., професор
Златопольський Ф.Й.	к.т.н., доцент
Магопець О.С.	к.т.н., доцент
Кириченко А.М.	к.т.н., доцент
Магопець С.О.	к.т.н., доцент
Свірень М.О.	к.т.н., доцент
Миценко І.М.	д.е.н., професор
Настоящий В.А.	к.т.н., доцент
Носуленко В.І.	д.т.н., професор
Осадчий С.І.	к.т.н., доцент
Павленко І.І.	д.т.н., професор
Пальчевич Г.Т.	к.е.н., доцент
Пальчук О.В.	к.е.н., доцент
Плєшков П.Г.	к.т.н., доцент
Пономаренко І.П.	к.х.н., доцент
Решетов О.О.	к.ф.н., доцент
Сидоренко В.В.	д.т.н., професор
Слободян С.М.	д.с-г.н., професор
Тарнавський М.П.	к.е.н., доцент
Федунець А.Д.	к.т.н., доцент
Фільштейн Л.М.	д.е.н., професор
Щербина С.В.	к.п.н., доцент
Якименко С.М.	к.ф-м.н., доцент

© Кіровоградський національний технічний університет, 2009

УДК 661.882

С.В. Лопатенко, доц., канд. физ.-мат. наук
Кировоградский национальный технический университет

Конденсация и разделение продуктов хлорирования при производстве тетрахлорида титана

В статье описан технологический процесс конденсации и разделения продуктов хлорирования при производстве тетрахлорида титана, повышающий степень извлечения тетрахлорида титана и снижающий количество операций, а также энергозатраты. Основные технологические особенности процесса состоят в том, что отделение частиц шихты производят до охлаждения парогазовой смеси, а крупнодисперсных твердых хлоридов после охлаждения, после чего отделяют высокодисперсные твердые хлориды от парообразного тетрахлорида титана, используя нагретый при конденсации до точки росы тетрахлорид титана, затем конденсируют пары тетрахлорида титана, используя чистый тетрахлорид титана вначале с температурой окружающей среды, а затем охлажденный до температуры не ниже -23^{0}С.
тетрахлорид титана, конденсация, разделение, парогазовая смесь, фильтры, точка росы, диспергирование

Известные технологии конденсации и разделения продуктов хлорирования при производстве тетрахлорида титана, включают охлаждение парогазовой смеси, выходящей из хлоратора, разделение твердых и парообразных хлоридов, конденсацию паров тетрахлорида титана [1,2]. Охлаждение парогазовой смеси происходит через боковые поверхности «сухих» конденсаторов, а конденсацию осуществляют обильно орошая охлажденной до -10^{0}С суспензией тетрахлорида титана парообразных и высокодисперсных твердых хлоридов. Отстаивают конденсат, состоящий из тетрахлорида титана и твердых хлоридов, с последующим отделением осветленного тетрахлорида титана от его суспензии и выпариванием из суспензии тетрахлорида титана.

К недостаткам этих технологий следует отнести снижение с течением времени производительности процесса вследствие наружного охлаждения стенок конденсаторов, что производит к образованию на внутренних поверхностях теплообменных аппаратов теплоизоляционного слоя из твердых хлоридов, и, следовательно, к ухудшению теплообмена с окружающей средой. Это вызывает необходимость периодической чистки системы. Кроме того, полученную при конденсации смесь высокодисперсных твердых и жидких хлоридов очень трудно разделять отстаиванием смеси. К недостаткам следует отнести и большие энергозатраты, связанные с выпариванием из суспензии тетрахлорида титана (для этих целей на титано-магниевых комбинатах имеется специальное вспомогательное производство), а также энергозатраты, связанные с охлаждением больших количеств суспензии, необходимой для конденсации парообразных хлоридов.

Известна технология конденсации и разделения продуктов хлорирования при производстве тетрахлорида титана, включающая охлаждение парогазовой смеси до точки росы тетрахлорида титана путем диспергирования в неё суспензии, отделение крупнодисперсных частиц шихты и твердых хлоридов от парогазовой смеси, конденсацию паров тетрахлорида титана орошением жидких тетрахлорида титана, разделение высокодисперсных твердых хлоридов и тетрахлорида титана орошением парогазовой смеси жидким тетрахлоридом титана, полученным при конденсации паров от испарившихся капель суспензии тетрахлорида титана на стадии охлаждения с последующим возвращением полученной суспензии на диспергирование для охлаждения [3].

В этой технологическом процессе наблюдается недостаточно полное извлечение тетрахлорида титана вследствие совместного выделения из парогазового потока твердых частиц шихты и хлоридов. Технологическая схема сложна из-за совместной конденсации паров тетрахлорида титана и очистки парогазовой смеси от высокодисперсных частиц, осуществляемая в несколько ступеней. Велики энергетические потери при конденсации на последних стадиях вследствие орошения охлажденным тетрахлоридом титана всей парогазовой смеси.

Описанный в статье технологический процесс позволяет увеличить степень извлечения тетрахлорида титана, снижает количество операций и энергозатраты. Основные операции процесса конденсации и разделения продуктов хлорирования при производстве тетрахлорида титана:

- охлаждение парогазовой смеси до точки росы тетрахлорида титана путем диспергирования в неё суспензии тетрахлорида титана;
- отделение крупнодисперсных частиц шихты и твердых хлоридов от парогазовой смеси;
- конденсацию паров тетрахлорида титана орошением жидким тетрахлоридом титана.

Основные технологические особенности процесса конденсации и разделения продуктов хлорирования при производстве тетрахлорида титана:

- отделение частиц шихты производят до охлаждения парогазовой смеси, а крупнодисперсных твердых хлоридов после охлаждения, после чего отделяют высокодисперсные твердые хлориды от парообразного тетрахлорида титана, используя нагретый при конденсации до точки росы тетрахлорид титана;
- конденсируют пары тетрахлорида титана, используя чистый тетрахлорид титана вначале с температурой окружающей среды, а затем охлажденный до температуры не ниже -23^0С.

В изложенной технологии осуществляют раздельное улавливание частиц шихты и твердых хлоридов. Это связано с тем, что частицы шихты, не прореагировавшие в шахтном хлораторе, безвозвратно теряются. Потери оксидов составляют 1,34% от общего объема. Раздельное улавливание позволяет снова вовлекать частицы шихты (после предварительного их брикетирования) в процессе получения парогазовой смеси в шахтном хлориде, что способствует увеличению извлечения тетрахлорида титана.

Очищенная от частиц шихты парогазовая смесь поступает в вертикальный охладитель-конденсатор, в котором охлаждение осуществляют, диспергируя навстречу нагретому потоку парогазовой смеси суспензию тетрахлорида титана.

Отделение крупных частиц хлоридов осуществляют на инерционном пылеуловителе бункерного типа. При этом частицы хлоридов крупнее $30 \cdot 10^{-6}$ м улавливаются и накапливаются в сборнике.

Предварительно очищенную от крупных частиц парогазовую смесь направляют в мокрый уловитель высокодисперсных твердых хлоридов, в котором отделение высокодисперсных частиц от парогазовой смеси осуществляется вводя в неё капли нагретого до точки росы тетрахлорида титана. При этом условиях пары тетрахлорида титана не конденсируются, а высокодисперсные частицы твердых хлоридов «вымывает» из парогазовой смеси и стенок уловителя обильный поток капель нагретого тетрахлорида титана. Необходимое для «вымывания» количество (≈10 т/час) нагретого тетрахлорида титана получают, конденсируя очищенную от высокодисперсных частиц парогазовую смесь в трубах кожухотрубного теплообменника, расположенного в верхней части мокрого пылеуловителя. Конденсат по внутренним поверхностям многочисленных трубок стекает в очищенную от высокодисперсных частиц парогазовую смесь в мокром пылеуловителе, а затем его направляют в охладитель – конденсатор для охлаждения

парогазовой смеси до точки росы тетрахлорида титана. Таким образом, большая часть (≈90%) парогазовой смеси находится в замкнутом цикле (испаряется в охладителе-конденсаторе и конденсируется в кожухотрубном теплообменнике.

Использование этого цикла позволяет очистить парогазовую смесь от твердых хлоридов более, чем на 95 %. Кроме того, уменьшить количество операций вследствие разделения процессов очистки парогазовой смеси от высокодисперсных твердых хлоридов и процесса конденсации паров тетрахлорида титана.

Приблизительно 10 % очищенной от высокодисперсных частиц парогазовой смеси направляют на заключительную стадию процесса – конденсацию. В первом конденсаторе конденсируют (92%) поступающих паров, орошая их чистым тетрахлоридом титана при температуре окружающей среды. Неконденсирующиеся пары тетрахлорида титана (8%) направляют во второй относительный конденсатор, в котором их охлажденным до температуры не ниже -23^0C (-23^0C – температура замерзания тетрахлорида титана) чистым тетрахлоридом титана. Процесс конденсации паров тетрахлорида титана в двух конденсаторах диспергированным тетрахлоридом титана при различных температурах снижает энергозатраты вследствие охлаждения до низких температур меньших количеств жидкого тетрахлорида титана в холодильнике.

Предложенный технологический цикл поясняется схемой (рис. 1).

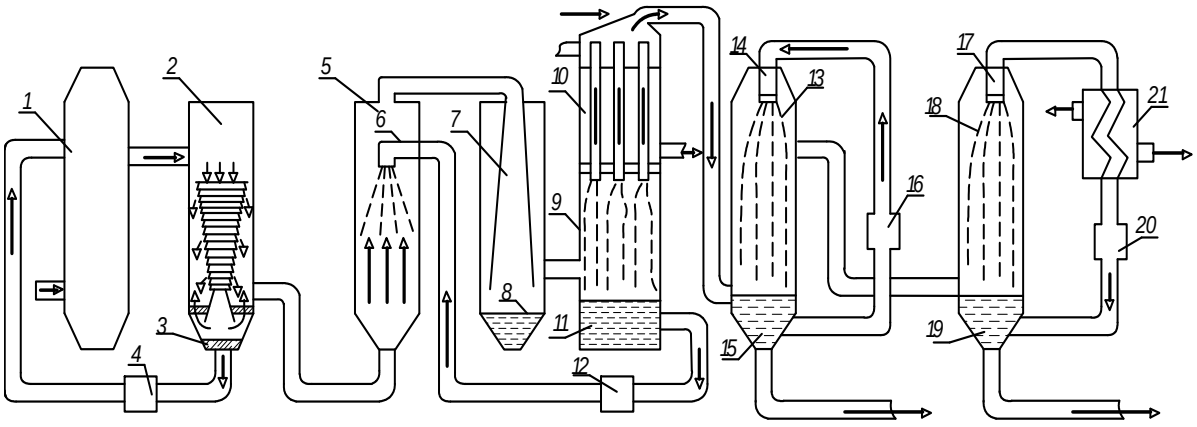

Рисунок 1– Аппаратурно-технологическая схема конденсации и разделения продуктов хлорирования

Шахтный хлоратор 1 соединен газоходом с жалюзийным пылеуловителем оксидов 2. В нижней части пылеуловителя 2 имеется бункер 3 для сбора оксидов. Бункер 3 соединен с производством шихты для хлорирования 4, которое в свою очередь связано с хлоратором 1. Пылеуловитель оксидов 2 связан с охладителем – конденсатором 5; в верхней части которого расположено диспергирующее устройство 6 и имеется выход для охлажденной парогазовой смеси, который связан с инерционным отделителем 7 твердых хлоридов от парообразных хлоридов. В нижней части инерционного отделителя 7 находится приемник 8 для сбора твердых хлоридов, а в боковой поверхности сделан выход для очищенных крупных твердых хлоридов газов, через который они попадают в мокрый пылеуловитель 9. В верхней части мокрого пылеуловителя 9 расположен кожухотрубный теплообменник-конденсатор 10, а в нижней – емкость 11 для сбора

суспензии тетрахлорида титана с погружным насосом 12, который соединен с диспергирующим устройством 6. Кожухотрубный теплообменник 10 соединен газоходом с относительным конденсатором 13, в верхней части которого расположено диспергирующее устройство 14, а в нижней – емкость 15 для сбора чистого тетрахлорида титана. Погружной насос 16 соединен с диспергирующим устройством 14, а ёмкость 15 – с резервуаром для накопления и хранения тетрахлорида титана. Оросительный конденсатор 13 соединен с газоходом с относительным конденсатором 17. В верхней части которого расположено диспергирующее устройство 18, а в нижней – ёмкость 19 для сбора чистого тетрахлорида титана. Погружной насос 20 соединен с холодильником 21 и далее с диспергирующим устройством 18.

Парогазовая смесь, нагретая в шахтном хлораторе 1 до 800^0С, проходит через жалюзийный пылеуловитель оксидов 2.Параметры пылеуловителя рассчитаны на объёмный расход парогазовой смеси, равный 6000 $м^3$/час (гидравлическое сопротивление 500 Па, скорость газов во входной части камеры – 7,5 м/с, входное сечение 0,22 $м^2$; содержит два набора по 26 лопастей решетки, выполненной из графита; длина каждой лопасти 0,47 м; высота пылеуловителя 1.38). Пылеуловитель 2 размещен в трубе диаметром 0,8 м и позволяет улавливать частицы размером свыше $0{,}5\cdot10^{-4}$ м. Отделённые от парогазового потока частицы оксидов собирают в бункер 3, из которых формируют брикеты 4 для хлорирования в шахтном хлораторе 1.

Очищенную от твердых частиц шихты парогазовую смесь охлаждают до точки росы (136^0С) тетрахлорида титана в охладителе-конденсаторе 5. С этой целью из диспергирующего устройства 6 навстречу потоку парогазовой смеси впрыскивают суспензию тетрахлорида титана при температуре окружающей среды. Количество тетрахлорида титана, необходимое для охлаждения парогазовой смеси от 860^0С до 136^0С, рассчитанное для газохода высотой h=7 м и диаметром d=1,2 м при производительности шахтного хлоратора – 6000 $м^3$/час составляет $36\cdot10^3$ кг/час.

Параметры трехсопловой центробежно-струйной форсунки 6 с цилиндрическим вкладышем рассчитаны исходя из объёмного расхода жидкого тетрахлорида титана, равного $5{,}78\cdot10^{-3}$ м3/с, перепада давления форсунки $3\cdot10^5$ Па и угла раскрытия факела 70 – 80^0С. При этих данных капли из равномерно заполненного факела распыла не попадают на стенки охладителя-конденсатора 5, а размер капель не превышает 10^{-3} м. Следовательно, время полного испарения тетрахлорида титана из капли суспензии, находящейся в нагретом газовом потоке не более 1,5 с и не превышает время нахождения капли в газоходе (≈2с). При отношении жидкого тетрахлорида к твердым взвесям в суспензии 5:1 из капель суспензии радиусом 10^{-3}м (после испарения из них тетрахлорида титана) получают твердые частицы радиусом $0{,}6\cdot10^{-3}$ м. Одновременно с процессом испарения тетрахлорида титана из капель в охладителе-конденсаторе 5 при охлаждении парогазовой смеси идет процесс конденсации газообразных высококипящих хлоридов на частицах, образующихся после испарения капель суспензии, и частицах, вынесенных из хлоратора.

Таким образом, частицы укрупняются за счет конденсации хлоридов из парогазовой смеси до точки росы которых выше, чем у тетрахлорида титана.

Из охладителя-конденсатора 5 охлажденная до 136^0С парогазовая смесь со взвешенными в ней укрупненными частицами поступает в инерционный отделитель твердых хлоридов 7. В инерционном отделителе 7 парогазовый поток с твердыми хлоридами направляется вначале вниз по расширяющемуся конусу, а затем поворачивает на 180^0 и выводится в верхней части через отверстие в боковой поверхности инерционного отделителя. В результате частицы твердых хлоридов подвергаются дополнительному усилию, направляющему их в сторону сборника 8. Расширяющийся конус позволяет постепенно снизить скорость газового потока и препятствует

вторичному уносу частиц и оседанию их на поверхности. В инерционном отделителе 7 скорость газа в свободном сечении камеры составляет примерно 1м/с, а во входной цилиндрической трубе около 15 м/с. Диаметр инерционного отделителя 7-0,8м, высота 1,2 м, гидравлическое сопротивление 45 мм.водн.ст. При этих условиях частицы пыли крупнее ($3 \cdot 10^{-5}$ м) улавливают на 85%.

Практически полного отделения высокодисперсных частиц от паров тетрахлорида титана добиваются в мокром пылеуловителе 9, в верхней части которого расположен кожухотрубный теплообменник-конденсатор 10.

В кожухотрубном теплообменнике на внутренней поверхности труб конденсируется 36000кг/час насыщенного пара тетрахлорида титана из парогазовой смеси под атмосферным давлением. Хладоагент (вода) движется в межтрубном пространстве, отбирая тепло труб, нагревается с 20^0С до 50^0С. Теплообменник 10 имеет следующие параметры: диаметр кожуха 1,8 м, число труб - 475, диаметр трубы $(57 \cdot 2) \cdot 10^{-3}$ м, длина трубы – 3м, расстояние между сегментными перегородками – 0,3 м.

Жидкий тетрахлорид титана при температуре конденсации ($\approx 120^0$С) стекает каплями и попадает в парогазовую смесь, содержащую высокодисперсные твердые хлориды, в мокром пылеуловителе 9. Капли» вымывают» частицы из парогазовой смеси и смывают налипшие частицы с боковой поверхности камеры мокрого пылеуловителя. Капли суспензии оседают в емкость 11, из которой с помощью погруженного насоса 12 всю сконденсировавшуюся жидкость (36000 кг/час) подают на форсунку 6 для охлаждения парогазовой смеси, выходящей из хлоратора 1.

В кожухотрубный теплообменник 10 попадают 40000 кг/час насыщенного пара тетрахлорида титана. Следовательно, 4000 кг/час, практически полностью очищенных от твердых хлоридов паров тетрахлорида титана, направляют в оросительный конденсатор 13. В оросительном конденсаторе 13 92% парогазовой смеси конденсируется при её орошении очищенным жидким тетрахлоридом титана, имеющим температуру равную температуре окружающей среды (производительность диспергирующих форсунок – 350 л/час). Несконденсировавшиеся пары тетрахлорида титана (8%) направляют во второй оросительный конденсатор 17, в котором орошение паров тетрахлорида титана осуществляют охлажденным в холодильнике 21 до температуры не ниже -23^0С очищенным жидким тетрахлоридом титана.

Тетрахлорид титана, необходимый для орошения, в конденсаторе 13, охлаждается холодной водой, а в конденсаторе 17 – хладохолодильным рассолом (раствор $CaCI_2$).

Описанный технологический цикл позволяет:

- увеличить извлечение тетрахлорида титана из шихты в результате отделения частиц шихты от твердых хлоридов и последующего вовлечения первых в процесс получения парообразного тетрахлорида титана в хлораторе;

- снизить энергозатраты в результате осуществления конденсации паров тетрахлорида титана в две стадии, что резко снижает расход охлажденного четыреххлористого титана, необходимого для конденсации;

- уменьшить количество операций вследствие разделения процесса очистки парогазовой смеси от высокодисперсных твердых частиц и процесса паров тетрахлорида титана.

Список литературы

1. Титан /В.В. Гармата, А.Н. Петрунько, Н.В. Галицкий и др.- М.: Металлургия, 1983.- С. 284-306.
2. Металлургия титана/ Сергеев В.В., Галицкий Н.В., Киселев В.П. и др.- М.: Металлургия, 1984.-208 с..
3. Патент Япония. №57-20249, заявитель «Ниппон когё К.К.» М. кл. GOIG 23/02, 1982 г.

У статті описаний технологічний процес конденсації і розподілу продуктів хлорування при виробництві тетрахлориду титана, що підвищує ступінь витягу тетрахлорида титана і зменшує кількість операцій, а також енерговитрати. Основні технологічні особливості процесу полягають у тому, що відділення часток шихти роблять до охолодження парогазовой суміші, а крупнодисперсних твердих хлоридів після охолодження, після чого відокремлюють високодисперсні тверді хлориди від пароподібного тетрахлориду титана, використовуючи нагрітий при конденсації до крапки роси тетрахлорид титана, потім конденсують пари тетрахлориду титана, використовуючи чистий тетрахлорид титана спочатку з температурою навколишнього середовища, а потім охолоджений до температури не нижче -23^{0}С.

О.Г.Боднаров, доц., канд. філос. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Політична участь і її різновиди

Як зрозуміло з попереднього викладу, політичне поводження - це досить широка по своєму змісті категорія (політичний характер може прийняти будь-яку подію або дію, наприклад: хвороба державного діяча, гра на біржі на підвищення/зниження курсу національної валюти й т.п.), що припускає, крім усього іншого, і участь, і неучасть індивідуальних і колективних факторів у політику.

У самому загальному плані політична участь визначається як індивідуальні або групові дії з метою впливу на владу будь-якого рівня. Сучасні концепції політичної участі розглядають його як складне, багатомірне явище, що включає самий широкий набір прийомів, пов'язаних з наданням політичного впливу, і вивчають залежність його форм і ступенів активності від факторів психологічного, соціального, економічного, культурно-історичного й іншого характеру.

Політична участь - це різні форми політичної діяльності, такі як голосування, призначення політиків на посаду, робота добровольців у виборчій кампанії або участь у протесті. Тобто всі ті форми активності, метою яких є вплив на уряд.

Вступаючи в упорядковані, формалізовані відносини з іншими людьми, з різними організованими групами, людина бере участь у політичному житті. Існують три основних види політичної участі: 1) невільне й неусвідомлене, наприклад, засноване на спонтанному вольовому імпульсі, на звичаї або на якімсь примусі; 2) свідоме, але невільне - людина керується осмисленою їм потребою додержуватися твердих норм і регламентів; 3) свідома й вільна - особистість здатна перебороти конфлікт раціоналізованих нею необхідних, здійснити вибір і тим самим розширити границі своїх можливостей у багатомірному й політичному світі, що постійно розвивається.

Габріель Алмонд і Сідней Верба у своїй знаменитій теоретичній моделі політичної культури перший тип участі, а також його носія — політичну особистість іменують **парокіальним**, тобто обмеженими .безпосередніми, найпростішими інтересами й взаємодіями; другий — **подданічним;** третій — **партиціпаторним** громадянським або властиво бути в участі). Ці політологи виділили також змішані або перехідні форми участі (наприклад, подданічно-партиціпаторну, для якої характерне сполучення задоволене високих вимог (суб'єктивних або об'єктивних) до політичної особистості й істотно обмежених (суб'єктивно або об'єктивно) її можливостей).

І в історії, і в сучасному громадському житті зустрічаються різноманітні форми, що еволюціонують, політичної участі. У ході фактично будь-якого значимого соціально-історичного процесу, особливо перехідного типу - від монархії до республіки, від колоніальної залежності до незалежності, від відсутності партій до багатопартійності, від

авторитаризму до демократії й т.д., - удосконалюються традиційні й виникають нові види політичної участі.

У силу різноманіття змінних, або факторів, що визначають політичну участь, не існує якоїсь єдиної класифікації його форм. Участь можна розглядати по наступних групах показників: 1) легітимне, (вибори, погоджені із владою; мітинги й демонстрації, петиції та ін.) і нелегітимне (цивільна непокора, тероризм, повстання, переворот); 2) інституціональне (голосування, участь у діяльності партії) і не інституціональне (масові хвилювання, не визнані законом угруповання з політичними цілями та ін.); 3) місцевий або загальнонаціональний характер. Можливі й інші варіанти типологізації. У кожному разі категорії політичної участі задовольняє ряд умов: по-перше, це повинен бути конкретний політичний акт, включаючи його словесне (вербальне) вираження, а не просто якась, що ніяк не виявилася емоція; по-друге, участь, за рядом виключень, добровільно (тобто це не сплата податків, не служба в армії, не обов'язкова святкова демонстрація при тоталітарному режимі); по-третє, участь є дійсним, а не фіктивним при наявності реального вибору, альтернативи.

Деякі політологи, наприклад Хантингтон і Липсет, уточнюють, що тип політичної участі значною мірою визначається характером існуючого політичного режиму. Приміром, протилежністю нормальному, властивого демократичному пристрою автономної й добровільної участі виступає примусова, мобілізована участь (див. політична мобілізація), властивим тоталітарним режимам, які прагнуть до символічного залучення мас у політичні видовища для імітації своєї суспільної підтримки. Взагалі, ті або інші форми політичної участі можуть створювати спрямовані впливи, що спотворюють індивідуальну й групову психологію. Так, острах, з одного боку, і тиск занадто високих вимог до особистості — з іншої, породжують різні нав'язливі або істеричні психічні стани (неврози) у політичному поводженні людей, найбільш показовим серед яких є «втеча від волі» (його описав Ерих Фромм; 1900-1980). Фашизм і інші різновиди тоталітаризму дають чимало прикладів подібної втечі від волі.

Шлях до рятування від політичних неврозів пов'язаний з розвитком .особистісного початку в політику. Поверх того, удосконалювання сучасної особистості неможливо без використання потенціалу політичної участі. Економічна насиченість, технологічна витонченість або культурна витонченість не в змозі сьогодні відшкодувати людині недолік можливості вільно оперувати політичними ролями, ефективно використовувати свої права. Інший важливий аспект проблеми індивідуальної й колективної політичної участі - визначення його оптимальних границь як з погляду стабільності системи, так і щодо конкретних партій і рухів. Коли наприкінці 1960 - - початку 1970-х рр. у країнах Заходу виникла необхідність активізувати політичну участь раніше пасивних верств населення, що правлять еліти розробили спеціальні програми для залучення в політику таких груп, як жінки, етнічні меншості, релігійні об'єднання та ін. Але результат вийшов несподіваним: відбулося зрушення громадського життя вправо - «новобранці» виявилися досить консервативними, чим і викликали поворот політичного процесу до більше традиціоналістських орієнтирів. Таким чином, утримання від політичної діяльності пасивних і консервативних верств населення до певної межі йде на користь розвитку демократичних процесів.

У зводі світової політологічної літератури по політичному поводженню останніх десятиліть проблеми політичної активності й участі, їхніх форм і факторів, географічних розходжень і т.д. займають центральне місце.

Класичною теорією політичної активності визнана так звана базова модель участі, створена Вербою й Норманом Наймання. Як базових факторів політичної активності ці політологи розглядають соціально-демографічні характеристики населення. Інша загальновизнана концептуальна схема — когнітивна модель участі, заснована на обліку

внутрішнього миру, суб'єктивного подання про зовнішню реальність, якими люди керуються по-різному: для одних — це засіб відгородитися від впливу й тиску (експансії) зовнішнього середовища, для інших — знаряддя, що допомагає організувати більш-менш масштабні підйоми активності. Ще однією фундаментальною концепцією політичної участі є ціннісна модель. її головна теза — вплив набору певних цінностей на зацікавленість у політичний процес. Зберігає свій високий науковий статус і схема так званої депривації (пригніченість), пов'язана із припущенням, що спрямованість соціального самопочуття живлять схильність до різних форм політичної активності (наприклад, рівень незадоволеності впливає на схильність до участі в протиправних видах політичної активності).

У своїх вихідних положеннях і, більше того, концептуальних висновках всі вищевказані моделі перетинаються й доповнюють один одного. На цих обставинах засновані різні спроби побудови інтегративних моделей політичної участі, які враховують взаємодію факторів, що є базовими для вищезгаданих концепцій особистих базових факторах формування електорального поводження: відповідно, соціальні й демографічні характеристики; політична /або ідеологічна ідентифікація; раціональний розрахунок.

Фахівці, що вивчають політичну поведінку, гадають, що об'єктивні показники участі необхідно доповнити психологічними даними, серед яких вони особливо виділяють сприйняття індивідом своєї участі, почуття зацікавленості в політику й мотивацію партиципаторній діяльності. При накладенні цих суб'єктивних аспектів участі на різні типи активності в політику виходять цікаві класифікації, що дають більш об'ємне бачення про політичну поведінку. Дослідження з використанням таких показників виявили, що неактивні громадяни, які фактично стороняться майже від будь-яких політичних дій, психологічно не випробовують почуття зацікавленості або відчуття особистого контролю над подіями. Навпроти, активісти, що беруть участь у всіх формах діяльності, мають певні навички й психологічно включені в процеси, що відбуваються.

Англійські політологи, що цікавилися політичною поведінкою своїх співвітчизників, виявили, що серед тих, хто бере участь у так званих альтернативних (нових) соціальних рухах - миротворчих, екологічних, жіночих, та ін., - великий відсоток становлять люди з істеблішменту, що одночасно входять у всілякі партії (включаючи правлячу), урядові комісії й включені в інші традиційні форми політичного життя. «Тільки голосуючі», як правило, не беруть участь більше ні в яких інших видах діяльності (у даній групі - більшість дорослих британців, що воліють цю найпростішу форму).

Активна психологічна зацікавленість має різний сенс у кожній з політичних культур. У західних культурах членство в партіях сприймається індивідом без обов'язкового занурення в справи партії. Освоєння цієї ролі відбувається досить просто. Людина може бути активістом, відвідувати партзбори й різні маніфестації, уважно спостерігати за повідомленнями ЗМІ або читати спеціальну літературу, Психологічно, по своїх інтересах, орієнтаціям, по насиченості життя політичними контактами він мало відрізняється від більше пасивної частини населення. Його інтерес до політики й знання про неї. а також соціальний статус лише незначно вище, ніж в інших груп населення. Така ситуація політичної поведінки пов'язана з тим, що у своїх активістах партії бідують переважно при регулярних виборчих кампаніях, коли йде мобілізація прихильників для підтримки партійного кандидата на виборах.

О.Г.Боднаров, доц., канд. філос. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Системний підхід до аналізу політичного життя

В ході еволюції політичних знань разом з поглибленням розуміння суті, структури і механізму політичної влади накопичується все більше відомостей про феномени, які мають відношення до політичного, державного життя, впливають і залежать від неї, але власне державно-правовими не є. їх круг достатньо широкий: це політичні партії і рухи, політичні цінності і традиції, способи досягненні політичної мети, правові і політичні орієнтації населення і т.д. Причому виявляється, що для позначення усього комплексу цих феноменів поняття «політика» ;досить невизначене, а поняття «держава» - явно вузьке, воно не охоплює всього різноманіття даних явищ. Державно-правові відносини - це специфічна сфера соціального буття з своїми фундаментальними закономірностями і внутрішніми взаємозв'язками, джерелами розвитку і каналами залежності від зовнішнього середовища. У політичній і правовій науці зріє розуміння необхідності введення і ; активного використання для пояснення політико-правових явищ нового поняття, здатного це різноманіття зв'язків елементів, відносин відобразити. Безперечний вплив на реалізацію цієї ідеї зробив той, що показав до середини XX століття свою евристичну цінність системний метод пізнання, серед найважливіших принципів якого: ідея цілісності системи утворення в результаті поєднання різноманітних явищ нових якостей, властивостей, якими вони не володіють в розрізненому стані; значення виявлення всього різноманіття зв'язків системи із зовнішнім середовищем, опис каналів, способів взаємодії з якою має велике значення для правильного розуміння відносин всередині системи; - уявлення про те, що життя системи визначається взаємодією діючих процесів зміни і стабілізації, що відбуваються, оновлення і збереження, що тривале, наростаюче їх порушення обертається руйнуванням системи.

Родоначальник використання системного аналізу в політології - американець Д. Істон бачив сенс політичної системи в обліку взаємодії з середовищем; суть системного аналізу політичного життя - у виявленні способів підтримки рівноваги з середовищем, а призначення політичної системи - в розчиненні соціальних відмінностей, подоланні політичних конфліктів і суперечностей.

Досить довго (20 років) ідея політичної системи була не затребуваною в радянській науці, її-використання було обмеженим: або як аналог політичної організації, тобто інституційної своєї сторони, або як чисте пропагандистське кліше, про сенс якого ніхто особливо і не замислювався; коли, наприклад, йшлося про «політичну систему розвиненого соціалізму», як це і робилося в Конституції СРСР 1977 року.

При зіставленні понять «Політична система» і «політична організація» необхідно приймати до уваги нетотожність їх методологічних потенціалів і сенсів, ви ходячих перш за все з відмінностей ідей лінійної і багатоканальної (багатофакторної) детермінації політичного життя.

Категорія «політична організація» пов'язана з ідеєю лінійної матеріалістичної детермінації, що втілюється в такій відомій системі відносин, як продуктивні сили виробничі відносини (базис) - класова структура суспільства - відповідна нею надбудова, елементом якої і служить політична організація з державою - апаратом класового панування, політичними партіями - виразниками інтересів класів, що діють в суспільстві, ідеологією - теоретичним віддзеркаленням цих самих інтересів.

Категорія «політична система» вносить до політичного аналізу принцип багатоканальної, багатофакторної залежності, що говорить про те, що разом з

економічними чинниками, а в певних ситуаціях і процесах і всупереч їм, політичні події й інститути залежать і від культурного середовища, в рамках якого вони розгортаються, і від традицій, і від природних залежностей, і від структури пануючих в суспільстві цінностей, і від багато чого іншого. Системний аналіз політичного життя виходить з визнання різноманіття залежностей і функцій політичної системи, що зовсім не зводяться до ідеї класового господарства. В центрі уявлень про політичну організацію знаходяться поняття держави, в центрі уявлень про політичну систему і її функції - поняття цінності.

В значній мірі призначення системного аналізу міститься у виявленні способів підтримки рівноважного, стабільного стану політичної системи, її здатності адаптуватися до дії зовнішнього середовища. Така установка протягом тривалого часу перш за все з боку марксистсько орієнтованих політологів піддавалася критиці як реакційна, ретроградство, протистоїть ідеї революційних перетворень суспільства. Дійсно, якщо представляти політичне життя як ланцюг революцій, службовців «локомотивами» історії, така: оцінка системного аналізу здається виправданою. Але наш час формує нові аргументи в противагу цій ідеї. Світ став складніший і можливість непередбачених криз і глобальних катастроф, що мають і екологічні, і демографічні, і національні, і економічні причини, стала очевиднішою. Загострилося розуміння складності процесів розвитку, необхідності їх впорядкованості.

Одне з найважливіших призначень політики - забезпечення єдності, цілісності суспільного організму, що неминуче включає численні відмінності, різноспрямовані тенденції дії. Політична система у всьому різноманітті свого складу і функцій виступає засобом соціальної інтеграції, заборони деструктивного впливу соціальних відмінностей на існування складових частин суспільного організму.

Поняття політичної системи виражає єдність двох сторін політики: організації і діяльності, дії і структури. Формалізація, яка вноситься системним підходом служить передумовою порівняльного аналізу різних типів, моделей політичного життя, виділення єдиних критеріїв зіставлення і аналізу. Евристичні і управлінські можливості політичного знання істотно зростають в результаті застосування такого компоненту системної методології, як математичний апарат, це веде до підвищення точності політологічного аналізу, розширює його прогностичний потенціал.

Політична система - це сукупність норм, що взаємодіють між собою, ідей і заснованих на них політичних інститутів і дій, організуючих політичну владу, взаємозв'язок громадян і держави. Основне призначення цієї багатовимірної освіти - забезпечення цілісності, єдність дій людей в політиці.

Формування політичної системи пов'язане з поступовим придбанням політичними відносинами ряду істотних ознак.

По-перше, це стійка взаємозалежність різних елементів політичного життя. Якщо такої взаємозалежності немає, виникає стан, протилежний цілісності, системності, - розпад, дезинтеграція суспільства.

По-друге, впорядкованість політичних відносин, наявність оптимального поєднання їх стабільності і розвитку. Значення впорядкованості в суспільстві визначається тим, що вона служить найважливішою умовою продуктивної і цілеспрямованої зміни соціальних відносин. Політичне життя - надзвичайно динамічне явище, елементи неврегульованості, порушення зв'язків, що склалися, і способів їх регуляції тут постійно присутні, адже будь-який розвиток пов'язаний з тим або іншим порушенням стабільності. Але рівень неврегульованості політичних і соціальних процесів не повинен знижуватися до такої межі, коли виникає очевидна і реальна загроза безпеці людей. Якщо це все-таки відбувається і держава не виконує своєї найважливішої функції, воно втрачає підтримку громадян, люди просто відвертаються від даної політичної системи.

По - третє, політична система має культурну підставу: це спільність цінностей, сукупність політичних символів, переконань, прийнятих членами політичної спільності. Єдність, інтеграція у сфері політики можливі тільки за наявності певного духовного зв'язку, завдяки якому люди можуть хоч би розуміти один одного. Історичний досвід показує, що політичні системи, здібні до тривалого, стабільного існування, такі цінності обов'язково мають. їх може бути небагато, але вони розділяються більшістю членів суспільства, закладаються в системи виховання, в сферу політичної соціалізації.

По - четверте, для політичної системи характерне одночасне реагування всіх елементів на зовнішню дію. Саме з взаємодії, кооперації народжується здібність політичної системи до швидкої мобілізації необхідних ресурсів для вирішення тієї або іншої загальної проблеми. В цьому випадку державні органи спираються на участь громадян, користуються підтримкою різноманітних політичних і громадських організацій, партій, знаходять схвалення в громадській думці.

М.І. Лисенко, доц., канд. екон. наук, Н.Г. Буряченко, студ.
Кіровоградський національний технічний університет

Тіньова економіка та економічні злочини

В статті розкриваються закономірності виникнення тіньової економіки, її місце і роль в системі суспільного виробництва. Особлива увага приділяється структурі сучасної вітчизняної тіньової економіки та основним видам економічних злочинів.

фіктивне банкрутство, псевдопідприємництво, кримінальна приватизація, рекет, хабарництво, корупція

Постановка проблеми та її актуальність. Економісти вивчають проблему тіньової економіки вже більше чверті століття, проте не можна з впевненістю стверджувати, що сутність цього феномену цілком вивчено. Тривають дискусії навіть стосовно його найточнішого визначення, не кажучи вже про пояснення причин виникнення тіньової економіки, її місця і ролі в економічному житті сучасного суспільства, вироблення оптимальної лінії державної політики щодо цього явища, визначення масштабів і перспектив його подальшого розвитку.

Тіньова діяльність значною мірою залежить від загального стану економіки країни, рівня життя і добробуту населення та обмежень у вигляді встановлених норм і нормативів оподаткування. Негативні наслідки, які спричиняє тіньова економіка, є абсолютно очевидними. Перехід у "тінь" з легального обігу значного обсягу коштів знижує функціональну спроможність кредитно-фінансової системи, "заморожує" ситуацію з платежами, погіршує інвестиційно-інноваційний клімат у країні, руйнує соціальну інфраструктуру суспільства, створює умови для відпливу капіталу за кордон і сприятливе середовище для зростання організованої злочинності.

Тіньова економіка, обсяги і темпи її зростання впливають на соціально-економічний розвиток будь-якої держави. Абсолютно очевидно, що розробка прогнозу соціально-економічного розвитку країни, засад грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики, на нашу думку, є неможливими без визначення обсягів і темпів зростання тіньової економіки.

У даних умовах дослідження проблеми тіньової економічної діяльності, її впливу на всі сфери державно-політичного та соціально-економічного життя країни і, що особливо

важливо, науково-обґрунтована оцінка її кількісних характеристик набувають особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ситуація, що склалася свідчить про значне зростання тіньової економіки в Україні після встановлення її незалежності. Згідно з дослідженнями В. Бородюка і О. Турчинова, значну кількість формулювань визначень тіньової економіки можна поділити на дві основні групи: перша зводить суть тіньової економіки до рівня протиправної деструктивної діяльності або ж господарської діяльності, що проводиться в інтересах злочинних структур; друга - визначає тіньову економіку як економічну діяльність, яка не враховується державою.

Методи, які використовуються для оцінки тіньової економіки, можна умовно поділити на:

– *соціологічні* - це експертні оцінки, опитування населення, вибіркові обстеження, аналіз записів у податкових книгах, аналіз розбіжностей обсягів доходів і витрат;

– *статистичні* - це аналіз розбіжностей даних офіційної статистики, оцінки неврахованої вартості складових ВВП;

– *непрямі* - це аналіз попиту на готівку (монетарний метод), а також економетричний аналіз;

- *структурні* - це експертний аналіз, домінування, порівняння галузей;

- *спеціальні* – це дослідження зайнятості, метод сталих взаємозв'язків.

Недоліком перелічених методів є їх громіздкість, трудомісткість і велика складність збирання необхідної інформації. Крім того, ці методи (особливо опитування населення і вибіркові обстеження) мають тенденцію до недооцінки розмірів тіньової економіки, що зумовлено неповнотою інформації, яку викликано або відмовою населення брати участь в обстеженнях, або навмисним перекрученням інформації та приховуванням доходів з метою уникнення оподаткування. Перевищення витрат над доходами може бути не пов'язане з тіньовою економікою. Деякі домогосподарства можуть елементарно "проїдати" нагромадження чи жити в борг, бажаючи зберегти при цьому прийнятий спосіб життя. Тому даний підхід дає значну похибку в результатах за динамічної зміни заощаджень.

Монетарний метод Гутманна базується на зміні співвідношення обсягів готівки та вкладів щодо деякого базового періоду за припущення, що в базовому періоді тіньова економіка була відсутньою. Надлишок готівки пояснюється лише існуванням тіньової економіки, причому швидкість обігу грошей у країні приймається однаковою в офіційній та тіньовій економіці. Всі перелічені припущення деякою мірою є спірними. Таким чином, відмітною рисою розглянутих методів є те, що вони визначають лише відносні зміни тіньової економіки та досить приблизно її абсолютні розміри. Прийняті припущення зумовлюють значну похибку. Оцінки тіньової економіки, що ґрунтуються на регресійних залежностях, також є неприйнятними, бо деякі коефіцієнти не витримують перевірки на 5-процентний рівень статистичної значущості. Спроби зміни базового періоду, в якому передбачається відсутність тіньової економіки, призводять до істотної зміни оцінок, що підриває довіру до таких методів.

Цілі статті. Розробка науково обґрунтованого підходу до кількісного виміру рівня тіньового ВВП і тіньової заробітної плати.

Виклад основного матеріалу. Розмежування економічного простору на легальний, офіційно дозволений і нелегальний, прихований набуло відчутних меж вже на стадії формування ранніх держав. Однак системні дослідження явищ тіньової економики з'являються лише в кінці 60-х років XX століття. Це насамперед пов'язано з тими величезними збитками для суспільного виробництва, яке вона приносить.

Критичний рівень тіньової економіки за західними оцінками, не повинен перевищувати 30-35% ВВП країни. В Україні він уже давно перевищений. Можливо саме тому наша країна за рівнем життя населення не входить навіть у першу сотню країн світу.

Структуру сучасної вітчизняної тіньової економіки можна представити у вигляді таких основних блоків:

– цілком легальна господарська діяльність домашніх господарств на присадибних, дачних ділянках для задоволення своїх власних потреб і потреб ринку не є негативною для суспільства;

Небезпечні для суспільства:

– "підпільна" економіка (інколи її називають «сірою» економікою) - підприємницька та інша економічна діяльність, орієнтована на задоволення нормальних суспільних потреб, однак здійснювана в неконтрольованих державою формах, з метою одержання безконтрольного прибутку і ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів;

– фіктивна (шахрайська) економіка - підприємницька та інша економічна діяльність пов'язана із фальсифікацією, шахрайством (псевдопідприємництво, обдурювання при одержанні кредитів і їх використанні, фальсифікація інформації при емісії цінних паперів, виготовлення і збут підробних грошових знаків, валюти, цінних паперів, кредитних і розрахункових карт, інших платіжних документів, фіктивне банкрутство і обдурювання кредиторів, неправдива реклама і т.д.);

– кримінальна («чорна») економіка, орієнтована на задоволення деструктивних суспільних потреб (проституція, торгівля людьми, наркобізнес і т.д.) або ж одержання доходів від різних видів професійної злочинної діяльності (скупка краденого, торгівля золотом та ін.)

Тіньова економіка не тільки національне, а й світове явище.

Україна посідає друге, після Росії, місце в світі за часткою тіньового ВВП в офіційному ВВП. Для прикладу: частка тіньового ВВП в офіційному ВВП України в 1998р. складала 62,7%, 1999р. – 58,5%, 2001р. – 63,7%, 2004р. – 63,9%, 2005р. – 58,5%, 2006р. – 59,3%.

Головною особливістю тіньової економіки України є її глобалізація. Критичний рівень тінізації у нашій країні вже перевищено більш ніж у два рази. В основі глобалізації тіньової економіки України лежить триваюча системна криза, що зачепила всі сфери суспільного життя: економіку і політику, ідеологію і культуру, національні та міждержавні відносини.

Існують різноманітні види економічних злочинів. До основних із них відносять:

Незаконне підприємництво – економічне правопорушення, властиве ринковій економіці. У відповідності із законом під ним розуміють підприємницьку діяльність без реєстрації або ж без спеціального дозволу (ліцензії), якщо такий дозвіл передбачено. Заохочуючи вільне підприємництво, держава залишає за собою відповідний контроль з метою забезпечення безпеки, захисту життя і здоров’я людей, охорони природи, культурних цінностей, а також для забезпечення сплати суб'єктами підприємницької діяльності обов'язкових платежів.

Незаконна банківська діяльність - різновидність незаконного підприємництва у фінансово-кредитній сфері. Цей злочин підриває довір'я до банківської системи, сприяє обману осіб, котрі користуються послугами банків, кредитних та фінансових компаній, причиняє їм значні матеріальні збитки.

Псевдопідприємництво - один із поширених видів ринкового шахрайства. Це створення і реєстрація комерційних організацій без наміру фактично здійснювати підприємницьку діяльність по виробництву товарів, виконанню робіт, або наданню послуг.

Виготовлення або збут фальшивих грошей або цінних паперів - один із поширених і найбільш давніх видів економічних злочинів. Вважається класичним економічним злочином. З давніх-давен і до наших днів підробка грошей каралась надзвичайно суворо.

Банкрутство фіктивне - правопорушення, що виражається у свідомо неправдивому оголошенні керівником або власником комерційної організації про свою фінансову неспроможність з метою дезорієнтації кредиторів, для одержання відстрочки обов'язкових платежів.

Кримінальна приватизація - сукупність протиправних (в обхід чинного законодавства) або з використанням прогалин в законодавстві про приватизацію способів переведення майна із державної в інші форми власності. Така приватизація набула значного поширення, а тому не випадково приватизацію у нас прозвали прихватизацією. За останні роки у нашій країні продано держмайна на суму 600 млрд. гривень, а в державну казну надійшло коштів у 93 рази менше.

Легалізація («відмивання») грошових засобів - це легалізація кримінальних доходів шляхом здійснення різного роду фінансових операцій із грошовими засобами або ж іншим майном, що придбане незаконним шляхом, або ж використання таких засобів для здійснення легальної підприємницької діяльності. Небезпечність таких дій полягає в тому, що вони підривають основи чесного бізнесу, дискредитують його; порушуються фінансові інтереси держави, юридичних та фізичних осіб через стимулювання інфляції, дестабілізації грошового обігу в країні.

Рекет - вимагання грошей, майна шляхом погроз, насильства, шантажу. Вимагачі направляють свою активність проти осіб, які володіють значними матеріальними і грошовими засобами. Спостерігається і професіоналізація цього виду злочинів.

Розкрадання - одне із найбільш поширених економічних злочинів. Відноситься до групи майнових. Розкрадання ділиться на види і форми. В залежності від способу вилучення майна чи то грошей розрізняють: крадіжки, грабежі, шахрайство, присвоювання, розтрати.

Митні порушення і митні злочини - одна із найбільш швидко зростаючих груп економічних правопорушень, оцінюваних спеціалістами як одне із найбільш яскравих проявів тіньової економіки.

Митними порушеннями називають порушення правил переміщення матеріальних цінностей через митний кордон, порушення правил митного контролю і митного оформлення.

Податкові правопорушення і злочини є одним із найбільш яскравих проявів тіньової економіки, характеризуючи одну із головних її ознак приховування від державного обліку з метою одержання неконтрольованих доходів. Така мета супроводжує багато, якщо не більшість економічних злочинів.

Вітчизняне податкове законодавство далеке від досконалості. Відсутність єдиних вимог до платників податків, необґрунтовані пільги для одних і посилення податкового тиску на інших провокує перехід багатьох господарюючих суб'єктів у тіньову сферу.

Хабарництво - юридичне поняття, яким в кримінальному законодавстві позначають сукупність двох злочинів, тісно пов'язаних один з одним: одержання хабара і дача хабара. В числі економічних злочинів хабарництво займає особливе місце. Воно асоціюється з продажністю, використанням посадовими особами своїх владних, адміністративно-господарських повноважень в особистих, корисливих цілях.

Одним із найбільш суспільно небезпечних видів хабарництва в даний час являється сприяння або пряме надання допомоги організованим кримінальним структурам.

Корупція - специфічне соціально негативне явище, що характеризується підкупом, продажністю державних службовців і осіб, виконуючих управлінські функції. Виражається в корисливому використанні службового становища, пов'язаних із ним авторитету і можливостей. По своїй соціальній суті корупція - один із способів «приватизації» державних повноважень, перетворення їх у приватну власність.

Небезпечність корупції очевидна, її масштаби в Україні набули величезних розмірів і за кількістю торгуючих своїми можливостями службовців, і за кількістю осіб, що їх підкупляють, і за всеосяжністю - від нижчих і до самих високих ешалонів влади. Корупційна злочинність виражається у багатьох видах злочинів.

Варто прийняти до уваги, що сучасні економічні злочини здійснюються з використанням найновіших засобів, комп'ютерної техніки і високих технологій.

Висновки. Тіньова економіка в Україні є наслідком глибокої економічної кризи, низької заробітної плати і високих податків на прибутки підприємств. Головною особливістю економіки в Україні є її глобалізація, в основі якої лежить триваюча системна криза, що зачепила всі сфери суспільного життя: економіку і політику, ідеологію і культуру, національні та міжнародні відносини. Одним із найбільш суспільно небезпечних видів тіньової економіки є корупція, сприяння або пряме надання допомоги організованим кримінальним структурам. Вимір структури тіньової економіки та її небезпечних наслідків для суспільства може слугувати базою для розробки довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Список літератури

1. Бордюк В.М., Турчинов О.В. Тіньова економіка. Аналітичний звіт. Міжнародний центр перспективних досліджень.- К.:1998.- 205с.
2. Базилюк А.В., Коваленко С.О. Тіньова економіка в Україні. НДІ Міністерства економіки України.- К.: 205с.
3. Дудоров О.О., Мельник М.І., Хавронюк М.І. Злочини у сфері підприємництва.- К.: 2001. - 586с.
4. Кривенко К.Т. Політична економія.- К.: 2001.- С 292-293.
5. Мамедов О.Ю. Современная экономика: лекционный курс.- Ростов-на-Дону: 2000. - С.97-430.
6. Петрова К.Я. Основи економічної теорії.- Харків:1999. - 181с.
7. Предборський В.А. Основи економічної теорії.- К.: 2002. - 621с.

М.Т. Плотнікова, доц., канд. хім. наук, О.В. Півнєва, студ.
Кіровоградський національний технічний університет

Якість людського життя і покращення його з допомогою активних домішок (компонентів) компанії NSP

Наш організм - складний біохімічний механізм, який вимагає щоденного надходження необхідних живильних речовин. Для того, щоб володіти добрим здоров'ям, нам необхідні білки, жири, вуглеводи, вода, вітаміни, мінерали, амінокислоти і незамінні жирні кислоти. Дефіцит якої-небудь живильної речовини є причиною будь-яких порушень в організмі людини: від легкого нездужання до летального результату. Корінні зміни, події за останні десятиліття не тільки в екології, але і в нашому живленні, роблять надзвичайно небезпечний вплив на наше здоров'я. Дуже багато жирів, солей, цукру - і все це безпосередньо пов'язано з серцево-судинними захворюваннями, раком, ожирінням, алергіями, інсультами і т.д.

Практично всі продукти, які ми вживаємо в їжу, піддаються дії послідовного руйнування навколишнього середовища. Зворотною стороною технічного прогресу з'явилися кислотні дощі, при яких вихлопні гази і отруйні речовини, викинуті в повітря промисловими підприємствами, осідають на грунті. Промислові і хімічні відходи

просочуються в грунтові води, потрапляючи зрештою в продукти харчування. Крім цього, рослинні продукти вирощуються за допомогою хімічних добрив, гербіцидів, інсектицидів і т.д. Тварин годують антибіотиками і гормонами зростання. Харчові фабрики переробляють продукти, лишаючи їх натуральних живильних речовин. Натомість в продукти додають синтетичні вітаміни, штучні консерванти, фарбники, ароматизатори. Подобається нам це чи ні - ми вимушені поглинати хімічне варивo.

Наші грунти збіднені мінералами, особливо йодом, селеном, залізом, цинком, хромом і багатьма іншими. Кожен урожайний рік ще більше виснажує їх обробкою синтетичними добривами, які штучно примушують грунт плодити більше, ніж він може.

Дані світової статистики говорять про те, що 10% населення вмирає від старості, 20% - гинуть від нещасних випадків і у війнах, а 70% - вмирають від різних хвороб. Природне старіння і нещасні випадки нам не підвладні. А ось на основну причину смертності ми в змозі вплинути і причому дуже істотно.

Які ж чинники впливають на ваше здоров'я?

1. екологія;
2. наше живлення;
3. стреси.

А зараз давайте зупинимося на кожному з них детальніше.

На екологічній карті ООН Україна забарвлена в чорний колір - це колір країни, де мешкає вимираюча нація. За даними Міжнародного з'їзду екологів, що проходив в 1997 році, населення України постійно скорочується.

За останні 60 років екологічна ситуація на нашій планеті дуже сильно змінилася в гіршу сторону. Цьому сприяли випробування хімічної, бактеріологічної і, в першу чергу, ядерної зброї. Істотну роль в екологічному забрудненні країн Європи зіграла Чорнобильська катастрофа 1986 року, при якій, в першу чергу, постраждала Україна, Білорусія і деякі області Росії. Кількість радіоактивних речовин, викинутих в атмосферу під час аварії, склала 50 млн. кюрі - що в 500 разів перевищує по потужності вибух в Хіросімі. В результаті цієї катастрофи за минулі роки більше 120 тис. чоловік загинуло від прямого або непрямого випромінювання. Після Чорнобиля в сотні разів збільшилася кількість серцево-судинних захворювань, туберкульозу, онкологічних і багато інших. З'явилися десятки нових хвороб.

Радіація є найжахливішим забруднюючим чинником в світі. Її не можна побачити або почути. Вона не має смаку і запаху. Вона з їжею, водою і повітрям потрапляє в нашу кров, кістки, вражає і руйнує організм людини, приводячи його до передчасної смерті.

Крім радіаційного забруднення всю живу природу методично знищують шкідливі відходи промислового виробництва, пестициди, інсектициди, нітрати і інші наслідки варварського господарювання людини.

В Україні на сьогоднішній день втрачено 60% чорнозему. А оскільки грунти майже не містять мінералів, то природно вони не можуть опинитися і в продуктах. Їх не буде ні в рослинних продуктах, ні в тварин, які харчуються цими рослинами. Якщо 50 років тому пшениця містила 20-30% білка, то сьогодні вона містить лише 8-10%.

Як вже підкреслювалося вище, за останні 60 років значно погіршилась екологія, істотно змінилася якість їжі, що вживалася. Сильно змінився і наш життєвий устрій. Ритм життя став інтенсивнішим, напруженішим і в той же час монотоннішим. Стреси стали нашими невід'ємними супутниками.

Своїм здоров'ям треба займатися серйозно, але краще всього займатися їм, коли воно ще є. Це дозволить значно заощадити не тільки час і гроші, а і зберегти життя і здоров'я.

Здоров'я - це не просто відсутність хвороби, це такий стан, коли в людині присутня велика кількість життєвої енергії, переповнюючи наше тіло, мозок і душу відчуттям

подяки за своє життя, радощів від кожного дня життя, високим рівнем внутрішньої енергії, рівновагою емоцій, гостротою і ясністю розуму», - це і є зразковий опис відмінного самопочуття.

Здоров'я, як і життя, - особисте багатство. Як розпорядитеся ними, залежить лише від Ваших знань, умінь, навиків і волі. Здоров'я дарується нам разом з життям, як звичайна функція або приналежність – як дихання, травлення, кровообіг і т.д. Можливо, тому ніхто і не думає про здоров'я, поки його не втратить.

Компанія Nature’s Sunshine Products, яку у всьому світі знають як NSP, що означає "Продукція природного сонячного світла", дозволяє дбайливо піклуватися про здоров'я людей. Основним завданням компанії є виробництво високоякісних біологічно активних добавок до їжі (БАД), необхідних для здоров'я людини.

БАД - це концентрати природних біологічно активних речовин, виділених з харчової сировини, рослинного, тваринного, морського або мінерального походження, вживані для додання раціону живлення лікувальних і лікувально-профілактичних властивостей. Всі Бади можна умовно розділити на 3 основних групи:

1. Пробіотики - живі біфідо і лактобактерії, які відновлюють мікрофлору кишечника;
2. Нутріцевтики - засоби для поповнення дифіцита необхідних речовин в організмі - вітамінів, мікроелементів, амінокислот, ферментів;
3. Парафармацевтики - речовини, в основі яких є екстракти і трав'яні формули (фітопрепарати): для цілеспрямованого короткочасного використання - природні антибіотики, протимікробні і противірусні препарати, речовини, що регулюючі обмін речовин, знижують цукор в крові, регулюючи йодну недостатність і т.д.

Чому ж нам необхідно приймати Бади?

– стрес підсилює потреба організму у вітамінах груп В і С;

– забрудненість повітря в міській місцевості вимагає вживання в достатній кількості вітаміну Е і інших антиоксидантів;

– наші грунти бідні мінералами (мінеральними речовинами), тому ми не отримуємо їх в достатній кількості з їжею;

– недостатнє споживання йоду з водою і їжею є причиною порушень функції щитовидної залози і навіть може привести до виникнення раку щитовидної залози;

– люди, що працюють в приміщеннях з штучним освітленням, страждають від нехватки вітаміну D і поганого засвоєння кальцію, що приводить до виникнення остеопорозу;

– незбалансоване живлення викликає в організмі нестачу вітамінів і мікроелементів;

– заняття спортом підвищують потребу у вітамінах груп В і С, а малорухливий спосіб життя веде до порушення обміну речовин — ожиріння і раннього старіння;

– наша їжа забруднена радіонуклідами і пестицидами, які "витісняють" необхідні організму мікроелементи (кальцій, калій і ін.);

– тривала термічна обробка їжі руйнує вітаміни груп А, В, С, Е;

– постійне вживання у великих кількостях кави і чаю знижує синтез вітамінів і вилучення мінералів з їжі;

– надлишок алкоголю негативно впливає на засвоєння вітамінів в організмі; куріння, "активне" і "пасивне", вимагає у великих кількостях вітаміни С, Е і бета-каротин;

– жінки, що застосовують гормональні протизаплідні засоби (контрацептиви), потребують підвищеного вживання вітамінів С, В6, В12, біотина, фолієвої кислоти, а також мікроелементів (кальцію і цинку);

– жінкам, страждаючим передменструальним синдромом (за 1—2 дні до місячних з'являються нездужання, біль внизу живота, втома, дратівливість), необхідна додаткова кількість вітамінів В6, Е і мінералів (кальцій);

– вагітність вимагає підвищеного вмісту основних компонентів в їжі (білків, жирів, вуглеводів, вітамінів і мінеральних речовин);

– медикаментозне лікування приводить до побічної дії ліків (алергічні реакції, ускладнення з боку печінки і нирок);

– застосування антибіотиків приводить до загибелі "корисних бактерій" в кишечнику, а також знижує рівень вітамінів В, які синтезуються в організмі людини;

– недостатнє вживання з їжею харчових волокон може привести до розвитку раку товстого кишечника;

– у літньому віці із-за поганої засвоюваності їжі і нехватки ферментних систем в організмі не вистачає необхідних вітамінів і мінералів.

Наведемо декілька прикладів використання біологічно активних домішок компанії NSP:

Малофєєва Тетяна, 24 роки. Все життя дуже низький тиск, тому пила каву і їла шоколад. Коли стало хворіти серце, кардіолог заборонив каву, і жити стало неможливо, вище чим 50 на 80 тиск ніколи не піднімався, а коли він знижувався ще більше, непритомніла. Дуже допомогли Джі Джі Сі, Нутрі-калм і Сік Ноні. Дивно, але працездатність і життєвий тонус набагато вищі, ніж виходило на каві і шоколаді! Коли завагітніла, пила Лецитин, Лів Гард і Хлорофіл, - ефект теж дуже добрий, продовжувала пити Хлорофіл і Лецитин і після пологів. Безсонні ночі і втома зовсім не позначилися на тиску - жодного разу не пошкодувала, що каву не можна пити!

Педан Наталія Олександрівна, 53 роки. Системне захворювання опорно-рухового апарату (коксоартроз правого тазостегнового суглоба, бурсит правого плечового суглоба, спонделез) впродовж 3 років. Традиційне лікування не тільки не допомогло, але і дало ускладнення. Могла пересуватись тільки за допомогою палиці. У січні 2002 року познайомилася з компанією NSP. Застосовувала лосьйон Тей-фу, Глюкозамін, Хондроїтін, Морінда, Кальцій, Магній, Хелат, Бон-Сі. Перший позитивний результат – зменшення болю в плечовому суглобі, - настав через 3 тижні. Я повірила в продукцію. Стійкий результат з'явився через 3 місяці. Я залишила паличку. Дуже задоволена.

Компанія Nature's Sunshine Products NSP була заснована в 1972 році і зараз є одним з провідних виробників біологічно активних добавок. Продукція компанії широко представлена в більш ніж 70 країнах світу, серед них - Росія, США, Канада, Великобританія, Норвегія, Австралія, Нова Зеландія та інші. Номенклатура БАД, що випускаються компанією, складає більше 500 найменувань. За підсумками 2004 року, компанія Nature's Sunshine Products (NSP) нагороджена дипломом загальноросійського суспільного фонду «Фонд перспективного планування» в номінації «Довіра споживачів» за виробництво і просування рослинних і харчових добавок.

Всі біологічно активні добавки компанії NSP відрізняються чудовою якістю і відповідають найвищим вимогам. От чому люди, спробувавши БАД різних фірм, врешті-решт зупиняють свій вибір на біологічно активних добавках компанії NSP. Сподіваємося, що і Ви зробите так.

Список літератури

1. Злобін Ю.А. Основи екології. – К.: Видавництво ТОВ “Лібра”, 1998.
2. Основи екології та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посібник / За ред. В.С. Джигирея. – Львів: 1999. – 238 с.
3. Підручник - За заг. ред. Л.Г. Мельника та М.К. Шапочки - Книга для викладачів і студентів ВНЗ - Університетська книга, 2008. - 759 с.
4. Смоляр В.И. Ионизируюшая радиация и питание. – К.: Здоровье,1992.

УДК 634.11:631.524

Г.І. Корнічева, ас., Т.В. Лупан, студ.
Кіровоградський національний технічний університет

Продуктивність сортів черешні в окремих регіонах України

Рівень урожайності плодової породи визначається впливом комплексу взаємодіючих погодних факторів на її господарсько-біологічні особливості, які визначаються, насамперед, помологічним сортом. Отримати оптимальну продуктивність і якість сортів черешні можливо за рахунок реалізації господарсько-цінних ознак і агробіоценотичних факторів [1].

В Інституті садівництва УААН (північний Лісостеп), в Інституті зрошуваного садівництва (південний Степ), на Подільській дослідній станції, Придністровській дослідній станції, Краснокутській дослідній станції (східний Лісостеп) і Артемівській дослідній станції розсадництва (Донбас) були проведені дослідження рівню урожайності сортів черешні за 1980-2000 рр.

Продуктивність сорту Валерій Чкалов у зв'язку з погодними умовами вивчали в умовах Поділля, Донбасу і південного Степу. Найвищою урожайність цього сорту була в умовах південного Степу (143, 6 ц/га), низькою – в умовах Поділля (44 ц/га) [2].

В кожному з регіонів на продуктивність сорту Валерій Чкалов впливав різний набір погодних факторів. Так, збільшення річної кількості днів з опадами більше 1 мм в умовах Поділля в межах від 56 до 69 днів призводило до зменшення продуктивності сорту на 0,4 ц/га на день, в умовах Донбасу в межах від 33 до 59 днів – до 1,3 ц/га на день. Коливання цього показника в межах південного Степу змін в продуктивності цього сорту не викликали.

Зниження температури повітря під час цвітіння на Поділлі, в Донбасі і в південному Степу відповідно до -2,2^{o}C; -5,2^{o}C і -3°C зменшували продуктивність сорту в першому випадку на 3,1 ц/га на градус, в другому на 1,2 ц/га на градус (хоча приморозки були значно більшими), а в третьому випадку ніяких змін в продуктивності не викликали.

Лютневі перепади температури в умовах Поділля в межах 21…35°C зменшували продуктивність сорту на 3,3 ц/га на градус. В Донбасі лютневі перепади температури в межах 20…33°C – збільшували продуктивність черешні на 1,9 ц/га на градус, а в умовах південного Степу (25…34°C) змін не відбувалося.

Перепади температури під час цвітіння в межах 18,1…27°C на Поділлі викликали зменшення урожайності сорту Валерій Чкалов на 2,6 ц/га на градус, в межах 17,9…33,6^{o}C в умовах Донбасу на продуктивність сорту не вплинули, в межах 20…25°C в умовах південного Степу дещо підвищували його урожайність.

Зміни гідротермічного коефіцієнту під час цвітіння негативно впливали на продуктивність сорту в умовах Поділля, позитивно – в умовах південного Степу і не мали ніякого впливу в умовах Донбасу [3].

Вплив погодних факторів на продуктивність сорту Дрогана жовта вивчали в умовах Поділля, східного Лісостепу і Донбасу. Найвищу урожайність цього сорту була в умовах Донбасу (67,3 ц/га), найнижча – в умовах Поділля (44 ц/га). В умовах Донбасу позитивно впливали на урожайність даного сорту тривалість без морозного періоду (235-310 днів), мінімальна температура січня (-13,2…-30,4^{o}C), перепади температури в

листопаді (19,1…33,4°С) і січні (28…32°С) та гідротермічний коефіцієнт періоду цвітіння (0…3,5).

Мінімальна температура під час цвітіння зменшувала продуктивність сорту Дрогана жовта в умовах східного Лісостепу на 9,9 ц/га на градус, а в умовах Поділля – на 4,1 ц/га на градус. В умовах Донбасу цей показник не впливав на продуктивність сорту. Шкодочинними для сорту в умовах Поділля були низькі температури лютого, в умовах східного Лісостепу – низькі температури під час цвітіння, а в умовах Донбасу мінімальні температури шкоди не завдали [4].

Поведінку сорту Мелітопольська чорна вивчали в умовах Придністров'я і південного Степу. Цей сорт відзначався кращою продуктивністю (143,6 ц/га), стабільністю плодоношення в південному Степу, де продуктивність підвищували суми ефективних температур (2183…2661°С), а знижували – мінімальні температури листопада (-4…-13°С) на 5,8 ц/га на градус, грудня (-12…-27°С) на 13,4 ц/га на градус, максимальні температури жовтня (20…28°С) і листопада (13…21°С) та перепади температури в лютому (0…32°С).

В умовах Придністров'я знижували продуктивність сорту Мелітопольська чорна максимальні температури лютого і грудня, а позитивно впливали – максимальні температури січня (-7,4…-15,3°С) і періоду цвітіння (22,9…28,2°С) [4].

Проаналізував наведенні дані можна зробити висновки, що для одного і того ж помологічного сорту в різних регіонах країни визначальними в продуктивності є різні фактори погоди. Напрямок і інтенсивність дії цих факторів на урожайність, як правило, є також різними.

Для черешні не виявлено груп погодних факторів, які б за своїм впливом на продуктивність переважали в тому чи іншому регіоні.

Список літератури

1. Кашин В.И. Проявление биологического потенциала садовых растений.//Биологический потенциал садовых растений и пути его реализации.- М.: 2000.- С.3-14.
2. Бублик М.О. Інтегральна оцінка придатності регіону за погодними факторами для вирощування плодових порід. Вісник аграрної науки, 2002.- №6.-С.31-33.
3. Драгавцева И.А. Экологические ресурсы продуктивности плодовых пород.// Міжвідомчий тематичний зб. Садівництво, 2000. – №50. – С.51-56.
4. М.О. Бублик, Г.А. Чорна, Л.А. Фризюк Як почувається черешня у різних регіонах України.//Сад, виноград і вино України, 2002. – №5-6. – С.14-17.

УДК 621.9.06

А.І. Валявський, доц., канд. техн. наук, Т.В. Кравцова, магістр.
Кіровоградський національний технічний університет

Шляхи підвищення конкурентоспроможності машинобудівної продукції

В статті розглянуті основні напрямки та шляхи впровадження нових технологій і підвищення рівня конкурентоспроможності машинобудівної продукції.

конкурентоспроможність, нова технологія, потенційні конкуренти, ділова стратегія підприємства, технологічне обладнання з паралельною кінематикою

В умовах глобальних геополітичних та соціально-економічних змін у суспільстві відбувається жорстка конкурентна боротьба за ринки збуту машинобудівної продукції, що вимагає впровадження нових комплексних підходів до вирішення техніко-економічних та організаційних задач управління виробництвом.

Досвід роботи діючих підприємств у нових умовах показує, що традиційні концепції, шляхи розвитку виробництва, а також критерії вибору варіантних рішень виробничих задач малоефективні внаслідок переходу від еволюційного розвитку виробництва до важкопрогнозуємого, клієнтоорієнтовного етапу розвитку, який характеризується:

– інтенсивним старінням випускаємої продукції та технології її виробництва;

– постійною інтеграцією нових технологій;

– створенням та впровадженням гнучких виробничих процесів, властивості яких дозволяють бути адекватними поточним умовам конкретного виробництва.

Конкурентоспроможність машинобудівної продукції залежить від сучасної конструкції виробу, яка базується на нових досягненнях наукових досліджень.

Якість та вартість продукції не можуть бути конкурентноспроможними довгий час. Вони залежать від динаміки розвитку технологічних можливостей виробництва потенційних конкурентів.

Постійне зростання рівня конкуренції висуває проблему впровадження нових концепцій та принципів ділової стратегії підприємств.

Для забезпечення конкурентоспроможності машинобудівної продукції необхідно постійно аналізувати та прогнозувати динаміку змін технологічних можливостей та стану конкурентоспроможності технології виробництва у традиційних та потенційних конкурентах і порівнювати їх з технологічними можливостями конкретного підприємства.

Шляхи впровадження нових технологій залежать, у першу чергу, від фінансового стану підприємства та можливості отримання фінансових інвестицій.

Аналіз діючих виробничих систем показав, що 60-70% підвищення якості, рівня конкурентоспроможності продукції та технології її виробництва забезпечується за рахунок підвищення ефективності та удосконалення структури парку технологічного обладнання.

Отже, одним з основних напрямків автоматизації виробництва є створення інтелектуального технологічного обладнання та виробничих систем на їх основі, які мають властивість адаптуватися та бути адекватними поточним умовам конкретного підприємства, а також вибирати оптимальні умови його функціонування.

Підвищення рівня конкурентоспроможності продукції шляхом удосконалення структури парку технологічного обладнання реалізується створенням верстатних систем нового покоління, побудованих на основі механізмів паралельної структури, що отримало назву технологічне обладнання з паралельною кінематикою.

Таким чином, підвищення рівня конкурентоспроможності машинобудівної продукції реалізується шляхами:

– впровадження нових технологій виробництва;

– раціонально вибраній діловій стратегії підприємства;

– удосконалення структури технологічного обладнання.

Список літератури

1. Валявський І.А., Крижанівський В.А. Тенденції розвитку верстатів паралельної структури // Вісник Сумського державного університету, 2003.-№ 2 (48).- С.18-22.
2. Крижанівський В.А., Кузнецов Ю.М., Валявський І.А., Скляров Р.А. Технологічне обладнання з паралельною кінематикою: Навчальний посібник для ВНЗ./ Під ред. Ю.М.Кузнецова. – Кіровоград: 2004.- 449 с.

В статье рассмотрены основные направления и пути внедрения новых технологий и повышение уровня конкурентоспособности машиностроительной продукции.

The general tendencies and ways of implementation of new technologies and rising the level of competitiveness of machine building production are disclosed in the article.

УДК 331.101.26.

Д.С. Насипайко, ас.
Кіровоградський національний технічний університет

Методологічні аспекти відтворення людського капіталу

В статті ґрунтовно розглянуті три фази відтворення людського капіталу, їх взаємодію між собою, а також наведено методологічну схему цього процесу

відтворення людського капіталу, менеджмент людських ресурсів

У практиці господарювання кожне підприємство, що є складною виробничо-економічною системою, повинно дотримуватися правових основ. Відповідно до логіки і послідовності стадій відтворювального процесу визначальним напрямком діяльності кожного підприємства за умов ринкових відносин є дослідження напрямів розвитку і вдосконалення виробництва. Представник цього наукового напряму П.Роумер висунув теоретичну модель економічного зростання, згідно з якою зростаючий ефект масштабу, що діє відносно виробничих технологій, розвинені країни не тільки зберігають, а ще і більше підвищують свій економічний рівень над нерозвинутими країнами, тобто різниця в рівнях економічного розвитку має вектор збільшення [3, С. 58].

Людина є основним фактором розвитку економіки, яку може вивести з кризи відтворення людського капіталу. А.В. Коровський стверджує, якщо максимально розширити межі витрат на відтворення людини, то складається відношення, у якому те, що створив людський фактор (продукт, блага, послуги), дорівнює тим благам і послугам, що власне формують відтворення цього людського фактора. Показники ефективності затрат праці на локальному рівні мають фрагментарний характер і право на існування, оскільки ціле складається із фрагментів. Але повної характеристики використанню людського фактора вони не дають [2, С. 68].

Економіка буде плідно розвиватися тільки за умови ефективного менеджменту людських ресурсів, що вплине і на відтворення людського капіталу підприємств. Сучасна управлінська діяльність повинна відповідати за відносини між працівниками і

менеджерами та сприяти проявам ініціативи з обох сторін. Велике значення повинно надаватися людині, її праці, підготовці, професії, навчанню. Адже саме робітники найбільше впливають на основні виробничі процеси. Більшість працівників пов'язує розвиток професіоналізму з соціально-економічним розвитком країни, впевненістю у майбутньому. Непересічне значення для відтворення людського капіталу має соціальна діяльність, оскільки вона істотно впливає на його ефективність, яка безпосередньо залежить від рівня професійної підготовки й компетентності всіх категорій працівників.

Можна відтворювати людський капітал шляхом покращення технічної оснащеності виробництва. Адже за умов ринку від ефективної діяльності підприємства залежить його подальший розвиток. Так, стан машин, обладнання, рівень ефективності технологій визначають результати виробництва.

Потрібно відзначити, що існує взаємозалежність між людським капіталом і виробництвом. По-перше, людський капітал не може існувати без продуктів виробництва, наприклад, знання без книг, і, по-друге, засоби виробництва реалізують своє призначення лише через людський капітал. Повний знос і ліквідація основних засобів виробництва призводять до звільнення працівників і тим самим збільшують чисельність незайнятої робочої сили. Разом з тим, підвищення ефективності виробництва вимагає зростання продуктивності праці, узгодження діяльності відділів, цехів і ставить нові завдання організації виробництва. На розвиток технології виробництва, ефективне використання робочої сили впливає подальше вдосконалення форм організації виробництва, праці. Слід зазначити, що впорядкованість структури виробництва, узгодженість взаємодії структурних підрозділів підприємства є шляхом до структурних змін в економіці.

Відтворення людського капіталу – це складна проблема, вирішення якої залежить від багатьох умов. На практиці людина підвищує продуктивність праці завдяки накопиченню розумової сили, розвитку науки і техніки. Людський капітал підприємства буде ефективніше відтворюватися у тому разі, коли правильно організована діяльність і весь персонал культурно-побутово забезпечений. Цей соціально-трудовий фактор передбачає комплекс дослідження рівня забезпеченості працівників житлом, підприємств – будинками відпочинку, санаторіями, медичними і дошкільними установами, спортивно-оздоровчими комплексами, а також загальної структури підприємств, методів управління робітниками, зовнішнього і внутрішнього середовища.

Результати вивчення зайнятості працівників служать вихідною базою для обґрунтування конкретних шляхів удосконалення і розвитку людського капіталу підприємств на перспективний період. Даний фактор передбачає визначення плинності кадрів, кількості вакансій, обсягу виконання робіт. Найбільш складним за обсягом і вирішенням організаційно-економічних завдань напрямком є відносини в колективі підприємства, проблеми оплати праці та соціального захисту робітників, творча активність. У XXI ст. є потреба в робочій силі, що постійно підвищує свій рівень знань, кваліфікації, загальної культури. Особлива увага приділяється трудовій мобільності працівників, що передбачає здатність змінювати професійну орієнтацію, місце роботи, проживання. Мобільність залежить від цілого ряду факторів – суспільних відносин, форм господарювання, попиту і пропозиції робочої сили, прибутку.

За результатами багатьох досліджень у різних країнах важливе значення для відтворення людського капіталу мають економічні фактори. Так, більш висока заробітна плата приваблює працівників і спонукає їх до більш ефективного використання своїх знань і виконання обов'язків. В більшості країн нерівність у доходах намагаються компенсувати за рахунок фондів споживання. Відмітимо, що прибутку працівника повинно вистачити не лише на забезпечення його продуктами харчування, одягом, взуттям, гідними умовами життя взагалі, а й на подальше відтворення його людського капіталу. Адже робітнику потрібні кошти на отримання нових знань або вдосконалення

існуючих, на утримання своєї сім'ї, її оздоровлення, що в подальшому сприятиме накопиченню людського капіталу. Роботодавці з метою відтворення людських ресурсів повинні розуміти, що оплата праці не може бути на мінімальному рівні, а, навпаки, повинна задовольняти якомога більше потреб.

Людський капітал включає як природні, так і економічні компоненти. Зростають природні здібності людини, тобто ті, які вона мала від народження, - зростає і показник людського капіталу. Адже природа взагалі є джерелом прибутку, життя. Економічна компонента передбачає грошовий вираз використання людського капіталу, оплати результатів праці працівників.

Практика свідчить, що під впливом науково-технічного прогресу змінюється роль людини у трудовому процесі. Насамперед, це характерно для тих сфер діяльності, які визначають рівень конкурентоспроможності країни на світовому ринку" [3, с. 59]. Таким чином, слід очікувати, що в майбутньому роль людського капіталу України, як фактора розвитку економіки, зростатиме.

В економічній літературі досі не існує єдиної класифікації фаз відтворення людського капіталу. Зокрема, Т.А. Заяць пропонує досліджувати процес економічного руху національної робочої сили в чотирьох його фазах – формування, розподілу, перерозподілу та використання [1, С. 53]. Розглянемо три фази відтворення людського капіталу: формування, розподіл і використання.

Фаза його формування передбачає набуття та збереження знань і розвиток нових здібностей. В нинішніх умовах проблемою є питання кваліфікації робочих, а саме вміння оцінювати свої здібності і здатність виконувати професійні сучасні функції виробництва. Цьому повинні сприяти навички людини, адже одним із шляхів до підвищення професіоналізму, кваліфікації є постійне повторення певних дій, вдосконалення існуючих здібностей. Кваліфікація робочої сили є важливим фактором, що відображає взаємозалежність економіки і працездатного населення. Адже люди при виборі професії залежать від потреб ринку, і навпаки, національна економіка потребує високоосвічених фахівців, що вдосконалюють свою кваліфікацію. На наш погляд, освіта дає можливість формувати людський капітал. Завдяки навчанню людина має великі шанси забезпечити свою кар'єру, майбутнє, ефективно використовувати свій інтелект.

На сьогодні людський капітал збільшується також за рахунок здібності людей змінюватися внутрішньо, постійно вдосконалюватися, а також змінювати місце роботи, просуватися. Саме завдяки готовності розвиватися професійно, оволодівати новими знаннями у різних сферах, переїжджати з міста до міста зростає ймовірність досягнення успіху в житті. Отже, розвиток людського капіталу за умов недостатнього обсягу інвестицій в промисловий капітал вимагає приділення належної уваги. Протягом останнього десятиріччя відбулося збільшення умов для формування людського капіталу, особистості працівників, їх саморозвитку, постійного навчання. Директори підприємств почали цінувати працівників, з'явилися нові методи і підходи в управлінні виробництвом. Сьогодні спостерігається новий погляд на працівників, перше місце серед якостей яких відводиться інноваційності. Керівництву потрібні розвинуті, талановиті, активні люди, які орієнтуються на результати діяльності, розвивають свій людський капітал. Нині є потреба в лідерах. Отже, виникає питання формування сучасної української еліти.

Трудова діяльність працівників, раціональне використання часу роботи, рівень кваліфікації, відношення до праці визначають поряд з іншими характеристиками якість виробничого процесу. Підвищення розумового рівня людського капіталу відкриває можливості для відповідного розвитку знань, оволодіння інформацією, збільшення духовних цінностей.

За умов ринкової економіки при розгляді працівника оцінюють його рівень освіти, загальні, економічні, технологічні знання, знання з інформатики, професійний розвиток,

саморозвиток, а також суму потрібних інвестицій у розвиток його людського капіталу. Якщо розглянути розвиток освіти в останні роки, підвищення її рівня та суттєвий вплив на неї досягнень науково-технічного прогресу, широкого запровадження комп'ютерних технологій, що невпинно оновлюються, вдосконалюються, то можна відмітити посилення інформаційного аспекту в життєдіяльності людей. Все більшого розповсюдження набувають нові знання, передові технології. Значний вклад в такий розвиток інформації внесла людина зі своєю освітою і здібностями. Існує величезна категорія інформаційних елементів: отримання освіти, наукова діяльність, публікації, винаходи, генерація нових ідей, раціоналізаторська діяльність. Інформаційна компонента реалізується у всіх видах діяльності, формах господарювання.

В результаті, накопичення творчого потенціалу людини, її здібностей і знань, розвиток яких здійснюється за необхідної участі самої людини, можна визначити як формування людського капіталу. На думку деяких науковців, воно пов'язане з інвестиціями в людину та обумовлене здійсненням зусиль всіма зацікавленими сторонами. Людський капітал формується завдяки функціонуванню ланок соціальної сфери, спрямованих на забезпечення сприятливих умов життєдіяльності людей, їх вдосконалення. Немає сумнівів, що знання людини, здібності, навички не мають меж, і в майбутньому ці елементи людського капіталу лише збільшуватимуться.

На фазі розподілу людського капіталу особливе місце належить системі зайнятості населення з певними територіально-галузевими пропорціями розподілу робочої сили, рівнем її мобільності та вибором альтернативних варіантів працевлаштування. При цьому велику увагу треба приділяти своєчасному розв'язанню проблем зростання продуктивності праці і капіталу. Територіальний розподіл людського капіталу безпосередньо залежить від зміцнення реального сектору економіки, зростання продуктивної зайнятості населення. Значне територіальне поширення зайнятості населення дасть змогу підвищити рівень його життя. В залежності від рівня отриманої освіти визначається напрямок розподілу людського капіталу за видами діяльності, їх перепідготовка.

На жаль, зруйновано систему працевлаштування випускників навчальних закладів України. Регулярне недофінансування системи освіти та культури спричиняє погіршення якості професійно-кваліфікаційного потенціалу суспільства. А пріоритетність освіти не викликає сумніву, тому що йдеться не тільки про можливості додаткового працевлаштування населення, але й про збільшення валового внутрішнього продукту, а звідси – і нагромадження необхідних коштів для нормалізації процесів розподілу людського капіталу. Взагалі споживання зайнятими в матеріальному виробництві послуг соціальної сфери втілюється в поліпшенні їх загальноосвітнього, професійно-кваліфікаційного та психофізіологічного потенціалу.

Фаза використання людського капіталу передбачає його прикладання на ринку праці України. На відміну від фази формування та розподілу на даній фазі людина особисто регулює ступінь використання людського капіталу в залежності від рівня задоволення своїх потреб. Цей етап передбачає реалізацію стимулюючих заходів. Використання людського капіталу в основному позитивно впливає на фінансовий стан його власника. Не вдаючись до повторного розгляду факторів, що сприяють відтворенню людського капіталу, зазначимо, що на даній фазі повинні оптимально поєднуватися всі фактори. В цілому найбільше значення серед останніх має попит на робочу силу. Дана фаза тісно пов'язана з розвитком інноваційного конкурентоспроможного виробництва. Сьогодні, а тим паче в майбутньому, функціонування робітника на підприємстві, наявність вільних місць стануть одними з важливих показників можливостей підприємства. Цьому має сприяти створення системи підготовки і перепідготовки працівників, жорсткий контроль і гідна заробітна плата.

Як складову частину використання людського капіталу розглянемо організаційну компоненту, викликану тим, що виробництво намагається йти за науково-технічним прогресом, вдосконалюється технічне оснащення, застосовуються нові матеріали, сировина. Різні поліпшення основних засобів викликають вдосконалення технології виробництва, продукції, і виникає потреба у нових працівниках, готових до нововведень. В процесі виробництва розробка нового продукту організується під впливом розвитку технологій. Отже, відтворення людського капіталу і засобів виробництва завжди має двобічний зв'язок. Розвиток нематеріального виробництва проявляється у використанні людського капіталу і його відтворенні і навпаки. По-перше, створюються робочі місця на ринку праці, а по-друге, нематеріальні фактори виробництва можуть сприяти тому, що відпаде необхідність пошуку роботи в різних підприємствах, містах.

Очевидно, що використання людського капіталу повинно розглядатися як один з кроків на шляху до формування соціальної стабільності в країні. Перспективи його використання визначатимуться здебільшого досягненнями в освіті, що розширює можливості для населення успішно реалізовувати власні знання, професійно-кваліфікаційні здібності, і тим самим забезпечити прийнятний життєвий рівень. Головною прерогативою відтворення людського капіталу є підвищення вимог до ділових і особистих якостей працівників, створення умов для всебічного використання власних здібностей кожним працюючим на виробництві, вдосконалення його загальноосвітнього, культурного та професійного рівня. Знання – це частина інформаційного суспільства, яка все активніше стає і складовою соціальної політики.

Недосконалість механізму зайнятості населення та інші фактори гальмують нормальний перебіг процесу використання людського капіталу. Формування засад його продуктивного використання відбувається не тільки через систему регулювання темпів зайнятості, але й високі кінцеві результати у вигляді соціально прийнятного рівня трудового доходу, задоволеного споживчого попиту населення та підвищення темпів економічного зростання. Використання людського капіталу залежить також від якості охорони здоров'я. Нормалізація процесів природного відтворення населення на основі стабілізації рівня народжуваності з поступовим його підвищенням збільшить загальні можливості до праці. Мобілізація всіх факторів забезпечить розширення робочих місць і підвищення мобільності робочої сили.

Нові умови господарювання вимагають посилення процесів індивідуалізації трудової діяльності, сегментації системи ринків, зростання територіальної мобільності робочої сили. Сьогодні відбувається становлення принципів «людино творчого» етапу в розвитку продуктивних сил та суспільних відносин, зумовленого необхідністю використання людини як креативної особистості, спроможної гарантувати морально-психологічний прогрес. Людський капітал використовується взагалі під дією соціальної сфери, яка охоплює інтереси соціальних груп, відносини суспільства та особистості, умови праці та побуту, здоров'я та вільного часу. На використання людського капіталу впливає також міграційний рух через зміну обсягів пропозиції робочої сили на регіональних ринках праці. Міграційний рух позначається на життєвому, інтелектуальному та творчому потенціалі населення.

На фазі використання людського капіталу формуються мотиваційні засади продуктивної трудової діяльності населення, орієнтованої на досягнення економічного зростання в країні. Вирішення цієї проблеми безпосередньо пов’язано зі створенням ефективної системи стимулів до трудової діяльності.

Треба відмітити, що фази відтворення людського капіталу взаємодіють між собою:

– фаза формування людського капіталу: людина від народження має певні характеристики (вроджені дані), які в процесі свого розвитку вона вдосконалює, а також накопичує знання;

– фаза розподілу людського капіталу: робоча сила розподіляється за сферами зайнятості та застосовує накопичені знання та якості на практиці;

– фаза використання людського капіталу: використання людського капіталу призводить до підвищення продуктивності виробництва, праці. Виробничі досягнення відображаються на зростанні доходів (прибутків) людини. Підвищення заробітної плати впливає на покращення рівня життя, у людини підвищується стимул в більш повній мірі реалізовувати свої природні здібності і накопичені знання (досвід), а також продовжувати розвивати і нарощувати свій людський капітал.

Подаємо методологічну схему дослідження процесу відтворення людського капіталу (рис. 1). Методологічну основу дослідження процесу відтворення людського капіталу становлять економічна теорія, наукові принципи та концептуальний апарат з питань людського капіталу, а також відповідні нормативно-правові матеріали, що регулюють різні аспекти його відтворення. Широкий вибір методів дослідження ускладнює процес побудови чіткої методики в тому сенсі, що за допомогою одного методу можна характеризувати людський капітал на всіх фазах його відтворення. Так, для виявлення та вирішення спільних проблем крім порівняльної статистики, необхідно володіти узагальненими даними.

На фазі формування людського капіталу історичний метод широко використовується для аналізу динаміки розвитку процесів або явищ, наприклад, демографічних. Експериментальний підхід включає в себе такі прийоми як синтез, індукція, дедукція, узагальнення та дозволяє здійснити аналіз стану освіти.

На фазі розподілу людського капіталу за допомогою емпіричного підходу до аналізу зайнятості населення виявляють тенденції і закономірності розподілу працівників за сферами діяльності. Математичний апарат передбачає застосування регресивного, факторного, спектрального аналізу професійно-кваліфікаційної структури робочої сили.

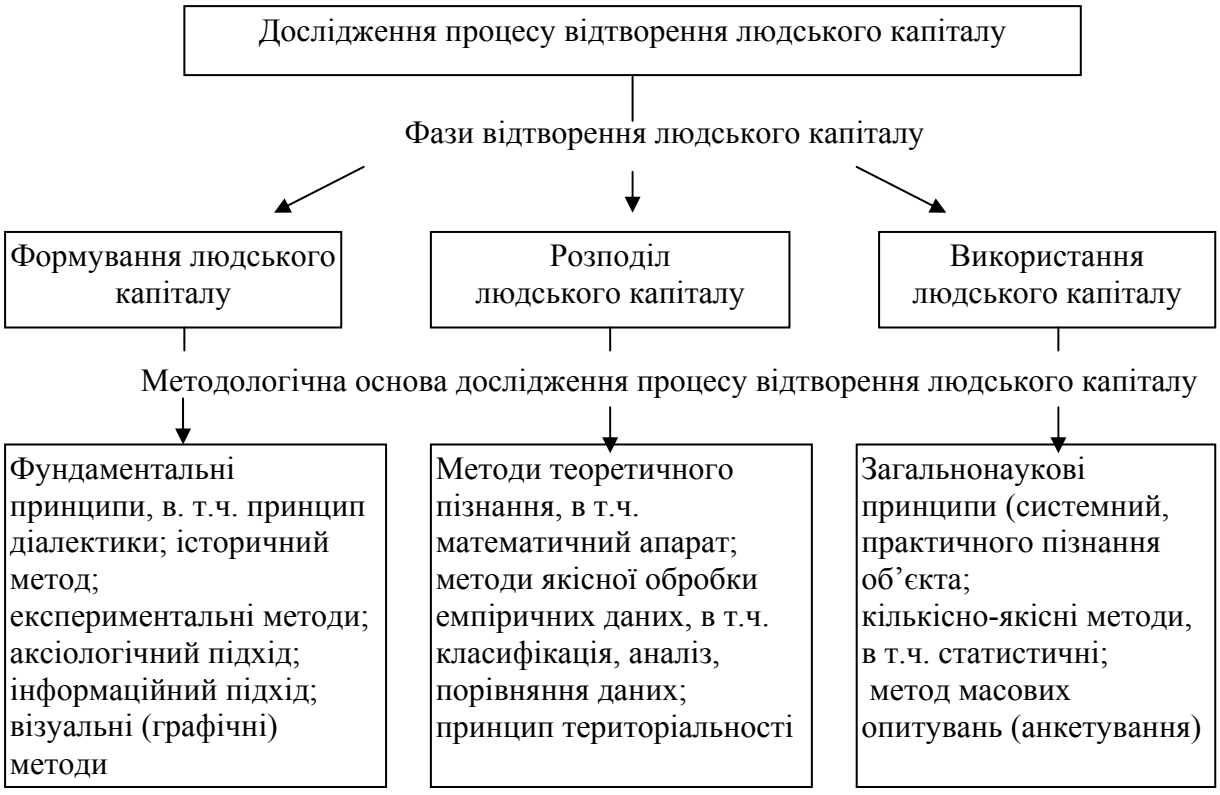

Рисунок 1 – Методологічна схема дослідження процесу відтворення людського капіталу

Принцип територіальності передбачає вивчення форм матеріалізації виробничого процесу на території регіону, характеру життєдіяльності населення.

На фазі використання людського капіталу системний метод пізнання дає змогу досліджувати ринок праці як складну динамічну систему, вся сукупність елементів якої перебуває у певних взаємозв'язках і відносинах, утворюючи єдину цілісність. Кількісні методи використовуються, коли треба виразити числові характеристики різних сторін явищ або зв'язки між ними. Прикладом може бути шкалування, кореляційний аналіз попиту і пропозиції робочої сили.

Поєднання зазначених методів зі створенням умов для реального підвищення життєвого рівня людей сприятиме відтворенню людського капіталу.

Список літератури

1. Заяць Т.А. Сучасні проблеми відтворення людських ресурсів України // Науковий збірник «Проблеми формування ринкової економіки». КНЕУ. – К.: 2001. – С. 52-60.
2. Коровський А.В. Еволюція людського фактора економіки та проблеми його формування. – К.: 2004. – 165 с.
3. Мазурок П.П. Інституціональні зміни в розвитку людського капіталу як чинника економічного зростання. Вчені записки КНЕУ. Випуск 7. – К.: 2005. – С. 57-64.

В статье рассмотрены три фазы воспроизводства человеческого капитала, их взаимодействие между собой, а также представлена методологическая схема этого процесса

In the article three periods of the reproduction of the human capital, their interaction mutual influence, and also the methodological schema for this process are shown.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Онтологія. Вчення про субстанцію

Оскільки онтологічні концепції Нового часу досить різноманітні, ми розглянемо тільки деякі з них, а саме концепції Ф.Бекона, Р.Декарта, Б.Спінози та Г.Лейбніца.

Найперше треба сказати, що експериментальне природознавство, постулюючи природу «справжнім буттям», «істинною світовою субстанцією», створює умови повноцінного існування філософського матеріалізму. Недаремно сам термін «матеріалізм» виникає саме в XVII ст.; ми знаходимо його вперше у англійського фізика Р.Бойля, який позначив ним фізичний зміст речовини природи. Г.Лейбніц вводить цей термін у власне філософський вжиток для позначення точки зору, альтернативної ідеалізму. Однак матеріалізм того часу був механістичним та метафізичним, — справа в тому, що точка зору найбільш розробленої в той час науки — механіки — здавалась всезагальною. Застосування механічного методу викликало вражаючий прогрес в пізнанні фізичного світу. Тож і філософи в механіці бачили ключ до таємниць всієї світобудови. Тому метод мислення філософів і був тоді переважно механістичним та метафізичним. Не було розуміння, що зводячи рух до механічного переміщення, механіка значно звужує можливості пізнання, бо не знає, чим є зміна та розвиток.

Засновником метафізичного, механістичного матеріалізму був Ф.Бекон. Він писав, що вічна основа та першопричина всього сущого — це матерія, яка складається з

багатьох нерухомих «форм», а вони є джерелами та причинами різних рухомих «натур» — найпростіших якостей: тяжкість, теплота, жовтизна та ін. З різних комбінацій цих «натур», вважав Бекон, створюються всі різноманітні речі природи.

Бекон негативно відносився до вчення древніх філософів про атоми та порожнечу. Простір він вважав об'єктивним і говорив про нього як про місце, яке постійно займають частини матерії. Про час він писав як про об'єктивну міру швидкості руху матеріальних тіл. Рух, на його думку, це вічний, природжений стан матерії, який має різноманітні форми (але в основному механістичні). При цьому Бекон визнавав вічність матерії та руху як очевидний факт, що не потребує обґрунтування.

На відміну від матеріалістичного монізму Ф.Бекона Р.Декарт підійшов до проблем онтології дуалістично: Бог створив дві рівноправні, взаємонезалежні частини — фізичне (матерію, тіло)та психічне (дух, душу). Атрибутом духовної субстанції, душі він вважав мислення, а атрибутом матеріальної субстанції, тіла — протяжність в довжину, ширину та глибину. Визнавши душу та тіло взаємонезалежними субстанціями, Декарт прийшов до висновку, що «тіло не мислить, душа не викликає рухів тіла». А знаходиться вона в шишковидній залозі мозку людини.

Будучи механіцистом, Декарт не розумів якісної відмінності між явищами неорганічного та органічного світу. Він говорив про тварин як про свого роду машини; людину він також вважав своєрідним механізмом.

Така матеріалістично-механістична характеристика руху матерії супроводжується у Декарта ідеалістичним розумінням його причин — причин зовнішніх і більш досконалих, чим механічний рух. Він стверджував, що першопричиною руху матерії є Бог, «чия всемогутність створила матерію разом з рухом та спокоєм».

Голландський філософ Б.Спіноза розробив моністичне вчення про матеріальність світу. Бог, ідеальне та матеріальне злились у Спінози в єдину безконечну субстанцію, природу. Природу Спіноза називав Богом і характеризував як вічну і таку, що має причину в самій собі. Субстанції властиві два основних атрибути — протяжність та мислення. У вченні про мислення як атрибут всієї матерії Спіноза є типовим метафізиком-гілозоїстом.

Спіноза також багато уваги приділяв характеристиці конкретних станів субстанції — модусам. Всі модуси субстанції Спіноза розділяв на дві групи: модуси вічні, безконечні, та модуси тимчасові, конечні. Вічні, безконечні модуси безпосередньо витікають з відповідних атрибутів субстанції, а саме: рух та спокій пов'язані з атрибутом протяжності; інтелект та воля пов'язані з атрибутом мислення. Тимчасовими, конечними модусами («крапками на прямій») Б.Спіноза вважав всі окремі речі і всі окремі думки та бажання.

Німецький філософ Г.Лейбніц в області онтології розвивав плюралістичну концепцію об'єктивного ідеалізму. Він стверджував, що Всесвіт складається з безконечної кількості створених Богом ідеальних субстанційних одиниць — монад. В них він бачив справжні атоми природи, які складають елементи всіх речей. Він характеризував монади як випромінювання Бога, центри діяльності сили, точки мінливих сприйнять. Монади, за Лейбніцем, непротяжні, не мають фігур, неподільні, не складаються з частин, не можуть природним шляхом ні виникати, ні зникати. Разом з тим вони безперервно та довільно змінюються.

Він вчив, що з монад — простих субстанцій — створюються різноманітні складні субстанції: камені, рослини, тварини, люди. Кожна з складних субстанцій, наприклад, тварина, складається з особливої центральної монади та з великої кількості периферійних монад. Центральні монади складають суть складних субстанцій.

Внутрішній стан монад, їх саморух не залежить ні від яких зовнішніх причин та впливів. Монади є абсолютно замкнутими центрами, відмінними один від одного

самозмінними безтілесними атомами. Вони, говорить Лейбніц, не мають вікон, через які що-небудь могло б ввійти або вийти. Суть монад як силових центрів безперервної діяльності виражається двома змінними психічними станами: сприйняттям та прагненням, силою потягу від одних сприйнять до інших.

Оскільки монади знаходяться в безперервному русі, то в них постійно щось змінюється, а щось залишається попереднім. Тому, говорив Лейбніц, для монад завжди характерна множинність станів. Вони є специфічним багатогранним кристалом, мікрокосмом (безконечно малим світом), який являє собою центр різноманітних сприйнять макрокосму (безконечно великого світу).

Згідно наперед встановленої божественної ієрархії Лейбніц всі складні субстанції в залежності від специфіки їх центральних монад ділив на три групи: монади-життя, монади-душі, монади-духи. Неорганічні тіла наділені невиразними, неусвідомленими сприйняттями, «вони сплять без сновидінь». Більш високим є другий клас монад (тварини), які вже мають відчуття, споглядання та пам'ять. Нарешті, до найвищого класу монад Лейбніц відносив душі людей з їхніми здібностями до самосвідомості та розуму. Зрозуміло, що в даній позиції закладена точка зору гілозоїзму — бо тут є і безсмертя душі, і вічність існування духовних субстанцій рослин та тварин. Причому, поскільки монади «обтяжені» матерією, вони недосконалі. Лише одна верховна монада — Бог — абсолютно досконала, бо позбавлена всього матеріального.

Список літератури

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії: Підручник. – К.: Либідь, 2001.
2. Татаркевич В.І. Історія філософії. Т. 2.— Львів: 1999.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Староіндійська та старокитайська філософія

Виникнення та розвиток філософії має свою багатовікову історію. Вивчення її дозволяє глибше зрозуміти саму суть філософії, логіку її розвитку, дати уявлення про найважливіші проблеми, які ставились і по різному вирішувались протягом всього часу її існування.

Спочатку елементи філософських ідей виникають наприкінці IV тис. до н.е. в Єгипті та Месопотамії, але до власне філософського світогляду через певні історичні причини представники цих стародавніх культур не піднялись. Філософія як особлива форма суспільної свідомості, як певний тип світогляду виникає в Стародавніх Індії, Китаї і трохи пізніше в Греції.

Зародки філософського мислення в Стародавній Індії сягають глибокої давнини. Ідейні основи релігійно-етичних та філософських вчень складались протягом сотень років у так званий ведичний та післяведичний періоди (з II тис. до н.е.). У період класичних філософських систем (VI–V ст. до н.е.) філософські уявлення індійців складаються на основі первісної міфології, традицій, притаманних родоплемінному устрою та властивому у цій країні поділу населення на чотири касти: брахманів, кшатріїв, вайш'їв і шудрів. В

релігійно-філософських трактатах Вед — Брахманах, Упанішадах — наявні перші філософські ідеї, в яких поставлено питання про загальні основи світу. Так, одна з ідеалістичних шкіл староіндійської філософії — веданта вважала, що світ складається з безособового світового духовного Абсолюту — Брахмана, який творить все існуюче і тотожний з Атманом — духовним началом кожної людської особистості.

Людська душа є вічною, але набагато поступається перед світовим Духом ступенем досконалості, тому що тісно пов'язана зі смертним тілом. Коли людина помирає, душа відокремлюється від тіла і потрапляє в своєрідний кругообіг душ — сансару. Там вчинки людини оцінюються за всезагальним законом необхідності (законом карми). Потім душа переселяється в інше тіло. Таких переселень може бути безліч, доки людині не вдається повністю звільнитись від повсякденних життєвих турбот. Тоді настає звільнення (мокша), яке означає злиття душі зі світовим Духом.

Шосте століття до нашої ери ознаменувалось виникненням релігійно-етичних вчень джайнізму та буддизму. Джайнізм заснував Вардхамана («переможець кругообігу душ і карми»). Філософія джайнізму — дуалізм, тобто визнання двох світових начал: одухотвореного (джива) і неодухотвореного (аджива). Аджива складається з п'яти сутностей: матерії, духу, спокою, простору і часу. Філософія джайнізму обґрунтовує наявність двох станів часу — термін перебування душі в даному втіленні і термін існування її в певному стані. Людина повинна дотримуватися в своїй поведінці трьох цінностей: правильного розуміння, правильної віри і правильної поведінки. Поведінка ж має ґрунтуватись на ряді принципів етики, серед яких чільне місце посідає вимога не чинити насильства всьому живому.

Філософське вчення буддизму засноване в VI ст. до н.е. Гаутамою, який, пройшовши всі ритуали духовної особи, став називатись Буддою (просвітленим). Філософія буддизму розглядає світ як єдиний потік матеріальних і духовних елементів, які безперервно змінюються. Людське життя Будда розглядає як страждання, причиною якого є жадоба до життя, бажання. Звільнення від страждання досягається шляхом самоспоглядання, самозаглиблення, певного способу життя (так званого восьмеричного шляху) і досягнення вічного блаженства (нірвани).

Серед інших філософських шкіл слід виділити такі: санкх'я, міманса, йога, чарвака, веданта, вайшешика, які функціонували у VII–II ст. до н.е.

Світогляд у санкх'ї ґрунтується на уявленні, що в світі існують два самостійних начала: пракриті (абстрактна першооснова) і пуруша («Я», дух, свідомість). Санкх'я вважає, що Всесвіт виник завдяки впливу пуруші та пракриті.

Школи н'яя, вайшешика вважали, що світ складається з якісно різнорідних частинок («ану»): води, землі, повітря та вогню. «Ану» створюють предмети, вступаючи в різні комбінації згідно знань, спрямованих на благо душі. Школа вайшешика найбільш тісно пов'язана з природничо-науковим уявленням тогочасного суспільства.

Школа міманса у вирішенні проблем пізнання стоїть на позиціях сенсуалізму (основою пізнання є наші відчуття). Важливим є вчення про зв'язок мови і мислення, слова і його значення.

Філософські ідеї школи йога виходять із своєрідного з'ясування питання про відношення душі і тіла. Сутність цього відношення — у безперервному вдосконаленні душі і тіла шляхом самозаглиблення людини у свій внутрішній світ, що реалізується за допомогою різних поз та положень тіла.

Матеріалістична школа чарвака визнає чотири матеріальних елементи, з яких складається світ, не вірить у безсмертя душі, заперечує створення світу Богом, скептично ставиться до релігії, вбачає сенс людського існування в щасті (розуміючи його як чуттєву насолоду – гедонізм).

Школа веданта поглиблює вчення що сутність людини, єдності її з космосом (фізичне тіло, чуттєве, ментальне, духовне і астральне). Школа виходить з ідеї ілюзорності світу, в якому живе людина: істина його (Брахман) вкрита напівпрозорим серпанком Майя, внаслідок чого ми перебуваємо в полоні видимостей. Реальністю є Брахман і людське духовне начало, яке є частиною Брахмана.

Відтак відмітимо головні особливості староіндійської філософії:

• формування на базі міфологічно-релігійного світогляду;

• споглядальний характер і слабкий зв'язок з наукою;

• своєрідність ставлення до Вед;

• змалювання духу як безликого явища;

• побудова соціальної філософії на принципах етики страждань і щастя.

В історії Китаю виділяють шість найпоширеніших філософських шкіл: інь і янь, конфуціанство, даосизм, школа імен, моїзм і школа юристів (легістів). Розглянемо лише дві основні—конфуціанство і даосизм. Конфуціанство зосереджує увагу на етичних проблемах сім'ї і суспільства в інтересах вироблення найраціональнішої форми організації держави. Засновник вчення Конфуцій (551–479 рр. до н.е.) ставив за мету обґрунтувати такі принципи, здійснення яких сприяло б встановленню в суспільстві й державі зразкового порядку. В сім'ї, суспільстві, державі все буде до ладу, якщо виконуватимуться принаймні дві умови: 1) суворе дотримання ритуалів, традиційних норм поведінки, встановлених предками («культ предків»); 2) буде проводитись періодичне уточнення імен, тобто перевірка того, чи займає людина в суспільстві й державі відповідне їй місце. Етика Конфуція — це раціоналізована старокитайська релігійна мораль. В основу її покладено принципи: а) людяність; б)справедливість і обов'язок; в) ритуальність; г) знання; д) довіра. Велику увагу конфуціанство надає формуванню в людині основної моральної якості — гуманності, навколо якої ґрунтуються інші властивості особистості: доброчинність, повага до іншої людини, чесність тощо. Згідно принципу гуманності правителі держави мусять бути людьми мудрими, бути прикладом для підданих особистою високоморальною поведінкою, піклуватись про підданих як про дітей. В X ст. конфуціанство було проголошене офіційною ідеологією і понині впливає на менталітет китайців.

Другою визначною школою філософії Китаю був даосизм. Найповніше це вчення викладене в книзі «Дао-де дзінь», автором якої вважається Лао-цзи (VI – V ст. до н.е.). Поняття «дао» тлумачиться по різному: як шлях природних речей, як життєвий шлях людини, як спосіб логічного пізнання світу, як першооснова всього існуючого. «Дао» є виразом гармонії неба, землі й людини. Воно набуває смислу абстрактної ідеальної сутності. Абстрактне «дао» конкретизується в речах, діяльності та мисленні людей. Принцип такої конкретизації — «де». Таким чином, «дао» і «де» єдині, але й протилежні як абстрактне — конкретному. Даосизм наголошував на діалектичній ідеї загальної рухомості і мінливості світу. Отже, філософія у Стародавньому Китаї була тісно пов'язана з проблемами моралі, житейської мудрості та соціальним управлінням.

Список літератури

1. Антология мировой философии. Т.1, ч.1. — М.: 1969.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Філософське розуміння буття

Категорія буття є найбільш фундаментальною світоглядною і методологічною проблемою в філософії протягом всього часу її існування. Разом з тим ця категорія філософії надто абстрактна і пов'язана з такими категоріями, як існування, дійсність, матерія, світ. Питання буття відноситься до онтології — розділу сучасної філософії, що вивчає фундаментальні принципи буття, найбільш загальні сутності і категорії існуючого. При цьому під існуючим розуміється сукупність різноманітних проявів буття, тобто будь-якої речі або явища, процесу. Поняття «існування», звичайно, вживається для визначення всього того, що осягається чуттєвим досвідом.

Категорія «дійсність» означає об'єктивну реальність, вона включає в себе не тільки наявність усього сущого, але й цілісність, системність і виступає як єдність сутності та існування. При цьому сутність розуміється як сукупність основних властивостей речей, об'єктів, процесів, їх внутрішній зміст, який виражається у єдності всіх багатоманітних і суперечливих форм буття.

Поняття світу охоплює природу, суспільство, духовний світ людини, способи і продукти духовної творчості. Інколи поняття «світ» вживається як синонім Всесвіту. У всякому разі це поняття є конкретно-історичним.

Безперечно, буття це реальність. Виникає питання, що таке реальність? Реальність взагалі це синонім буття. Але існують різні види реальності: об'єктивна реальність, суб'єктивна реальність, соціальна реальність. Наш досвід має справу з конкретними типами реальності, тобто буття: механічним, фізичним, хімічним, геологічним, біологічним, духовним, соціальним. В межах цих типів є безліч більш конкретних форм реальностей аж до одиничних форм буття, наприклад, даного кристала, даної рослини, даної людини і т.п.

Але далеко не все існуюче є матеріальною реальністю чи елементарними психічними процесами. Духовна реальність — не менша реальність, ніж природна. Людська думка реальна, але її реальність духовна. Всі феномени свідомості (індивідуальної та суспільної) мають статус реальності. Тут можливі її різні рівні і ступені. Наприклад, таблиця множення — це реальність чи ні? Звичайно, реальність, але яка? Не фізична, а духовно-символічна, знакова. А сам принцип множення в цій таблиці — теж реальність, теж ідеальна, але вже не символічна, а чисто духовна.

Зазначимо, що об'єктивний зміст таблиці множення відображає кількісні відношення, які є об'єктивними; міфи, казки, всі продукти художньої літератури (і не тільки художньої) теж мають статус реальності, але особливої реальності, яка виражена в образно-символічній формі, має свою смислову організацію, соціально-психологічну необхідність.

До речі, можливий також історичний підхід до питання реальності. Тоді вона включає в себе актуальне суще, численні можливості, сліди минулого. Вихідним пунктом

розгляду реальності як історичної, як результату практичної і духовної діяльності людей є культура. Сказане цілком відноситься і до категорії буття.

В історії філософії вона трактувалася по-різному, починаючи від Парменіда, який розглядав буття як щось безмежне, нерухоме, вічне, і закінчуючи екзистенціалізмом Ж.П.Сартра, який тлумачив його як чисту, логічну тотожність з самим собою. У сучасній філософії існує багато підходів до вирішення проблем буття. Отже, проблема буття є вічним питанням філософії.

Незважаючи на різні тлумачення проблеми буття, можна виокремити спільне у вирішенні цієї проблеми. Перш за все слід розглядати буття як категорію, яка охоплює все існуюче, — як матеріальні, так і соціальні та духовні феномени. Буття не є чимось аморфним, а завжди має певну структуру, воно структуроване. Можна виділити основні форми буття, які взаємопов'язані між собою і водночас є відносно самостійними (розвиваються згідно зі своїми внутрішніми закономірностями і суперечностями):

а) буття природи, речей, властивостей, відносин, процесів природного і штучного походження;

б) буття людини;

в) буття соціального, в якому розрізняють соціальне життя окремої людини і буття суспільства як цілого;

г) буття ідеального(духовного).

В основі всіх форм буття лежить буття природи, без якого неможливе існування інших форм буття.

Буття природи є об'єктивним, первинним і не залежним від свідомості людини. Воно безкінечне у часі і просторі, було завжди,є і буде. Однак така особливість притаманна лише природі в цілому. Буття ж окремих речей, властивостей, відносин характеризується чергуванням буття і небуття.

На основі буття природи як цілого виникає олюднена природа («друга природа») — це буття речей, вироблених людиною відповідно до своїх потреб та інтересів.

Серед форм буття людини виділяють предметно-практичну діяльність, соціальні перетворення та процес «самостворення» людини. Суть предметно-практичної діяльності полягає в тому, що людина як фізичне тіло діє на інші фізичні об'єкти і змінює, перетворює їх з метою задоволення своїх потреб в їжі, житлі, одежі. Людина є суспільною істотою, вона не може стати людиною поза соціальним оточенням, вижити в повній ізоляції від інших людей. Тому люди прикладають чимало зусиль, щоб створити оптимальний для їхнього життя соціальний устрій. Людина також постійно «самостворює» себе. По-перше, вона формує свій духовний світ пошуками ідеалів. По-друге, вона прагне отримати максимально адекватні уявлення про світ, в якому живе. По-третє, людина постійно конструює проекти перетворення світу. Буття людської свідомості є, таким чином, функціональним, воно формується аксіологічними, пізнавальними, конструктивно-проектуючими чинниками. Буття суспільства (соціального) ґрунтується на бутті олюдненої природи і власне природи, але закономірності соціального буття безпосередньо не витікають із природних закономірностей, а лише детермінуються ними. Формування людини, її перетворення в істоту соціальну є не чим іншим як освоєнням індивідом суспільних цінностей. Буття ідеального існує в двох формах: а) індивідуальне ідеальне (духовний світ окремої людини, її почуття, переживання, думки, ідеї); б) суспільне (об'єктивоване) ідеальне — суспільна свідомість, духовна культура суспільства. В процесі спільного життя люди формують такі форми колективної свідомості як мораль, релігія, право. Ці форми ідеального є продуктом діяльності груп людей і існують лише в суспільстві. Поняття «матерія» має більш конкретний зміст і охоплює собою вужчий клас об'єктів у порівнянні з категорією «буття».

Список літератури

1. Губин В.Д. Онтология. Проблема бытия в современной философии. – М.: 1998.
2. Доброхотов А. А. Категория бытия в классической западноевропейской философии. — М.: 1986.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Гносеологія. Емпіризм та раціоналізм

XVII століття відкриває наступний період в розвитку філософії, який прийнято називати філософією Нового часу. Розподіл праці у виробництві, розвиток нового суспільства викликав потребу в раціоналізації виробничих процесів, а тим самим — в розвитку науки, яка могла б цю раціоналізацію стимулювати. Бурхливо розвивається експериментально-математичне природознавство, тому не випадково XVII ст. називають епохою наукової революції.

Розвиток науки Нового часу як і соціальні перетворення викликали до життя нову орієнтацію в філософії. Якщо в середні віки вона виступала в союзі з богослов'ям, в епоху Відродження — з мистецтвом та гуманітарним знанням, то тепер вона спирається головним чином на науку. І оскільки наука займає провідне місце в світогляді цієї епохи, то і в філософії на перший план виходять проблеми теорії пізнання — гносеології.

В гносеології XVII ст. продовжується стара полеміка між двома напрямками: номіналістичним, який спирається на досвід, і реалістичним, який спирається на розум. Ці два напрямки в XVII ст. виступають як емпіризм та раціоналізм.

Засновником емпіризму був англійський філософ Ф.Бекон (1561-1621 рр.). Він підкреслює, що наука служить життю та практиці і тільки в цьому знаходить своє виправдання. Загальне завдання всіх наук — збільшення панування людини над природою. Наука є засобом, а не метою; її завдання полягає в тому, щоб пізнати причинний зв'язок між природними явищами заради використання цих явищ для блага людей. Вчений повинен робити свої відкриття в процесі праці, на чуттєвому досвіді — «в полі, на пасіці, в майстернях, в кузні».

Але чуттєвий досвід може дати достовірне знання лише тоді, коли свідомість буде вільною від хибних «примар». Згідно з Беконом, «Бог створив людський розум подібно до дзеркала, здатного відобразити увесь Всесвіт». Але дзеркало це шершаве — воно, домішуючи до природи речей свою природу, відображає речі у спотвореному та викривленому вигляді. Тому досвід може дати достовірне знання лише тоді, коли «очиститься» від перешкод. Бекон називає їх ідолами або примарами і ділить на чотири види:

– «примари роду» — це помилки, які випливають з недосконалості самого людського розуму, який відображає світ упереджено, через власні потреби та інтереси;

– «примари печери» — пов'язані з недоліками розуму окремої людини, які залежать від виховання, смаків, звичок людей (і які вони ототожнюють з істиною);

– «примари ринку або площі» — це звичка користуватися в судженнях про світ розхожими та приблизними уявленнями без критичного до них ставлення;

– «примари театру» — породжуються прагненнями людей до сліпої віри в традиції, гадки, а особливо в авторитети, згідно теорій яких люди розігрують своє життя «як спектакль», не беручи на себе відповідальність за, як правило, сумні наслідки.

Щоб панувати над природою, за переконанням Бекона, треба розробити новий метод дослідження. Поскільки всяке пізнання і всяке відкриття повинні спиратися на досвід, вони повинні рухатись від вивчення ряду одиничних фактів до синтезу їх в загальних положеннях. Такий метод має назву індуктивного.

Індукція як логічний шлях руху пізнання характеризує перехід від знання ознак або властивостей, які повторюються в окремих явищах, до висновку, що вони властиві всім явищам певного класу. Цей метод — «шлях бджоли» — поєднує як перехід від узагальнення досвідних даних до створення теорії, так і перехід від теорії та висновків з неї до постановки нових експериментів. При цьому Бекон усвідомлює, що в методі індукції є межі можливостей, але все рівно вважає її єдино правильною.

Засновником протилежного напрямку — раціоналізму — був французький філософ Р. Декарт (1596–1650 рр.). Применшуючи роль чуттєвого досвіду в пізнанні, Декарт об'являє розум пріоритетним джерелом пізнання та критерієм істинності знання. Роль чуттєвого досвіду зводиться ним до простої практичної перевірки даних інтелекту. Справедливо докоряючи Бекону в тому, що індуктивний метод не може дати всезагального та необхідного знання, до якого прагне наука, Декарт розробив метод раціоналістичної дедукції. Це рух пізнаючої думки від єдиної теорії до пояснення нею ряду конкретних фактів. При цьому вихідна теорія повинна бути самоочевидною, абсолютно безсумнівною. Критерій ясності та очевидності приводить Декарта до необхідності доповнити раціоналістичну дедукцію методом інтелектуальної інтуїції. Раціоналістична дедукція потребує вихідних положень, які вже ні з чого не виводяться. Їх Декарт кваліфікує як інтуїтивні.

Декарт вважає, що людина від народження має певні вроджені ідеї, які й становлять фундамент пізнання. Їх слід уяснити і з допомогою раціоналістично-дедуктивного методу вивести на їхній основі всю систему знань. До вроджених ідей Декарт відносить: ідею Бога як істоти найдосконалішої, деякі загальні ідеї та аксіоми математики, наприклад, «якщо до рівних величин додати рівні, то результати будуть рівними між собою» тощо. Такого типу ідеї Декарт розглядає як втілення природного світла розуму.

Таким чином, повністю нівелюється індукція, а дедукція абсолютизується, що також є неправомірним. Адже тоді пізнавальна думка повністю відривається від дійсності, від досвіду, а так звані «вроджені ідеї» втрачають свою обґрунтованість.

Послідовником Декарта в гносеології був голландський філософ Б.Спіноза(1632-1677 рр.). Вихідні поняття своєї філософської концепції (субстанція, атрибути, модуси та ін.), одержані начебто за допомогою інтелектуальної інтуїції, Спіноза розглядав, з одного боку, як результати знання, а з іншого — як передумови, з яких за допомогою дедуктивного методу можна виводити нові, більш часткові висновки, тобто розширювати знання. Таким чином, інтелектуальна інтуїція доповнюється в Спінози дедукцією, причому тільки разом вони можуть дати повне, закінчене знання істини.

В цілому Б. Спіноза в теорії пізнання був матеріалістичним раціоналістом. Пізнання він розділяв на два основних види: чуттєве та раціональне. Чуттєве пізнання він вважав неістинним, невиразним, мінливим, а раціональне — істинним, ясним та чітким. Спіноза вчив, що через посередництво чуттєвого досвіду можна одержувати лише уявлення про поверхневі властивості одиничних речей і зовнішніх причин їх існування. А суть одиничних речей, необхідний зв'язок кінцевих модусів з субстанцією можуть бути пізнані тільки за допомогою розуму. В чуттєвому пізнанні Спіноза бачив лише допоміжний засіб для розуму, а джерелом істинного пізнання він вважав відірваний ним від чуттєвого досвіду розум (але за розумом стоїть не Бог, як у Декарта, а природа, матерія).

У гносеології та методології пізнання прірву між емпіризмом Бекона та раціоналізмом Декарта намагається подолати Г.Лейбніц (1646–1716 рр.), але врешті займає раціоналістичну позицію. На його думку, не лише раціональне знання базується на логічних доведеннях, а й емпіричне, досвідне знання також. Лейбніц фактично поділяє декартівську теорію «вроджених ідей» та інтелектуальної інтуїції. Правда, щоб ці ідеї усвідомити, потрібне обов'язкове навчання. В досвідному пізнанні принципи розуму діють несвідомо, тому таке знання дає нам тільки «істини факту» (розуміння лише окремих подій та явищ). Вищі істини, істини розуму, мають інтуїтивно-дедуктивний характер, є незалежними від обставин чуттєвого життя і розкривають необхідне і суттєве.

Поєднуються істини факту та істини розуму наперед заданою Богом Гармонією.

Список літератури

1. Гусєв В.І. Історія західноєвропейської філософії XII-XVII ст. – К.: Либідь, 1994.
2. Соколов В.В. Европейская философия XV-XVII веков. – М.: 1984.

УДК 629.7

С. В. Щербина, зав. каф. ін. мов, канд. пед. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Про стратегію вивчення іноземних мов в КНТУ

Стаття присвячена проблемам навчання іноземним мовам. Ціль навчання в КНТУ це формування у студентів загальних та професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій (лінгвістичну, соціолінгвістичну і прагматичну) для забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі.

навчання, мовленнєва комунікація, спілкування, академічне, професійне середовище

В контексті приєднання України до Болонського процесу та Європейського мовного простору вивчення іноземних мов в ВНЗ стає винятково актуальним і вкрай необхідним.

Тому кафедрою за основу взято загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, які забезпечують спільну основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо у Європі. Вони у доступній формі описують, чого мають навчатися ті, хто оволодіває мовою, щоб користуватися нею для спілкування та які знання і вміння їм потрібно розвивати, щоб діяти ефективно. При цьому вважаємо за доцільне обов'язково ураховувати сьогоденні реалії, які є в Україні: соціальні, економічні і навіть демографічні.

Науково-педагогічна діяльність викладачів кафедри іноземних мов КНТУ здійснюється у багатьох напрямках. Це:

– професійна спрямованість навчання іноземним мовам;

– диференціація навчання;

– інформаційно-комунікаційні технології навчання.

Дозвольте зупинитись на кожному з цих напрямків

1. **Професійна спрямованість** навчання іноземним мовам полягає в опануванні такого рівня знань, навичок та вмінь, який забезпечує необхідну для фахівця

комунікативну спроможність у ситуаціях професійного спілкування в усній та письмовій формах, а також практичне володіння іноземними мовами в межах спеціальності, що надає майбутньому фахівцю можливість отримувати і передавати наукову інформацію.

Що ж стосується фахівців технічного профілю, а саме таких фахівців, в цілому, готує наш університет, то не технічний і не технологічний процес стають бар'єром індивідуальної чи корпоративної взаємодії. Саме низький рівень мовної підготовки технічних фахівців значною мірою знижує їх конкурентноздатність і мобільність на світовому ринку праці.

З цієї причини питання навчання іноземним мовам фахівців технічного профілю є на сучасному етапі одним з найважливих у підвищенні якості їх професійної підготовки.

Тому головним є те, що іноземна мова в технічному вузі давно вже повинна вийти за рамки загальноосвітньої дисципліни. Сьогодні її варто розглядати як одну із складових професійної підготовки поряд зі спеціальними дисциплінами.

Програмою в КНТУ передбачено загальний курс у першому та другому семестрах. Після цього на 2 курсі викладається курс іноземної мови спеціального вжитку. Він полягає у читанні та перекладі текстів зі спеціальності, складанні словників найбільш вживаних термінів зі спеціальності.

У структурі професійно-мовної компетенції важливим є володіння спеціальною термінологією в обсязі, необхідному і достатньому для повного і точного опису об'єкта професії, оскільки саме терміни виражають основні поняття тієї чи іншої області знань і зв'язки між ними.

Розвиток умінь переробки інформації з іншомовних джерел при навчанні в технічному вузі припускає формування на визначеному етапі у студентів умінь працювати з науковою літературою без безпосередньої допомоги викладача. Ефективність самостійної роботи студентів являє собою як показник рівня придбаних ними навичок і умінь, так і необхідну передумову подальшого удосконалення умінь іншомовної діяльності.

2. Диференціація навчання полягає у диференціації робочих програм, у розподілі академічних груп за рівнем знань та різнорівневому методично-дидактичному забезпеченні. Головна ідея – це надання усім студентам, незалежно від рівня їх підготовки, умов для подальшого розвитку іншомовних знань, навичок та вмінь, отриманих ними до вступу в університет. Для цього треба перерозподілити склад академічних груп за принципом рівня довузівської іншомовної підготовки студентів на: рівень А – високий рівень підготовки, рівень Б – середній, рівень В – низький та/або нульовий рівень.

Для цього:

а) на першому занятті провести усне та письмове тестування студентів на предмет їхнього володіння усними та письмовими аспектами іноземної мови;

б) академічні групи (можливо навіть різних спеціальностей), які мають однаковий посеместровий розподіл годин ПЗ ставити в розкладі на одну й ту саму пару.

3. Інформаційно-комунікаційні технології навчання.

Сутність полягає у забезпеченні індивідуалізованого засвоєння студентами навичок та умінь іншомовної діяльності на основі віртуальної комунікативної практики в усіх її видах: аудіюванні, читанні, говорінні та письмі.

Базовим підручником навчання англійської мови є навчальний посібник «Business English», автори: Гапон Ю.А., Шушина Н.А. Підручник зорієнтований на формування і розвиток навичок та умінь усного мовлення, читання та письма у сферах повсякденного та ділового спілкування в умовах зовнішньоекономічної діяльності.

На сьогоднішній день базовий підручник має мультимедійну підтримку:

– прослуховування цифрових аудіозаписів діалогів підручника «Business English» та його фонетичних розділів. Високоякісний запис зроблено носіями мови з США. Застосовується для формування навичок і вмінь різних видів мовленнєвої діяльності;

– комп'ютеризовані лабораторні роботи для закріплення вивченого матеріалу Застосовується для контролю навчальної діяльності студентів і тестування знань, вмінь і навичок, а також самоконтролю студентів. Контроль проводиться в діалоговому інтерактивному режимі;

– мультимедійний навчальний комплекс «Everyday English in communication». Застосовується для самостійного вдосконалення володіння мовою;

– комп'ютерний англомовний словник «Lyngvo» забезпечує інформаційно-довідкову підтримку навчального процесу.

Використовуються також додаткові мультимедійні навчальні програми та аудіо-відео матеріали, які сприяють загальному підвищенню іншомовної компетенції.

Але при застосуванні викладачами кафедри різноманітних методик та методів навчання слід, на жаль, зазначити, що рівень знань студентів в цілому є недостатнім.

Тому для подальшого покращення процесу вивчення іноземних мов в КНТУ є декілька пропозицій на довгострокову перспективу:

– продовжувати розробку робочих програм, методичних та дидактичних матеріалів згідно з рекомендаціями Ради Європи з мовної освіти, але з обов'язковим урахуванням історичних, культурних та педагогічних традицій нашої країни;

– започаткувати факультативний курс для першокурсників, що мають недостатній рівень підготовки з іноземної мови для навчання їх базовому рівню володіння мовою;

– збільшити кількість годин вивчення іноземних мов на тиждень (оскільки 2 години на тиждень є вкрай недостатнім);

– після закінчення обов'язкового курсу навчання передбачити факультативні курси. Студенти набираються на ці курси за результатами успішності, відвідують заняття за бажанням або на комерційній основі з подальшим відповідним записом у дипломі;

– ввести викладання деяких дисциплін іноземною мовою. (Для цього потрібно ввести курси з іноземної мови для викладачів університету);

– відкрити спеціальність "Технічний переклад". Це надало б студентам можливість отримати додаткову до основної кваліфікацію перекладача та підняло рейтинг університету на регіональному рівні;

– бажано було б покращити технічні засоби навчання іноземних мов, а саме створити мультимедійний клас на базі ауд.422.

Статья посвящена проблемам обучения иностранным языкам. Цель обучения в КНТУ – формирование у студентов общих и профессионально ориентированных языковых компетенций (лингвистическую, социолингвистическую и прагматическую) для обеспечения их ефективного общения в академической среде и профессиональной.

The article is devoted to foreign languages teaching problems. The aim of the teaching in KNTU is developing students' general and professionally-oriented communicative language competences in English (linguistic, sociolinguistic and pragmatic) to allow them to communicate effectively in their academic and professional environments.

УДК 621.9

А.М. Бровченко, инж., И.Ф. Пономаренко, доц., канд. хим. наук, Э.А. Гришина, препод, В.В. Смоквина, препод.
Кировоградский национальный технический университет

Исследование условий повышения эффективности алмазно-электрохимической обработки структурно-напряженных сплавов за счет изменения функциональных свойств электролитов

В статье представлены результаты исследования эффективности использования электролитов, обладающих не только специальными свойствами, но и высокими смазывающими, охлаждающими и моющими способностями.
алмазно-электрохимическая обработка, электролиты, магнитные сплавы, твердые сплавы

Одним из факторов повышения производительности алмазно-электрохимического шлифования структурно-напряженных сплавов является интенсификация электрохимических процессов. Наиболее известные методы, которые использовались для повышения эффективности алмазно-электрохимической обработки, представлены на рис.1.

Анализируя их, приходим к выводу, что до настоящего времени оптимизация состава электролита производилась за счет введения в его состав компонентов, имеющих высокую химическую активность и недостаточно внимания обращали на улучшение таких функциональных свойств электролитов, которые присущи обычно смазывающе-охлаждающим жидкостям, а именно: проникающей, моющей, смачивающей и смазывающей способностям. Это важно потому, что и при осуществлении алмазно-электрохимического шлифования возможен контакт связки с обрабатываемой поверхностью и значительное количество энергии затрачивается на преодоление трения. В большинстве работ снижение затрат энергии на преодоление трения предлагают достигать за счет формирования пленок различного рода на поверхности анода. В практике наибольшее распространение получили электролиты на основе солей нитрита и нитрата натрия, обладающие ярко выраженным пассивирующим действием. Однако известно, что пассивация анода является сдерживающим фактором в повышении эффективности обработки. Окисные пленки, образованные нитридами, обладают высокой хрупкостью и имеют высокий коэффициент трения. В последнее время опубликовано ряд работ, в которых научно аргументирована целесообразность формирования защитного слоя на рабочей поверхности режущего инструмента (катода), что позволяет существенно снизить коэффициент трения.

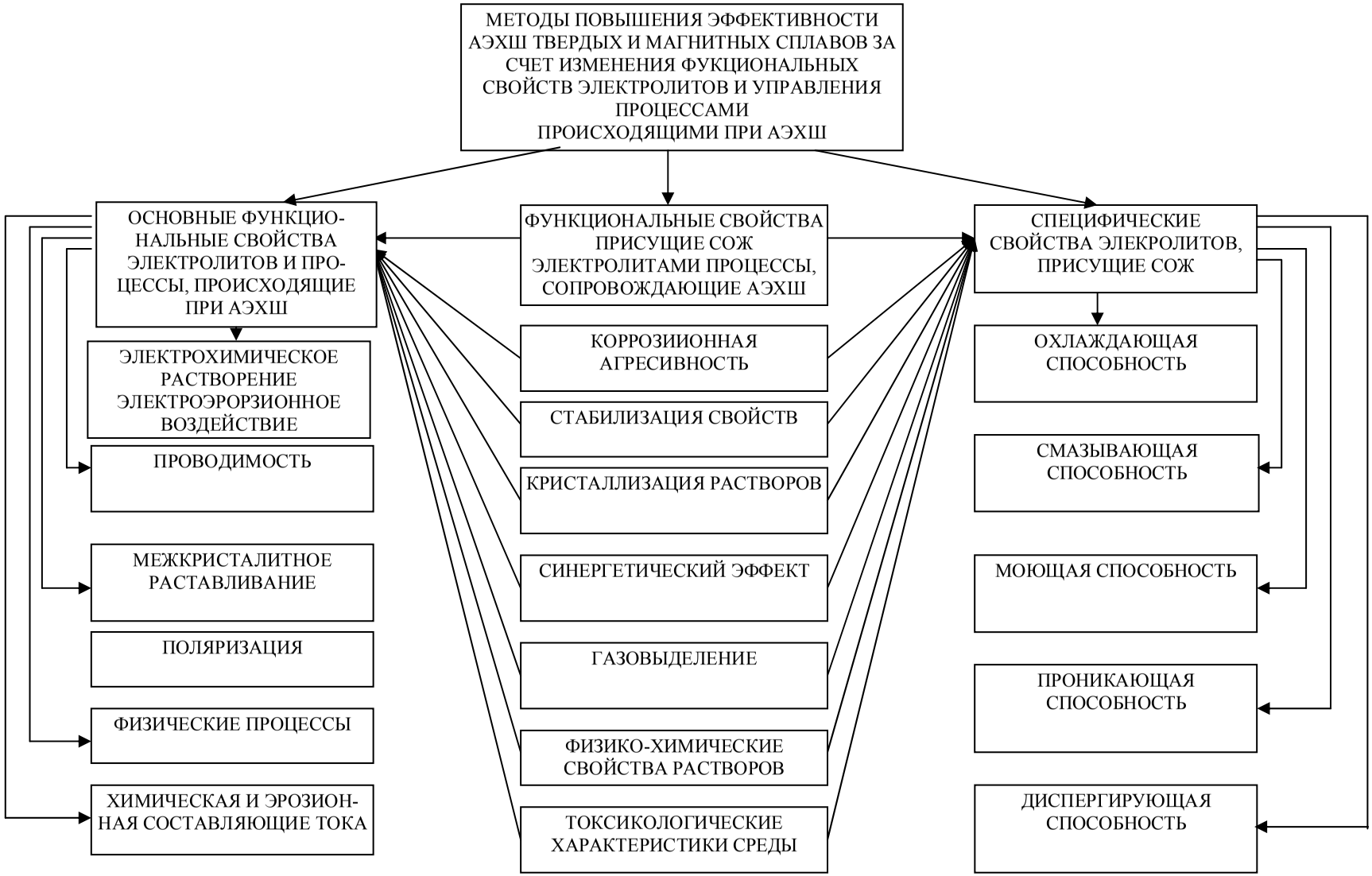

Рисунок 1– Методы повышения эффективности АЭХШ твердых и магнитных сплавов за счет изменения функциональных свойств электролитов

Следует иметь ввиду, что межэлектродный зазор на всей протяженности имеет промежутки различной ширины, на локальных участках которых происходят электрохимические процессы различной интенсивности. Это приводит к тому, что толщина и сплошность анодных покрытий на поверхности неоднородная. Такие пленки не могут служить надежным защитным барьером для предотвращения контакта и схватывания по ювенильным поверхностям. Пленки разрушаются вследствие воздействия высоких контактных нагрузок и высоких температур. Учитывая специфические качества графита, как твердой смазки, нам представляется, что одним из путей снижения трения является использование его в качестве добавок к СОЖ и электролитам для армирования разделительных слоев на катоде и аноде. Графит термоустойчив, хорошо проводит электрический ток и обладает химической стойкостью к целому ряду расплавленных металлов. Известно, что при работе погруженных в жидкость деталей наблюдается повышение его антифрикционных свойств. Он является твердой смазкой и его использование позволяет улучшить условия теплоотвода, разблокировать очаги концентрации высоких температур на локальных участках. Кроме того, использование графита позволяет изменить скорость и механизм переноса заряда в межэлектродном пространстве, изменить избирательность его воздействия в нужном нам направлении, изменять не только мощность, но и частоту импульсов тока за счет изменения процентного содержания графита. Опыты по использованию графитосодержащих электролитов для алмазно-электрохимической обработки показали, что использование графита, как составляющей электролита, позволяет повысить выход по току. Известно, что углерод, присутствует как в твердых, так и в магнитных сплавах. В процессе шлифования происходит обеднение верхних слоев обрабатываемых деталей. Наличие графита в составе электролита позволяет компенсировать дефицит углерода в поверхностном слое. Имеются данные, что использование материалов, богатым графитом, в качестве электродов для правки электрофизическими методами способствует повышению интенсивности процесса. Однако, как показал анализ результатов исследований, использование графитосодержащих сред в качестве смазочно-охлаждающих технологических сред проведено недостаточно. В то же время практика показала, что за счет использования традиционных подходов в использовании СОТС существенно уменьшить количество брака при обработке структурно-напряженных сплавов не удается. Широкому использованию графитосодержащих сред в качестве смазочно-охлаждающих сред препятствует их низкая седиментационная стабильность, а также отсутствие практических рекомендаций по их использованию. В этом заключается актуальность исследования. На кафедре химии и основ экологии разработаны и опробованы в условиях производства на П/О «Радий» новые составы графитосодержащих электролитов. Сравнительные испытания проводили с использованием электролитов на основе водных растворов фосфата натрия и поливинилпиролидена, нитрита натрия, нитрата натрия и коллоидного графита. Магнитный сплав ЮН15ДК25БА обрабатывали алмазным кругом 12А2 150х10х5 АС4 125/100 мв1 100%. Режимы обработки: величина напряжения 8В.

Скорость вращения круга – 25 м/сек. Продольная подача – 3 мм/мин.

Результаты сравнительных испытаний графитосодержащих электролитов представлены в таблице 1.

Таблица 1 – Эффективность алмазно-электрохимического шлифования магнитного сплава ЮН15ДК25БА при использовании графитосодержащих сред

Состав электролита	Мас, %	Производительность Q, мм^3/мин	Шероховатость, Ra, мкм	Мощность, кВт	Относит. износ, мг/г
Фосфат натрия Коллоидный графит Поливинил-пиролиден Вода	5-10 0,75 1,5-0,5 Ост	850	0,75	0,6	0,7
Нитрит натрия Нитрат натрия Коллоидный графит Вода	5-10 0,5 10-15 Ост	610	1,25	0,78	1,22
Фосфат натрию Поливинил-пиролиден Вода	5-10 0,5-0,7 Ост	620	0,9	0,73	0,72

На основании результатов исследований установлено, что наибольшая производительность достигается при использовании электролита на основе фосфата натрия, поливинилпиролидена и коллоидного графита. Поливинилпиролиден увеличивает смачивающую и охлаждающую способность. Он эффективно диспергирует, гомогенизирует и стабилизирует дисперсные системы, а также улучшает седиментационную стойкость системы, что позволяет увеличить производительность процесса обработки твердых сплавов. Кроме того, в условиях алмазно-электрохимического шлифования магнитного материала происходит деструкция полимера с образованием атомарного углерода, азота и кислорода. При этом атомы углерода и азота перемещаются в сторону более нагретой поверхности, а водород в сторону поверхности инструмента, способствуя уменьшению механической прочности поверхностного слоя. При взаимодействии инструмента с продуктами деструкции, которые содержат углерод и азот, образуются карбиды и нитриды. Применение полимеров в качестве поверхностно-активных веществ (ПАВ) при АЭХШ открывает новые перспективы для повышения эффективности процесса. За счет введения полимера в состав электролита удается его стабилизировать, уменьшить вероятность появления коррозии, снизить количество вредных для здоровья компонентов. При этом облегчаются условия для деструкции полимера, так как распад макромолекул происходит в основном не за счет механодеструкции, а за счет термодеструкции, которая, вызвана искровыми разрядами, инициированными частичками графита. При этом между поверхностью детали и поверхностью инструмента образуется разделительный слой, свойства которого аналогичны смазочным материалам углеводного происхождения. Полимеры, подвергаясь термодеструкции, поглощают большое количество тепловой энергии, выделяемой в процессе шлифования. Учитывая то, что полимеры обладают свойством активировать поверхностное диспергирование и деформирование твердых тел, это будет способствовать дальнейшему усилению эффектов взаимовлияния (хемомеханическому и механохимическому) и, соответственно, увеличению объема снятого материала в единицу времени. Присутствие разделительного слоя, армированного мелкодисперсным графитом с высокими смазывающими способностями, позволит работать с большими

удельными нагрузками без ущерба для качества. Исследовано влияние состава электролита на эффективность процесса разрезки магнитного сплава. Таблица 2.

Экспериментально установлено, что использование электролита на основе мелкодисперсного графита стабилизированного полимером позволяет полностью устранить прижеги, сколы и трещины на обрабатываемой поверхности и в 3 раза увеличить производительность процесса разрезки

С целью уменьшения газовыделения и повышения стабильности при осуществлении АЭХШ твердых и магнитных сплавов предложен новый состав электролита, который состоит из фосфата натрия, коллоидного графита и декстрина. Графитоловая суспензия с декстрином обеспечивает высокую стабильность на протяжении длительного времени и снижает газовыделение. Растворы декстрина не токсичны и не содержат пирогенных веществ. Использование декстрина в составе электролита повышает его проникающую способность, за счет смазывания поверхности зерен выступающих над уровнем связки и поверхности впадин, что способствует улучшению условий транспортирования стружки

Таблица 2 – Эффективность разрезки магнитного сплава при использовании обычных и графитосодежащих электролитов

Состав электролита	Мас, %	Дефекты на поверхности реза			Шерохо-ватость, R_a, мкм	Производи-тельность, Q, $мм^3$/мин
		прижеги	сколы	трещины		
Нитрит натрия Нитрат натрия Вода	7 3 ост	10	4	6	1,6	60
Нитрит натрия Нитрат натрия КМЦ Вода	7 3 0,5 ост	8	3	5	3,2	120
Фосфат натрия КМЦ Коллоидный графит Вода	0,5 0,5 1,0 ост	-	-	-	1,0	200

Отсутствие пирогенных составляющих предотвращает возможность протекания пирогенных реакций и снижает вероятность появления прижегов на обрабатываемой поверхности. В результате испытаний установлено, что использование предложенного электролита позволяет повысить производительность обработки твердых и магнитных сплавов на 15% и в 2 раза уменьшить удельный износ алмазов.

Список литературы

1. А.М. Бровченко. М.Ф. Волченко. Е.О. Гришина. Електроліт для алмазно-електрохімічного шліфування постійних магнітів. Наукові записки. КНТУ, 2001. -Вип. 2.– С. 198 – 204.
2. М.Ф. Волченко, А.М. Бровченко. Електроліт для алмазно-електрохімічного шліфування постійних магнітів. Патент України на винахід № 23645А. В 23Н 3/08. Опубл. 31.08.98. Бюл. №4.
3. А.М. Бровченко, В.І. Лавріненко, М.Ф. Волченко, І.П. Пономаренко, В.В. Смоквина. Графітовмісний електроліт для алмазно-електрохімічного шліфування структурно - напружених твердих та магнітних сплавів. № 21804 МПК В23Н 3/00. Опубл. 10.04.07. Бюл. №4.

М.І.Півень, доц., канд. пед. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Психологічні механізми самостійності студентів у навчальній діяльності

Розглядається самостійність студентів у навчальній діяльності як суб'єктно розвиваючий простір, як своєрідна єдність змістовної, процесуальної і особистісної сторін професійної освіти, як проблемна ситуація, що несе аспект виявлення і розкриття сутнісних сил саморозвитку особистості студента, його суб'єктних функцій.
самостійність, саморозвиток, суб'єктні функції, саморегуляція, рефлексія та суб'єктивуваннянавчальна діяльність

Сучасний педагогічний процес професійної підготовки майбутніх спеціалістів покликаний бути "простором" самовиявлення, саморозвитку, самоутвердження особистості. Самодіяльність студента при цьому спрямована на розв'язання конкретно визначених завдань і забезпечена концентрацією індивідуальних інтелектуальних можливостей, знань, умінь і навичок мислення, актуалізацією життєвого досвіду, світоглядних орієнтирів. Завдяки їй розвивається самостійність особистості, яка характеризується і як сукупність певних умінь та навичок, і як риса характеру, і як особистісне ставлення до знань.

Очевидно, що на розвиток самостійністі студента мають бути розраховані реалізація змісту сучасної професійної освіти, удосконалення методів і форм навчальної діяльності. Втім, самостійність студента у здобутті знань проявляється лише завдяки власній навчальній діяльності, з появою внутрішньої потреби у знаннях, пізнавальних інтересів, захопленості. У цьому розумінні самостійності справді неможливо навчитися. Таку самостійність можна лише розвивати у процесі сомодіяльності.

Ми розглядаємо самостійність як комплексне багатобічне явище, яке обумовлює результат засвоєння навчального матеріалу і розвитку студента як суб'єкта навчальної діяльності. Навчальна самодіяльність студента виступає як своєрідна єдність змістовної, процесуальної і особистісної сторін навчання: з одного боку, вона виступає як проблема, завдання, що несе аспект виявлення і розкриття власних можливостей і впливів; з іншого – представ як система дій студента, що виходять у результаті на реалізацію і опредмечування сутнісних сил саморозвитку особистості, його суб'єктних функцій.

Суб'єктні функції студента — це в даному випадку не характерологічні якості його, а ті прояви людини, які і реалізують феномен «бути особистістю». До цих функцій відносять [В.В. Серіков]: вибіркова (вибір цінностей і способу життя), опосередкована (по відношенню до зовнішніх дій і внутрішніх імпульсів поведінки), критична (відносно пропонованих із зовні цінностей і норм), функція вольової саморегуляції у досягненні мети, рефлексивна, орієнтовна (побудова особистісної картини — системи смислів), функції відповідальності за ухвалювання рішень, забезпечення автономності і стійкості внутрішнього світу, творчого перетворення, самореалізації.

Під суб'єктними функціями особистості також розуміють: «базова здібність людини проектувати себе» (Ф. Баррок); - «здібність визначати своє відношення до світу» (С.Л. Рубінштейн); - «якісно певний спосіб самоорганізації, саморегуляції особистості, спосіб узгодження зовнішніх і внутрішніх умов виконання діяльності у часі, центр координації всіх психічних процесів, станів, властивостей, а також здібностей, можливостей і обмежень особистості по відношенню до мети, домагань і завдань

діяльності»(Сергієнко Є.А.); - функції оперативної і ситуативної організації поведінки особистості «тут і тепер». Вони виконують роль внутрішнього диспетчера, функцію оперативного управління (Мотков О.І.); - це система самодетермінуючих і самоорганізуючих функцій людини, внутрішній початок, що "розвиває діяльність для задоволення своїх потреб". Це її здібність до самостійного ухвалення рішень, самостійної побудови і регуляції свого життя. Це особлива інстанція особистості, її координуючий центр, який приймає рішення і співвідносить внутрішні вимоги й особливості із зовнішніми умовами протікання організовуваної поведінки (Шоломій К.М.); - «здібність людини конструювати власну життєдіяльність» (Г.А. Ковальов) .

К. Роджерс «повноцінно функціонуючу особистість» характеризує як особистість, котра продуктивно реалізує свої функції в життєдіяльності: оптимальна, конструктивна актуалізація своєї суб'єктності, насиченість життя, буття «тут і тепер», свобода вибору і відповідальність за його результати, творчість, рухливість, поєднання емоційності, емпатії і рефлексії, довіри до себе і відвертість до світу та досвіду, націленість на зміну, саморозвиток .

Отже, суб'єктні функції це особлива інстанція особистості, координуючий центр всіх психічних процесів, станів, властивостей, а також здібностей, можливостей і обмеженьстудента по відношенню до мети діяльності, які і реалізують феномен «бути самостійною особистістю», дозволяють їй самореалізуватися у навчальній діяльності.

Навчальна самодіяльність передбачає наявність у студентів високого рівня розвитку умінь саморегуляції, рефлексії та суб'єктивування елементів навчальної діяльностіЦі вміння являються загальними показниками розвитку суб'єктності студента і забезпечують ефективну самостійність студента у навчальній діяльності. Саме тому так важливо в організації навчальної діяльності допомогти майбутньому спеціалісту усвідомити самого себе і почати перехід на новий етап особистісного розвитку - творчості. Звідси виходять наступні спроби особистості зрозуміти організаційні основи навчальної діяльності, проникнути в суть мов і явищ своєї професії, в суть самого феномена особистість, усвідомити себе суб'єктом навчальної діяльності, бачити її цілісність і необхідної для цього прагнення власної роботи над самим собою, що забезпечує саморозвиток, ціннісну орієнтацію.

Рефлексія забезпечує осмислення студентом власного навчального і особистісного досвіду. Опора на особистісний досвід як почуттєво-емпіричну основу самостійності у навчальній діяльності студента є провідною ланкою, оскільки особистісний досвід самостійності у навчальній діяльності утворюється «». В розуміється не чисто емоційно, в ньому міститься момент, який має назву «усвідомленість». Це усвідомлення, звичайно, не позбавлене емоційності, інтересу, пристрасті, які грають величезну роль в досягненні розуміння процесу організації навчальної самодіяльності. «В» дає матеріал для рефлексії. На основі досвіду «», в процесі навчальної діяльності студент отримує здатність самостійно проектувати йому приналежний освітній простір, здатність заповнювати його власними діями.

У нашому рефлексія забезпечує становлення самостійності у навчальній діяльності і особистісної компетентності студента через пріоритет розуміння і опису проявів власного досвіду . Звідси очевидна важлива роль здатності студента до рефлексії.

Таким чином, рефлексію навчальної самодіяльності студента ми розуміємо в контексті осмислення власного навчального і особистісного досвіду. Для майбутнього спеціаліста рефлексія виступає також як спосіб проектування суб'єктного розвиваючого простору, що дозволяє знайти шлях саморозвитку, коректувати свою поведінку, діяльність, відносини в навчальному процесі, педагогічної взаємодії. Рефлексія для

студента є основним механізмом осмислення успіхів і невдач, особистісних досягнень. Рефлексія – це здатність студента у думках уявити собі процес самоосвіти і на цій основі уточнити уявлення про себе. Рефлексія знаходить свое в так званій нормальній подвійності свідомості, коли індивід по відношенню до самого себе одночасно виступає і як об'єкт рефлексії («я - виконавець») і як суб'єкт («я - контролер»). Він регулює власні дії і вчинки. Рефлексія на самоорганізацію через осмислення студентом себе і своєї навчальної діяльності у цілому як способу здійснення свого цілісного «Я».

Рефлексія студента у навчальній діяльності забезпечує готовність діяти в ситуаціях високим ступенем невизначеності, гнучкісті в ухваленні рішень; прагнення до реалізації нововведень і інновацій; постійну націленість на пошук нових, нестандартних шляхів вирішення професійних завдань, і завдань з розвитку суб'єктних якостей; здатність переосмислювати стереотипи свого навчального і особистісного досвіду. У формах рефлексії навчальна самодіяльність формується у здібність майбутнього спеціаліста до діалогічного мислення. «Бути – означає спілкуватися діалогічно» (М. М. Бахтін). А значить діалог – це і спосіб розвитку суб'єктних якостей студента, тобто, діалогічність повинна бути складовою частиною професійного і особистісного саморозвитку.

У нашому розумінні вихідною одиницею особистісного досвіду студента в організації власної навчальної діяльності і побудови внутрішнього плану по її управлінню розглядається дія суб’єктивації, тобто вироблення суб'єктивного образу навчальної діяльності. Цей образ включає в себе проблемну навчальну ситуацію як життєво важливу. Для студента вона набуває особистісного смислу, зачіпає його особистісні цінності в навчальному процесі. Це припускає входження студента як суб'єкта в специфічну особистісно–розвиваючу навчальну діяльність і формування суб'єктно розвиваючого простору.

Для розуміння суті суб'єктивування провідним являється поняття психологічного релізера. Власне це такі характеристики навчальної діяльності, які необхідні для того, щоб навчальна діяльність могла бути відображена у свідомості студента як образ, де зберігаються основні елементи навчальної діяльності, але вже перероблені відповідно до властивостей і особливостей психічних процесів особистості студента. У результаті навчальна діяльність перетворюється для студента в суб’єктивований об'єкт, що закріплюється в суб’єктивізаційних установках; тоб то утворюється свого роду простір суб’єктності, який заповнюється активною роботою студента.

Загальновідомо, що від рівня сформованості досвіду саморегуляції навчальної діяльності залежить її успішність, надійність та кінцевий результат. Більше того, всі індивідуальні властивості організації навчальної діяльності визначаються функціональною сформованістю, динамічними і змістовними характеристиками процесів саморегуляції, котрі здійснюються саме студентом як суб’єктом навчальної діяльності.

Саморегуляція навчальної діяльності розуміється нами як системно-організований план внутрішньої діяльності особистості студента по ініціації, побудові, підтримці і управлінню навчальною самодіяльністю. Спираючись на структурно-функціональну модель саморегуляції діяльності і поведінки, обгрунтованою О.А. Конопкіним [1], можна визначити функціональні ланки, що реалізують структурно повноцінний процес саморегуляції навчальної діяльності студентів.

До них відносяться:

а) прийнята студентом мета навчальної діяльності. Ця ланка виконує загальну системостворюючу функцію. Процес саморегуляції формується для досягнення прийнятої мети в тому її вигляді, у якому вона усвідомлена суб'єктом;

б) суб'єктивна модель значущих психолого–педагогічних умов. Вона відображає комплекс тих зовнішніх і внутрішніх умов навчальної діяльності, яких сам студент вважає за необхідне для успішної виконавської діяльності. Така модель комплексу умов несе функцію джерела інформації, на підставі якої студент здійснює програмування власне виконавських дій. Ця модель включає також інформацію про динаміку умов у процесі навчальої діяльності;

в) програма виконавських дій. Студент здійснює регуляторну функцію побудови, створення конкретної програми виконавських дій. Така програма являється інформаційним утворенням, яке визначає характер, послідовність, способи і інші (зокрема динамічні) характеристики дій, направлених на досягнення мети в тих умовах, які виділені самим суб'єктом як значущі, як підгрунття для програми дій;

г) система суб'єктивних критеріїв досягнення мети (критерії успішності) являється функціональною ланкою, специфічною саме для регуляції навчальної діяльності. Вона несе функцію конкретизації і уточнення початкової форми і змісту мети навчальної діяльності. Студент долає початкову інформаційну невизначеність мети навчальної діяльності. Він формулює критерії оцінки результату, відповідно до свого суб'єктивного розуміння прийнятої мети;

д) контроль і оцінка реальних результатів. Це регуляторна ланка, що несе функцію оцінки поточних і кінцевих результатів щодо системи прийнятих суб'єктом критеріїв успіху. Вона забезпечує інформацію про ступінь відповідності (або розбіжностей) між запрограмованим ходом навчальної діяльності, її етапними і кінцевими результатами і реальним ходом їх досягнення;

е) рішення про корекцію системи саморегулювання. Специфіка реалізації цієї функції полягає у корекції власне виконавських дій по ходу навчальної діяльності в будь-яку іншу ланку регуляторного процесу.

Всі ланки регуляторного процесу, які є інформаційними утвореннями, системно взаємопов'язані і отримують свою змістовну і функціональну визначеність лише в структурі цілісного процесу саморегуляції навчальною діяльністю.

Отже, суб’єктні функції особистості, рефлексія, суб’єктивування і саморегуляція являються психологічними механізмами самостійності студента у навчальній діяльності. Їх рівень розвитку і прояву буде визначати успішність навчальної самодіяльності студентів.

Список літератури

1. Конопкин О.А. Функциональная структура саморегуляции деятельности и поведения // Психология личности в социалистическом обществе: активность и развитие личности.- М.: 1989. – С. 35 – 43.

Рассматривается самостоятельность студентов в учебной деятельности как субъектно развивающее пространство, как своеобразное единство содержательной, процессуальной и личностной сторон профессионального образования, как проблемная ситуация, которая несет аспект выявления и розкрытия сущностныхсил саморазвития личности студента, его субъектных функций.

The article deals with students self-dependency during education as integrity of content,processing and personal sides of professional education and students reflective practice ,as problem situation which shows the aspect of definition and discovering their abilities and influences. Students self-dependency considers as students activity system.Students actions have their results in realization and materialization distinctive efforts of students selfdevelopment, their subject functions.

УДК 81.115

Г. В. Штомпель, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Контрастивний аналіз дієслів із семантикою “знання” в українській, російській, англійській та німецькій мовах

У статті аналізуються спільні та відмінні риси дієслів із семантикою “знання” в українській, російській, англійській та німецькій мовах на рівні лексико-семантичної групи (ЛСГ). Виділення лексико-семантичного поля дієслів із семантикою “знання” здійснюється шляхом застосування методу диференціації.
констрастивний, лексико-семантична група дієслів із семантикою “знання”, метод диференціації

Останні роки розвитку семасіологічних досліджень відзначаються підвищеною увагою до системного аналізу лексики та поглибленим вивченням тематичних груп й особливо ЛСГ. Такий підхід є абсолютно виправданим, оскільки в ЛСГ як основній структурній одиниці лексичної системи мови відображаються всі її суттєві ознаки. Сучасна семасіологія має неабиякий досвід аналізу лексики на рівні різноманітних ЛСГ. У зіставно-семасіологічних дослідженнях у цьому відношенні робляться тільки перші кроки, хоча ще у 1963 році Р.О.Будагов [2, С. 22] писав про те, що дослідження різних груп слів у тих чи інших споріднених мовах являє собою великий інтерес: “Повчально дізнатися, що спільного мають споріднені мови у визначенні днів тижня, пір року чи частин людського тіла. Разом з тим встановлюються й відмінності між спорідненими мовами у самому визначенні даних понять”.

Рівень досліджень лексики за ЛСГ нині дає змогу зробити деякі висновки щодо характерологічних характеристик ЛСГ. Варто зазначити, що такі угрупування об'єднують слова однієї частини мови. Очевидно, що характерологічні риси для лексико-семантичних груп різних частин мови повинні мати певні відмінності. До типових структурно-семантичних особливостей ЛСГ належать насамперед наявність ядерної (базової, основної) та периферійної підгруп. Ядерна підгрупа у найчистішому вигляді виражає змістові характеристики ЛСГ, її лексико-семантичні зв'язки, парадигматичні та синтагматичні відношення; периферійна ж підгрупа має всі згадані вище особливості у довільному, “розмитому” вигляді і виявляє зовнішні зв'язки даної ЛСГ з іншою ЛСГ, забезпечуючи таким чином неперервність семантичного простору” [1, С.252].

Л.М.Васильєв [3, С.183] висловлює також думку про те, що останнім часом спостерігається достатньо широке вивчення лексики за ЛСГ, досліджуються конкретні ЛСГ різних частин мови, але особлива увага приділяється дієслівній лексиці. За його словами, *“видається онтологічне значущим і доцільнім окреме монографічне вивчення таких великих класів дієслів як тематичні групи й, особливо ЛСГ (дієслова руху, психічної діяльності)”*.

Подібну думку висловлював і В.В.Виноградов [Виноградов, 1972: С.422]. “Дієслово відзначається винятковою складністю свого змісту, розмаїттям граматичних категорій і форм, багатством парадигматичних і синтагматичних зв'язків. Дієслово —

найскладніша і наймісткіша граматична категорія мови". При дослідженні ЛСГ дієслів може широко застосовуватися принцип ідентифікації, висунутий ще Ш.Баллі. Слово – ідентифікатор має відображати ідею відносин у найзагальнішій, найабстрактнішій і найбільш нейтральній формі. Таким чином, воно є ніби вимірювальним приладом для виявлення загальнокатегоріального значення (наприклад, знання) у даній лексико-семантичній групі. Решта слів уточнює загальну ідею, загальне поняття, розчленовує його з точки зору характеру відносин, спрямованості і т.п. Виділення лексико-семантичного поля дієслів (в даному випадку дієслів із семантикою "знання") здійснюється шляхом застосування методу диференціації (або специфікації), що ґрунтується на врахуванні співвідношення: мова-мислення - дійсність. [4, С.108].

В ЛСГ слів, що є об'єктом нашого дослідження, опорним (ядерним) словом слід вважати дієслово знати. Спробуємо розглянути його особливості для початку в українській мові, де воно має високу словотвірну активність. Характерною особливістю кореневої морфеми **–зна-** є те, що вона складає розгалужене етимологічне гніздо слів, ідо походять від праслов'янського * znati [Фасмер: 1964, С.100-101]. В різні періоди розвитку мови від нього утворена велика кількість похідних слів, які з плином часу настільки семантичне розійшлися, що, з точки зору сучасного стану української мови, вже не розглядаються як спільнокореневі з дієсловом знати, а утворюють окремі семантичні групи, що знаходяться за межами даної ЛСГ. Але незважаючи на це лише семантична група з коренем **–зна-** в українській мові об'єднує у своєму складі більше 50 дієслів. Наприклад: взнати, пізнати, дізнатися і т.п. В російській мові, слово знати звучить як знать і походить від того самого праслов'янського *znati. Дієслова із семантикою "знання" зближуються, перетинаються (за окремими семами) з дієсловами на позначення почуттів, волі, трудової й розумової діяльності та дієсловами, що містять семи інформації (повідомлення) тощо. У даній роботі ми розглядаємо лише ті дієслова, що включають в свою структуру компонент знати. Користуючись класифікацією Л.М.Васильєва [3, С.151], створену для ЛСГ дієслів із семантикою "знання" в російській мові, ми можемо зазначити, що і в українській мові залежно від характеру інформації, що зберігається у свідомості або набувається, дієслова із семантикою "знання" поділяються на групи, ідентифікуючі ядерні семи яких співпадають в цілому з відповідними значеннями дієслова знати: "володіти (спеціальними) знаннями в будь-якій галузі"; "мати уяву про пережиті колись почуття"; "володіти практичними навичками реалізації будь-яких знань"; "володіти певною інформацією, що була кимось повідомлена"; "бути знайомим з кимось, чимось (зберігати в пам'яті уявлення про що-небудь)".

Дієслово знати в українській мові може вживатися у всіх згаданих значеннях, тобто воно є нейтральним до опозицій за переліченими вище значеннями.

Згідно з найбільш абстрактним ядерним значенням "бути досвідченим у чомусь, бути знавцем чогось (= зберігати в свідомості будь-яку інформацію про щось") в російській мові, слово знать є еквівалентним за семантикою українському знати так само, як і англійському to know (= to have knowledge in something, to become acquainted with something = to experience), а також німецькому wissen та kennen.

Відомості про функціонування та співвідношення дієслів із семантикою "знання" з найбільш абстрактним значення (на синхронічному рівні) можуть бути зведеними у таблиці.

Укр.	Рус.	Англ.	Нім.
1. знати когось, щось =	**1**. знать кого-то, что-то =	**1**. to know somebody something =	**1**. wissen jemanden, etwas

2. володіти знаннями про когось, щось	=	**2**. обладать знаниями о ком-то, чём-то	=	о	**2a**. to get to know something **b** to cognize **c** to apprehend **d** to become acquainted with something **e** to experience **f**	=	**2**. kennen jemanden, etwas

Інше ядерне значення даної групи — 1 розуміти когось, щось; 2 розумітися на чомусь.

Укр.	Рус.	Англ.	**Нім.**
1. розуміти когось, щось	**1**. понимать кого-то, что-то	**1**. **to understand somebody something**	**1a.** verstehenjemanden etwas **b** begreifen jemanden, etwas
2a. розумітися, знатися на чомусь **c** (заст.) тямити(знати) смак у чомусь; знати чого хто вартий **d** (обл.) тямкувати в чомусь; **e** (розм.) метикувати щось, **f** (обл) кметити, кмітити кмітувати кметувати щось, у чомусь; **g** (обл.) шупити;	**2a.** понимать разбираться в чём-то **c** (уст.) знать толк в чем-либо; смыслить что-то в чем-то; (разг.) **d** (разг.) смекать что-то; **e** (разг.) соображать что-либо в чем-либо **f** (разг.) кумекать что-то в чем-то **g** (разг.) мараковать что-то в чем-то **h** (разг.) мерекать что-либо в чем-либо	**2a**. to come to know **b** to gain an understanding **c** to be a good judge of something **d** to comprehend something **e**(coll.) to grasp **f** (coll.) to think up **g** (coll.) to orientate oneself **h** (coll.) to experience in something **i** (coll.) to be familiar with	**2a**. sich auskennen **b** sichverstehen **c** etwas grundlich kennen **d** kapieren **e** etwas aus dem Effen verstehen (konnen) **f** sich zurechtfinden

something

Окрім вищезгаданих значень, існує ціла низка фразеологічних синонімів у кожній з досліджуваних мов.

Укр.	Рус.	Англ.	Нім.
1. знати свою справу	**1**. знать своё дело	**1**. to know one's goods (stuff-амер.)	**1a**. Eine Erfahrung haben **b**. ein Kenner einer Fachs sein
2. знати щось на зубок	**2**. знать что-то назубок	**2a**. to know something from A to Z	**2**. Grutze im Kopf haben
3. знати щось як свої п'ять пальців	**3**. знать что-то как свои пять пальцев	**3a**. to know something as a person knows his ten fingers **b**. to know something or somebody like a book **c**. to know something or somebody like the palm of one's hand	
4. знати всі ходи виходи	**4**. знать все ходы выходы	**4a**. to know beans **b**. to know black from white	

Якщо взяти до уваги діахронічний аспект і розглянути дієслово відати як синонім до дієслова знати у значенні “знати щось про кого-небудь чи що-небудь”, то функція його в чотирьох досліджуваних мовах неоднакова. В російській, як і в українській, мові дієслово відати є архаїчним і належить до загальнослов'янського лексичного шару.

В англійській мові також існує архаїчне дієслово to wit, перфектна форма якого виглядає як wist, що є доказом спільного походження англійського to wit і німецького wissen, яке не є застарілим і функціонує в сучасній німецькій мові паралельно з дієсловом kennen.

Отже, можна зазначити, що подана спроба багатомовного контрастивного аналізу фрагменту ЛСГ дієслів із семантикою “знання” у найбільш абстрактному значенні – знати (**1** знати щось про когось, щось: **2** розуміти когось, щось) дозволяє визначити не тільки формальні, а й семантичні риси, що свідчать про спільне походження українського знати і а російського знань від праслов'янського *znati і подібність їхнього функціонування в сучасних українській та російській мовах. Аналогічне співвідношення можна виявити і в германських мовах (англійській та німецькій) з тією відмінністю, що в англійській мові дієслово to know у значенні “володіти знаннями про когось, щось” має цілу низку синонімів (6). А німецька мова зберегла за дієсловом wissen – відати статус загальновживаного, тоді як у всіх інших мовах, що розглядаються (російській,

англійській, українській), його відповідники (ведать, відати, to know) давно набули статусу архаїчних.

Список літератури

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка./Ю.Д. Апресян. – М.: 1974.
2. Будагов Р.А. Сравнительно-семасиологические исследования (романские языки)./ Р.А.Будагов. — М.: 1963.
3. Васильев Л.М. Семантика русского глагола/Л.М. Васильев .- М.: 1981.
4. Шмелев Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики/Д.Н. Шмелев. – М.:1973.

В статье рассматривается общие и отличительные черты глаголов с семантическим значением «знать» в украинском, русском, английском и немецком языках на лексико-семантическом уровне. Формирование лексико-семантичного поля глаголов с семантическим значением «знать» происходит путем использования метода диференциации.

The paper analyzes common and distinctive features of the verbs that have semantic meaning «to know» in Ukrainian, Russian, English and German on the lexico-semantic level. The method of differentiation is used to single out the lexico-semantic field of the verbs having the semantic meaning “to know”.

УДК 81.115

Г. В. Штомпель, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Зіставно-стилістичний аналіз дієслів "знати" в різномовних художніх текстах

В статті розглядається лексико-семантична група дієслів “знати” в різномовних художніх текстах на стилістичному рівні. Зіставний (контрастивний) аналіз групи дієслів “знати” здійснюється на матеріалі української, російської, англійської та німецької мов.

зіставний, стилістичний, констрастивний, лексико-семантична група дієслів “знати”

Останнім часом підвищився інтерес до такої галузі контрастивної лінгвістики як контрастивна стилістика. За словами В.Г. Гака: (Гак, 76:6), "Подібно до того, як стилістика, що вивчає закономірності функціонування мовних засобів у зв'язку із завданнями спілкування, увінчує будівлю лінгвістичних дисциплін, об'єднуючи та перетворюючи дані граматики, лексикології, фонології, так і у зіставному вивченні мови зіставна стилістика є ніби завершенням контрастивних досліджень." Підґрунтя для такого твердження можна знайти в історії самої науки: стилістика як наука сформувалася лише на початку XX сторіччя, тоді як зіставні дослідження у сфері граматики, фонології, словотвору з'явилися одночасно з вивченням самої граматики мови. Перше дослідження із зіставної стилістики з'явилися у 1909 році. У праці Шарля Баллі зіставлялися факти стилістики французької та німецької мов. За словами В.Г. Гака (Гак, 76:21) у закордонному мовознавстві можна виділити три напрями у даній галузі згідно з головним завданням, яке мали на меті автори:

а) вивчення характерології мови, тобто виявлення її специфічних що відрізняють її від мов, що зіставляється з нею. Найбільш певно це виявилося в працях Ш. Баллі, особливо в його знаменитій праці (Баллі, М., 1955);

б) вивчення зіставної стилістики у зв'язку з особливостями психології певного народу;

в) вивчення зіставної стилістики як основи для теорії перекладу та удосконалювання викладання мов.

Зіставна стилістика досить тісно пов'язана з великою кількістю лінгвістичних та нелінгвістичних дисциплін. Вона має тенденцію до інтегрування зіставних досліджень, що стосуються різних рівнів мови. Крім того, зіставна стилістика має зв'язки з соціолінгвістикою та країнознавством, історією культури та літератури, етнопсихологією та етнолінгвістикою, так само як і з теорією мовних актів, з прагматикою мови. Однак зіставна стилістика не є частиною теорії перекладу або етнолінгвістики. "Вона повинна конституюватися як самостійна галузь контрастивної лінгвістики зі своїми власними розділами та завданнями." (Гак, 76:21)

У зіставній стилістиці факти можливо розглядати як з ономасіологічиої, так і з семасіологічної точки зору. Це пояснюється тим, що стилістична категорія є двоплановою сутністю, де розрізняється форма та зміст. Згідно із завданнями нашої праці нам ближчий шлях дослідження від форми до змісту, коли відбувається вивчення функціонування певної категорії в мові чи декількох мовах, які вона має формальні ознаки, наскільки часто вона зустрічається в текстах і в яких жанрах текстів, і т.п. Певна функціонально-стилістична категорія (наприклад, "варіювання" засобів вираження), що виявляється на основі аналізу вживання окремих частин мови, може стати підґрунтям для зіставно-стилістичного дослідження в ономасіологічному аспекті. Згідно з прикладом, наведеним В.Г. Гаком, (Гак, 76:21) у французькій мові – займенникове повторення, а в російській – лексичне постають як часто вживаний засіб вираження внутрішньо-текстового зв'язку. Крім того, виявляються й інші функції повторення: наприклад, в російській мові повторення рематичного слова (за звичай дієслова) є типовим засобом формування репліки-реакції.

Важливим також є семасіологічний аспект зіставно-стилістичного дослідження. Ґрунтовний аналіз мовних засобів спричиняє виявлення цілої системи стилістичних категорій плану змісту, які разом з типовими засобами їх вираження утворюють функціонально-стилістичні поля.

Уваги заслуговує також звернення до загальних стилістичних тенденцій мови, що не залежать від функціонального стилю або від індивідуального стилю того чи іншого автора!

Такі стилістичні особливості утворюють національну стилістику мови, що проявляється перш за все в закономірностях організації висловлювання. В цьому аспекті нас, насамперед, цікавить вибір способів номінації, наприклад, вживання певних лексико-граматичних, та, особливо, лексико-семантичних груп. Останнім часом з’явилося багато праць, у яких підкреслюється важливість системного підходу до вивчення лексики окремого письменника або твору. Вважають, що стилістичне значення лексичної одиниці може співвідноситись із стилістичними значеннями інших слів.

Вивчення системних зв'язків можна вважати важливим етапом аналізу стилю письменника в комплексі лінгвістичних та літературознавчих проблем. Художні твори невеликих форм (наприклад, короткі оповідання) можуть бути проаналізовані з більшою повнотою і глибиною, ніж твори великого обсягу. Тому для дослідження були обрані чотири новели: "Палій" Василя Стефаника, "Давня людина" Івана Буніна, "Церковний служитель" В. Сомерсета Моема та "Невидима колекція" Стефана Цвейга.

Підхід до тексту як до комплексу опрацювання проблем лінгвістики та стилістики тексту спричинив розширення методів аналізу тексту. Серед них важливо назвати кількісний метод аналізу тексту. Для художнього тексту використання кількісного методу п'ятнадцять разів виявляється ефективним при встановленні мовних констант декількох текстів одного автора, й, особливо при здійсненні зіставного аналізу текстових структур одного жанру у різних авторів, які можуть бути носіями різних мов і культурних традицій.

В першу чергу кількісний метод застосовують аналізуючи граматичні параметри текстів. Однак і визначення багатьох важливих лексичних характеристик текстів можливе за допомогою цього методу, наприклад: визначення співвідношення літературно-нейтральної і характерологічної лексики, лексики з позитивним або негативним експресивним компонентом. Користуючись даним методом, ми здійснили таке дослідження: у творі "Давня людина" І.О.Буніна, де сім разів зустрічаються дієслова, що належать до ЛСГ із семантикою "знання":

– с. 270. Сам-то Таганок вы знаете, какой: за всю жизнь цыпленка не обидел;

– с. 272. Но заслужил ли он, наконец, право быть при господах в шапке, этого он еще не знает;

– с. 273. Он, этот столетний человек, еще слышит, видит, разумно толкует с внуками о хозяйстве, помнит все, что нужно нынче или завтра сделать по дому, знает где что лежит, что требует поправки, присмотра...;

– с. 274. Рано та начал помнить себя?" - "А бог его знает, не знаю..";

– с. 275. а) - А бог ее знает ...;

– б) - А господь ее знает ...

В новелі Василя Стефаника "Палій" аналізовані дієслова зустрічаються вісім разів:

– с. 113. а) А мені ж оца їда має йти в смак, як я знаю, що вони без мене в стодолі нічо не роблєть?;

б) Я бігме, не знаю, як цес нарід має на світі жити?;

в) – Ви не знаєте, які наші ходи?;

– с. 116. Лише Безклубний сидів у куточку і ревів, як віл, - не знати за ким і за чим;

– с. 117. – Ні, то, відай, ще за нами *є* німці, то вони коровами орють;

– с. 119. Він не міг нагадати таких молитов, що їх найліпше знав, – він забував навіть хреститися;

– с. 122. а) А ти голова розумна та й усе вже знаєш...;

б) Я знаю ліпше гатунок, як ти, я більш світа видів, як твій пан.

У творі В. Сомерсета Моема "Церковний служитель" дієслова даної ЛСГ зустрічаються також вісім разів:

– с. 305. "Don't'e know I want ray tea?,

– с. 306. The verger knew that it pleased him to be complimented on his talent;

– с. 308. "The last vicar knew that, sir," he replied;

– с. 309. a) "But don't you want to know the news?";

b) And of late years now they've all these pictures in the papers I get to know what's goin on pretty well;

– с. 311. He did not know what he should do with himself;

– с. 314. a) "But 'ow should I know what 1 was singing in"? ;

b) I know it sounds funny-like, but there it is.

У новеллі Стєфана Цвейга "Невидима колекція" аналізовані дієслова зустрічаються найчастіше – п'ятнадцять разів:

– с.361. Sie wissen wahrscheinlich selbst, wie es im Kunsthandel jetzt zugeht, seit sich der Weit des Geldes wie Gas verfiuchtigtdie : die neuen Reichen haben plotzlich ihr Herz entdekt fur gotische Madonnen und Inkunabeln und alte Stiche und Bilder;

– c.365. a) Und ini nachsten Augenblick wusste ich alles :dieser Mann war blind;

b) Schon von Kindheit an, immer war es mir unbehaglich,emem Blinden gegenuberzustehen, niemals konnte ich mich einer gewissen Scham und Verlegenheit erwehren, einen Menschen ganz als lebendig zu fulilen und gleichzeitig zu wissen, dass er mich nicht so fuhlte wie ich ihn;

– c.367. Ich wusste, dass sie wunschte ,ich solle eine sofortige Besichtigung ablehnen, und erfand schnell eine Verabredung zu Tisch;

– c.368. Sie kennen die Zeit, Sie werden alles verstehen...;

– c.369. a) Er weiss nicht, dass wir alles verloren haben und dass man von seiner Pension nicht mehr zwei Tage im Monat leben kann...;

b) Doch Vater weiss nichts von alien unseren materiellen Schwierigkeiten;

c) Und eines Tages war nichts mehr da ... wir wussten nicht weiter... und da... da... haben Mutter und ich ein Stuck verkauft;

d) Vater batte es nie erlaubt, er weiss ja nicht, wie schlecht es geht, er ahnt nicht, wie schwer es ist, im Schleichhandel das bisschen Nahrung aufzutreiben, er weiss auch nicht, dass wir den Krieg verloren haben und dass Elsass und Lothringen abgetreten sind, wir lesen ihm aus der Zeitung alle diese Dinge nicht mehr vor, damit er sich nicht aufregt;

e) Aber Sie wissen ja, wie das Geld einschmilzt...;

f) Mir war die Kehle vor Grauen zugeschnurt, ich wusste nichts zu antworten;

– c.375. Finger strichen liebkosend rnit der ganzen Ausdmckstahigkeit eines Blinden an ihnen entlang zu den Gelenken, aus als wollten sie mehr von mir wissen und mir mehr Liebe sagen, als es Worte vermochten;

– c.377. Und mir war — ich kann es nicht anders sagen-ehrfurchtig zumute, obgleich ich mich noch immer schamte, ohne eigentlich zu wissen, warum.

Відомо, що будь-який текст може бути розглянутий з точки зору його семантичної організації. Досліджуючи цей аспектами можемо прослідкувати, як певні елементи (у даному випадку – дієслова із семантикою "знання") мовного рівня можуть слугувати засобами семантичної організації тексту. Так, лексичне повторення, виступаючи засобом повторної номінації, слугує семантичній організації текста. (Домашнев,: 35). Існування певних слів чи словосполучень, що означають той самий об'єкт або відношення між об'єктами у реченнях, що межують одне з одним, допомагає семантичний організації тексту. Лексичні одиниці або словосполучення, між якими існують відносини семантичної еквівалентності, отримали у працях німецькиих дослідників тексту назву "топіків". Топіки утворюють "топікові ланцюжки" у текстах. У працях вітчизняних лінгвістів частіше вживають термін "номінаційні ланцюжки". На основі топікових ланцюжків відбувається "топікалізація", тобто семантична організація тексту.

В кожному тексті утворюється декілька номінаційних ланцюжків на основі різнооб'єктних номінацій, сукупність номінаційних ланцюжків створює так звану ізотонію текста (Agricola, 1975: 27). Слід зазначити, що між елементами номінаційних ланцюжків існує не синтагматичний, а парадигматичний зв'язок. Згідно з E. Agricola (Agricola, 1975: 27) розрізняють наступні мовні засоби утворення топіків та топікових (номінаційних) ланцюжків :

а) повторення слова або словосполучення ;

б) варійоване повторення;

в) займенникове повторення;

г) еліптичне повторення;

д) синонімічне підхоплений:

1) вживання узуальних синонімів;

2)варіювання композицій його компонентів;

3) вживання слів пов'язаних відносинами включення;

4) вживання слів зв'язаних тематичною чи семантичною спільністю;

5) вживання антонімів;

е) перифраз елемента топіка.

При утворенні номінаційих ланцюжків іменники та займенники, зазвичай, грають головну роль, але дієслова також здатні виконувати подібну функцію. Крім того, у творах малих форм (наприклад, коротких оповіданнях) аналізовані номінаційні ланцюжки сприяють семантичній організації цілого тексту. Це твердження повністю стосується твору Стефана Цвейга "Невидима колекція". Досліджуючи даний твір ми виявили, що дієслова із семантикою "знання" зустрічаються у ньому п'ятнадцять разів, утворюючи, таким чином, номінаційний ланцюжок , засобами утворення якого є:

1. Просте повторення даних дієслів;

Наприклад: – с.361. Sie wissen wahrscheinlich selbst...;

– с.365. a) Und im nachsten Augenblick wusste ich alles...;

– с.365. b) ...einen Menschen ganz als lebendig zu fiihlen und gleichzeitig zu wissen...;

– с.367. Ich wusste , dass sie wunschte...;

– с.369. Aber Sie wissen ja, wie das Geld einschmilzt...;

– с.375. ... aus als wollten sie mehr von mir wissen und mir mehr Liebe sagen...;

– с.377. ... obgleich ich mich noch imraer scharate... ;

5. Синонімічне підхоплення:

а) вживання узуальних синонімів:

Наприклад: с.368 Sie kermen die Zeit ,Sie werdden alles verstehen...;

б) вживання антонімів:

Наприклад: с.369 a) Er weiss nicht, dass wir alles verloren haben... ;

b) Doch Vater weiss nichts von alien unseren materiellen Schwierigkeiten;

c) Und ernes Tages war nichts rnehr da ... wir wussten nicht welter ...;

d) Vater hatte es nie erlaubt, er weifi ja nicht, wie schlecht es geht, er ahnt nicht, wie schwer es 1st, im Schleichhandel das bisschen Nahrung aufzutreiben, er weld auch nicht...;

f) Mir war die Kehle vor Grauen zugeschnurt , ich wufite nichts zu antworten.

Можна зазначити, також, що у даному творі вживається майже виключно дієслово wissen у значенні "володіти інформацією про що-небудь, кого-небудь", причому вісім разів застосовуються дієслова даної ЛСГ із позитивною конотацією і шість разів - з негативною. Крім того один раз фіксується дієслово kennen у значенні "розуміти щось" з позитивною конотацією.

Проаналізувавши твір Стефана Цвейга "Невидима колекція" ми можемо зазначити, що номінаційний ланцюжок дієслів із семантикою "знання" є одним з головних тематичних стрижнів даного тексту, допомагаючи надати характеристики двох головних персонажів твору: старого сліпого колекціонера, що пережив свій час і не володіє об'єктивною інформацією про сучасний період (у даному випадку – проміжок між двома світовими війнами) і більш молодого досвідченого антиквара із столиці. Характеризуючи колекціонера автор вживає переважно дієслова wissen, що утворює номінаційний ланцюжок, з негативною конотацією. Щодо антиквара, то дієслова із семантикою "знання", що прямо чи побічно стосуються його мають позитивну конотацію.

Як що порівняти функціонування ЛСГ дієслів із семантикою "знання" в німецькій і українській мовах, то проаналізувавши новелу Василя Стефаника "Палій", з'ясуємо, що дані дієслова зустрічаються в оповіданні вісім разів і утворюють номінаційний ланцюжок за рахунок слідуючи засобів:

а) варійоване повторення:

Наприклад: с. 113. а) А мені ж оца їда має йти в смак, як я знаю, що вони без мене в стодолі нічо не роблєть?;

– с. 119, Він не міг нагадати таких молитов, що їх найліпше знав. – він забував навіть хреститися;

– с. 122. а) А ти голова розумна та й усе вже знаєш ...;

б) синонімічне підхоплення, а саме:

1) вживання слів, пов'язаних семантичною спільністю:

Наприклад: с. 117. - Ні, то, відай, ще за нами є німці, то вони коровами орють;

2) вживання антонімів:

Наприклад: с. 1 ІЗ. б) Я бігме, не знаю, як це нарід має на світі жити?;

3) - Ви не знаєте, які наші ходи?;

– с. 116. Лише Безклубний сидів у куточку і ревів, як віл, - не знати за ким і за чим.

Можна зробити висновки, що у даній новелі автор вживає переважно дієслово знати у значенні "володіти інформацією про що-небудь, кого-небудь". Один раз вживається дієслово відати, що є синонімом до дієслова знати. В українській мові, на відміну від німецької дане дієслово вважається архаїчним, крім того у новелі "Палій" його вжито у діалектній формі, характерній для розмовної мови західноукраїнського населення.

Порівнюючи функціонування ЛСГ дієслів із семантикою "знання " у творі україномовного автора та англомовного, можна зазначити , що в новелі Сомерсета Моема " Церковний служитель", аналізовані дієслова зустрічаються також вісім разів і утворюють номінаційний ланцюжок за рахунок застосування наступних засобів:

а) повторення слова:

Наприклад: с. 306 The verger knew that it pleased him to be complimented for his talent, с. 308 "The last vicar knew that, sir," he replied;

б) варійоване повторення ;

Наприклад: – с. 305 " Don't'e know I want my tea ?" с. 309 а) " But don't you want to know the news ?" said the other churchwarden;

г) And of late years now they've all these pictures in the papers 1 get to know what's goin' on pretty well, с. 314 а) "But 'ow should I know what I was signin'?";

д) I know it sounds funny-like , but there it is , Ican't read or write only my name , an' 1 only learnt to do that when I went into business." ;

е) синонімічне підтоплення:

ж) вживання антонімів;

Наприклад: – с. 311 He did not know what he should do with himself.

У новелі І.О. Буніна "Давня людина" аналізовані дієслова також утворюють номінаційний ланцюжок за допомогою:

І. Простого повторення даних дієслів:

Наприклад: – с. 273. Он, этот столетний человек, еще слышит, видит, разумно толкует с внуками о хозяйстве, помнит все, что нужно нынче или завтра сделать по дому, знает где что лежит, что требует поправки, присмотра... ;

– с.274. (1) "Рано то начал помнить себя?" " – А бог его знает..." ;

– с.275. а) - А бог ее знает...;

б) - А господь ее знает...

ІІ. Варійованого повторення.

Наприклад:– с.270. Саме-то Таганок вы знаете, какой: за всю жизнь цыпленка не обидел.

V. Синонімічного підхопленім:

д) вживання антонімів:

Наприклад:– с. 272. Но заслужил ли он наконец право быть при господах в шапке, этого он еще не знает;

– с. 274 (2) "Рано ты начал помнить себя?"- "... не знаю...".

Ми можемо зробити висновки, що у даному творі автор вживає слово знати виключно зі значенням "володіти інформацією про щось, когось", при чому тричі вдається до повторення (простого) дієслів знати із позитивною конотацією стосовно Бога, й тричі характеризуючи головного персонажа Таганка, але уже з негативною конотацією (два рази), підкреслюючи, таким чином, що навіть найстаріша людина не може володіти повною інформацією про всесвіт, життя, це лише божа прерогатива.

Список літератури

1. Бунін І.А. Зібрання творів в 4-х томах, том 2-й. - М.: 1988.- С. 590.
2. Гак В.Г. Про семантичну організацію розповідного тексту. – М.: 1976.- С. 6.
3. Гальперін І.Р. Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження.- М.: 1981.- С. 138.
4. Домашнєв А.І. та ін. Інтерпретація художнього тексту. - М.: 1983. - С. 192.
5. Ковалик І.І. та ін. Методика лінгвістичного аналізу тексту.- К.: 1984.- С.112.
6. Лейн К. Російсько-німецький словник, видання 11-е. - М.: 1991. – С.735.
7. Лейн К. та ін. Німецько-російський словник, видання 2-е .- М.: 1993. – С.1038.
8. Мюллер В.Н. Англо-російський словник, видання 23-е. - М.: 1991. – С. 843.
9. Смирницький А.І. та ін. Російсько-англійський словник, видання 16-е. - М.: 1991. – С.759.
10. Maugham W. Somerset Rain and Other Short Stories. -М.:1977. -С.407.
11. Zweig S. Novellen .- М.: 1959. – С. 518.

В статье рассматривается лексико-семантическая группа глаголов «знать» в художественных текстах на разных языках на стилистическом уровне. Сопоставительный (контрастивный) анализ группы глаголов «знать» осуществляется на материале украинского, русского, английского и немецкого языков.

The article under consideration deals with the comparative-stylistic analysis of the lexico-semantic group of mental action verbs in English, Ukrainian, Russian and German on the phraseological level.

УДК 81.115

Г. В. Штомпель, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Контрастивний аналіз лексико-семантичної групи дієслів "знання" на рівні фразеологічної одиниці в українській, російській, німецькій та англійській мовах

У статті аналізується дієслова лексико-семантичної групи “знання” на рівні фразеологічної одиниці в українській, російській, німецькій та англійській мовах за допомогою статистично-математичного та контрастивно-типологичного методів.

лексико-семантична група, фразеологічний, контрастивний, типологічний, компаративний

Одним із найважливіших завдань фразеології є дослідження національно-мовної своєрідності, оскільки вона в кожній мові має неповторний план вираження й таким чином фіксує національний колорит мови. Саме через це більшість фразеологізмів не перекладається іншими мовами. Фразеологія, що потрапляє на перехрестя сфер діяльності семантики, синтаксису та лексикології, має яскраво виражений національний характер і максимально відображає відмінні особливості кожної мови чи мовного варіанта. Фразеологічні особливості мов значною мірою визначаються національною

своєрідністю певної мови, що зумовлено особливостями її історичного розвитку та соціально-функціональної структури. Більшість фразеологічних одиниць за походженням - застиглі народні метафори, порівняння, метонімії, частини прислів'їв тощо. Образні картини, висловлені цими засобами, відображають будь-які (частіше смішні, негативні) факти життя та побуту, що характеризують людину. Такі уявні висловлювання виникають у свідомості людей в результаті сприйняття однакових фактів дійсності, суспільного життя, географічного середовища і т. ін. Необхідність зіставного аналізу фразеологічних систем різних мов визначається, передусім, важливістю вивчення фразеології як одного з найбільш виразних мовних засобів, який наочно демонструє національну самобутність та специфіку. Зіставна фразеологія – один з найновіших напрямів сучасної лінгвістики. У сфері фразеології, тобто системи, яка базується на матеріалі інших мовних рівнів знаходять відображення основні ознаки, якості та тенденції розвитку мов. Відомо, що порівняння є необхідним та загальновизнаним методологічним принципом наукового дослідження. Зіставна фразеологія як лінгвістична дисципліна знаходиться поки що в стадії становлення. Так фразеологічна компаративістика покликана, очевидно, досліджувати фразеологічні одиниці, споріднених мов у генетично-діахронічному аспекті, виділити, наприклад, пласт загальнослов'янської, загальногерманської, балтослов’янської фразеології. Дуже продуктивним уявляється також, ареальний підхід до вивчення фразеології. Зіставна фразеологія займається порівнянням конкретних фразеологізмів з метою їх перекладу, фразеологічного кодування, введення в практику викладання, а також розробленням типів еквівалентності фразеологічних одиниць. Причому ті фразеологізми, які не мають повних еквівалентів, відходять до відома, контрастивної фразеології, яка є підрозділом зіставного мовознавства, що спеціалізується на контрастах, розбіжностях. Звичайно продуктивними уявляються зіставні дослідження фразеології германських та слов'янських мов. У своїй роботі "Зіставний аналіз німецької та російської фразеології" А. Д. Райхштейн (Райхштейн, 1980: 56) вказує на існування трьох принципово різних можливостей в зіставному дослідженні фразеології. Перший спосіб – це зіставне дослідження конкретних фразеологізмів; другий – зіставлення фразеологічних груп і третій – зіставлення фразеологічних систем в цілому.

У даній праці доцільнішим є зіставне дослідження фразеології німецької, англійської, російської та української мов на рівні групи. У процесі багатомовних зіставних досліджень на рівні фразеологічної групи важливим є виконання "головного" завдання (Добровольський, 1990:21), що являє собою визначення сукупності різноманітних аспектів та параметрів дослідження мови, а особливо перевірці гіпотези про наявність закономірної залежності внутрішньої організації фразеологічної системи від типологічних особливостей побудови відповідної мови. Наприклад, відомо, що чим більш аналітичною є мова, тим більш регулярною буде фразеологічна система даної мови. Оскільки до складу фразеології входять неоднорідні класи фразеологізмів, то були створені різноманітні типи класифікацій. У даному дослідженні ми спираємося на класифікацію Л.А.Булаховського (Булаховський, 1978). Згідно із нею фразеологізми розподіляються за джерелами їх походження. Він розрізняє: прислів'я та приказки; професіоналізми, усталені вислови з анекдотів, жартів тощо; цитати з Біблії; переклади іншомовних висловів; крилаті вирази письменників.

Оскільки до складу фразеології входять неоднорідні класи фразеологізмів з різним ступенем фразеологічності, то для визначення ступеня різним фразеологічності Б. О. Плотников (Плотников, 1979) запропонував 10 критеріїв (чим більше ознак-критеріїв має сполучення слів, тим вищою є його фразеологічність):

а) ідіоматичність, тобто зрушення у значенні компонентів (“пекти раків, червоніти від сорому, ніяковіти”);

б) дослівна неперекладність на інші мови (гарбуза піднести, піймати облизня – "відмовити при сватанні, залицянні");

в) наявність компонента з утраченим лексичним значенням або із застарілою граматичною формою (ляси точити);

Влучні висловлювання видатних людей

Українська мова	Російська мова	Англійська мова	Німецька мова
1.	1.	1.To know everything is to know nothing.	1.
2.	2. Что имеем не храним, потерявши плачем.	2a.The cow knows not what her tail is worth until she has lost it. d. We know not what is good until we have lost it.	2.
3.	3.	3. You never know what you can do till you try.	3.
4.	4. Много будешь знать—скоро состаришься.	4. Too much knowledge makes the head bald.	4.
5.	5. Недостаточное знание приносит вред.	5a. Little knowledge is a dangerous thing. b. Little learning is a dangerous thing.	5a.
6.	6. О чем не знаю, о том не тужу.	6.	6. Was ich nicht weiss, macht mich nicht heiss.
7a. Знає кішка чиє сало з'їла. б. Чує кіт. в. Чує кішка (де сало лежить).	7.Знает кошка чье сало съела.	7.	7.
8a. Знати де раки зимують. б. Взнати де раки зимують.	8. Знать где раки зимуют.	8.	8.
9a. Знати почому в Тростянці гребінці. б. Знати почому ківш лиха. в. Почому фунт лиха.	9. Знать почем фунт лиха.	9.	9.

г) граматична категоріальність, тобто здатність усього звороту виступати в ролі одного члена речення (сторч головою – обставина способу дії, шкіра та кістки – означення);

д) невмотивованість значення (собаку з'їсти – "набути великого досвіду в якійсь справі, ґрунтовно, до тонкощів вивчити що-небудь");

е) незмінність граматичної форми (була не була, зуб на зуб, ні сіло ні впало);

ж) синтаксична немодельованість, тобто творення сполучення не за живою в мові моделлю (сам на сам, так собі);

з) відсутність варіантності (пор.: бити баглаї і наговорити (набалакати, намолотити, наплести) сім мішків (кіп) гречаної вовни);

і) неможливість вставити в середину виразу якесь слово (пор.: бабине літо, кров з молоком і завдати (доброго) гарту, закрутити (таку) веремію);

к) неможливість синтаксичних перетворень (пор.: ні се ні те і прийняти ухвалу, прийнята ухвала, ухвала, яку прийняли).

Залежно від кількості критеріїв, що мають певний вираз, ступінь фразеологічності може коливатися від 1 (рос. ничтоже сумняшеся, яке має всі 10 перелічених ознак) до 0,1 (рос. блок управлення, яке має тільки одну ознаку – стійкість, або відтворюваність) (Общее языкознание 983: 226-231). Якщо розглянути спочатку фразеологізм to know everything is to know nothing, що трапляється лише в англійській мові, то згідно із згаданою вище класифікацією Б.О. Плотникова можна визначити, що ступінь його фразеологічності становитиме 3 (з перелічених вище 10 ознак). Йому притаманні: відсутність варіантності; неможливість вставити в середину виразу якесь слово; неможливість синтаксичних перетворень.

Фразеологізм за номером 2 фіксується в англійській (два варіанти) та російській мовах з тією відмінністю, идо в англійському фразеологізмі - a) The cow knows not what her tail is worth until she has lost it; we know not what is good until we have lost it, присутнє дієслово to know - знати. У російському варіанті замість слова знати вживається інше дієслово – мати – иметь. Згідно із класифікацією Б.О. Плотникова, даний фразеологізм в російській мові мас лише два критерії – неможливість синтаксичних перетворень та неможливість вставити в середину виразу якесь слово. Англійський еквівалент і, особливо перший його варіант має дещо інші критерії – ідіоматичність, тобто зрушення у значенні компонентів; невмотивованість значення та неможливість вставити в середину виразу якесь слово.

Розглянувши даний підрозділ фразеологізмів із дієслівним компонентом знати, ми можемо зазначити, що не всі вищезгадані фразеологізми мають повні еквіваленти у чотирьох мовах. Найбільше фразеологізмів даної групи (приказки і прислів'я) існує в російській, мові — 7; В англійській — 5; В українській — 3, і найменше — в німецькій мові — лише 1 фразеологізм. Найбільше варіантів (3) мають українські фразеологізми - знає кішка чиє сало з'їла і знати почому в Тростянці гребінці.

Список літератури

1. Бінович Л.Е., Гришин М.М. Німецько-російський фразеологічний словник.- М.. 4975. – С. 656.
2. Добровольській Д.О. Зіставна фразеологія. -В.: 1990.-С. 36.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. - К.: 1999. – С. 288.
4. Кунін О.В. Англо-російський фразеологічний словник : в 2 т. - М.: 1967. – С.1264.
5. Федорів А.І. Фразеологічний словник літературної російської мови кінця вісімнадцятого - двадцятого ст. : в 2 т. - Н.: 1991. – С. 340.
6. Федорів А.І. Фразеологічний словник літературної російської мови кінця вісімнадцятого - двадцятого ст. : в 2 т. - М.: 1995. – С. 608.
7. Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови в 2 т. - К.: 1984. - С.687.
8. Kluge F. Etymologisches Worterbuch der Dcutschen Sprache - B. N Y., 1975 - 915s.Skeat W.W. a Concise Etymological Dictionary of the English Language.- N.Y.:1963.-656p.

В статье анализируется глаголы лексико-семантической группы «знания» на уровне фразеологической единицы в украинском, русском, немецком и английском языках с помощью статистическо-математического и контрастивно-типологического методов.

The article under consideration deals with the phraseological-comparative analysis of the lexico-semantic group “knoledge” verbs in English, Ukrainian, Russian and German on the phraseological level.

УДК 316.4.063.4.

В.Л.Штефан, доц., канд. істор. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Откуда есть пошла...

Автор намагається спростувати думку про російське первородство нашої державності.

Віковічна боротьба нашого народу за свою державність та незалежність пробудила у нього значний інтерес до витоків нашої державності і, зокрема, «откуда пошла земля Русская и кто в Киеве первым княжить начал». Цей інтерес підсилюється ще й тим, що сусідня нам держава - Росія - ніяк не може змиритися з історією. Свідоме викривлення і так непростої нашої історії, спотвореної як російськими, так і нашими пристосуванцями, вимагає глибокого і правдивого аналізу не тільки сьогодення, а і всієї нашої історії. Бо ще й сьогодні історію про нас весь світ отримує з Москви, від Росії і поки це не закінчиться, поки ми не вийдемо на міжнародну арену зі своїм потужним загоном журналістів, істориків, політиків, дипломатів, науковців, до того часу нас ніхто не буде знати у світі. Та що там у світі! Ми у себе біля 89% інформаційного простору віддали Росії і чекаємо українського патріота. Це, врешті, погано і для росіян, яким не дають правдивої історії - хто вони і звідки взялися.

Першими, хто започаткував процес становлення слов'янської державності, були анти і склавини. Наприкінці II ст. н.е. вони утворили два могутніх політичних об'єднання: Антське царство на Сході (це була конфедерація племен, що жили від Дону до Балкан і припинила своє існування в VI ст.), і Склавинське - на Заході. Після їх розпаду провідну роль починають відігравати склавини (VII ст.) або слов'яни.

Під час Великого переселення степами йдуть гуни, яких витіснили авари або обри, що заснували в другій половині VII ст. свою державу (тепер -Угорщина). Внаслідок руху готів (II - VI ст. н.е.) на південь, цілісність слов'ян була порушена і вони поділилися на три гілки. Крім готів та гунів степами Причорномор'я пройшли акоціри, котрігури, оногури.

Роз'єднання слов'ян призвело до розпаду етнічної та мовної єдності. В V ст. н.е. вони поділилися на венедів, склавинів і антів. Венеди жили на території сучасної Польщі; склавини - Чехії, Сербії, Хорватії, Словенії і від Карпат до Києва, про антів ми вже казали.

Одним із векторів сучасної боротьби між Москвою та Києвом є пошук джерел утворення двох етносів - російського та українського. Суть російської ідеології з цього питання зводиться до того, що ніяких коренів в українського народу немає, а є і завжди був єдиний російський народ. Москва ніяк не може погодитись з тим , що російський народ утворився з суміші слов'янських племен: чудь, ліви, води, ями, весь, карели, югри, печери, самоядь, пермь, череміси, мордва, мери, мурома, мешери. Ці племена перебували на нижчому ніж слав'яни щаблі розвитку, хоч і Київська Русь налічувала до 200 племен, що перебували на різних «щаблях» розвитку і належали до різних культур.

Виникнення нового - російського - етносу відбулося на основі синтезу слов'ян, татар, литовців та угрофінських народів. В жилах російського народу тече щонайменше 80 %

азіатської (татарської) крові (Аксаков, Бунін,Тургенєв, Тютчев, Чаадаєв, Юсупов і т.д.). «Да, азиаты мы, - писав О. Блок, - с раскосыми и жадными глазами».

Перша згадка про Москву датується 1147 р., тоді як до цього вже 200 років існувала держава Києвичів. Сучасна європейська азбука була витворена на берегах середнього Подніпров'я і її авторами були племена Трипільської культури, що довів Микола Суслопаров, бібліотекар ремісничого училища, про це знає весь світ, тільки не ми, бо за радянських часів про таке годі було й мріяти. Княгиню Ольгу Росія вважає «великой Русской княжной». А вона - українка, болгарського походження. У росіян Ярослав Мудрий - «собиратель русских земель российского государства». Росіяни добалакались до того, що і ніякої Київської Русі не було, а була «киевская Россия» (див. Волконский А. О трех ветвях русского древа или сепаратизме. Русский рубеж - М.: 1991. - С.2), в той час як московський регіон ніколи Руссю не називався, а сама Київська Русь сформувалася із слов'янського і русино-кельтського етносів. Повторимося: московська держава виникла через три століття після Київської Русі. Росія постійно намагається нав'язати нам (і не тільки) думку, що росіяни заклали основи державності, що існування двох народив - білоруського і українського -«это все придуманная фальшь» (О. Солженіцин), був тільки російський. Століттями, володіючи територіями, на яких господарювали слов'янські народи, Росії вдалося виховати плеяду учених-істориків, які укоренили думку про походження нашого народу від російського, а не навпаки. І тепер вже самий «темний» росіянин по іншому не думає, це передається із покоління в покоління, підтримується всією політичною, науковою, ідеологічною, масовою культурою. Бо якщо прийняти факти як дійсність, то «окажется,что для русского народа вообще нет места на земле. Приднестровье какие-нибуть националисты захотят, конечно, оставить за собой» пише О. Волков у своїй книзі «На улицах великого пожара» (М.: 1990. - С.221). Але ж росіяни не можуть навіть уявити собі те, що вони ні перші і ні другі, що вони такі, як інші. О, ні! Вони не можуть собі навіть уявити, що вже в УІ-ІХ століттях у Подніпров'ї склалася києво-руська, чи поляно-руська державність, центром якої було плем'я росів, яке жило на притоках Дніпра (річки Рось, Росава, Росявиця). І жителі цього регіону називалися росами, русами, русіянами. Ось вони і створили велику державу - імперію Київську Русь, тоді, як на теренах національної Москви були глухі лісові хащі, крім вовків, що постійно вили, людей там не було. Коли в нас був Київ ,то ні Москви, ні Рязані ще не було. Візантійські автори називали цей союз слов'янських племен антами. Словени, разом із сусідніми племенами, створили іншу слов'янську державу, вічову республіку, з центром у Новгороді. У Києві до кінця ІХ ст. правила династія Києвичів, що була замінена династією новгородського воєводи Олега, який вбив київського князя Аскольда і поклав початок князюванню нової династії - Рюриковичів. Вже ХП ст. в Київському літописі руси згадуються як українці: князь Ростислав Берладник приїхав до «Украйни галичській». В Галицько-Волинському літопису (1213 р.) пишеться про те, що князь Данило взяв «Берестій, Угровськ, Верещин, Сталпе, Комов і всю Україну». Все це свідчить, що Україна - дуже давня назва зомлі руської, яка закріплюється аж до виникнення Московської держави (ХІУ-ХУ ст.), і здавна означала народ і землі на Подніпров''ї та з обох боків Карпат. А в північно-східних регіонах проживали угро-фінські племена і ніяких росіян не було, і бути не могло, аж до XIV ст. Термін «Росія» з'явився в кінці XV ст.. (див. «История СССР», -М., 1985. - С.190). Слова «Русь», «руська земля» жодного разу не стосувалися ні Новгородської землі, ні князівств північно-східного регіону. Назва «Русь», «руська земля» вживалися відносно території України і за часів литовського та польського на ній панування. Отже, русини-українці мали свою державу ще тоді, коли на Московщині про державність і не мріяли. Це Петро І заборонив називати Україну Руссю, привласнивши собі нашу назву. Коли хочеш знати, чому нас так зневажає не тільки російський народ, а й деякі представники російської еліти, то приходиш до висновку, що основна причина в нас самих, в нашій боязливості, байдужості, лакейській мовчазності, в тому, що у нас, поки що, немає патріотичної еліти, яка б відстоювала наші інтереси, права і гідність, і давала б адекватну відповідь русофілам. Наші можновладці проявляють дряблість, нездатність постояти за свій

народ, його культуру, мову, територію. Це приводить до того, що росіяни роблять у нас що захочуть, принижують нас, глузують з нас, бо ми цього, поки що, варті. І щоб позбутися цього, потрібні десятиліття, а то і століття роботи по відновленню нашої ментальності, вихованню дійсно УКРАЇНЦЯ. Не дарма ж Росія била по голові, «колонізувала» російські простори українцями-переселенцями та «зеками», завозила в Україну росіян. На Україні залишилося лиш те ,що гнулося, падало, пристосовувалось. Це вони породили гідне собі покоління, і поки воно не вимре, українець буде боятись себе в своїй хаті, буде жити із кляпом у роті. Чотири століття Росія висмоктувала з нас волю, національні сили, плодила перевертнів, пристосуванців, грабувала наші матеріальні та духовні цінності, вкрала нашу назву та історію. Сподіватись, що ми уже не ті, або, що ми скоро будемо іншими, не приходиться. Готуймо кадри, ідеологію для довгої, тривалої роботи у потвердженню себе українцями, які змусять поважати себе тими, хто нас зневажав і глузував з нас.

То може хоч нині почнемо роз'яснювати людям в Україні хто є український народ, яка його правдива історія. Лише народ , який усвідомлює себе, може мати своє майбутнє.

УДК 316.4.063.4

В.Л. Штефан, доц., канд. істор. наук
Кіровоградський національний технічний університет

В бій за волю

Автор статті відслідковує процес боротьби за незалежну Україну на початковому етапі діяльності ОУН.

Відомо, що західна частина України ще з часів кінця першого тисячоліття (н.е.) стає головним політичним центром на півдні і заході Русі, утворивши Галицько-Волинську державу. Не просто складалися її відносини з країнами-сусідами на протязі всього тисячоліття. В результаті трьох поділів Річ Посполита втрачає контроль над Галицько-Волинськими землями аж до 1918 року, коли вони знову входять під її протекторат. Боротьбу за возз'єднання західноукраїнських земель з усією територією України очолює Організація Українських націоналістів на чолі з Є.Коновальцем, а після його вбивства - О.Бандерою. Ця боротьба була багатовекторною: проти польської окупації; проти радянської системи; за небільшовицьку, незалежну, самостійну Україну. Про цю війну люди не знали правди, борці за вільну Україну показувалися як вороги радянської влади і з таким «багажем» знань живуть і нині. В незалежній Україні українці повинні знати дійсну історію цієї боротьби, що автор і буде намагатися дати нижче.

З початку війни негативне ставлення до Польської держави стало ще більш відвертим. Адже польська влада відправила тисячі українців до концтабору «Береза Картузька». Багато горя принесли поляки українцям тоді, коли під тиском вермахту відступаючі польські частини почали розправлятися з українським населенням, палили і руйнували їхні села. Це насильство породило інше - ненависть до поляків в українців вилилась у адекватні дії, коли для цього створились умови. У відповідності з пактом Молотова-Рібентропа в складі окупованої німцями Польщі опинилися землі, заселені переважно українцями: Лемківщина, Посяння, Холмщина і Підляшшя (1.2 млн. українського населення).

Під час польської окупації західноукраїнських територій з боку поляків на них відбувався певний тиск: українців обмежували у можливості спілкуватися рідною мовою;

їх вважали «бидлом», людьми з нижчим культурним рівнем. Писемність становила 28%, українські школи, засновані ще австрійською владою, ліквідовувались під приводом перетворення їх на двомовні. З 2417 їх залишилося 325 і то, переважно, початкових - одна українська школа припадала на 230 тис. українців.

Не все українське населення з радістю вітало радянських воїнів та владу і, перш за все, активні члени ОУН, українська політична еліта. До 20 000 чоловік втекли на територію окупованої Польщі, а деякі відверто перешкоджали першим організаційним та політичним заходам народної влади.

До речі, з частини територій, що ввійшли в склад Польщі (Люблівщина та Холмщина) на територію України перейшли десятки тисяч євреїв, українців та прорадянських поляків.

Одразу ж було проведено конфіскацію поміщицьких і церковних земель, націоналізовано банки і велику промисловість. Були заборонені колишні українські партії, громадські, культурні, наукові, торгівельні та промислові товариства, в тому числі просвіта, НТШ, видання всіх часописів.

На зустрічі української делегації на чолі з К.Левицьким з комендантом Львова Івановим, Левицький заявив, що західні українці не знають нової влади, але просять, щоб не було репресій за минуле, щоб не переслідувалося духовенство і таке інше. Через 6 днів його було відправлено на Луб'янку, а згодом 10% населення за політичними ознаками було репресовано і депортовано без суду, слідства і звинувачення.

Одночасно відкривалися українські школи, українським став Львівський університет, відкрився політехнічний, медичний, ветеринарний інститут, консерваторія, десятки технікумів. Та все це відбулося на фоні шаленої боротьби проти «українських буржуазних націоналістів» жорстокими командно-адміністративними методами, не враховувалися особливості регіону, його історичне минуле, ментальність. Значна частина керівних кадрів прибула зі східних областей, а то й з Росії, які не володіли українською мовою, були малокомпетентні; при створенні колгоспів порушувався принцип добровільності, земля відбиралась силоміць. В щоденне життя насаджувалася підозріліть, доноси, терор НКВС, беззаконня. В західні області направлялись сотні офіцерів НКВС, що мали «великий досвід» плідної діяльності. До 15 травня 1940 року була проведена паспортизація. Звиклі до «пролетарських методів роботи» (беззаконня, грубощі, безкультур'я) енкавеесники шокували західняків нетактовністю, що пов'язувалася з уособленням «передового соціалістичного ладу». Відсутність досвіду роботи, часто без освіти, низький інтелектуальний і моральний рівень, без належної кваліфікації, схильні до надзвичайної нетактовності, на фоні галицької інтелігенції, яка володіла 2-3 мовами, мала спеціальну освіту, яку здобувала в університетах Західної Європи (а не радянських робфаках), які були не тільки українцями, а й патріотами такі радянські кадри створювали негативне уявлення про СРСР. Отже, драматизм ситуації полягав у тому, що на возз'єднаній території разом з масою позитивних перетворень, прийшла більшовицько-сталінська безглузда система беззаконня і репресії до так званих класово ворожих елементів, шпигунів, провокаторів, як явних, так і уявних. Особливо болісно це переживали члени Комуністичної партії Західної України, інтелігенти, які щиро бажали возз'єднання, а їх запроторили (часто з усією сім'єю) в ГУЛАГи. Робили це прискореними темпами. Надзвичайно жорстоко, незаконно, без розгляду звинувачень по суті і кожної людини окремо.

Слід зауважити, що хоч поляки ставились зневажливо до українців, завдяки їх боротьбі були збережені численні цінності суспільного життя: розвиток української науки і культури, широку мережу церков, політичні партії. Якщо польська влада переслідувала

прихильників самостійності, то робилось це більш-менш цивілізованим методом, а не більшовицьким. Перед війною у чотирьох львівських тюрмах перебувало 1800 осіб, у золочівській - 700, у луцькій - 2000 та самбірській - 5000. Напередодні відступу радянських військ з території Західної України без суду і слідства енкавеесниками було розстріляно до 10 000 в'язнів. Під Івано-Франківськом було виявлено масове (500 чоловік) захоронення людей, закатованих НКВС - цією воістину звірячою організацією, якій гестапо не годиться і в підметки. А скільки таких могил по всій Україні (і не тільки). Мета Сталіна та його посіпак - знищення українців як етнос. В інструкціях НКВС було визначено, кого вживати «ворогами народу»: колишніх членів буржуазних, націоналістичних, монархічних партій, організацій, товариств; поміщиків, чиновників, землевласників, урядовців, офіцерів, учасників визвольних змагань, служителів релігійних культів, родичів тих, хто перебував на нелегальному становищі, хто мав родичів за кордоном, учених та спеціалістів минулих режимів, які приховували свою політичну орієнтацію. Цю роботу полегшувало й те, що у їх руки потрапили архіви польських силових структур та дані різних шовіністичних організацій і товариств. Репресії на території Галичини, що тривали з 1930 року до середини 50-х років, були однією з причин того, що тут діяли загони ОУН-УПА, які чинили опір радянській владі. Про цю боротьбу російськомовні чиновники та зросійщині хохли незацікавлені говорити чи писати об'єктивно, тому пересічний громадянин знає про неї з радянських джерел, що не відповідає дійсності. Безумовно були тут і темні плями, але головне, що значна частина українців (на відміну від народів інших республік) клала своє життя за незалежність України. Честь і слава цій частині українців. Боролися бандерівці і проти польської окупаційної влади. Вже в 30-х роках (а створена ОУН була в 1929 році Є.Коновальцем) через популярність своїх гасел (незалежність України), надзвичайну активність, ОУН стала впливовою політичною силою. Фанатичну самопожертву та любов до своєї України, в тому числі і в сталінських концтаборах, виявляла особливо молодь Галичини.

Розуміючи, що їм не під силу вибороти самостійність України, керівництво ОУН покладало надії на війну, яка б створила ситуацію, сприятливу для реалізації цієї мети (це проблема іншої статті). На жаль, в лютому 1940 року ОУН розкололося на дві частини: ОУН(б) бандерівська, яка готувалась з початком війни захопити владу і проголосити державність (що і було зроблено 30 червня 1941 року) і ОУН(м) мельниківців, велика кількість яких (до 5000) була винищена ОУН(б). В липні 1941 фашисти заарештували С. Бандеру і кинули до концтабору під Берліном, звідки він був звільнений тільки в 1944 році.

Аналізуючи ситуацію, яка склалася на західноукраїнських землях з часу приєднання їх до України, ми можемо стверджувати, що людиноненависницький сталінсько-більшовицький режим, його дії на території Західної України, викликали збройну боротьбу. Чи велась би вона, якби Галичина залишилась під владою Польщі? Безперечно. Чи велась би вона, якби по-іншому тут діяв сталінський режим? Безперечно. «Здобудемо волю, або загинемо!» - таке гасло борців за волю. Вони показали, якими повинні бути українці.

В житті українців і в повоєнний час було багато трагічного. Як до війни, так після неї не припинялись репресії на західноукраїнських землях. Сталінський режим діяв не менш жорстко, ніж до війни. Відсоток засуджених за так звані контрреволюційні злочини значно зріс. Протидію цьому чинило українське підпілля, насамперед УПА, студенти ВУЗів. Щоб залякати західноукраїнське населення й позбавити УПА підтримки народу, НКВС виселяв із районів розташування баз УПА майже все населення, депортуючи до Сибіру сім'ю кожного, хто був пов'язаний з опором, навіть цілі села. Між 1946-49 роками

на заслання було відправлено близько 500 000 західних українців. Вояки УПА охороняли українське населення і від польського терору.

В кінці 50-х р. в західних областях України виникло декілька нелегальних організацій: Об'єднана партія «Визволення України», Українська робітничо-селянська спілка під керівництвом Лук'яненка, яка вперше в історії виробила програму українського руху за самостійність України шляхом політичної боротьби. За це Лук'яненка та інших членів спілки було засуджено на тривалі строки ув'язнення.

У 1962 р. судили 20 членів Львівського національного комітету. Четверо з них - Коваль, Грещина, Гурний і Гнат - були засуджені до страти. В тому ж році до розстрілу були засуджені голови Ходорівської та Тернопільської груп Ф.Проців та Б.Готусь.

В середині 60-х років починають випускатися самвидавні журнали, зокрема «Воля й Батьківщина», позацензурний «Щоденник» і поезії В.Симоненка. В серпні-вересні 65-го року арештовують українських діячів - Богдана і Михайла Горенів, С.Караванського, В.Мороза, М.Осадчого, А.Шевчука та ін., а І.Дзюба в статті «Інтернаціоналізм чи русифікаторство» піднімає проблеми денаціоналізації українства.

Якщо поставити питання: чому на Західній Україні так довго і так жертовно тривала боротьба за незалежність, то це тому, що ця територія ще порівняно короткий час була під сталінсько-більшовицькою владою, яка не змогла знищити все національно свідоме населення, тоді як на інших теренах України у 30-40-х роках були знищені будь-які прояви боротьби за незалежність. Ось чому і сьогодні східні та південні регіони (зрусифіковані) являються основою проросійської орієнтації, а значна частина їх населення не є патріотами незалежної України.

Питання стоїть так: або українство об'єднується, або загине як самостійна держава, після чого знову будемо відкинуті далеко назад. Без власної держави не буде ні свободи, ні добробуту, ні високої культури, ні яскравих особистостей, ні національної еліти та геніїв. Натомість матимемо рабство, прислужництво, будемо хохлами, а не українцями. Настав час пройнятися національною свідомістю, гордістю за власну державу, ім'я якої - Україна. Ніхто нам не забудує державу, коли ми самі її не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не хочемо бути, говорив І.Липинський.

УДК314.156.2.;316.4

В.Л. Штефан, доц., канд. істор. наук
К*іровоградський національний технічний університет*

Національна ідея: чи є вона в українців?

Автор статті намагається з'ясувати роль національної ідеї у формуванні єдиної, сильної, незалежної держави.

ХХ століття ввійде в історію як період остаточного розвалу світових імперій. Однією з причин цього явища була відсутність єдиних інтересів у колоній і метрополій, у «ведучих» і «відомих» націй. Це було і однією з причин того, що впродовж тисячоліття ми не змогли побудувати державу. Потрапивши в залежність від інших країн, ми віками шукали об'єднуючу ідею. Шукав її і президент України Л.Кучма, який усе допитувався: «скажіть мені, що ми будуємо, і я буду будувати». Мало того, що у нас була майже відсутня національно-патріотична еліта, яка б розробила теоретичні засади державності, у

нас і до влади стають не заради ідеї, а можливості збагачуватись надшвидкими темпами. Як результат, кожен регіон тягне «ковдру» на себе, не враховуючи того, що інші «мерзнуть». Сьогодні питання стоїть так: або українство об'єднається і виживе, утвердиться як держава, або загине.

Національна ідея - це головне, що сприяє об'єднанню, консолідації нації. Але національної ідеї надовго народові не вистачить. Поряд з цим необхідні політичні реформи і соціально-економічні перетворення. Нація, як писав В.Липинський, це реалізація хотіння. Коли його немає - немає нації. Нація, що віднайшла свій ідеал і перейнялася ним, набуває потужної сили. В основі української національної ідеї повинні стояти ідеали волі та суверенності нації, самостійність України. На жаль, довгий час (згадаємо М.Драгоманова, М.Грушевського чи В.Винниченка) така ідея навіть не декларувалась, домінувала ідея, що відривання українського народу від інших країн - річ непотрібна, треба шукати «всесвітньої правди, котра б була спільною всім національностям». Саме відсутність національної ідеї не дозволило вибороти незалежність в 1917-1920 рр. Саме за таку ідею гинули тисячі вояків ОУН, саме через її відсутність Україна століттями перебувала під іноземним ігом. Не можна не погодитись з Д.Донцовим, який вказував на дві основні причини поразки революції 1917-1920 рр. Перша з них - відсутність національної еліти, яка могла б організувати боротьбу за незалежність. Друга - душевна корозія, роздвоєність українського суспільства. І це характерно було для нас всю нашу історію, починаючи з Київської Русі. У нас не було кому виховувати національну свідомість, подати віру в себе, свою справу, необхідність і можливість жити самостійною державою. З цього ми повинні зробити висновки: національна ідея повинна лягти в основу державотворчого процесу; на місце покори повинна стати віра в себе, бо успіх завжди на боці того, хто вірить, а не того, хто сумнівається. Ми маємо виховувати почуття святості рідної землі, як символ нації та територіальної цілісності.

Наша внутрішня політика повинна превалювати над зовнішньою. Зовнішні реформи, наголошував Д.Донцов, що не захищають націю від зовнішньої експансії, мусять без жалю викидатись на смітник історії (Д.Донцов. Твори - Л. 2001 - Т.І. - с. 371). Ми не повинні робити поступки задля досягнення економічних та соціальних вигод. Самий значний економічний успіх в кінцевому результаті нищить націю, котра продає право свого політичного первородства. Народ, нація - це насамперед, духовна єдність, що визначає її місце і роль у світовій історії, яку Україна має, починаючи з Трипілля. На її основі формувалась українська національна ідея, наша історія, ідеологія.

На жаль, за роки незалежності українська нація, поки що, не відтворила свої духовні цінності, віри в себе, слабо рухається по шляху відтворення свого ідейно-морального обличчя. У нас недостатнє почуття національної гідності, ми все ніяк (особливо східні та південні регіони) не спроможемося самоутвердитися як суверенна держава, нас ще «заносить» то на Схід, то на Захід. У вирішенні проблем ми віддаємо перевагу матеріальному, тоді як головною функцією держави є духовне відтворення нації, захист національної ідентичності свого народу. Без цього наша держава не може мати майбутнього. На це повинна бути направлена і наша зовнішньополітична діяльність. Президент Л.Кучма запропонував, а Верховна Рада у червні 2002 року затвердила документ «Європейський вибір». З цього часу питання не стоїть «куди йти?», а в який спосіб реалізувати цей стратегічний вибір. Тільки в союзі з Європою в Україні, з огляду на її минуле, може відродитися українська нація, реалізуватися національна ідея, відбутися самоідентифікація. Думка про те, що в демократичній Росії знайдеться місце і демократичній Україні, є абсолютно неприйнятною, знову ж таки з огляду на історію. Що дало Німеччині і Японії, економіка яких була вщент зруйнована війною, а стара ідеологія збанкрутувала, за короткий час відбудувати економіку: їх віковічні духовні цінності.

Справжнє багатство країни не в її корисних копалинах, а в духовній силі народу (Фінляндія, Південна Корея, Китай). З огляду на це, Україна має добрі перспективи. Духовні сили нашого народу не змогли зруйнувати ні полонізація, ні румунізація, мадяризація чи русифікація.

Українська наука завжди була серед передових у світі. Ось чому Росія постійно намагається «розколоти» наші духовні сили: глузує з української національної ідеї, наших злиднів, культивує зневагу до нашої держави, вносить розбрат, протиставляючи одну мову - іншій, один регіон -другому, одну культуру - іншій і т.д.. Звідки ж тоді взятися «українському диву», подібному японському чи німецькому, коли ми самі (наші поводирі) не визначились із національною ідеєю?

УДК316.4

В.Л.Штефан, доц., канд.іст.наук.
Кіровоградський національний технічний університет

Глобалізація : її суть, надії і реальність

В статті автор розглядає одну з найактуальніших проблем сучасності - проблему глобалізації, її позитивні і негативні наслідки в багатьох сферах життєдіяльності.

Можна з впевненістю говорити, що найзначнішим явищем сьогодення став процес глобалізації, який відкриває небувалі можливості мільярдам людей усього світу. Терміном "глобалізація" називають зростаючу в усьому світі взаємозалежність людей і країн. Цей процес значно прискорився в останні десятиліття завдяки величезним досягненням в галузі технологій. За цей час протиборствуючі в холодній війні військово-політичні блоки практично перестали існувати, зникали перепони в торгівельних відносинах, йде інтеграція головних фінансових ринків світу, перетинати кордони держав стало простіше і дешевше. Посилення інтеграції вплинуло на світову економіку, політику, культуру, оточуюче середовище і т. ін. Життя людей світу стає все більш тісніше взаємопов'язаним.

Із-за того, що світ стає все тіснішим, виникають глобальні проблеми, справитись з яками окремі держави не в змозі. Тільки завдяки міжнародній співпраці можливо вирішувати проблеми (і то не всі)., які постали перед людством. Глобалізація збагатила світ в плані науки і культури, сприяла економічному процвітанню багатьох людей і країн, формує колосальний потенціал, що може привести до ліквідації в ХХІст. бідності. Уже сьогодні значно зростає благополуччя людей у колись бідних країнах - в цілому в три рази за останні роки.

Богато аналітиків приходять до висновку, що країни будуть менш охочі до розв'язування військових конфліктів і воєн, у них з'явиться все більше стимулів до миру, так як сучасна зброя (а значить і війна) обходяться дорожче, ніж раніше, а наслідки її застосування можуть призвести до знищення людства.

Зростаюча взаємозалежність між людьми також сприяє посиленню солідарності в світі, особливо з появою Інтернету. Такий підхід до вирішення проблем консолідує світову громадськість в протестній боротьбі проти наркомафії, захисту навколишнього середовища, тваринного і рослинного світу, СНІДу і т.д.

Глобалізація стає новим методом ведення міжнародної дипломатії, коли уряди і звичайні громадяни тісно співпрацюють в справі переборення загальної кризи. За останні десятиліття нові

технології зв'язку (телебачення, Інтернет, телефон, мікрочіпи) кардинально змінили засоби комунікації, розширили можливості спілкування, стали більш доступними, простими і швидкими. Тепер жодна країна (завдяки супутниковим антенам) не може повністю ізолювати себе від засобів масової інформації. Кожного тижня кількість користувачів Інтернету збільшується на 300 тис.. Використання волоконо-оптичних кабелів і супутникового зв'язку різко здешевили вартість телефонних розмов. Сьогодні мобільними телефонами користується більше мільярда людей. На землі залишилося мало місць, недосяжних для засобів масової інформації.

Постійний рух людей, ідей, новин, товарів, грошей і технологій перетворило світ в одне велике місто, село і тут є свої позитивні моменти. Глобалізація сприяє пропаганді самобутньої культури кожної країни.

Та чи все це - глобалізація - дає тільки позитивні наслідки? Незважаючи на її плюси, багато людей (і не безпідставно) бояться, що її негативні наслідки перевищать всі позитивні.

Перш за все, вона збільшує розрив між багатими і бідними. Не дивлячись на зростання достатку громадян, в світі багатство зосереджується в руках небагатьох людей і країн. Сьогодні статки 200 найбагатших людей світу перевищують сукупний дохід 40%, або 2,4 млрд жителів планети.

В той час як заробітня плата людей в розвинутих країнах світу зростає, у 80 самих бідних країн за останні десять років спостерігалась тенденція до зниження середнього доходу. Відомо, що розподіл богатств у світі ніколи не був і, мабуть, не буде справедливим, але глобалізація збільшила прірву між багатими і бідними. В країнах Африки, деяких інших менш розвинутих країнах, прибуток на душу населення за останні ЗО років знизився. Міжнародна спільнота мириться з тим, що майже 3 млрд людей існує на 2 долари в день і менше (в тому числі і в Україні).

Одна із причин такого стану криється в фінансовій своєкористості. Приватні фінансові ринки не звертають уваги на самих бідних, не намагаються знайти клієнтів серед бідного населення. Богатство самої заможної людини в США перевищує фінансовий стан більш як 100 млн. її співвітчизників.

Глобалізація сприяє росту доходів транснаціональних корпорацій, які, по суті, тримають під контртолем весь світовий ринок. Їх вплив на хід подій часто переважує вплив влади урядів. Права людини, її матеріальне становище не входить в число їх пріоритетів. Здавалося б, глобалізація повинна вести до покращення життя кожного жителя землі. Але те, що ми спостерігаємо в останні роки, далеко не відповідає її ідеалам. Дуже велика прірва між досягненнями, що стосуються прав людини і соціальної справедливості і технічним і матеріальним прогресом. Проблема в тому, що в основі економічної глобалізації лежить жага до збагачення. В цьому випадку влада імущих рідко зважатиме на бідних, на ті наслідки до яких це може привести планету.

Чи вдасться урядам світу знайти спосіб регулювання світової економіки, який би встановив соціальну справедливість? Мабуть ні.

Ще жоден уряд не вирішив проблему бідності, злочинності чи глобального потепління. Економічна глобалізація може визвати розбрат між класами і країнами. Коли за економічним ростом іде спад, збіднілі люди легко стають здобиччю екстремістськи налаштованих політиків, які використовують це невдоволення у своїх власних інтересах. Серйозну стурбованість викликає стан навколишнього середовища. Глобалізація ведеться в інтересах ринку, де турбуються про прибуток, а не про захист планети.Відомо, що США не підписує Кіотської програми по боротьбі з шкідливими викидами.

Людей все більше турбує проблема працевлаштування. Вони не впевнені у завтрішньому дні, в стабільності своїх робочих місць і прибутків, так як злиття компаній і конкуренція заставляють фірми модернізувавати свої підприємства. Міжнародні інвестори вкладають велечезні суми в економіку країн, що розвиваються, але при погіршенні економічної перспективи в будь-який час можуть забрати свої капітали, що призводить до економічної кризи країни. Скажімо, валютний кризис 1998 р. в Східній Азії призвів до втрати 13 млн. робочих місць. Викликає стурбованість і стан культури. Взаємний обмін ідеями - одна із важливих рис глобалізації (Інтернет). На жаль, Інтернет

використовується не тільки для розповсюдження корисної інформації, культурних цінностей і комерційних пропозицій. Через нього розповсюджується порнографія, расизм, азартні ігри, надаються інструкції, як зробити бомбу вдома на кухні. І тут ніхто вам не зможе цього заборонити.

Кіно і телебачення впливають на мислення людей. І часто на екранах світу демонструється продукція, що випускається Голівудом. Культурні цінності, що пропагуються, часто спричиняють погоню за збагаченням, пропагують насилля і аморальність, можуть бути абсолютно чужими культурі інших країн. Непогану вигоду від глобалізації має організована злочинність. Наркокартелі отримали нові можливості відмивати свої прибутки, розмір яких обраховується мільярдами. Скорочення числа таможенних служб, відкритість кордонів, переміщення мас людей з однієї країни в іншу полегшують перевозку наркотиків. Вже в 90-х роках виробництво кокаїну подвоїлося, а опіума потроїлось.

Міжнародні мафіозні групи зробили прибутковий бізнес із проституції, переправляючи до 500 тисяч жінок в країни Західної Европи.

Глобалізацію використовують і терористи, пред'являючи інколи і політичні вимоги, вона призвела до розповсюдження різних хвороб, епідемій, СНіДу.

Мікроби і віруси не єдині не бажані "мандрівники". Тварини, рослини, комахи, вивезені із свого звичного середовища в нове, незвичне, швидко розмножуються. Ядовиті змії, що випадково потрапили у літак із Австралії, практично знищили усіх лісових птахів на Гуамі; водний гіацинт із Південної Америки розповсюдився у 50 тропічних країнах, де знищив озера і водоймища річок, в яких розводили рибу.

Отже, глобалізація приносить як користь, так і шкоду. Вона відкриває шлях до економічного процвітання для декого, поклала початок ері глобальної комунікації, але й посилила проблеми, які і без цього існували в нашому недосконалому світі. І замість того, щоб вирішувати проблеми, вона сама стала проблемою. Соціологічні опитування показують, що кількість людей, що зневірились цим явищем, весь час зростає. Завдання полягає в тому, щоб уряди користувались благами глобалізації, захищаючи своїх громадян від її негативних наслідків.

Сподівання і страх, користь і шкода - суть глобалізації. Чи, є у нас причина боятися глобалізації, чи може краще самоізолюватися? Можемо ми від неї очікувати лише позитивних наслідків, покращення свого життя? Дає вона надію дивитись у майбутнє з оптимізмом? В дечому це залежить від нас самих та нашої влади. Час і реальність дадуть на це відповідь.

УДК. 378.147

І. О. Головко, викл., В.О. Гребенюк, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Важливість урахування психологічних умов успішного формування знань, навичок і вмінь у процесі навчання іноземної мови

Дану статтю присвячено сутності і закономірностям формування тих психологічніх особливостей, які властиві опануванню основних аспектів виучуваної мови і видів мовленнєвої діяльності цією мовою.
знання, комунікативна спрямованість навчання, навички, розумові операції, критерії, вміння, творча діяльність, говоріння, слухання, читання, письмо

Навчання студентів іноземної мови в кінцевому результаті спрямоване на практичне опанування ними іноземної мовленнєвої діяльності, на формування необхідних для цього знань, навичок, умінь. Необхідних тому, що відповідні знання (засвоєні відомості про виучувану мову, мовлення і мовленнєву діяльність) є вихідною теоретичною базою (засобом) для формування і реалізації мовленнєвих умінь, навички ж - їхні автоматизовані компоненти, що дозволяють реалізовувати необхідну мовленнєву діяльність упевнено, швидко і правильно. Водночас уміння виражаються у спроможності успішно застосовувати мовні і мовленнєві знання і навички за конкретних умов мовленнєвої діяльності. Психолог-лінгвіст Ірина Олексіївна Зимня уточнює, що треба навчати не будь-якої неоднорідної мовленнєвої діяльності як мовного явища, а формувати у того, хто навчається, його власну мовленнєву діяльність іноземною мовою, для чого йому буде необхідно оволодіти засобами і способами реалізації кожного з її видів і її загальними та частковими механізмами. Як зазначає відомий методист, кандидат психологічних наук Олександр Вєтохов, теоретичною базою для опанування іншомовної мовленнєвої діяльності є **знання** студентами мовних (фонетичних, лексичних і граматичних) явищ та інших відомостей, необхідних для здійснення операцій із цим мовним матеріалом у процесі рецептивної чи репродуктивної мовленнєвої діяльності.

Знання виконують основну роль у системі навчання іноземної мови, тому що за умов відсутності іншомовного оточення можливе лише свідоме його опанування, що спирається на знання лінгвістичного матеріалу, розуміння сутності виконуваних іншомовних операцій і дій, закономірностей їхнього здійснення і формування. Про це свідчить увесь педагогічний досвід, думка багатьох методистів,психологів та вчителів. Комунікативна спрямованість навчання мови, саме життя, педагогічна практика найважливішою умовою успішного формування іншомовних знань учнів висувають *необхідність підвищення уваги педагогічного загалу до їхньої теоретичної підготовки.*

Інші, конкретніші умови успішного здобуття знань з іноземної мови пов'язані із *опануванням аспектів виучуваної мови і видів мовленнєвої діяльності цією мовою.*

Отже, О.Вєтохов рекомендує викладачу знати і враховувати у своїй діяльності основні умови успішного формування знань в цілому, до яких належать:

– постійне піклування викладача про мотивацію отримання знань студентами;

– проблемний характер пізнання навчальної інформації;

– цікаве, доступне, обґрунтоване повідомлення відповідних даних;

– виокремлення головного зі змісту і його послідовний виклад;

– зв'язок нової інформації з раніше засвоєною, її систематизація;

– повторюваність відомостей і їх закріплення;

– широке використання вправ, спрямованих на виявлення і закріплення знань, їхнє застосування у практичній мовленнєвій діяльності.

Щодо опанування іноземної мови під **навичками** розуміють «автоматизовані дії з фонетичним, лексичним і граматичним матеріалом у процесі рецептивного і репродуктивного мовлення».Уся ця сукупність навичок виконує виключно важливу роль у процесі реалізації іншомовної мовленнєвої діяльності, оскільки автоматизація сприйняття і вираження думок дозволяє людині під час комунікації зосереджувати увагу на змісті мовлення, робити це легко і безпомилково, відповідно до ситуації спілкування. Однією із важливих умов підвищення рівня сформованості іншомовних навичок студентів є *науково обґрунтоване збільшення відведеного на вивчення іноземних мов часу.* Наступна психологічна умова успішного формування іншомовних навичок полягає *у забезпеченні викладачем усвідомлення практичної діяльності студентів.*

Перехід до широкого використання навичок виконання відповідних операцій у процесі іншомовної мовленнєвої діяльності є наступною умовою їхнього успішного формування. Таке використання розширює межі і можливості їх практичного застосування, сприяє оволодінню іноземною мовленнєвою діяльністю.

Наявність певних знань і навичок ще не забезпечує досягнення відповідних **умінь.** Уміння пов'язані з перенесенням певних операцій і дій в нові умови, з оцінкою їх особливостей, яка спирається на знання і досвід людини.Усі іншомовні знання і навички студентів у кінцевому результаті реалізуються за допомогою умінь. Саме вони визначають його здатність брати участь в іншомовному спілкуванні, демонструють *рівень* опанування виучуваної мови.У процесі іншомовної мовленнєвої діяльності використовуються наступні види умінь:

- уміння усвідомлено **слухати** іншомовне мовлення: здатність прозирати смисл мовлення, визначати тему бесіди, швидко реагувати на елементи мовлення, яке сприймається (паузи, наголоси...), уміння здогадатися значення невідомих слів за допомогою словотвірних елементів, контексту, подібності до слів різної мови, передбачати зміст, зрозуміти основну ідею (смисл), загальний зміст і деталі тексту, вичленовувати з нього головне;
- уміння **говорити** іншою мовою: здатність оперативно збудувати програму фрази (що і як сказати) рідною мовою, вибрати необхідну граматичну структуру із одночасним чи паралельним викладом фрази, проконтролювати відповідність даної фрази вихідній програмі, відкорегувати або вжити інший варіант висловлювання, вміння бачити реакцію співбесідника, оперативно реагувати на неї і зміст його мовлення, осмислити (рідною мовою) наступний зміст свого мовлення;
- уміння **читати** іншомовні тексти: передбачати зміст, виокремлювати головне, знаходити деталі, встановлювати смислові зв'язки, зосереджувати увагу на діях і характеристиці персонажів, відстежувати логічну послідовність дій і дотримуватися її під час викладу змісту, усвідомлювати мету читання конкретного тексту і розподіляти увагу між змістом і формою тексту,самостійно семантизувати незнайомі слова за наявності відповідних опор,здійснювати смисловий аналіз тексту;

- уміння **письмово переказувати:** власне, йдеться про здатність студента спланувати і викласти усно відповідні думки рідною мовою із наступним їх перекладом і письмовим викладом іноземною,проконтролювати правильність викладу речень і відкорегувати їх за необхідністю.

Для успішного формування іншомовних умінь студентів викладачу потрібно знати і враховувати у своїй діяльності й основні умови та шляхи досягнення такого результату. Зупинимося на деяких із них. **Умова перша.** Передусім викладач повинен розуміти психологічний механізм формування умінь в цілому, загальні умови забезпечення результативності необхідної для цього навчальної роботи. Для цього треба, опираючись на вже наявний теоретичний матеріал, яким володіють студенти, викласти необхідний мінімум теоретичних відомостей (призначення, структуру або будову) про те або інше мовленнєве явище,продемонструвати випадки його застосування на практиці. Це дозволить перейти до формування навичок. Тут можна використовувати різні вправи, пов'язані із багаторазовим застосуванням цього явища, одночасно ускладнюючи вправи або завдання. Це буде сприяти формуванню здатності правильно орієнтуватися у конкретних мовних ситуаціях. Відповідні мовленнєві дії ставатимуть автоматичними. Усе це дозволяє переходити до вживання і вдосконалення згаданого уміння у процесі комунікативної мовленнєвої діяльності. **Умова друга.** Урахування психологічних особливостей студентів. Дати їм можливість аналізувати, шукати, робити висновки, самостійно формувати правила, забезпечуючи таким чином високий інтелектуальний рівень навчальної роботи, активний характер оволодіння граматичними явищами виучуваної мови.**Умова третя.** Спрямованість вправ на формування певних, наприклад, аудитивних умінь; на з'ясування логічної послідовності дій; розуміння змісту без домислу розуміння основних думок. **Умова четверта.** Успішному формуванню необхідних умінь сприяє систематичний контроль правильності виконання відповідних мовленнєвих дій, рівня досягнень.

Для виявлення рівня опанування видів іншомовної мовленнєвої діяльності потрібно спиратися на такі показники. У процесі **говоріння:** ступінь автоматизації вимовних навичок, швидкість виконання операцій, мовленнєві реакції, мовна правильність, точність і варіативність способів висловлення думки. У процесі **слухання:** збільшення обсягу і підвищення складності мовленнєвого повідомлення, швидкості його презентації, стійкості до перешкод. У процесі **читання:** поглиблення розуміння смислових відношень, виражених мовленнєвим повідомленням. У процесі **письма:** автоматизація орфографічних навичок, повнота і правильність мовного оформлення думки, відшліфованість зовнішнього письмового способу її оформлення і формулювання

О.Вєтохов підкреслює, що чіткої градації між навичками і вміннями немає. Вони формуються паралельно, тісно взаємодіють і трансформуються одне в одного. Уміння — це не автоматизована дія, а здатність виконувати її у нових умовах «живого» мовлення, спираючись на необхідні навички і знання людини. Формувати потрібно передусім базові пласти мовленнєвої діяльності, знання і навички; водночас варто швидше переходити до розвитку і реалізації відповідних умінь. Затримка на етапах формування знань і навичок не забезпечить успішного володіння продуктивним іншомовним мовленням. Акцентування ж на розвитку умінь (не підкріплюючи це роботою над засвоєнням студентами знань і навичок) за умов відсутності іншомовного оточення теж приречене на гальмування темпів опанування мови. Вихід — у практичному, комунікативному напрямку оволодіння іншомовними знаннями і навичками.

Список літератури

1. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке.— М.: 1978.
2. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти.— Київ, 1999.
3. Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост.А. А. Леонтьев.— М.: 1991.
4. О.Вєтохов. Психологічні умови успішного формування знань, навичок і вмінь у процесі навчання іноземної мови. // Іноземні мови в навчальних закладах.— 2003.— № 4.

Данная статья посвящена сущности и закономерностям формирования тех психологических особенностей, которые присущи для овладения аспектов изучаемого языка и видов речевой деятельности этого языка.

The article is devoted to the essence and appropriateness of forming those psychological peculiarities to master the characteristic aspects and speech operation forms of the language studied.

УДК.378.147

І.О. Головко, викл., В.О. Гребенюк, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Важливість урахування психології пізнавальних процесів під час навчанння іноземних мов

Стаття доводить залежність результативності навчання іноземних мов від урахування викладачем психологічної сутності і закономірностей пізнавальних процесів.
артикуляційний апарат, мовленнєва діяльність, слуховий аналізатор, кінестетичні відчуття, усвідомлення, довготривала память, мислення, уявлення, мовлення

Результативність навчання студентів іноземних мов великою мірою залежить від урахування викладачем психологічної сутності і закономірностей пізнавальних процесів. Як зазначає кандидат психологічних наук О.Вєтохов опанування іноземної мови починається із відчуттів, тобто процесу відображення у свідомості людини окремих властивостей предметів та явищ, які безпосередньо впливають на його органи відчуттів. Стосовно вивчення іноземної мови їдеться про розміри, форму, колір і яскравість літер; висоту, гучність, тембр, наголоси, паузи, ритм, темп звуків мовлення (артикуляційного апарату). Відображення у свідомості цих властивостей мови і мовлення дозволяє людині правильно орієнтуватися у мовленнєвій діяльності. Органи відчуттів перетворюють специфічну енергію збудників на енергію нервових (фізіологічних) процесів. Чіткість відчуття елементів іншомовного мовлення забезпечуються їх багаторазовим використанням у житті. Тому у процесі навчання іноземних мов важливо регулярно тренувати органи слуху, мовлення і руки студентів шляхом аудіювання, говоріння, читання і письма. Слід мати на увазі два положення:

– за відсутності систематичного аудіювання іншомовного мовлення не розвивається так званий мовленнєвий слух, тобто здатність слухового аналізатора реагувати на акустичні особливості мовлення. Без цього якісне сприйняття неможливе. Тому необхідно якнайраніше і якнайбільше слухати адаптоване мовлення;

– будь-який вид мовлення тісно повязаний із функціонуванням артикуляційного апарату. Воно буде успішним за умови достатньої сформованості кінестетичних

відчуттів, що супроводжують роботу органів мовлення. Цьому сприяють систематичне читання вголос і мовчки, говоріння мовою, яка вивчається.

О.Вєтохов наголошує, що відчуття розвиватимуться успішніше, якщо передбачити спеціальні вправи для розвитку здатності органів відчуттів студентів, розрізнювати відповідні якості тих звуків, букв, які сприймаються, особливостей кінестетичних (рухливих) відчуттів, які виникають під час вимови звуків і написання літер. Кожна вправа має бути пов`язана із виявленням певної фонетичної, графічної чи кінестетичної особливості, яка сприятиме розвитку здатності студентів диференціювати схожі звуки.

Незважаючи на виняткову важливість, відчуття забезпечують лише сприйняття відповідної інформації. Для її усвідомлення (розуміння) вони є лише основою відображення у свідомості людини діючих предметів та явищ у цілому. Сприйняття виконує вийнятково важливу роль, забезпечуючи розуміння змісту аудійованого мовлення. Сутність механіхму сприйняття звука, букви чи слова полягає в тому, що сприйнятий закодований сигнал звука, букви,слова накладається у свідомості людини на збережений у довготривалій памяті зашифрований еталонний (засвоєний) звуковий образ і значення того самого звука, букви,слова, а також на закодований кінестетичний образ, що виникає під час внутрішнього чи зовнішнього промовляння звука, букви чи слова. За умови збігу вказаних сигналів на виході відповідної структури мозку утворюється закодований сигнал, наявність якого супроводжується усвідомленням (впізнаванням) сприйнятого звука, букви, слова. Така складна система виключає можливвість усвідомленого срийняття великої кількості різноманітних сигналів, не повязаних із конкретним мовленням. Отже, для успішного сприйняття акустичних та графічних сигналів необхідно:

- підготувати органи відчуттів (особливо слуху) до реалізації відчування за різних умов звучання чи графічного оформлення мовлення;
- натренувати артикуляційний апарат, щоб підготувати до функціонування у будь-якому темпі надходження усного чи письмового мовлення (в іншому разі кінестетичні образи відповідних звуків, букв і слів не встигатимуть, чи будуть відсутні, не накладуться у мозку на їхні акустичні чи графічні образи, а також на їхні значення, внаслідок чого усвідомлення слів не відбудеться);
- попередньо засвоїти смисл (значення) відповідних слів, їхній акустичний чи графічний образ.Останнє досить важливе, оскільки враховуючи особливості будови та функціонування мозку, будь-яке сприйняття обов`язково супроводжується артикуляцією мовленнєвого апарату, тобто промовлянням відповідних слів. Людина проговорює усе, що сприймає; введення ж до дії артикуляційного апарату відбувається закодованим акустичним образом слова, що зберігається в пам`яті і видобувається у процесі сприйняття, мислення тощо. Наявність і видобування із пам`яті закодованого значення відповідного слова забезпечить його усвідомлення. Тому так важливо завчасно увести до довготривалої памяті звукові образи вивчених слів. Для цього необхідно регулярно слухати магнітофонні записи виучуваних і раніше засвоєних слів, словосполучень, фраз і текстів.

Виняткова важливу роль у процесі вивчення іноземних мов відіграє память.Тому, хто опановує мову, треба обов`язково запам`ятовувати велику кількість слів, словосполучень, речень, граматичних позицій і правил. Так, обов`язкова для реалізації усіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності артикуляція органів мовлення залежить від наявності в пам`яті людини акустичних образів слів, які забезпечують початок артикуляції і її правильну роботу. Тому викладачеві слід звертати особливу увагу на процес запам`ятовування студентами акустичних і моторнографічних образів слів. Важливо якнайбільше слухати і відтворювати (усно і паисьмово) виучувані слова, фрази, речення.

Рівень і характер розвитку пам`яті значною мірою залежить від віку тих, кого навчають. У студентському віці психіка зазнає таких глибоких змін: прискорене подорослішання, швидкий розвиток інтелектуальних якостей, здатності до самоаналізу, самооцінки, аналізу життя і поведінки людей, актуалізація життєво-важливих цілей, зростання стурбованності за своє майбутнє. Ці особливості свідчать про важливість зміщення виховної, мотиваційної дії викладача в бік обговорення фактів та явищ сучасного суспільства, його вимог до студентів ВУЗів, престижності професії, напрямків підготовки до працевлаштування.

Необхідно враховувати і ті глибокі зміни, які відбуваються в характері пізнавальних процесів студентів: прискорений розвиток аналітико-синтетичної діяльності, актуалізація устремлінь зрозуміти явища, які запам`ятовуються, спиратися на словесно-логічну (смислову) пам`ять, вдаватися до прийомів довільного запам`ятовування. У студентів розвиваються вольові риси характеру, здатність довго зосереджувати увагу.

Змістовну основу мислення іншомовного мовлення і спілкування складають уявлення, тобто процес відтворення у свідомості людини образів предметів та явищ, які раніше діяли на її органи відчуттів. Без уявлень, тобто збережених у памяті людини образів звуків, букв, слів, їхнього інтонаційного оформлення, і, відповідно, без можливості порівняння з ними результатів нових сприймань, неможливе розуміння останніх. Говоріння і письмо уводяться в дію акустичними образами уявлень відповідних слів. У процесі ж їхньої реалізації «спрацьовують» рухові уявлення (артикуляційні та моторнографічні).

Мислення іноземною мовою (процес відображення у свідомості людини звязків і відношень між предметами та явищами) забезпечує досягнення розуміння їхніх особливостей, розв`язання розумових задач. Воно є кінцевою метою вивчення мови. Багато хто з психологів вважає, що у процесі опанування іноземної мови студенти не в змозі думати нею. І основна проблема в тому, щоб навчити їх користуватися тією мовою, яка вивчається.

В той же час вивчення іноземної мови спрямоване на опанування іншомовного мислення. Таке уміння формується поступово, у процесі довготривалої роботи з мовою. Водночас дедалі більша кількість лексико-граматичних елементів вживається під час розвитку відповідних думок безпосередньо виучуваною мовою. Кількість таких фрагментів залежить від рівня іншомовної підготовки студента, його лінгвістичних даних, від методики навчання. Остання повинна бути спрямована на усебічну актуалізацію готовності до іншомовного мислення. Розвиток іншомовного мислення великою мірою залежить від рівня опанування студентами усного мовлення іноземної мови. Тому весь комплекс навчальної роботи, спрямованої на формування навичок іншомовного мовлення, сприятиме і розвитку мислення. Цьому допомагає доступна комунікативна діяльність.

І останній із пізнавальних процесів – мовлення. Головна функція мови – забезпечити спілкування за допомогою мовлення. Цілеспрямований процес реалізації мовлення вважають мовленнєвою діяльністю, яка реалізується в аудіюванні, читанні, говорінні, письмі. Зупинимось на внутрішньому мовленні. О.Вєтохов припускає,що психофізіологічний механізм внутрішнього мовлення може мати такий вигляд. Акустичні уявлення (образи слів), які постають із довготривалої памяті у процесі мислення чи будь-якої мовленнєвої діяльності, супроводжуються нервовим збудженням, яке надходить до мовленнєвого центру мозку. Звідти збудження , у формі якого закодовано мовленнєво-рухомі сигнали, передається до переферійних органів мовлення (до артикуляційного апарату), і вони починають рухатись.Функціонування цих органів і забезпечує реалізацію

внутрішнього мовлення.Відповідно, «запуск» словесного стереотипу виявляється неможливим без слухових уявлень (образів слів).

Вільна і правильна діяльність мовленнєвого апарату надзвичайно важлива. Його недостатнє тренування призводить до труднощів у реалізації і навіть до зриву іншомовного мовлення. Вчителю важливо звертати увагу на систематичне тренування вказаного апарату у своїх студентів.

Список літератури

1. 1.Вєтохов. О. Говорити чи мислити? «Іноземні мови в навчальних закладах».- К.:2003.-Вип. 3.- 22 с.
2. 2.Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. А.А.Леонтьев.- М.: 1991
3. 3.Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку.- М.: 1989

Статья указывает на прямую зависимость результативности обучения иностранным языкам от учета преподавателем психологической сущности и закономерностей познавательных процессов.

The article proves direct correlation between the effectiveness of foreign language studying and psychological essence consideration and appropriateness of cognitive processes while teaching.

О.Г.Боднаров, доц., канд. філос. наук, С.П.Римар, ст. викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Новий інструментарій політичної психології

Як і будь-яка інша наука, політична психологія використовує свою наукову мову, свій категоріальний апарат. В силу міждисциплінарного характеру дослідження в них є сусіди категорії, які використовуються і філософами, і антропологами, і соціологами, і політологами.

Так, політична філософія внесла свій вклад в становлення політичної психології, надавши їй найбільш загальні теоретичні поняття про відношення особистості і держави, про підкоряння громадянина політиці (Т.Гоббс) і цікавість, яка краще всього любого насилля управляє політичною поведінкою особистості (А.Сміт). Такі філософи, як А.Тойнбі і П.Сорокін, Дж.Оруелл збагатили психоісторію як розділ політичної психології уявленями про психологічні компоненти масштабних політичних процесів. Загальнотеоретичні ідеї Т.Парсонса і Р.Мертона принесли нове поняття політики як системи, в якій індивід є одним з елементів. Нерідко ці метатеоретичні уявлення спеціально не обговорюють, залишаючи в імплцітній формі. Але саме ці концепції підкоряють *себе* дослідницькій процедурі.

Соціологія і соціальна психологія дали політичній психології основні методичні прийоми, методологію дослідження. Ці дисципліни, як і політична психологія, не претендують на широкомасштабні спільності, залишаючи в рамках *теорії середнього рівня.* Такі категорії, як ролі, норми, цінності, інтереси, лідерство, конформізм, соціалізація і багато інших, описують внутрішні і міжгрупові поведінки людини. Її становлення в соціальній сфері як громадянина.

Так, приклад, в політичній психології роль поняття, перед усім, як набір прав і обов'язків, як статус, як реальні функції, зв’язані з місцем особистості в політичній системі. Вся політична система може бути описана через різні набори політичних ролей. Особливе значення при цьому придається взаємозв'язку цих ролей. Так, роль лідера позбавлена смислу без ролі підлеглих. Без короля немає підданих, а *без* кабінету -

прем'єр-міністра. Всі учасники політичного процесу однаково признають розподіл між ними, тобто по цьому питанню між ними є консенсус.

Вивчення реальних учасників політичного процесу, виконують різні ролі в системі, привело сторонників ролевої теорії до доказу, що для їх поняття необхідно поглиблення саме психологічного аналізу певедінки. Так, робота Н.Ная і С.Верби показала, що різні форми політичних ролей привертають виконавців з різним психологічним складом і різними орієнтаціями. Що ж це за ролі, які громадяни грають в політиці? Так, сама проста роль, яку грає кожний дієздатний громадян, - це роль виборця. Друга роль - політичний активіст, член якої-небудь партії, організації. На вершині політичної піраміди стоять ті, кого політичні психологи назвали "гладіаторами", тобто найбільш активні громадяни, звершники долі, публічні політики. В політології їх прийнято називати лідерами, представниками політичної еліти.

Політична соціалізація розглядається по аналогії з загальним процесом соціалізації, як процес включення людини в політичну систему. З точки зору системи в процесі політичної соціалізаії відновлення її інститутів, роблячи предметоздібним важливі політичні цінності. Необхідність цього процесу для захисту системи зв’язана перед усім з приходом в політику нових поколінь. Але зі зміною політичного ландшафту, навіть у рамках одного життєвого циклу, виникає необхідність рекретувати нових учасників, забезпечити їх офіційними цінностями і тим самим закріпити систему. Ця задача стоїть і перед іншими політичними організаціями і партіями залучаючи до своїх членів і сторонників.

Людині для її становлення в якості громадянина необхідно отримати систему політичних цінностей, ідей, в які він може вірити, і орієнтації в політичному середовищі, яке дозволяє йому адаптуватись до неї. Політична соціалізація на рівні індивіда представляє собою перевод вимог системи в структуру особистості, інтериорізації її головних політико-культурних елементів.

В сучасних товариствах велику актуальність представляють собою дві проблеми. Перша заключається в тому, як проходить включення особистості в політику в рамках всієї політичної системи, тобто є на макрорівні. Аналіз політичної соціалізації, очевидно, слід почати з того, щоб представити собі, під дією яких соціальних умов проходить становлення типових форм політичної поведінки і пізнання, як різні політичні партії і організації мобілізують нових членів, яві ідеологічні дії тиснуть на клімат в данний момент. Кожне покоління несе на собі відбиток специфічних історичних умов, в яких проходить їх становлення.

Друга проблема зв’язана з тим, що свої особливості політична соціалізація і на макрорівні - рівні малих груп і особистостей. Тут не можна не враховувати локальні умови дозрівання людської особистості в конкретній сім’ї, найближчого середовища. Саме через них йде процес засвоєння політичних ролей, зразкової поведінки.

Психологія особистості, представлена самими різними орієнтаціями, збагатила політичну психологію такими категоріями, як поведінка, потреби, мотивація, когнітивні структури, стиль мислення, стиль прийняття рішень, стиль міжособистісних відношень і ін. Те направлення, яке базується на психологічних підходах (наприклад, психобіографічна), використовують такі категорії, як захисні механізми, авторитарне підкорення, операційний код. Дослідження, які стоять на позиціях когнітивної парадигми, бажають говорити про менталітет, про когнітивні карти особистості політиків і їх стилів політичного мислення, про семантичне просторовість. Послідовники А.Маслоу і К.Роджерса в політичній психології оперують поняттями мотивів, потреб, цінностей. Прихильники біхевіоризма роздивляються поведінку людини в політиці крізь призму наказів, привілегій, ціни, обміну, стимулу та ін.

Проілюструємо сказане використане в політичній психології категорії **потреби.** Важко собі уявити, що політика породила у людини якісь *специфічні* потреби, якщо не враховувати нав'язливість стрімкості стати депутатом, міністром або президентом, яке, подібне заразному захворюванню, розповсюдилось серед відчизняних політиків. В політиці діють *звичайні* людські потреби, серед яких можна зустріти і прагнення до пізнання і стрімкість до волі, і необхідність втамувати голод, і інші матеріальні потреби. Політичний психолог з Санкт-Петербурга А.І.Юрьев пропонує таку класифікацію потреб, використовуючи до політичної поведінки (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Класифікація потреб, які виявляють політичні уяви

I.Потреба в само-захисті життя	Потреба в продов-женні роду	Потреба у співпраці	Потреба в орієнтації
I.Безпека, захист від болю, страху, гніву	Любов, ніжність, признання, голод, жадоба	Самоактуалізація, самоутвердження, досягнення самоідентифікації.	Поняття, осмислення, знання, ідентифікація.

1 ."Горизонтальна" класифікація потреб; 2.Перегрупування ознак "вертикальної" класифікації потреб по А.Маслову; 3.Засіб самовдоволення потреб (перелік П.Сорокіна).

Когнітивний стиль - ще один психологічний термін, прийнятий політичною психологією і який описує спосіб *мислення.* Серед характеристик стиля політичної психології виділяють такі, як понятійна складність або проста, довіра чи не довіра до партнера, інструментальний акцент (орієнтація на "діло"). Так, одні люди сприймають політику в чорно-білих тонах, а для других - велика понятійна складність, більший різновид в політичних позиціях. Перший тип когнітивного стилю - з низькою інтегративною складністю зазвичай відрізняє людей негибких, догматичних і зв’язок такого когнітивного стилю з конкретними політичними ситуаціями. Так, було доведено, що низка понять складності частіше зустрічається у право-консервативних, ніж у ліберальних політиків і їх сторонників. Взагалі радикали і справа і зліва більш схильні ділити людей на "наших" і "не наших".

Операційний код - поняття, яке приймається частіше усього до політичних лідерів, ніж простих громадян, було вироблено в політичній науці. Н.Лейтес, А.Джордж, С.Уолкер використовують цей термін дня позначення "відповідей" політиків на ряд філософських (стратегічних) і інструментальних (тактичних) відповідей в політиці. Наприклад, в мисленні політика зміст деяких стійких представлень про природу політики., про перспективи реалізації їх політичних очікувань, про можливість контролю над історичними подіями і тому подібне. С.Уолвер звів ці кластери представлення в загальну схему (див.табл.2).

Таблиця 2 – Структура операційного коду

Характеристика представлення політики	Поведінкове правлення
дружба - ворожнеча	політичне життя веде швидше як гармонічну, ніж як конфліктну. Відношення х опонентами скоріше дружнє, ніж ворожнече.
оптимізм - песимізм	оптимізм або песимізм по відношенню до реалізації цілей і цінностей.
рівень контролю	історія прийняття, як контролююча людьми, а не випадком
формулювання цілей	схильна до всезагального і довгострокові цілі вчасними і обмеженими

методи досягнення цілей	вербальні обіцянки (погрози) або дії (підкреслення, санкції), політичне урегулювання або конфлікт, позитивні методи (призив до підтримки і сама підтримка) або негативні (опір, опозиція)

Поняття операційного коду є зв’язкою між політичним пізнанням і поведінкою. На основі вербальних проявлень політичного пізнання політичний психолог може реконструювати і поведінкові характеристики особистості. Про ті або інші компоненти операційного коду ми можемо судить по вираженням в мові політика відчуттів, оцінки, прямих апеляцій до аудиторії. Багато можуть сказати про ключеві представлення операційного коду підсилюється і риторичні питання, відмови, визначення і інші вербальні форми проявлення вказаного елемента політичного пізнання.

Політична наука ввела у політичну психологію категорії політичної системи, політичної участі, політичної культури, конфлікту і консесуусу, плюралізму гегемонії, демократії і інші поняття, осипаючими політичні феномени. В політичній психології вони працюють в тому ж значенні, що і в політології, наповнюючи при цьому особистим психологічним змістом.

Політичні психологи, вивчають категорію **політичної участі,** прийшли до висновку, що об'єктивні показники політичної участі необхідно доповнити психологічними показниками, серед яких вони особливо виділили сприйняття індивідом своєї участі, почуття *привертання* в політику і мотивацію участі. При накладенні цих суб’єктивних аспектів участі на різні типи і форми активності в політиці отримують цікаві класифікації, які дають більш об" ємне представлення про політичну поведінку. Дослідження з використанням цих показників знайшли, наприклад, що неактивні громадяни, котрі практично не взаємодіють ні з якими діями не мають почуття прихильності або відчуття особистого контролю над подіями. Навпаки, активісти, які беруть участь у всіх видах діяльності, мають спеціальні навики і психологічні навики в проходячому процесі. Так, англійські політологи, цікавившись політичною поведінкою своїх співвітчизників, відкрили, що серед тих, хто бере участь в русі за мир і в екологічних, жіночих і інших "нових" рухах, великий процент складають люди з істеблішменту, одночасно входячи у всеможливі партії (в тому числі і в правлячу), правлячі комісії і інші традиційні форми політичного життя.

"Тільки голосуй", як правило, не беруть участь більш ні в яких видах діяльності (сюди входить більшість дорослих британців, які прихильні до цієї форми поведінки).

Активна психологічна прихильність має різні смисли в кожній з політичних культур. Так, в запаяних **політичних культурах** членство в партіях приймається індивідом без обов’язковості "понурення" в діло партії. Освоєння цієї ролі відбувається достатньо просто. Людина може бути активною або пасивною, відвідувати збори, слухати радіо або читати спеціальну літературу. Психологічно, по своїм інтересам, орієнтаціям, насиченості політичними контактами він мало чим відрізняється від більш пасивної частини населення. Його зацікавленість до політики і знання про неї, також соціальний статус лише незначно вище, ніж у інших груп населення.

В сучасній політичній психології царює методологічна стриманість і плюралізм. В конкретних дослідженнях в рівній степені представлені психологічні тести і соціологічні допроси, метод експертної оцінки і психолінгвістичний аналіз. Це пов’язано з тим як з відсутністю загальновизнаних теоретичних схем, так і з міждисциплінарним характером дослідження, в яких приходиться з'єднувати підхід декількох дисциплін до складного і багаторівневого об’єкту - поведінка людини в політиці.

Об'єкт конкретного дослідження диктує методи, адекватні його вивчення. Так, різні феномени *масової політичної поведінки потребують* таких методів, як аналіз **статистичних даних,** проведення масових допитувань з послідуючою масовою обробкою великих масових даних, проведення **фокусування інтерв'ю** і методу **фокусу груп.** Так, підготовка передвиборних компаній в останні роки породила широкий попит на співставлення так названого паспорту виборчого округу. Політичні соціологи і психологи проводять аналіз статистичних даних жителів конкретного виборчого округу з послідуючим описанням основних психологічних і соціальних типів виборців. Якщо є моніторингові дослідження в окрузі на протязі декількох років такого роду робота дає дуже точні результати. Політик отримує детальне представлення як у глибинних і малорухомих установках своїх виборців, так і про ситуативні зміни в їх настрої.

В арсеналі політичних психологів зараз з'явились спеціальні методики для дослідження динаміки масових політичних орієнтацій, основаних на використанні комп'ютерних засобів обробки великих масових даних. Так, один із самих дорогоцінних проектів під керівництвом Р.Інглхарта і П.Абрамсона ставить своєю задачею аналіз динаміки політичних цінностей в 49 державах світу з різними типами політичних систем.

Хоча дослідження різних форм масової поведінки по своїй техніці ближче усього до соціологічних методів, але їх зміст диктує використання таких методик, які адекватні вивченням психологічних феноменів. Звідси і вибір таких дослідницьких процедур, як **проективні методики** (наприклад, метод нескінченних пропозицій), **метод асоціації** і інші.

Вказані підходи дають добрі результати при вивченні електоральної поведінки, масових політичних орієнтацій, цінностей політичної культури. Але ці політико-психологічні феномени піддаються аналізу і з використанням інших методів. Так; наприклад, **психобіографічні** підходи дозволяють не тільки вияснити дію окремих особистісних характеристик політиків на конкретні події, але і виділити в окремій політичній моделі тип політичної культури. Так, в роботі Бетті Глед про американського політика Ч.Х'юзе показано, що він був лише виразним божественним в американській еліті після Першої світової війни ізоляційного настрою.

Вивчення феноменів **політичного мислення і політичного пізнання** ведеться в політичній психології саме методами соціальної психології, причому в основному її когнітивістського направлення. Перед усім об'єктом дослідження стають різні *тексти,* які відробляються за допомогою **контент-аналізу** різних модифікацій. Так, в роботі Д.Уінтера, М.Херманн і співавторів контент-аналізу підверглись тексти виступів Буша і Горбачова для виявлення ряду когнітивних характеристик цих політиків. Серед вивчаємих компонентів політичного мислення були переконання, понятійна складність, методи досягнення цілей і деяких інших особливостей перед усім спонтанних (не написаних раніше) текстів, проаналізованих через їх співставлення з аналогічними кількісними характеристиками 148 вищих політичних керівників з різних держав, культур і періодів. Таким чином, на ряді з чисто якісними особливостями метод контент-аналізу дозволяє використовувати і якісні параметри, як дають більш об'єктивні результати.

Другим методом, який використовується для вивчення політичного менталітету тих груп, які мають артикулювання політичних цінностей, є **метод побудови** ш **семантичного простору. Російський** психолог В.Петренко проаналізував політичні печаті і пише у лексиці нових російських партій. Матеріалом аналізу послужили речі видатних політиків, партійних документів. Дані цього досліду дозволили побудувати багатомірну типологію побудови політичних активістів.

Дослідження особистостей в політичному процесі почались ще у 30-х роках в рамках переважно психоаналітичної традиції. З цим пов'язаний і інтерес дослідників перед усім до таких методик, які дозволяють проникнути в безпізнання, емоціональну

сферу особистості, розкрити глибинні мотиви політичної поведінки. В одній з перших політико-психологічних робіт Г.Лассвела матеріалом для вивчення політиків стали їх методичні карти в одному з елітарних санаторіїв, де їх лікували від неврозів, алкоголізму і тому подібне. Сучасні політики психоаналітики продовжують традицію якісного вивчення особистості політика, створюючи **психологічні профілі** представників даної професії.

Наряду з цим в політичній психології широко використовується психологічні тести при дослідженні політиків, а також багаточисленні **методи дистанційного аналізу** у випадку, коли об'єкт недоступний досліднику. В таких випадках вивчаються не тільки тексти їх виступів, але і відеозаписи, мемауари про них і інші прямі і непрямі дані про особистість в політиці. Нерідко використовується і **метод експертних оцінок,** який дозволяє оцінити деякі якості особистості, дати прогноз її поведінки.

В арсеналі дослідницьких процедур політичної психології постійне місце займає і **метод експерименту** Частіше проводиться лабораторний, але використовується і природний експеримент. Так, в результаті експериментальної перевірки отримали підтвердження важливих теоретичних положеннях про закономірності людини в політиці. Тверські і Канеманн довели, що людина тікає від високої степені ризику. Відомий дослід Мілгрему доказали, що у випадку, коли є. деякий "науковий" авторитет в обличчі експериментатора, який відчуває готовність піти навіть не непотрібну в умовах експерименту жорткості, знімаючи з себе відповідальність за результат своїх вчинків. Недавні експерименти Ласка і Джадда виявили схильність експертів давати більш крайні оцінки кандидатів, ніж це роблять непрофесіонали. Прості громадяни, оцінюючи політиків, керуючись не стільки знанням про те, що і як ті роблять в політиці, а виключно подіями, отриманими напередодні виборів.

Слід відмітити, що особисто дослідницькі процедури в політичній психології використовується і набір **методів корекційної дії** на політичну поведінку, побудова і непізнання структури особистості. Практика політичного консультування включає психодіагностику політичних діячів, аналізу і корекції його політичного іміджу, розробка стратегії його взаємовідносин як з широкою публікою, так і з особистими єдиномисленнями і апаратом. Така робота політичного психолога являє собою використання методів тренінгу, участі в діянні паблик рилейшнз, розробка рекомендаій по ефективній політичній комунікації.

Говорячи про сферу діяльності професійного політичного психолога, слід відмітити, що міжнародне товариство (ІЗРР) розробило і пропонувало своїм індивідуальним членам спеціальний етичний кодекс, регламентуючий ряд дій спеціалістів в цій області. Також як психолог, лікар або спеціаліст по організації, політичний психолог, займається дослідженням і консультуванням, має діло з достатньо вибухонебезпечною інформацією. Так, політичний консультант не враховуючи себе у праці не тільки публічно обсуджувати данні, які стосуються клієнтів, але навіть не приховують його імені без дозволу останнього. Є небезпека спаду репутації тієї чи іншої людини, навіть якщо має професійний характер в науковому журналі. Професійне товариство зацікавлене, щоб її представники чітко відділяли свою наукове діяння від участі в практичній політиці.

О.Г.Боднаров, доц., канд. філ. наук, С.П.Римар, ст. викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Цілі і засоби в політиці

Політика виникає і здійснюється заради певної мети, яка внутрішньо суперечлива і різноманітна. Її **вища мета** в соціальній системі – інтеграція внутрішньо диференційованого суспільства, пов'язання конфліктуючих приватних устремлінь громадян із загальною метою всього суспільства. Ще Платон по суті виявив цю мету політики. Він писав: «політика як царське мистецтво прямим плетінням сполучає вдачі мужніх і розсудливих людей, об'єднуючи їх життя однодумністю і дружбою, створюючи таким чином прекрасну і пишну з тканин». Вища мета політики важко реалізується на ділі, оскільки припускає знаходження прийнятої для всіх сторін міри поєднання конфліктуючих інтересів груп, що володіють нерівними ресурсами і можливостями політичного впливу і переслідуючими в політиці в першу чергу свої власні інтереси. Тому ефективно вплинути на конкуруючі приватні інтереси і приборкати груповий егоїзм можна за допомогою певних засобів і методів.

Засоби політики є інструментами знаряддя практичного здійснення цілей, перетворення ідеальних мотивів в реальні дії. Це законодавчі акти, пропагандистські кампанії, страйки, озброєна сила, гроші, що витрачаються на електоральну боротьбу і т. д. **Методи** політики звичайно характеризують способи дії на її об'єкти. До них відносяться: насильницький і ненасильницький методи, примушення і переконання.

Питання про вплив цілей і засобів на результати і етичну оцінку політики відвіку є предметом гарячих суперечок серед різних переконань, і з цього приводу можна виділити три основні точки зору:

– характер політики і інших дій визначається їх метою;

– пріоритетний вплив на етичну значущість політики роблять виконувані засоби;

– як мета, так і засоби однаково важливі для додання політиці гуманного характеру і вони повинні бути відповідні один одному і з конкретною ситуацією.

Широко відомими прихильниками **першого** підходу були Макіавеллі (більше як теоретик) і Ленін (переважно як практик). Обидва вони виправдовували використання аморальних засобів заради благородних цілей. Та все ж найбільш детальне обґрунтування і практичне втілення тези «мета виправдовує засоби» одержав у єзуїтів.

Католицький орден єзуїтів, заснований в 1534 р. в Парижі, існує і сьогодні. Він є войовничою організацією тієї, що використовує будь-які засоби для затвердження своєї віри. Цей орден побудований на жорстокому централізмі, залізній дисципліні, обов'язковому взаємному шпигунстві і доносительстві.

Ідеологи єзуїтів розробили спеціальну систему доказів морального виправдання свого права на аморальні дії: брехня, інтриги, клятвопорушення, фальсифікація, змова, вбивства і т. д. Як затверджували, зокрема, головні моралісти ордена Г.Безенбаум (1600-1688), а потім Лагуорі (1696-1787), моральність вчинків вважається доведеним посиланням на церковний авторитет і забезпечується за допомогою ряду спеціальних прийомів. Так, за допомогою «уявної обмовки» - вимовленої думці приставки «не» («non») – морально виправдовується будь-яке клятвопорушення, зрада обіцянкам, присязі і т. д. В цілому ж будь-який вчинок стає моральним, якщо він продиктований етично виправданою метою.

Теоретики цього ордена розробили цілу систему єзуїтської моралі, побудованої на виправданні будь-якого злочину, у тому числі і розв'язування ядерної війни, високою релігійно-етичною метою.

У такій відверто вираженій, як єзуїтів, формі теза «мета виправдовує засоби» зустрічається досить рідко. Що проте втягнулася в м'який і привабливіший одяг ця формула має найширше застосування в політиці і дуже часто служить для прикриття аморальних політичних дій.

Звичайно ніхто навіть з найграндіозніших політиків не визнається в повній аморальності своїх цілей. Всі найбільші політичні злочини: війни, масовий терор, криваві революції і т. д. прикривалися великими з погляду їх творців цілями, що обіцяють благо, якщо не всьому людству, то принаймні своїй нації або класу. Брехня, приховування інформації, використання прийомів маніпулювання свідомістю людей широко поширені в світі сучасної політики і вважаються багатьма людьми цілком допустимими засобами політичного противоборства. Хоча в цілому наука і громадянська думка сьогодні відносяться до цього негативно.

Другий підхід до співвідношення цілей і засобів політики виходить з **етичного пріоритету засобів над метою.** Він представлений в першу чергу ідеологами ненасильства в політиці. Так, один з представників цього руху, лідер національно-визвольної боротьби Індії Махатма Ганді (1869-1948) – він вважав, що рівень розвитку суспільства визначається в першу чергу моральною досконалістю людей. Моральність же втілюється в реальність перш за все через використовувані в політиці засоби. Саме вони виразник етичної волі людини. Засоби мають пріоритет над цілями і є головним етичним критерієм політики, її людським вимірюванням.

Третій підхід до співвідношення цілей і засобів політики виходить з їх **сумірності**. Він намагається уникнути крайнощів, врахувати етичну значущість як цілей, так і засобів. У реальній політиці кожний з цих компонентів грає власну, вельми важливу роль. Всяка політика починається з мети. Мета об'єднує всі дії і їх результати в єдину цілісну систему, фактично зумовлює об'єкт політичної дії, супротивників і союзників.

Очевидно, що якщо, наприклад, політична партія ставить за мету усунення приватної власності і капіталізму, то навряд чи вона може розраховувати на симпатії колу підприємців і великих власників, навіть якщо обмежується мирними засобами боротьби.

Важливий вплив мети робить не тільки на результат політичної діяльності, а й на її засоби. Самі політичні цілі мають ієрархічну структуру і діляться на кінцеві і проміжні, короткострокові і перспективні, загальні і приватні. Саме **проміжні цілі надають найбільшу дію на вибір методів і засобів політичної боротьби**.

Так, наприклад, на розв'язування громадянської війни в Росії після приходу більшовиків до влади вплинула не їх кінцева мета – побудова комунізму, а, перш за все, проміжна мета – експропріація приватної власності, а також завзятість в досягненні цієї мети, небажання відмовитися від неї або хоч би висунути терміни її здійснення. Хоча, звичайно, безпосередньою причиною цивільної війни - з'явилося масове використання насильницького методу боротьби.

Між цілями і засобами існує взаємовплив. З одного боку, мета і умови її реалізації багато в чому зумовлюють використовувані засоби, з іншого – засоби безпосередньо впливаючи на досягнутий результат, визначають реалістичність або утопічність мети, її зміна або взагалі відмова від мети. Причому причиною неспівпадання цілей і результатів політики може бути як утопічна, так і неадекватні їй і ситуації засобу. В цілому ж, будучи вибраними для реалізації мети, а саме засоби роблять безпосередній вплив на результати політики.

Достатньо переконливе трактування загального співвідношення цілей і засобів в політиці з погляду її етичної оцінки дає Н. Бердяєв: «Мета йде у відвернуту далечінь, засоби ж залишаються безпосередньою реальністю…Коли застосовують злі, протилежні цілям засоби, то до мети ніколи не доходять, всі нехтують засобами і про цілі забувають,

або вони перетворюються в чисту риторику…Мета має сенс лише в тому випадку, якщо її почати здійснювати зараз же, тут».

Досвід комуністичного руху підтверджує істинність такого до співвідношення цілей і засобів в політиці. Велика гуманна мета – звільнення людей праці від експлуатації і пригноблення, побудова суспільства ,в якому «вільний розвиток кожного є умовою вільного розвитку всіх» - в результаті застосування більшовиками насильства, що захопили владу, проти всіх незгодних призвела їх до протилежних результатів.

Не дивлячись на негативний вплив на політику аморальних дій, в деяких ситуаціях повна відмова від них може мати ще гірші наслідки. Суперечності між гуманними, благородними цілями і безсоромними діями – засобами політики, існують реально і не завжди можуть розв'язуватися за рахунок відмови від цілей через побоювання застосування сумнівних в етичному відношенні дій.

Рішення такого роду конфліктів можна знайти на шляху знаходження етичної сумірності цілей і засобів політики. Відомо, що етичні цінності мають ієрархічну структуру. Одні з них представляють більшу цінність, ніж інші. Так, наприклад, пожертвування життям заради порятунку інших людей — незрівнянно етичніший вчинок, ніж пожертвування бідним як добродійність невеликої частини свого доходу. Так само і аморальні справи істотно розрізняються по шкалі моральних цінностей: одна справа — вбивство людини і зовсім інша справа — нешкідлива брехня.

Стосовно політики це означає, що в ній бувають ситуації коли людина повинна діяти за принципом меншого зла подібно до лікаря, що приховує від хворого згубну або шкідливу для нього правду. Ще Платон в проекті своєї ідеальної держави виправдовував застосування брехні в лікувальній для народу меті. «... Правителям, — писав він, — буде потрібно у нас нерідко вдаватися до брехні і обману — ради користі тих, хто їм підвладний. ...Подобні речі корисні у вигляді лікувального засобу».

«Виліковуваність» аморальних засобів в політиці в цілому вельми сумнівна. Одного разу збрехавши з добрими намірами, людина набагато легше робить це повторно. З кожним разом у неї посилюється спокуса аморальних дій. Тривале ж застосування аморальних засобів в політиці разлагаюче діє як на самих лідерів, так і на їх прихильників, підриває довіру і у опонентів, і у союзників і кінець-кінцем веде не тільки до етичної деградації людей, що використовують такі засоби, але і ставить під сумнів ефективність політики, що проводиться ними.

Хоча принцип найменшого зла етично допустимий в деяких випадках, прийнятніший для зміцнення моральних орієнтації політики принцип **уникнення ситуацій, в яких брехня етичніша, чим правда.** Його рекомендував політикам видатний німецьким філософ-гуманіст І. Кант.

Сучасна наука не може визначити, які засоби є етичними і ефективними стосовно всіх випадків практики. Проте вона в змозі встановити етичну неприпустимість використання деяких засобів для досягнення політичної мети.

Так, наприклад, наукою доведено, а історією практично підтверджено, що в сучасних демократичних державах використання політичного терору або озброєних акції для досягнення групових інтересішабо навіть найпривабливіших цілей не тільки аморально, але і злочинно перед суспільством. Точно так же в сучасних умовах етично неприпустимо використання ядерного або інших видів зброї масового знищення для вирішення спірних міжнародних питань.

Все це свідчить про те, що для реалізації політичних цілей прийнятні далеко не будь-які засоби. Від тих ланцюгів, досягти які можна лише за допомогою явно антигуманних дій. слід відмовитися. Найбільш несумісні з моральністю насильницькі засоби.

В.Л.Штефан, доц., канд. іст. наук, Л.О. Черненко, студентка гр. ЕЕ 08-2
Кіровоградський національний технічний університет

Україна - лінія цивілізаційного зламу

Американський вчений С. Хантингтон (див. «Столкновение цивилизаций» // Полис. - 1994 -№1 - С.37) вважає, що найбільші конфлікти майбутнього розгортатимуться вздовж ліній зламу двох цивілізацій - Європейської та Азіатської. І на це треба зважати, бо історично наша доля значною мірою з цим пов'язана. Таке протистояння, як вважають вчені історики, стане панівним в світовій політиці у сучасному тисячолітті.

Потрапивши на 250 років в залежність від Золотої Орди руські землі від Новгорода і до Суздаля стали, по суті, невід'ємною складовою Орди. Внаслідок цього вони трансформувалися, як вказував М. Бердяєв у «Християнізованому варіанті татарського ханства». Росія залишилася осторонь основних процесів європейської культури, історії. «Русь не звільнилася від татаро-монгольського ярма, а успадкувала його гени, стала продовженням Орди», зазначає російський вчений Ю. Афанасьєв. В цей період і закладаються основні риси російського імперіалізму: тоталітарність влади, невизнання особистості та приватної власності, терор, як засіб впливу. Росія взяла певний тип влади, який принципово відрізняється від західноєвропейського. Ця влада визнає лише себе за вершину, а решту суб'єктів пригнічує і знищує.

По-іншому складалося суспільно-політичне життя на території України. Вона, навіть втрачаючи державність, не опинялась осторонь європейського історичного процесу, а її значна частина (Західна (окрім радянського періоду) завжди була вмонтована в європейські процеси, починаючи з Магдебурзького права. Тут існували незалежні суди, козаччина з її виборністю від гетьмана до кошового, рівністю, демократією, відкритістю; було розвинене книгодрукування, мережа братських шкіл, багато українців здобували освіту в європейських університетах. Культура ж Московщини розвивалася осторонь європейської (до Петра І), що і привело до великой різниці між Московською і Київською державами. Навіть найвища знать Росії вважалася холопами царя. Після Батиєвої навали князі, бояри, дружинники частково були фізично винищені. Нова знать призначалася князями не за ознакою родовитості, а на підставі особистої відданості. Це часто були вихідці з бідного і безродного населення, тому вони мешкали при князівському дворі, звідки і пішла їх назва - дворяни. Реформи Петра І, на думку М.Драгоманова, були не чим іншим, як адміністративним запровадженням у Великоросії того, що природнім шляхом існувало раніше в Україні. Після включення України в Російську імперську систему почався період русифікації української нації, її асиміляція, який не припиняється і в роки незалежності. Отож, ще не сформувавшись у національну державу, Україна була відірвана від європейського цивілізаційного процесу і кинута в азіатчину. Перейшовши у 1552 році кордон Казанського ханства, що розділяє Європу та Азію, Росія започатковує 450-літній період територіального розширення, збільшивши свою територію у 36 разів - від Казані до Сан-Франціско. Націоналізм був принесений у жертву імперіалізму.

Розмежування торкнулося і російської православної церкви. Якщо на Заході існував принцип розмежування держави від церкви, політичної влади від духовної, то Росія, наслідуючи Візантію, основою своєї державності зробила не національний і правовий, а конфесіональний і династичний принципи (самодержавність і православ'я). Ось через що росіяни усвідомлюють себе більш православною нацією, аніж світською. Тут православне і національне злилися в одне поняття.

Третя особливість російського цивілізаційного процесу - специфічні риси економічного устрою та господарської діяльності. Для Заходу характерним в економічній системі є індивідуалізм і рівність. Індивідуальна свобода стала фундаментом, цінністю, що лежить в основі західної цивілізації. Росія за основу економічного устрою взяла азіатський спосіб виробництва - общину, общинний спосіб виробництва, землекористування. І це вплинуло на формування російської ментальності. Тут (пам'ятаємо колгоспи) відсутні стимули до ініціативи, пасивність, фаталізм, відкидався дух підприємництва (за радянських часів за це судили). Така ситуація зумовлювала постійний пошук нових земель, в т.ч. і з допомогою війн.

Російська цивілізація відрізнялася від західної ще й тим, що у неї домінувало верховенство держави над господарським устроєм. На державу дивились як на ідола, як на ікону. Особистість -ніщо, держава - все («Сперва думай о Родине,а потом - о себе»). Особливість Росії в тому, що тут держава утвердилась раніше, ніж склалися економічні умови для її утворення. Економіка управлялася адміністративними (не ринковими) методами, чого на Заході не було.

Ознака російського буття - тоталітаризм державного життя, східний деспотизм, повне безправ'я населення перед державою, віра у всемогутність верховної влади, зневага до її законів. Як наслідок,- неймовірий за своїми масштабами та впливом бюрократичний апарат. «Росія - пише В.Ключевський – управлялася не аристократією та демократією, а бюрократією - купкою осіб.» Сьогодні Росія перебуває в більш вигідному становищі: стабільна політична ситуація, визначена мета, єдина ідеологія, є лідери і патріотизм, з нею рахуються у світі. Всього цього у нас ще немає і в цьому плані нам ще довго працювати.

УДК 001.11:165.744

В.Т.Кирильчук, доц., канд. філ. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Соціальна обумовленість науки

Аналіз науки як цілісної системи обумовлений її багаторівневою сутністю. Сучасна наука досліджується у найрізноманітніших аспектах: політико-економічному, історико-науковому, наукознавчому, державознавчому, етичному, естетичному, прогностичному, психологічному та ін. Вирішальне значення для правильного визначення шляхів подальшого розвитку науки мають філософський, особливо логіко-гносеологічний і соціологічний аспекти дослідження.

З позицій логіко-гносеологічного підходу, наука розглядається як системи знань. Наукове знання являє собою ідеальне утворення, специфічне духовне явище, необхідний компонент науки, без якого вона не існує як цілісність. Однак наукові знання – це ще не наука в справжньому розумінні. Такою наука стає лише тоді, коли здійснюється процес створення нового знання. Продуктом науки є нові знання.

Дослідження процесу виникнення нового наукового знання в цьому аспекті передбачає свій підхід до проблеми, інший, ніж той, який необхідний при логіко-гносеологічному аспекті аналізу того ж процесу.

Розуміння науки як системи знання цілком правомірне, оскільки її функцією є пізнання. І, звичайно, такий підхід до науки може бути цілком придатним для логіки

науки. Але його обмеженість відразу виявляється, як тільки підійти до науки як до складного явища, спробувати з'ясувати її закономірності і соціальні функції.

При вирішенні цих питань логіко-гносеологічний підхід виявляється не достатнім, і його потрібно доповнити соціологічним аналізом науки. Соціологічний аналіз науки призводить до розуміння її як форми наукової діяльності, галузі духовного виробництва, певного соціального інституту.

У рамках духовного виробництва вихідними для розуміння і аналізу сутності науки виступають уже не самі наукові знання, а діяльність щодо їх виробництва – наукова праця. Тому аналіз науки як системи знання має бути доповнений її дослідженням як специфічного виду духовної праці. Наука – не лише сума знань, це система знань, що постійно розвивається і одночасно є специфічним видом духовного виробництва. Як система знань наука існує і як реальний факт, передусім у самому процесі наукової діяльності, і як результат наукової діяльності. Соціологічний аналіз науки передбачає також розгляд її як певного соціального інституту. В науці як складній соціальній системі закладено свій механізм розвитку. Тому поняття „соціальний інститут" має сприяти виявленню внутрішньої суперечливості науки і механізмів її розвитку.

Аналіз інституціоналізованої науки як форми організації суспільних відносин у науковій діяльності дає змогу виділити такі її основні сторони. Наука як соціальний інститут являє собою організацію людей, що займаються науковою діяльністю. Внутрішньонаукові стосунки набувають характеру зв'язку між суб'єктами наукової діяльності, а також щодо матеріальних засобів її здійснення.

Тому наука як соціальний інститут є організацією не тільки людей ,що займаються науковою діяльністю, а й організацією її матеріально-технічної бази. Люди, професійно зайняті науковою діяльністю, і матеріальні засоби здійснення цієї діяльності є тими елементами, які необхідно організовувати в соціальний інститут.

Отже, наука як соціальний інститут являє собою об'єднання професійно зайнятих науковою діяльністю людей і матеріальних засобів її здійснення у вигляді системи організацій і установ для виконання функцій свідомого і цілеспрямованого керування науковою діяльністю. Іноді, визначаючи науку, намагаються визначити її сутність за допомогою кількісного переліку всіх її сторін і проявів. Так, у „Філософському словнику" наука визначається як сфера дослідницької діяльності, спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство і мислення, яка включає в себе всі умови і моменти цього виробництва, з їх знаннями і здібностями, кваліфікацією і досвідом, з розподілом і кооперацією наукової праці; наукові установи, експериментальне і лабораторне обладнання; методи науково-дослідної роботи; понятійний і категоріальний апарат; систему наукової інформації, а також усю суму наявних знань, що виступають як передумови або засоби чи результати наукового виробництва. Ці результати можуть також виступати як одна з форм суспільної свідомості. Безперечно, наука – надзвичайно складний і багатоаспектний соціальний феномен. Вона одночасно є системою об'єктивних знань і певним видом діяльності людей, засобом пізнання світу, найважливішим фактором розвитку виробництва і знаряддям перетворення світу. Оскільки наукове визначення є стислим вираженням сутності предмета, до нього мають увійти не всі властивості, сторони і зв'язки науки, а тільки найбільш суттєві. Разом з тим, визначаючи поняття „наука", слід завжди мати на увазі її багаторівневу сутність, враховувати зміни обсягу і змісту цього поняття в процесі суспільного розвитку, де кожне наукове поняття виникає в історичних умовах. Але в зв'язку з тим, що процес пізнання безперервний, відбувається і безперервна зміна змісту понять, які поглиблюються, розширюються, збагачуються, уточнюються, стають більш конкретними. При цьому слід

пам’ятати про умовне і відносне значення всіх визначень взагалі, які ніколи не можуть охопити всебічні зв’язки і явища в їх повному розвитку.

Системний підхід до вивчення науки дає можливість виявити її внутрішню природу як певну цілісну систему, що являє собою органічну єдність взаємопов’язаних сторін: наукового знання і наукової діяльності. Будучи такою системою, наука виконує роль соціального інституту.

Для того, щоб здійснити синтез згаданих проявів науки, необхідно зафіксувати їхню внутрішню єдність. Тому наукове знання і наукову діяльність треба розуміти як діалектичні протилежності, тобто як щось єдине і в той же час відмінне в собі. Очевидно, ця проблема може бути правильно вирішена, якщо їх уявити як систему соціальної діяльності, субстанцією якої є наукове знання.

Іншими словами, система наукової діяльності являє собою процес циклічного руху наукового знання. Наукове знання в цій системі переходить із стану спокою в стан розвитку, тобто із стану опредметненої наукової діяльності в стан живої наукової діяльності, і навпаки. Уявлення про науку як цілісну соціальну систему необхідно насамперед для того, щоб розкрити внутрішній механізм її саморозвитку. Такий підхід до науки дає можливість виробити системне уявлення про її внутрішню структуру.

Наука, таким чином, виступає як соціальний організм, який охоплює діяльність людей, спрямовану на отримання наукового знання, засоби цієї діяльності і безпосередній продукт – наукове знання. Ядром такого організму є наукова діяльність, без якої немає інших компонентів науки. Цілісність же його базується на тому, що наука завжди виходить не лише із пізнання дійсності, а й з наявного наукового знання;наукове знання в свою чергу активно впливає на неї і органічно вплітається в її тканину, тобто є продуктом попередньої і засобом наступної наукової діяльності. Розгляд науки як єдності опредметненої діяльності (знання) і живої діяльності (отримане знання) долає традиційну обмеженість логіко-гносеологічного і філософсько-соціологічного підходів до неї.

Розглянуті складові елементи системи „наука”, нерозривно пов’язані між собою, зумовлюють здатність науки виконувати певні соціальні функції, що відіграють важливу роль у розвитку суспільства. Реалізовуючи свої соціальні функції, наука включається в процес розвитку як його інтегруючий фактор, а цілі суспільства стають органічними стимулами розвитку науки. Соціальні функції науки носять об’єктивний характер і визначаються суспільними потребами.

З точки зору взаємовідносин суспільства і науки, головною функцією є практична, прикладна її функція. Призначення науки не лише пояснювати світ, а й перетворювати його, ставати безпосередньо продуктивною силою суспільства.

Концентроване вираження практична функція науки знаходить в умовах науково-технічного прогресу. Реалізація цієї практичної функції спричинила формування системи ланок, необхідних для втілення відкриттів фундаментальних наук у технічні пристрої для впровадження їх у виробництво.

Відкриваючи об’єктивні закони розвитку природи і суспільства, наука сприяє розвиткові суспільного виробництва, всіх сфер діяльності. Тому практична функція науки тісно пов’язана з гносеологічною. У міру розвитку науки постійно розширюються можливості пізнання дійсності. Це означає, що чим вищий рівень розвитку науки, тим ширші можливості для подальшого пізнання дійсності.

Пізнавальна і практична функції науки зумовлюють одна одну, виступають в діалектичній єдності. Разом з тим, пізнання здійснюється насамперед заради практичних цілей, і, отже, гносеологічна функція в цьому плані підпорядкована практичній.

Різні галузі реалізують гносеологічну функцію не однаковою мірою. Технічні науки покликані безпосередньо обслуговувати матеріальне виробництво, тому вони

мають прикладне значення. Природничі і гуманітарні науки переважно виконують пізнавальну роль.

У сучасних умовах спостерігається виникнення і розвиток прогностичної функції науки як основи управління суспільними процесами. Наукові знання допомагають передбачити спрямованість розвитку дійсності.

Від науки чекають не лише розробок способів прискорення зростання виробництва, а й відкриття нових напрямків його розвитку, нового типу його організації. Це принципово нові суспільні потреби, і в такій формі вони ніколи перед наукою не ставились. За допомогою науки можна передбачити виникнення суспільних та природничих явищ, і це є показником її внутрішньої зрілості й ефективності. Відзначаючи зростаючу роль науки для практики, дедалі ширше використання її в різноманітних сферах людської діяльності, не можна прагматично розуміти науку лише як засіб, від застосування якого можна чекати певної користі. Наукове знання є цінністю як результат людської праці, як основа формування наукового світогляду людей. Засвоєння людиною наукових знань робить їх елементом культури, внаслідок чого питома вага науки в духовному житті суспільства надзвичайно зростає. Наука сприяє формуванню наукового світогляду. Це означає, що наука як система знань і специфічний вид діяльності виконує певні культурно-світоглядні функції в суспільстві.

В реальному житті, однак, всі соціальні функції науки тісно взаємопов’язані, ніколи не виявляються в чистому вигляді, відокремлено. В процесі своєї історії вони постійно змінювались, принципово змінювалась і сама наука, розуміння її предмета і мети.

Тому практична функція науки тісно пов’язана з гносеологічною. У міру розвитку науки постійно розширюються можливості пізнання дійсності. Це означає, що чим вищий рівень розвитку науки, тим ширші можливості для подальшого пізнання дійсності.

Пізнавальна і практична функції науки зумовлюють одна одну, виступають в діалектичній єдності. Разом з тим, пізнання здійснюється насамперед заради практичних цілей, і, отже, гносеологічна функція в цьому плані підпорядкована практичній.

Різні галузі науки реалізують гносеологічну функцію не однаковою мірою. Технічні науки покликані безпосередньо обслуговувати матеріальне виробництво, тому вони мають прикладне значення. Природничі і гуманітарні науки переважно виконують пізнавальну роль.

У сучасних умовах спостерігається виникнення і розвиток прогностичної функції науки як основи управління суспільними процесами. Наукові знання допомагають передбачити спрямованість розвитку дійсності.

Від науки чекають не лише розробок способів прискорення зростання виробництва, а й відкриття нових напрямків його розвитку, нового типу його організації. Це принципово нові суспільні потреби, і в такій формі вони ніколи перед наукою не ставились. За допомогою науки можна передбачити виникнення суспільних та природничих явищ, і це є показником її внутрішньої зрілості й ефективності. Відзначаючи зростаючу роль науки для практики, дедалі ширше використання її в різноманітних сферах людської діяльності, не можна прагматично розуміти науку лише як засіб, від застосування якого можна чекати певної користі. Наукове знання є цінністю як результат людської праці, як основа формування наукового світогляду людей. Засвоєння людиною наукових знань робить їх елементом культури, внаслідок чого питома вага науки в духовному житті суспільства надзвичайно зростає. Наука сприяє формуванню наукового світогляду. Це означає, що наука як система знань і специфічний вид діяльності виконує певні культурно-світоглядні функції в суспільстві.

В реальному житті, однак, всі соціальні функції науки тісно взаємопов’язані, ніколи не виявляються в чистому вигляді, відокремлено. В процесі своєї історії вони постійно змінювались, принципово змінювалась і сама наука, розуміння її предмета і мети.

В.Л. Штефан, доц., канд. істор. наук, Д.В.Тлуста, студ. гр. ЕЕ 08-2
Кіровоградський національний технічний університет

Проблема боргів: хто, кому, за що і скільки?

Як тільки Україна отримала незалежність, як із усіх каналів ЗМІ Росії пішла інформація про те, скільки боргів перед нею має Україна, кожен українець.

Державний борг України перед Росією (1995р.) визначений в сумі 3074 млн. дол.; перед РАТ «Газпром» за спожитий природний газ 2,4 млрд. дол., борги українських підприємств перед російськими (2001р.) - 13,7 млрд. грн.(І.В. Діяк. Україна - Росія.- С.326).

Саме завдяки борговому тиску Росія залишила за собою Чорноморський флот, Севастополь та маяки. Сьогодні вже стоїть питання про контроль (за борги) над стратегічними підприємствами, а то і цілими галузями. Передусім світом Росія формує думку про Україну як ненадійного торгового партнера.

А чи приходилось колись нам читати про борги нам нашого північного сусіда? А він нам боржник. Перш за все,він несправедливо поступив з нами при «розлученні» - розподілу загальносоюзної спадщини. Росія «прихватила» усі активи СРСР, про вартість яких нікому вже не зізнається (от тобі і «браток»). А тільки перелік закордонної власності вражає тих, хто мав можливість з ним ознайомитись. А власність Держбанку СРСР, Гохрану, Банку для зовнішньоекономічної діяльності СРСР, Міжнародного інвестиційного банку, багатьох закордонних банків та ін.

Куди поділися цінності алмазного фонду і золотого запасу СРСР - спільне надбання трудящих бувшого СРСР. Ми маємо законне право претендувати - спираючись на Декларацію про державний Суверенітет України - на частку загальносоюзного багатства. А це 16,37%. «Братня» країна відмовляється надавати достовірну інформацію про радянські активи станом на 1 грудня 1991 року, бо тоді вона може і не впоратися з таким боргом і «піде з молотка» .

Далі. Москва наголошує (1993 р.), що СРСР мав зовнішній державний борг в сумі 81млр.дол, та по ленд-лізу 800 млн. дол.;та за кредити, надані радянським підприємствам 1 млрд. дол.; країнам Ради економічної взаємодопомоги – 17,3 млрд. дол.. Москва взяла ці борги (як правонаступниця СРСР) на себе. Але ж були і борги іноземних країн самому Союзу - 74 млрд. дол. і 47.9 млрд. перевідних рублів (І.В. Діяк. Там само. - С.327),

Українська частка в радянських боргах складає 13,5 млрд. дол. і 2,8 млрд. перевідних рублів, а в активах 12,1 млрд. дол. і 7,8 млрд. перевідних рублів, 42,1 т. золота і майна за кордоном на 600 млн. руб.. Але, як вважають наші спеціалісти, ці дані штучно занижені Москвою, яка при оцінці майна використовувала їх балансову вартість, а не ринкову, яка в десятки разів більша. Дякувати Богу, Україна не ратифікувала нав’’язаного країнам СНД «нульового» варіанту - ніхто нікому не винен. Наше - то наше, а ваше стало нашим - кредо Росії. Ми поки що слабкі економічно, маємо проблеми у відносинах з Росією. Та не треба забувати і того, що наші багатства в СРСР працюють на Москву, на її економіку. Використовуючи українську млявість, нерішучість, Москва розділила з нами 50 на 50 не весь ВМФ СРСР, а тільки Чорноморський, віддавши нам

металобрухт. А ще ж маса культурних цінностей, архівна спадщина , в тому числі архів Запорізького війська, 2 тисячі теле- і кінофільмів, зроблених на наших судіях, зберігаються в архіві колишнього СРСР. Росія не повертає нам кошти Ощадбанку СРСР, які були на кореспондентських рахунках громадян України – 84,2 млрд. руб. (150,5 млрд. дол. США). Вони вже більше 15 років працюють на Росію. Використовуючи ці кошти російські підприємці скуповують наші підприємства. Москва не повертає 600 млн. дол. боргу Зовнішекономбанку СРСР, не повертає валютні кошти громадян України, які працювали за кордоном. Якщо скласти заощадження українців в Ощадбанку та Зовнішекономбанку, то матимемо суму в більше ніж у десятеро перевищуючу держбюджет України на 2001 рік. А були ж кошти в установах Держстраху, в цінних паперах, облігаціях, сертифікатах. А кошти партії, на які було створено понад 100 фірм і комерційних банків(2.5 млрд. дол.).

В цілому Україні давали в борг її власні кошти, а щоб повернути їх Росії назад, нам довелося віддавати Севастопольську військово-морську базу.

А хто ж нам заплатить за варварське використання наших надр, чорнобильську катастрофу, за концтабори, знищене селянство? Німеччина ж повертає. То невже наш «брательник» не поверне? Треба нагадувати. І знову ж таки про нашу дряблу, неукраїнську в Україні владу: вона явно працює на користь Росії, «лежить, розпуста, на дорозі, не знати мертва, чи жива», а повинна б виставляти свої рахунки, подавати позови до Росії проти правонаступників союзних банків та установ, проти Росії, як держави, до міжнародних судових органів (до Європейського суду з захисту прав людини). Треба підключати сюди представників інших республік колишнього СРСР. Варіантів може бути багато, і треба рухатись, щось робити на державному рівні, щоб з нас не сміялись народи. Повертає ж Москва борги ще з 1-ї світової війни та ще за ленд-ліз. Стукайте, і вам відкриють!

УДК. 378 147

Т.А.Сотниченко, ст. викл., В.В.Підоренко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Єдність мотивації навчання і учбової діяльності

Стаття присвячується новому підходу до вивчання іноземної мови в сучасних умовах з урахуванням зовнішніх факторів навчання та внутрішніх мотивів тих, кого навчають.
учбова мотивація, теорія єдності мотивації навчання і учбової діяльності, діагностика рівня мотивації

Існує зв'язок між успішністю навчання і можливостями суб'єкта, його здібностями, системою його інтелектуальних властивостей. Мотивація чинить спонукальну дію на суб'єкт і його діяльність на всіх етапах освіти. Вона виявляється в способі поведінки студентів під час навчання, визначається його минулим досвідом навчання, що дозволяє передбачати шляхи її підвищення. Діагностика рівня мотивації допомагає осмислити і ухвалити правильне рішення про те, як зробити процес навчання таким, що гарантує студенту високий рівень успішності, а також визначити тип зворотного зв'язку, способи подачі тієї або іншої інформації в різних аудиторіях.

До ефективних методів діагностики рівня мотивації відноситься аналіз причин невдач через зовнішні фактори - погану організацію учбового процесу (ситуації невдалого вибору текстів, завдань різної складності) або внутрішні фактори - неорганізованість, недостатнє старання.

Результати діагностики мотивації слід враховувати для успішної організації учбової діяльності. Процес формування учбової діяльності може йти по декількох напрямах:

-мотивація організацією учбового процесу;

-мотивація змістом учбової діяльності;

-аналіз і усунення деструктивних чинників;

-стимулювання.

Оскільки зовнішнє примушення не приводить до появи потрібних для нас мотивів, ми повинні займатися пошуком, варіюванням матеріалів, методами їх репрезентації, розробкою тематики, проблематики, наданням інформації з урахуванням стійких мотиваційних нахилів суб'єкта навчання, враховуючи його можливості піддаватися зовнішнім діям.

Якщо в мотиваційній сфері навчання домінують пізнавальні мотиви, то значна частина учбового процесу повинна бути присвячена розумовим операціям (аналіз, синтез, звірення, порівняння, складання з частин цілого, комбінування, заміни, побудова орієнтирів подальшої діяльності, програм, алгоритмів).

Відомо, що знання, що надаються, перетворюються студентом через індивідуальний досвід, тому характеристики засвоюваного матеріалу, склад пізнавальних і комунікативних дій індивідуальні, але існує взаємозв'язок характеристик учбового матеріалу з мотивами учбової діяльності. Отже, сам зміст навчання повинен бути перетворений в могутній мотиваційний чинник.

Щоб забезпечити ефективність навчання, підтримати мотивацію навчання, необхідно при організації процесу навчання враховувати як теоретичне обґрунтовування раціональної подачі і відбору учбового матеріалу, так і потребно-мотиваційну сферу навчання, зміну рівня мотивації тих, кого навчають.

При відборі і впорядкуванні учбового матеріалу важливо враховувати отримані суб'єктом раніше знання, здатність встановлювати зв'язки між відомим і невідомим, проводити відбір змісту матеріалів і інформації залежно від інтересів, потреб навчання.

При цьому вибір розглядається не тільки як засіб діагностики мотивації (суб'єкт вибирає те, що йому потрібно, цікаво, корисно), але і як засіб підтримки мотиву, можливість вільно намічати мету реалізації потреби у високій самооцінці, прагненні до автономії і незалежності від авторитету викладача. Вибір зазвичай мотивований, але мотиви майже завжди приховані. У виборі виявляються глибинні тенденції особи, її підсвідомі установки, що виникли зовні учбової діяльності, але що реалізуються у виборі тематики, аспектів, курсів, текстів, у формі підготовки домашніх завдань, у формі відповіді (спонтанна, підготовлена форма), в труднощах завдань, учбових дій.

Таким чином, мотивація визначає змістовну вибірковість в учбовій діяльності, впливає на вибір преференційних чинників, оскільки справжні мотиви краще всього виявляються в ситуації вибору. Селективна функція мотивації забезпечує узгодження не тільки мотивів, але і умов і засобів, необхідних для її підтримки. Тому необхідна розробка методики вивчення потреб, інтересів, мети, деструктивних, стимулюючих чинників як основних компонентів мотиваційної сфери суб'єкта навчання. Теорія єдності мотивації навчання і учбової діяльності має важливе значення, оскільки вона тісно пов'язана з питаннями активізації, інтенсифікації, педагогічної оптимізації учбового процесу. Мотивація повинна розглядатися як процес направляючий, регулюючий і активізуючий діяльність суб'єкта навчання.

Мотиваційні механізми представляють систему взаємодіючих чинників, засобів, структур, відносин і зв'язків. Для забезпечення ефективності навчання необхідно, щоб особливості побудови і організації учбового процесу на різних етапах освіти відповідали мотиваційній сфері тих, хто навчається. Підвищення мотивації необхідне, оскільки саме нею пояснюються інтенсивність в здійсненні вибраної дії, активність в досягненні результату і мети діяльності.

Список літератури

1. Nunan D. Language Teaching Methodology. A Textbook for teachers, Prentice Hall, New York, 1991.
2. Oxford R.L. Language Learning Strategies. What every teacher should know. Heine & Heine Publishers, Oxford, 1990.
3. Залевская А.А., Введение в психолингвистику. Москва.- 2000.
4. Парфенова Н.И. Формы повышения интереса к иностранному языку. Ленінград.- 1984.
5. Bird До. Lerner Development, Teacher Responsibility. Forum, Volume 31 № 34, October, 1993.

Статья посвящается новому подходу к изучению иностранного языка в современных условиях с учетом внешних факторов обучения и внутренних мотивов обучаемых.

The article deals with a new approach to studying a foreign language in modern terms taking into account external factors of teaching and students' internal reasons.

УДК 330.142.22

В.П.Кравченко, доц., канд. екон. наук, В.І.Кравченко, доц., канд. техн. наук
Кіровоградський національний технічний унверситет

Банки в умовах фінансової кризи

Фінансовий сектор, як самостійний сегмент економічної системи особливо вразливий до кризових явищ. Світовий досвід свідчить, що фінансові та банківські кризи стали для світової економіки досить поширеним явищем. Слабка банківська система гальмує її подальший розвиток. Банківська криза в Україні є типовою грошово-кредитною кризою, яка призвела до загострення суперечностей в економіці і уповільнення темпів її зростання. Проблема фінансової стабільності значною мірою залишається не вирішеною

фінансовий сектор, банки, криза, ліквідність, активи банку, депозити, кредити, інфляція

Протягом останніх десятиліть спостерігалася значна нестабільність розвитку фінансового сектору. Фінансовий сектор, як самостійний сегмент економічної системи особливо вразливий до кризових явищ, а в умовах лібералізації фінансових ринків ця проблема набуває усе більшої гостроти. Значення банківської системи виявляється в тому, що в умовах глобалізації їй належить провідна роль у світовій економіці і слабка банківська система гальмує її подальший розвиток.

Аналіз світового досвіду свідчить, що фінансові та банківські кризи стали для світової економіки досить поширеним явищем. Так фахівці зазначають, що протягом 1970-2000 рр. у 93 країнах світу відбулося 112 банківських криз. За останнє десятиліття серед найбільш фінансових потрясінь була азійська криза 1997 р., російській дефолт 1998 р., кредитна криза в США 2007 рік, криза світових фондових ринків на початку 2008 р.

Найбільша кількість банківських криз відбулася у країнах Латинської Америки (32 банківські кризи за період із 1970 по 2004 рік). Середня тривалість кризи у цих

країнах становила 3,3 року. протягом року після кризи в зазначених країнах відношення державного боргу до ВВП зростало в середньому приблизно до 40%. Сукупні втрати внутрішнього валового продукту становили близько 16%. Отже, як свідчить досвід, банківська криза за дуже короткий строк може звести нанівець багаторічні досягнення макроекономічного керування. Суттєвий вплив на світову економіку в 2007 році спричинила кредитна криза в США, наслідки якої ще остаточно не визначено, однак, за попередніми оцінками МВФ, збитки фінансового сектору можуть становити від 400-800 млрд. доларів США [1].

Метою даної статті є виявлення найважливіших чинників, які вплинули на банківську кризу України.

Оцінкою стабільності фінансового сектору та зокрема зміцненням банківської системи займалися такі вітчизняні науковці як В.Александров, О.Барановський, Г.Задорожній, Д.Полозенко, В.Міщенко, В.Зінченко та інші.

В економічній літературі значна увага приділяється проблемам фінансової нестабільності з точки зору банківських установ як складової фінансового сектору. Українськими науковцями проаналізовано і узагальнено світовий досвід фінансових і банківських криз. Так, досліджуючи умови виникнення банківських криз ними було встановлено їх можливі причини: внутрішня економічна політика, зовнішні макроекономічні умови, політика обмінного курсу, структура фінансової системи країн, недосконаліть контролю та регулювання.

Не дивлячись на зусилля багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців проблема фінансової стабільності значною мірою залишається не вирішеною підтвердженням якого є бракування якісних систем раннього попередження фінансових і банківських криз. Так, у січні-вересні 2007 року тривали позитивні тенденції в динаміці строкової структури депозитів. Обсяг довгострокових депозитів збільшився на 36,3% - до 109,8 млрд. грн., а їх питома вага в загальному обсязі депозитів зросла з 43,7 до 44,3% [2].

Протягом 2007 року банки відкривали депозитні рахунки під 13,5% річних. Починаючи з II кварталу поточного року банки підвищили ставки у розмірі 17-18% річних, на сьогоднішній день банкіри подолали психологічний бар'єр в 22% річних по депозитному вкладу в гривні. Вкладники почали довіряти комерційним банкам і це видно з рисунку. За даними НБУ станом на 1 серпня 2008 року кошти фізичних осіб у банках України складали 196267 млн. грн.

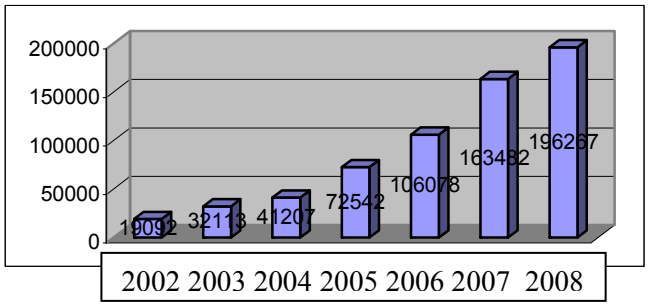

Рисунок 1 - Кошти фізичних осіб за 2002-2008 роки

На перший погляд настала золота пора для вкладників, які зараз можуть покласти гроші у крупні банки і отримати дохід. Але на практиці виявляється, що привабливі пропозиції дуже часто приховують для клієнтів масу неприємних несподіванок, не тільки у кризових, але й у стабільних ситуаціях. Найбільш характерним прикладом в цьому відношенні є так званні „прогресивні" депозити. Дана програма передбачає, що у перший місяць ставка складає 11%, на другий – 15% і на третій – 20% річних. Пересічному вкладнику не легко швидко розрахувати реальну доходність, тобто ефективну ставку за цим вкладом. Згідно розрахунків, вона складатиме приблизно 15,34 % річних. Крім того,

більшість банкірів визнають, що депозитні пропозиції по ставці 20% річних і вище – це лише маркетинговий хід.

Кінець 2008 року не приніс вкладникам спокою. Знецінення грошей, яке відбулося внаслідок підвищення інфляційних процесів, не спонукає населення їх заощаджувати. За даними Мінекономіки України за вісім місяців 2008 року інфляція сягнула 14.8 % при зростанні ВВП 6%, доходи населення зростали нижчими темпами порівняно з попередніми роками. Впродовж 2007-2008 років в економіці України спостерігалося порушення співвідношень між доходами населення і зростанням ВВП: відповідно 34.7 і 7.3 відсотка. Тобто можна зробити висновок, що фінансова криза вже мала свій початок. Інфляція в Україні може досягти великого двозначного числа і з'їсти не лише доходи населення, а й їхні заощадження.

У зв'язку з фінансовою кризою в Україні, знову з'явилася паніка у населення, щодо неповернення вкладів. Населення почало розривати договори з банками, щодо своїх заощаджень. За перший тиждень жовтня поточного року населенням із банків було вилучено 6 млрд. грн. Відтік грошей негативно вплинув на рівень ліквідності комерційних банків і тому згідно з постановою НБУ, банками були замороженні депозитні рахунки вкладників.

Значні економічні і соціальні втрати, які відбуваються внаслідок банківської кризи в Україні, переконують у необхідності створення системи запобігання зростання аналогічних явищ в банківській системі.

Не краща ситуація з кредитування населення. Наслідком міжнародної фінансової кризи для більшості українських банків стало підвищення ризику ліквідності, оскільки в умовах обмеження зовнішніх ресурсів для кредитування банки оптимізують обсяг високоліквідних активів з метою вивільнення ресурсів для кредитування. Динаміка високоліквідних активів на початку 2008 року підтверджує, що банки використовували високоліквідні активи для надання кредитів. Частка високоліквідних активів у банківській системі України за перший квартал 2008 року скоротилася з 10,3% до 8,8% [3]. До підвищення ризику ліквідності може призвести зростання довгострокової незбалансованості активів і пасивів за строками, оскільки українські банки запозичували на зовнішніх ринках довші ресурси, ніж на внутрішньому ринку і могли їх використовувати для надання кредитів. Всі ці проблеми банки створили собі самі, спекулюючи на видачі кредитів населенню у великих обсягах і під високі проценти.

Міжнародна фінансова криза – це насамперед попереджувальний сигнал про необхідність посилення контролю за ризиками при кредитуванні населення. Українські банки в свою чергу проігнорували цей сигнал і надавали „легкі" кредити фізичним особам, які мали і мають граничний рівень доходів. Такий шлях спричинив банківську кризу в США. Але банки залишаються більш захищеними ніж населення. Що повинні чекати боржники у ситуації коли відсоткова ставка за кредитами у грн. підвищується з 14% до 25%?

Банківська криза в Україні є типовою грошово-кредитною кризою, яка призвела до загострення суперечностей в економіці і уповільнення темпів її зростання. Окрім того, банківська криза виникає у результаті діяльності самих банків, адже акціонери банку зацікавлені у збільшенні активних операцій, зокрема ризикованих, а вкладники зацікавленні в поверненні депозитів і процентів за ними.

З метою забезпечення стабільності розвитку банківської системи України потрібне збалансоване співвідношення між внутрішніми та зовнішніми джерелами, а також використання вітчизняними банками коштів населення як основного джерела фінансових ресурсів.

Таким чином основними чинниками, які вплинули на банківську кризу в Україні є значне зменшення обсягів ВВП, зростання інфляції, зниження рівня ліквідності банківського сектору, погіршення добробуту населення.

Список літератури

1. В.Міщенко, В.Жупанін „Проблеми збалансованості внутрішніх заощаджень банків в умовах нестабільності фінансових ринків". Вісник НБУ, № 7, 2008.– С.9.
2. Монетарний огляд НБУ за III квартал 2007 р. – С.6.
3. Міжнародний досвід та його вплив на розвиток банківської системи України. Вісник НБУ. № 7. 2008. – С.62-65.

Финансовый сектор, как самостоятельный сегмент экономической системы особенно впечатлителен к кризисным явлениям. Мировой опыт свидетельствует, что финансовые и банковские кризисы стали для мировой экономики достаточно распространенным явлением. Слабая банковская система тормозит ее последующее развитие. Банковский кризис в Украине является типичным денежно-кредитным кризисом, который привел к заострению противоречий в экономике и замедления темпов ее роста. Проблема финансовой стабильности в значительной мере остается не решенной.

Financial sector, as an independent segment of the economic system is especially impressionable to the phenomena of crises. World experience testifies that financial and bank crises became the widespread enough phenomenon for a world economy. The weak banking system breaks its subsequent development. A bank crisis in Ukraine is a typical financial crisis which resulted in sharpening of contradictions in an economy and deceleration of rates of its growth. The problem of financial stability to a great extent remains not decided.

УДК 378.147

В.О. Гребенюк, викл., І.О. Головко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Навчання професійно спрямованого іншомовного читання у немовних вузах

В статті розглядаються питання формування навичок і вмінь іншомовного читання літератури за фахом студентів.

іншомовне читання, фаховий текст, етапи роботи з текстом

Стосовно використання в професійній діяльності іноземної мови, в практиці спеціаліста будь-якого профілю значне місце займає читання іншомовної спеціальної літератури. Тому формування цього типу мовної діяльності повинно стати основною метою занять з іноземної мови.

Чинна програма для немовних вузів 1990 року передбачає обов'язкове вивчення студентами іноземної мови протягом першого та другого курсів. Метою такого навчання є формування іншомовної комунікативної компетенції. Читання входить до сфери комунікативної діяльності людини. Найбільш часто використовуваними жанрами науково-технічної літератури є стаття, довідник і патент.

Цілі навчання читання іноземною мовою є різними на різних етапах і визначаються як досягнення того чи іншого рівня комунікативної компетенції. Так, перший етап (І семестр) є перехідним між шкільним і вузівським курсами навчання. Зважаючи на те, що переважна більшість студентів-першокурсників не володіють

уміннями професійно орієнтованого читання навіть рідною мовою (йдеться, насамперед, про уміння відокремлювати головне від другорядного, узагальнювати факти, давати їм оцінку тощо), а також мають досить низький рівень знань з іноземної мови, навчання читання на цьому етапі має на меті розвиток та активізацію умінь в роботі з адаптованими текстами [1, С. 38].

Головне завдання другого етапу (II - ПІ семестр) передбачає передусім розвиток у студентів умінь пошуку та осмислення інформації під час роботи з оригінальною фаховою літературою. Третій етап (IV семестр) - етап, так званого, зрілого читання - ставить за мету розвиток та вдосконалення вміння здійснювати творчий пошук та обробку інформації, отриманої при роботі з оригінальною літературою з фаху.

Зупинимось дещо детальніше на характеристиці змісту кожного етапу.

Студент може успішно виконувати комунікативне завдання читання тільки у тому разі, якщо мовні труднощі не перешкоджають процесові отримання інформації. Тому формування відповідних мовленнєвих умінь є необхідною складовою процесу навчання читання.

Закріпленню лінгвістичних знань сприяють вправи лінгвістичного характеру. Під час вправляння необхідно пам'ятати, що зловживання великою кількістю однотипних (рецептивних або репродуктивних) вправ притуплює зацікавленість студентів. Якщо віддавати перевагу вправам творчого характеру, тобто тим, що вимагають інтенсивного мислення, мобілізують увагу, спонукають до самостійних висновків, то можна скоріше сподіватися на свідоме засвоєння та застосування набутих лінгвістичних знань. Прикладами проблемних вправ для формування лінгвістичної компетенції можуть бути такі:

Порівняйте пари речень. У чому їх відмінність і чим вона зумовлена?

У чому полягає схожість поданих речень? Перекладіть їх з урахуванням граматичного оформлення.

У якому з наведених речень дієслова to be, to have потрібно перекладати, а в якому - ні? Обґрунтуйте свою відповідь.

Перспективним, з точки зору методики навчання, вважається використання вправ-тестів [6, С.22], які дозволяють, по-перше, диференціювати схожий за зовнішніми прикметами мовний матеріал; по-друге, багато разів повторювати пред'явлення матеріалу; і по-третє, активізувати раніше засвоєний матеріал.

Для підвищення ефективності та якості читання англійською мовою текстів зі спеціальності основною метою другого етапу є паралельний розвиток вивчаючого та ознайомлювального видів читання. Тож, за цей період студентам необхідно навчитися: 1) визначати вид читання залежно від завдання та на основі знань про їх характерні особливості; 2) складати план до тексту та швидко знаходити потрібну інформацію. [6, С.21].

Професійна спрямованість у навчанні різних видів читання повинна відображатися як у тематиці текстів, так і в характері текстових вправ. Значна частина текстових вправ може мати проблемний характер. Зацікавленість у їх виконанні залежить від новизни, а також характеру самого формулювання завдань. Вони можуть містити в собі запитання, на які в тексті немає готової відповіді і, щоб знайти її, необхідно докласти певних розумових зусиль.

Як проблемні можна рекомендувати такі завдання:

Визначте ту частину текстів, в якій наявна нова для вас інформація. Наскільки вона є цікавою для вас?

Наскільки корисною є інформація тексту для практичної діяльності у сфері вашої майбутньої професії?

Чи достатньо повну характеристику містить текст?

Відносно дидактично ефективної послідовності навчання різних видів читання в сучасній методиці існує думка про дотримання на будь-якому етапі навчального процесу такої моделі.
[3, С. 204]:

І. Мотивація читання. Перед самостійним опрацюванням нового тексту необхідно активізувати увагу студентів шляхом зацікавлення їх в отриманні професійно значущої, корисної інформації;

ІІ. Передтекстова підготовча робота, що є спрямованою на зняття певних мовних та смислових труднощів тексту за допомогою спеціальних передтекстових вправ.

Інакше кажучи, передтекстові завдання мають на меті моделювання фонових знань, необхідних для сприйняття конкретного тексту, оволодіння засобами здогадки про значення невідомих слів та прогнозування на мовному рівні, а також формування навичок і вмінь, пов'язаних з вилученням фактичної інформації з тексту. Зазвичай передтекстова робота будується на елементах тексту. У запропонованих вправах використовуються окремі слова, словосполучення, речення, абзаци. Виконання цих вправ спрямоване як на забезпечення оволодіння мовним матеріалом на рівні, достатньому для впізнавання мовних одиниць у процесі читання текстів з даної тематики, так і на розвиток навичок читання;

Ш. Текстовий етап, який передбачає читання тексту про себе з метою отримання певної інформації відповідно до настанови читання. Таким чином, на текстовому рівні студентам пропонується завдання, яке містить вказівку на вид читання;

IV. Післятекстовий етап, що ставить за мету контроль розуміння прочитаного на основі післятекстових вправ. Головним об'єктом та метою таких завдань є контроль уміння інтерпретувати отриману інформацію та використовувати її у майбутній професійній діяльності.

Методично обґрунтована і практично доцільна система вправ у значній мірі обумовлює ефективність процесу навчання читання та його кінцевий результат. Черговість завдань у системі вправ на розвиток умінь професійно орієнтованого читання повинна забезпечувати формування відповідних мовленнєво-розумових умінь за принципом зростаючих труднощів. [1, С.38].

Враховуючи наявність передтекстового та післятекстового етапів у навчанні читання та зважаючи на різний характер навичок і вмінь, що формуються під час них, обґрунтованим буде, на думку методистів, розрізнення репродуктивних і продуктивних (творчих) умінь читання. Перші полягають у спроможності до цілеспрямованого і згорнутого виконання операцій виділення, співвіднесення й узагальнення текстової інформації. Останні ґрунтуються на сформованих репродуктивних уміннях і потребують самостійного, творчого мислення студентів. Самостійність і творчий характер роботи з текстом полягає в тому, що студентам необхідно вміти в результаті переробки змістової інформації самостійно вивести нове експліцитно не виражене в тексті знання. [2, С.27].

Зміст мовленнєвих умінь, визнаних у методиці необхідними та достатніми для успішного іншомовного читання фахової літератури визначає комплекс вправ у зрілому професійно орієнтованому читанні іноземною мовою, який має бути спрямований на формування вмінь найвищого рівня: виділяти з тексту потрібну інформацію, узагальнювати інформацію тексту, співвідносити окремі смислові частини тексту, робити висновки на підставі отриманої інформації, оцінювати та інтерпретувати зміст прочитаного.

Рекомендується використовувати завдання, які відображають реальні ситуації професійного читання фахівця, розвивають уміння перетворювати інформацію в залежності від поставлених задач, використовувати набуті знання в новій ситуації. З огляду на достатню складність завдань допускаються відповіді і рідною мовою [1, С.39].

Для перевірки рівня навчальних досягнень студентів в оволодінні цими вміннями поряд із традиційними вправами на сучасному етапі широко використовуються тестові завдання. Об'єктами контролю рубіжних або підсумкових тестів з читання стають уміння розуміти основний зміст тексту; розуміти логіку повідомлення, навіть якщо слова незрозумілі; застосовувати прийоми різних видів читання (вибіркового, вивчаючого та ознайомлювального); розуміти імпліцитно виражену інформацію; критично оцінювати прочитане; порівнювати та інтерпретувати інформацію з різних текстів; розуміти основні та другорядні факти в повідомленні; вилучати задану інформацію.

Підвищити ефективність навчання іншомовного читання можна також шляхом розвитку самостійності студентів. Цілі самостійної роботи визначаються відповідно до рівня володіння студентами іноземної мовою. Основна мета для студентів з недостатньою комунікативною компетенцією - сприяти досягненню програмних цілей. Самостійна робота таких студентів спрямована на подолання недоліків та прогалин у володінні іншомовним читанням. Мета самостійної роботи з читання студентів з достатнім рівнем комунікативної компетенції - сприяти досягненню підвищених програмних вимог шляхом виконання завдань переважно творчого характеру, з використанням додаткових друкованих матеріалів.

Рекомендується така послідовність самостійної роботи з навчання читання: 1) самодиагностика труднощів читання; 2) складання плану самостійної роботи на кожен семестр в опорі на програму навчання та з урахуванням своїх досягнень; 3) власне навчання або удосконалення навичок та вмінь читання; 4) оцінювання власних успіхів. [6, С.21-22].

Список літератури

1. Бородіна Г.І., Бовчалюк Я.П. Система і характер вправ професійно-орієнтованого підручника для інтенсивного навчання читання. - Іноземні мови. - 2000. - № 3. - С.37-39.
2. Гапон Ю.А. Система умовно-мовленнєвих вправ для навчання аспірантів читання науково-технічної літератури англійською мовою. - Іноземні мови. - 2002. - № 1. - С.26-28.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. - К.: Ленвіт, 1999. - 320 с
4. Морська Л.І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей. - Іноземні мови. - 2002. - № 2. - С.23-24.
5. Токменко О. Європа національних мов і Європа багатомовності (Мови в професійній освіті: ключові концепції). - Іноземні мови в навчальних закладах. - 2003. - № 3. - С. 12-16.
6. Труханова Т.І. Формування навчальної компетенції студентів немовних вищих закладів освіти. - Іноземні мови. - 2002. -№ 3. - С.21-24.

В статье рассматриваются вопросы формирования навыков и умений иностранного чтения литературы по специальности студентов.

The article deals with the questions of forming skills of foreign language reading of the students' professional texts.

УДК 378.147

В.О. Гребенюк, викл., І.О. Головко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Усі «за» і «проти» дистанційного навчання

У цій статті описані тенденції розвитку дистанційного навчання через Інтернет і зроблена спроба розкрити усі «за» і «проти» дистанційного навчання на сьогоднішній день.
дистанційне навчання, телекомунікаційні технології, Web- технології

Дистанційне навчання - це далеко не нове явище. Одним із самих нових віянь є навчальне телебачення, проте, і воно має досвід десятиліть. В даний час ми відчуваємо на собі «віртуальну лихоманку» дистанційного навчання внаслідок появи мережі Інтернет. У цій статті буде розглянуто, чому це відбувається.

Основною відмінною рисою дистанційної освіти від інших типів освіти є широке використання телекомунікаційних технологій в навчальному процесі. Телекомунікації використовуються як при синхронному варіанті дистанційної освіти, так і при асинхронному. За їх допомогою може здійснюватися як забезпечення студентів необхідними матеріалами для навчання, так і перевірка отриманих студентами знань, спілкування з викладачем. Існує безліч реалізованих проектів дистанційної освіти, які відрізняються між собою технологіями та носіями інформації - від використання паперових носіїв та телефонного зв'язку до організації телеконференцій через супутники.

Серед телекомунікаційних технологій, що використовуються для дистанційної освіти, можна назвати: E-mail, комп'ютерні телеконференції, дошки оголошень (використовуються для розсилання матеріалів); on-line комп'ютерних мереж (для обміну письмовими повідомленнями); телевізійні передачі; телевізійні передачі кабельного телебачення; радіотрансляції; факсимільний зв'язок (для пересилки документів); телефонний зв'язок (для обміну звуковими повідомленнями); відеоконференції шляхом телетрансляції із зворотним зв'язком по телефону; двонаправлені відеоконференції з використанням комп'ютерних мереж; двонаправлені відеоконференції з використанням супутникових телемостів.

Найбільш ефективними для дистанційної освіти в плані засвоєння студентами матеріалу є відеоконференції. Так, дослідження, проведені зарубіжними вченими, показали, що при телефонній розмові вдається отримати, в середньому, 10 % від загального обсягу інформації, що транслюється. Використання телефонного зв'язку в сукупності з факсимільним дозволяє збільшити обсяги інформації до 25 %. У випадку коли є можливість у процесі розмови слідкувати за жестикуляцією і мімікою співбесідника, коефіцієнт ефективності передачі інформації досягає 60 %.

Відеоконференції з використанням супутників забезпечують найвищу якість передачі інформації, проте відзначаються і високою вартістю, тому знайшли використання лише в окремих проектах. Більш доступною за вартістю технологією є проведення відеоконференцій на основі використання комп'ютерних мереж - як локальних так і глобальних. В силу своєї розвинутості найбільш перспективною в цьому плані вважається мережа Internet.

Окрім організації відеоконференцій, в Internet існує ряд інших можливостей для дистанційної освіти, наприклад, тут можна здійснити розсилку матеріалів (чи комп'ютерних навчальних курсів) по електронній пошті; забезпечити зворотній зв'язок (передачу результатів тестування, контрольних, курсових і дипломних робіт); провести обговорення, опитування чи екзамен в діалоговому режимі; отримати доступ до інформації на певну тематику (за допомогою спеціальних пошукових програм); попрацювати з гіпертекстовими навчальними курсами та ін. З цією метою можна використати загальновживане програмне забезпечення (браузери, програми електронної пошти, IRC-програми та ін.).

Популярність Web-технологій, а також вільний доступ в Інтернет за допомогою модемного зв'язку, значно вплинули на збільшення числа користувачів мережі Інтернет.

Інтернет, необхідні засоби зв'язку і комп'ютерні технології дозволяють зробити комп'ютерне навчання більш цікавим. З'являються все нові і нові проекти і винаходи в цій галузі використання мережі Інтернет.

Існують три причини величезного інтересу до дистанційного навчання через Інтернет. Перша полягає в тому, що існує потреба в простій достовірній інформації. Друга - у тім, що технології для задоволення цих потреб є вже зараз і надалі будуть тільки удосконалюватися. І третя причина полягає в тому, що всі сфери діяльності розглядають дистанційне навчання як новий важливий ринок і, отже, можливість ділової діяльності.

Рік від року все зростаюче число людей має потребу в навчанні визначеного типу і поза освітніми установами для того, щоб мати можливість працювати в повну силу. Тільки в США сьогодні витрачається понад 200 мільярдів доларів у рік на додаткову освіту і більше 50 мільярдів доларів у рік на підвищення кваліфікації. Багато політиків у США й інших країнах розглядають дистанційну освіту як ту, що подає великі надії, тому що вона може підійти всім бажаючим, а плата за неї набагато менше, ніж при очній формі навчання. Крім цього можна вибрати визначені навчальні курси, тобто одержувати так зване «освіта за замовленням», що так само дає деяка перевага в ціні в порівнянні з існуючою моделлю очної освіти.

Але не можна сліпо вірити в необмежені можливості Інтернету й у те, що Web-технології можуть бути успішно і без яких-небудь проблем застосовані у всіх сферах освіти. Спочатку Інтернет був націлений на передачу і прийом простої текстової інформації. Пізніше треба було передавати електронні зображення, потім - аудіо- і відеоінформацію. Сьогоднішні вимоги до Інтернету - це можливість розміщення великого програмного забезпечення, що легко б працювало у користувача.

В даний час на розвиток дистанційного навчання впливають два основних фактори: доступ в Інтернет і його якість зв'язку. Звичайно від 20 до 50 мільйонів користувачів одночасно користуються chat, surf, електронною поштою чи просто «знаходяться» в Інтернеті. Але, чим більша кількість людей одночасно працює в Інтернеті, тим гірше якість зв'язку. Межі його можливостей виявляються щодня: низька якість зв'язку, тривале завантаження і тривалий час відповіді. Але ті слухачі, що мають сучасну якість зв'язку по Інтернету, можуть працювати з Web-сайтами з об'ємною графікою, гарною якістю аудіоінформації і навіть з невеликою кількістю відеоматеріалів. Найкраща якість навчання буде саме в цих людей. Однак, щоб матеріал дійшов до кожного конкретного слухача, він повинний бути в основному текстовим, але в деяких випадках це занадто велике обмеження. Нарешті, існують такі люди, що не мають доступу в Інтернет, тому що або не мають його взагалі, або місце, відкіля можна ввійти в Інтернет, не пристосовано для навчання. Не кожна кімната і не в кожнім будинку відповідає умовам, необхідним для навчання через Інтернет. Це зв'язано з тим, що дистанційне навчання може зажадати кілька годин роботи в Інтернет, а, з тієї причини, що більшість користувачів Інтернет (принаймні, для дистанційного навчання) використовують телефонні лінії, доступ повинен вироблятися відтіля, де телефон буде вільний увесь цей час. Крім цього, у багатьох місцях доступ в Інтернет з метою дистанційного навчання можливий, але робота в Інтернеті буде заподіювати занепокоєння навколишнім чи навпаки - навколишні будуть заважати зосередитися учню. На думку студентів дистанційних курсів Стенфордського університету - усі ці проблеми далеко не прості.

Ще одна задача, що вимагає якнайшвидшого рішення, полягає в тому, що дистанційне навчання повинне бути інтерактивним. Студенти повинні мати можливість спілкуватися з викладачами. При аналізі роботи багатьох існуючих навчальних систем часто виявляється, що взаємодія обмежується можливістю переміщення по системі і поштовому спілкуванні з лектором і іншими студентами. В даний час при можливості

здійснення гарної якості зв'язку цього вже не досить. Усім би дуже хотілося, щоб дистанційна освіта являло собою «віртуальний клас», що складається зі студентів і викладацького складу, що територіально знаходяться далеко одного від одного, навіть у різних країнах. У майбутньому курси дистанційного навчання могли б обслуговуватися цілою командою фахівців, наприклад, один викладач міг би планувати й організовувати курс, другий – «читати» лекції, третій - забезпечувати взаємозв'язок між учнями, четвертий - оцінювати старання студентів.

Мікропроцесорні засоби могли б допомагати учням і їхнім вчителям в розвитку індивідуальних курсів дистанційного навчання, що складаються з визначеної послідовності маленьких «навчальних модулів». Викладачі контролювали б вхід у навчальну програму, навчальні матеріали, такі, як слайди чи мультимедійні презентації, пускові браузери на комп'ютерах студентів, а також те, що викладачу потрібно для процесу навчання, наприклад, дошку оголошень, бібліотеки і, нарешті, самих учнів. Викладач читав би лекції (аудіо) прямо через Інтернет. Студенти звертали б на себе увагу викладачів за допомогою електронного «підняття руки».

Більшість з цих ідей, можливо, буде втілено в життя в найближчому майбутньому. А поки що можна з упевненістю говорити про те, що дистанційне навчання через Інтернет сьогодні затребуване і, отже, буде швидко розвиватися. Адже для його розвитку зараз маються всі можливості, як у технічному плані, так і в інтелектуальному. Ну, а коли перед людиною стоїть визначена мета, і для її досягнення необхідні додаткові знання, то одержати їх можна не тільки традиційними способами, але і шляхом дистанційного навчання через Інтернет. І ці знання будуть не гірше, а то і краще тих, котрі одержать студенти, що навчаються, наприклад, у якому-небудь очному навчальному закладі.

Використання Internet для дистанційного навчання в Україні має свої обмеження. Зокрема, проведення відеоконференцій, вимагає наявності дорогого обладнання - відеокамер, відео- та аудіо-плат, динаміків, а також для якісної передачі відео та аудіо інформації - каналів з досить високою швидкістю передачі - не менше 200 Кбіт/с (при менших швидкостях кадри зображення оновлюються досить повільно). На сьогоднішній день досить низький процент населення України використовує Internet взагалі. Тому використання сучасних телекомунікаційних технологій в дистанційному навчанні на Україні залишається справою майбутнього.

Список літератури

1. Дмитриева Е.И. О перспективах и возможностях дистанционного обучения иностранным языкам с использованием компьютерных телекоммуникационных сетей // Иностранный язык в школе. — 1997. — № 2. — С. 11-15.
2. Леонтьев А.Н. Психолингвистические очерки. — М.: Наука, 1970. — С. 46.
3. Хуторский Д.О. Принципы дистанционного творческого обучения // Эл. журнал "Эйдос". — 1998. — №1. — С.16.

В статье описаны тенденции развития дистанционного обучения через Интернет и сделана попытка раскрыть все «за» и «против» дистанционного обучения на сегодняшний день.

The article deals with the tendencies of development and the problems of distance-learning through Internet.

УДК 378.147

В.О. Гребенюк, викл., І.О. Головко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Специфіка навчання іноземної мови в професійному аспекті

В статті розглядаються проблеми викладання іноземних мов на заключному етапі навчання з метою підготовки студентів до їх майбутньої професійної діяльності.
професійна діяльність, іншомовне спілкування, комунікативно-професійний потенціал

Як говориться в Національній доктрині освіти в Україні у XXI ст., «одне з найважливіших завдань соціально-гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах полягає у розвитку їхнього комунікативно-професійного потенціалу, формування на цій підставі відповідної компетенції щодо ділової та міжособистісної взаємодії з різними партнерами і готовності до здійснення функцій управлінського спілкування з підлеглими» [1, С.62].

В умовах розширення та якісних змін характеру міжнародних відносин нашої держави з іншими державами світу, інтернаціоналізації всіх аспектів суспільного життя іноземну мову визначають реально необхідною в різних сферах людської діяльності. Вона стає діючим фактором соціально-економічного, науково-технічного та загальнокультурного прогресу суспільства. Це підвищує статут іноземної мови як освітньої галузі. Перед освітою постає складне завдання: підготувати молоде покоління до життя в умовах багатонаціонального і полікультурного простору, виробити уміння спілкуватися і співпрацювати з людьми різних національностей. Прогрес освітніх систем у сучасному світі характеризується підвищенням вимог до рівня культури і професійної кваліфікації всіх громадян.

Педагогічне спілкування, тобто взаємодія викладачів і студентів з метою передачі (отримання) знань, у немовних вузах орієнтовано, насамперед, на формування предметної компетентності в рамках майбутньої спеціальності. Загальновизнаним, разом з тим, є те положення, що навчання іноземній мові невід'ємно від знайомства з культурою країн, де спілкуються цією мовою, з особливостями побуту та менталітету їх громадян, їх способу життя, звичаїв, традицій. Опанування іноземною мовою як засобом міжнародного спілкування неможливо без знань соціально-культурних й лінгвістичних особливостей країн мови, що вивчають.

Предмет іноземна мова не тільки знайомить з культурою країни мову які вивчають, але шляхом порівняння віддзеркалює особливості своєї національної культури, знайомить з загальнолюдськими цінностями. Ми постійно поєднуємо викладання мови з використанням країнознавчого матеріалу з різних галузей знань. З огляду на той факт, що іноземна мова є не тільки засобом міжмовної усної і письмової комунікації, але і засобом пізнання країни досліджуваної мови, ми включаємо в навчальні матеріали та активно вивчаємо на студентських конференціях уривки з добутків письменників, невеликі статті з періодичної преси про життя, про проведення дозвілля, про ментальність носіїв тієї або іншої мови.

У процесі навчання іноземній мові перед викладачем постає завдання визначити предмет мовної діяльності, що задовольняє майбутнього фахівця вузу. Так, мотивом вивчення іноземної мови в технічному університеті є оволодіння технічною, економічною, фінансовою, комерційною лексикою [2].

При цьому головна мета - навчити основам спілкування в усних і письмових формах у типових ситуаціях: знайомство, розмова по телефону, відрядження в одну з іншомовних країн, замовлення квитка і номера в готелі, в банку, в магазині, в ресторані, огляд і знайомство з фірмою, обговорення і підписання договору, ведення ділових переговорів, комерційна кореспонденція (комерційний лист, факс, телефакс, лист-запит, пропозиція, замовлення, рахунок, відкликання замовлення, рекламації, протоколи і т.д.), а також можливість спілкування з діловими колегами.

Педагогічне спілкування в рамках занять за спеціальностями вузу повинно враховувати необхідність формування загального інтелектуального рівня особистості. Це припускає розкриття важливості досліджуваної мови для соціально-економічного, наукового і культурного прогресу суспільства; орієнтацію на використання набутих знань у гуманних цілях, тобто на благо людини в суспільстві в цілому.

Сучасні соціально-культурні тенденції розвитку суспільства висувають нові вимоги до змісту вищої освіти:

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ. Вона спрямована на подолання протиріч між вузькопрофесійною і загальнокультурною підготовкою студентів на основі знань про людину і людську діяльність.

ФОРМУВАННЯ в майбутніх фахівців умінь організаторської й управлінської діяльності - навчання студентів методам роботи з людьми, умінню позитивно впливати на них і будувати відносини з ними.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ й інтелектуальних здібностей фахівців, умінь учитися і самонавчатися.

Завдання навчання іноземної мови складається й у тому, щоб через мовний і текстовий матеріал іноземної мови сформувати і розширити творчі розумові здібності студентів і їхні різнобічні професійно-культурні знання й уміння. Для цього в процесі навчання іноземної мови необхідно приділяти увагу не тільки його комунікативній функції, але й пізнавальній - у такому обсязі і співвідношенні, які були б необхідні і доцільні з погляду кінцевих цілей навчання студентів у даному вузі Виховання естетичного почуття мови і розвитку іншомовного мислення також важливо при навчанні іноземної мови. Не менш важливим є навчання етикету іншомовного повсякденного, педагогічного і ділового спілкування.

Лінгвокраїнознавчий напрямок навчання мові базується на необхідності сполучення навчання їй як засобу вираження думок, пізнання культури країни досліджуваної мови через засвоєння нормативної поведінки, характерної для носія тієї або іншої мови у визначених комунікативних ситуаціях.

У сучасному світі головною умовою успішної кар'єри є не тільки солідна професійна база знань, набутих у вищому навчальному закладі, але й обов'язкове володіння іноземними мовами в професійному аспекті. Для того, щоб підготувати фахівця до його майбутньої професійної діяльності, необхідно, насамперед, закласти основи комунікативної компетенції, а для цього потрібно досить тривалий період часу.

Головна увага при навчанні іноземної мови у вищій школі повинна бути звернена на розкриття комунікативної мети як визначальна можливість виконання виховної, загальноосвітньої і розвиваючої функцій даного предмету. При вивченні іноземної мови передбачається розкриття трьох цілей: виховної, освітньої, розвиваючої.

Головна особливість цього процесу полягає в тому, що він формує уміння спілкуватися, а воно складає основну частину у встановленні правильних, добрих відносин між людьми, що будуть потрібні й у майбутньому в трудовій діяльності людини. У процесі вивчення іноземних мов також формуються навички й уміння інтелектуальної праці. Педагог повинен навчити студентів учитися, навчити їх прийомам розумової праці. Вони повинні навчитися вільно орієнтуватися в навчальній літературі. Об'єктивне навчання не може не виховувати визначених поглядів, переконань, відносин, якостей особистості.

Суть функції виховуючого навчання полягає в тому, що вона додає цьому об'єктивно можливому процесу визначену спрямованість і суспільну значимість. Освітня функція іноземної мови також велика. Студенти опановують новими засобами спілкування. Вивчення іноземної мови сприяє розширенню загального світогляду студента, підвищує його культуру. Мова розглядається в двох його головних функціях: комунікативній - (як засіб спілкування) і кумулятивній (як оберіг культури народу - його носія).

Процес навчання іноземних мов підкоряється двом основним тенденціям: тенденції до міжнародного співробітництва усередині країни; тенденції до вирішення професійних завдань за межами країни.

Зростаюча складність економічних відносин в галузі застосування техніки, трудомістка робота зі здійснення розрахунків, переплетення економік різних країн - усе це підвищує потребу в консультативних послугах. Одночасно підвищується попит на висококваліфікованих експертів, які зможуть узяти на себе завдання консультацій і планування.

Не можна заперечувати той факт, що додаткова кваліфікація з іноземних мов, безумовно, збільшує шанси на ринку праці з розрахунку на відповідну професійну діяльність. Великі фірми шукають знаючих фахівців, що мають досвід навчання за кордоном, що володіють міцними знаннями іноземних мов, знайомих зі специфічними особливостями інших країн. Існує також нагальна потреба економіки в європейських стандартах і методах. Зростаюча інтернаціоналізація економіки, техніки, науки і суспільства вимагає все більше професіоналів, які можуть набути професійних знань за кордоном, що, у свою чергу, неможливо без знання іноземних мов.

Аналіз змісту навчання у вузах, що готують фахівців даної сфери у Великій Британії показує, що багато вузів організують виробничу і навчальну практику в багатьох європейських країнах, що зовсім неможливо без знання іноземних мов у повному обсязі: у комунікативному, науковому і професійному аспектах.

Таким чином, можна з упевненістю сказати, що володіння іноземними мовами є одним зі складених елементів професійної компетентності фахівця.

Список літератури

1. Босак Н., Горіна Ж. Гуманітаризація технічної освіти в Україні через державну мову. // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. - К.: ІВЦ Держкомстату України. - 2002. - Вип. 3. - 194 с.
2. Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам. - М.: Просвещение, .1969. - 546 с.

В статье рассматриваются проблемы преподавания иностранных языков на заключительном этапе обучения с целью подготовки студентов к их будущей профессиональной деятельности.

The article deals with the problems of teaching foreign languages on the highest level of education aimed to train students to their future professional activity.

УДК 141.7

З.В.Стежко доц., канд.філос.наук
Кіровоградський національний технічний університет
Г.П.Стежко доц., канд.філос.наук
Кіровоградський національний педагогічний університет ім.. В.Винниченка

Світоглядні орієнтири в ситуації постмодерну

Розглядаються соціокультурні трансформації на зламі епох; роль філософії та її світоглядні перспективи на тлі руйнації стереотипів Модерну.
раціональність, постмодернізм, гранднаративи

Нове тисячоліття позначилося процесами соціально-політичної модернізації, яка постала проблемою подолання, з одного боку, рудиментів тоталітаризму минулого, а з

іншого -- викликів нових моделей демократії. Бурхливі події на теренах України співпали зі світовими цивілізаційними перетвореннями. Доба індустріального суспільства вичерпала свій потенціал і змінилася інформаційною культурою, за філософським визначенням – ситуацією постмодерну, котра проявилася соціальним песимізмом, кризовими явищами в усіх сферах буття, передусім моральної його компоненти. “Ми начебто знаходимося між двома епохами, -- пише П.Сорокін, -- чуттєвою культурою нашого сяючого вчора, що неминуче гине, та культурою прийдешнього завтра, що тільки-но створюється” [6, С.427]. На індивідуальному рівні це позначилося такими психологічними компонентами свідомості як соціальна апатія, цинізм, гедоністичні устремління, втрата сенсожиттєвих ціннісних орієнтацій, а то й фрустрація на ґрунті нереалізованих сподівань. Відбулася руйнація стереотипів моральних норм поведінки, спотворилися установки на особистісне самовизначення, на тлі сцієнтистсько-технократичного стилю мислення утвердилася субкультура

Насиченість інформаційного простору пропагандою асоціального способу буття, нігілізму на тлі волаючої несправедливості, падаючи на благодатне підгрунтя юнацького екстремізму, загостреного почуття справедливості, притаманних цьому віковому періоду, знайшли свій відгук в свідомості молоді, що вилилося в андеграундну поведінку, в пошук шляхів самореалізації в андеграундній поведінці. Тож настав час перейти від констатації фактів до філософського осмислення історичних перспектив інформаційної культури та теоретико-методологічного забезпечення подолання її викликів, наслідків раціоцентризму, котрим пройняті усі сфери суспільного буття доби постмодернізму, окреслити шляхи гуманізації освіти.

Відомо, що стиль мислення, його філософська складова є одним із засобів оволодіння дійсністю, а цінність світоглядних орієнтацій криється в його практичній значимості. Нігілістичне ставлення до раціоналізму, в засиллі якого постмодерністи вбачають причину кризи сучасного суспільства, спричинило своєрідну реакцію на філософію як на духовно-практичне оволодіння дійсністю. Тож через дослідження ролі філософії, її світоглядних перспектив тема нашого статейного дослідження набуває виходу на соціальну практику.

До аналізу тенденцій розвитку в ситуації культури постмодерну зверталися як провідні західні, так і вітчизняні науковці, проте проблема висвітлювалася переважно в соціологічному, культурологічному, політичному вимірах. Чільне місце посідають дослідження трансформаційних процесів в контексті технологічного детермінізму Г.Алмонда, Р.Даля, К.Дейча, А.Пая, Р.Ріггса, Ф.Хайєка, Д.Лайона, Х.Ліндза. Стосовно українських реалій дослідження ситуації постмодерну відображені в працях провідних вітчизняних вчених В.Андрущенка, М.Михальченка, В.Кременя, І.Зязюна, Ю.Пахомова, Є.Головахи, В.Паніотта, В.Рижка, І.Ільїна, В.Лук’янця, О.Соболь, М.Марчука, С.Кримського та ін. Втім тема є далеко не вичерпаною, видається, що належної уваги не отримали проблема філософського осягнення гранднаративів, світоглядних перспектив постмодернізму як стилю мислення -- особистісного дороговказу.

Усталені ідеали, незаперечні істини сьогодні розглядаються через призму духовної кризи, причини якої кореняться, як не парадоксально це звучить, в грандіозних успіхах науки. В сучасну епоху все очевиднішим стає демонізм науки, вона поступово стає некерованою і, як наслідок, розгортає перед людиною віяло негативних проявів. Користуючись досягненнями науки як даністю і тому мало цінуючи їх, людина стала заручницею деструктивних сил науки, покликаних до життя її ж власною науково-технічною активністю. Можна наводити безліч оцінок сучасного перехідного процесу -- від поміркованих до крайніх -- на кшталт характеристики стану “після оргії” Ж.Бодрійяром (розуміючи під оргією вибухові перетворення в усіх сферах суспільного буття – науці, політиці, релігії, моралі, освіті). Проте всі сходяться на оцінці, що доба

модернізму скомпроментувала себе через тотальний раціоналізм, який виявився згубним для людства. Внаслідок раціоналізації та інтелектуалізації перетворення "раціо" із засобу у мету індивід втратив свободу, відбулася криза свідомості, її роздвоєння між інтимним та суспільним, свободою та необхідністю. "Моральна криза ... є відчуттям абсурдності життя, яке доводиться вести людям. Більшість соціологів знаходять причини моральної кризи у перемозі раціоналізму…" [8, С.78].

Із засиллям войовничої раціональності філософи пов'язують і відчуття абсурдності життя, котре охопило молодь, та моральне падіння суспільства. "Постмодерністська філософія має рацію в тому, що піддає осуду розум як законодавця, тобто як того, хто проектує новий образ світу, нав'язує людству свої мірки, норми тощо" [10, С.11], -- вважає В.Рижко. Це стосується звеличення раціональності у виховному навчанні до рівня довершеності -- раціональності як наукового знання, раціональності як цінності, -- одначе, як виявилося, довершених у нищенні гуманного начала суспільного буття, екзистенційної свободи особистості.

На сьогодні найпрагматичніші завдання, які проектуються на освіту, пов'язані, передусім, з виживанням людства як біологічного виду, отож і людиновимірність пізнання набуває не віддаленого від потреб сьогодення абстрактного змісту, а конкретного природовідповідного характеру, з урахуванням усього попереднього досвіду людства.

Підключаючи звичні для здорового людського глузду формально-логічні методи прогнозування, людина впевнила себе в тому, що біосфера в майбутньому може увійти в такий стан, в якому антропності вже не буде місця. Реальні підстави для розгубленості та тривоги, втрати світоглядної орієнтації, довіри до гранднаративів сучасної епохи або епохи модерну дійсно існують. Гранднаративи вже не здатні слугувати надійним засобом легітимізації соціальних інституцій, суспільно-політичних практик, законодавств, способів мислення, моральних норм тощо. Втрачається віра в непогрішимість науки. Маються на увазі як природничо-технічні науки (що є загальновизнаним), так і суспільствознавчі, на що звертають значно меншу увагу. Так, комплекс досить розвинутих економічних наук фактично дає досить слабкі практичні результати, особливо в порівнянні з досить значними негативними побічними ефектами. Комплекс соціологічних та політологічних наук також не забезпечує однозначного прогресу суспільства, а часто навіть спотворює сприйняття ситуації. За приклад можна взяти соціологію - коли результати анкетування проголошуються істинними і постають аргументами у наукових дискусіях, - тоді як в дійсності вони виявляють лише ставлення певної групи людей до когось або до чогось. Ставлення ніколи повністю не співпадає з істиною, а часто буває досить далеким від неї.

Можна констатувати, що логічна центрація єврокультури епохи модерну дійсно вичерпала межі своїх можливостей і потребує кардинальних змін. Обговорення даної ситуації проводиться як представниками конкретних наук, так і представниками філософії вже досить давно. При цьому характерним є те, що моменти тривоги за майбутнє в багатьох працях постмодерністського напрямку сягають рівня повного відчаю. Тотальна критичність та деяка істеричність тону вибрана більшістю постмодерністів за певну ідеологію. Їх об'єднує також радикальний сумнів в можливостях філософії знайти оптимальний вихід із ситуації, що склалася. Впевненість у вичерпаності об'єктів філософських досліджень та сумніви в можливостях філософії моделювати майбутнє базується начебто на пристрасті філософії до систематизації, раціоналізації дійсності, до застиглих протиставлень типу "суб'єкт – об'єкт", "руйнація – творіння" тощо. На думку представників постмодерну, все це якраз і стало однією з головних причин краху гранднаративів. Культурні трансформації, які визначають сучасний стан суспільства, можна характеризувати як експансію гуманізму у всі сфери буття та науки зокрема. Ось як визнають феномен постмодернізму В.Кремень та В.Ільїн: "Постмодернізм – це ідейний

прояв і духовне забезпечення процесів, що відбуваються, хоча виражаються знов-таки в переважно гуманітарних поняттях" [1, С.301].

В сучасну перехідну епоху характерними стають так звані паралогічні ситуації, коли в епіцентрі наукового дослідження опиняються несумірності, ситуації з непевною інформацією, парадокси тощо. Тут загострюється потреба у такій формі раціональності, носії якої володіють здатністю загостреної чутливості до відмінностей, здатністю толерантності до несумірного, до гетерогенного, до іншодумства, до "іншого", до вільної гри наукової раціональності. Однак, думається, що такі претензії до філософії є дещо упередженими, виправдати їх можна лише частково. Застиглі протиставлення та пристрасть до систематизації притаманні не окремо взятій філософії, а найперше є атрибутивними характеристиками повсякденної людської свідомості, так званого "здорового людського глузду". Загальновизнано, що він може орієнтувати людину адекватно ситуації лише в досить вузьких рамках повсякденності, а його постійне прагнення все спростити і поверхнево впорядкувати є однією з головних причин (якщо не головною) періодичних духовних криз в суспільстві. Завданням філософського аналізу є, навпаки, показ відносності, тимчасовості будь-яких схематичних побудов (хоча цьому завданню філософія не завжди слідує), постійний вихід за застиглі межі здорового людського глузду, десь скандальний (за висловом А.Камю) спосіб вираження своїх ідей, який якраз і сприяє відносно спокійному, без елементів тривоги, переходу від одного історичного типу світогляду до іншого. Тільки філософія, яка виступає накопиченим і гранично узагальненим духовним досвідом людства, може проаналізувати та підсумувати основні духовні результати кожної даної епохи та виступити провісницею нової історичної перспективи. Це дозволяє їй судити про теперішнє, з одного боку, на основі відрефлексованого досвіду минулих поколінь, а з іншого -- з позиції майбутнього. Як форма теоретичної думки вона володіє могутніми конструктивними можливостями творчого формування принципово нових ідей, світоглядних ідеалів. Тільки філософія здатна мислено "моделювати" різні варіанти світосприймання ("можливі світи"), начебто заготовлюючи пробні системи світогляду та майбутнього, яке ніколи не буває цілковито зрозумілим для теперішнього покоління. За приклад можна взяти філософсько-соціальну концепцію Ф.Ніцше, передбачення якого відносно майбутнього та зокрема соціалізму могли реально змінити плин історії, якби послідовники вчасно звернули на них увагу. Людина, вважає Ф.Ніцше, мріє про благо, справедливість, щастя та шукає засобів реалізації цих мрій – проте вони нездійсненні в принципі, і звинувачувати тут нікого. Насамперед (окрім зазначеного), щасливий вік є цілковито неможливим, тому що "люди прагнуть тільки бажати його, але не хочуть його мати, і кожна окрема людина, коли на її долю припадають щасливі дні, прямо таки навчається молитись про непокоєння та лихо. Доля людей влаштована таким чином, що вони можуть мати миттєвості щастя, але не щасливі епохи. Проте останні зберігаються в фантазіях людини у вигляді мрії про те, що "знаходиться за горами ..." [5, С.472]. І ці мрії вимагають реалізації (а значить, і базисної філософської концепції, тому що без неї, як без стратегії, ніяке знатне, організоване суспільне дійство є неможливим). Прикладом є наша новітня історія догматичного втілення в практику марксистської теорії наукового комунізму. Однак Ф.Ніцше ще в 70-ті роки XIX ст. проводить детальний філософський аналіз теорії соціалізму і попереджує: "Соціалізм є фантастичним молодшим братом майже віджилого деспотизму... Він потребує такої вірнопідданської покори усіх громадян в абсолютній державі, яка ще не існувала дотепер, тому що він прагне знищити будь-яку державу, йому залишається сподіватися лише на короткочасне та випадкове існування за допомогою самого крайнього тероризму. При цьому він вбиває в голови напівосвічених мас, як цвях, слово "справедливість", щоб цілковито позбавити їх розуму та вселити в них добру совість для тієї злої гри, яку вони мають розіграти" [5, С.446-447].

Взагалі щось дивовижне вдалося побачити в наступному, XX столітті цьому геніальному провидцю, який напророчив, що "прийдешньому століттю доведеться зазнати чималих кольок, в порівнянні з якими Паризька комуна здасться лише легким нетравленням шлунку" [5, С.33].

А ось і абсолютно точний прогноз: "Здатність до хотіння, причому хотіння всією волею, найвеличнішої та дивовижної сили досягає тепер в Росії. Там сила волі відкладається та накопичується з давніх пір, там воля - і невідомо, воля руйнації чи ствердження, - грізно чекає того, щоб звільнитися" [там само].

Якщо філософськи аналізувати духовну ситуацію XXI століття, то навряд чи можна категорично ставити питання про її абсолютну новизну та неповторність. "Селекція" світоглядного досвіду минулих поколінь, - того досвіду, з якого потрібно брати уроки на майбутнє, -- показує певну закономірність, необхідність даного процесу. Людство вже переживало в своїй історії добу примітивного антропоцентризму, теоцентризму, мистецтвоцентризму і, нарешті, раціоцентризму - так звану епоху Модерну. Перехідні періоди між цими епохами, думається, також були психологічно непростими, сприймалися есхатологічно. Це є нормальним історичним процесом, - людство "перебирає" різні варіанти світосприйняття, причому всі ці варіанти є історично виправданими та більш-менш рівноцінними.

На сучасному етапі зміни світоглядних орієнтирів ситуація, здається, повторюється. Дослідники проголошують закономірним "виникнення постмодерністської культури філософування про світ, людину, її майбутню долю у Всесвіті. Головна особливість цієї нової культури філософування -- стурбованість становищем особистості в інформаційному суспільстві, яке неперервно удосконалює індустрію комп'ютерних та спіритуальних засобів ідейного, інтелектуального, світоглядного оволодіння людиною" [2, С.50]. Ідеологи постмодерну пропонують і вихід з сучасної духовної кризи: оскільки в минулому всі центрично сформовані типи світогляду закінчувались неминучим крахом, світогляд постмодерну повинен формуватись на платформі філософії "децентризмів", індетермінізму, в середовищі вільного становлення, яке логічно приведе до кінця гранднаративів. Думається, що практичне втілення цієї тези навряд чи є можливим, і справа тут не в центризмах, і не в децентризмах. Як показує філософський аналіз, в історії виникнення та розвитку людства був, є і має бути в майбутньому тільки один центризм -- антропоцентризм, а всі інші центризми є лише похідними від нього. Причинами періодичних духовних криз, думається, є постійне спотворення цього центризму дискурсом влади -- національною ідеєю, політичним тоталітаризмом, тео-, логоцентризмом тощо. Тобто постійно відбувається зміщення пріоритетів - з мети (антропос) на засоби. Деконструкція тут можлива і навіть необхідна, але її успіхи можуть бути, на нашу думку, лише тимчасовими. Як показує соціальний досвід, повсякденна людська свідомість атрибутивно схильна саме до центризмів, а це означає, що ідея представників постмодерну про майбутнє індетерміністичне середовище вільного становлення не верифікується. Проте ідея антропоцентризму як наскрізної метапарадигми суспільства зовсім не виключає наявності -- в певних межах і на певний час -- будь-яких "похідних" центризмів -- і навіть допускає їх вільну гру, свободу виразу. Межі свободи тут визначаються можливістю керованості цими центризмами з боку антропосу.

Ця думка стосується і раціоцентризму, демонізм якого ми переживаємо саме зараз. Криза сьогодення, яка торкнулася усіх сфер суспільного життя – це, за образним висловом П.Сорокіна, "пітьма перехідного періоду", і обумовлена вона саме культурою, яка чимдалі віддаляє суспільство від природи, від природності самої людини, і чим інтенсивніші науково-технічні перетворення цивілізації, тим швидшим є її розпад, прискорюючи зміну епох. "Ніч такої перехідної епохи починає насуватися на нас з її кошмарами, страхітливими тінями, нестямними жахами" [6, С.81].

Сучасне філософське світорозуміння справедливо припускає, що істини науки чи релігії не варті того, щоб в ім'я їхнього торжества особистість жертвувала своєю свободою, гідністю, життям. Наприклад, головне полягає не в тому, відповідає чи відповідає геліоцентризм реальності, а в забезпеченні таких соціокультурних умов, за яких особистість, котра вірить у геліоцентризм, може відкрито сказати про це. З цього погляду принципове значення мають можливість і здатність особистості вільно говорити з іншими про те, що їй здається істинним, а не тільки про те, що фактично є таким.

Антропоцентризм припускає певний пріоритет і будь-якого іншого компоненту світогляду -- наприклад, мистецтва. З позицій сьогодення усвідомлюється вся глибина слів: "Мистецтво і нічого, крім мистецтва. Мистецтво нам дається, щоб не вмерти від істини" [7, С.287], адже недаремно саме на цих словах Ф.Ніцше наголошує А.Камю, характеризуючи абсурдність буття, неспроможність науки. Погодьмося, що об'єктивність наукової істини не робить людину свобідною, навпаки, нічого, окрім відчуття нікчемності при спробі осягнути розумом світ, трансцендентні ідеї (скажімо, в намаганнях осягнути ідею сингулярності) не дають. Тож, якщо в подібних випадках їй захочеться відступитися від істини і отримати абсурдну (тобто раціонально не обґрунтовану) радість від ірраціональних знань, наприклад, релігії або мистецтва, суспільство має прийняти такий вибір як рівноцінний істині. Погодьмося, що "сприймати світ науково зовсім не природно, а умовно в тому значенні, що це передбачає якісь передумови, які самі ще мають виникнути або ж мають бути створені людиною" [3, С.6]. Створити ці передумови як запоруку свободи вибору форм пізнання за ознакою їх людиновимірності є справою самої людини. Тож вона має задовольнятися розумінням, "точніше, мати відповіді, які б дозволяли жити. Ось що і прагне зробити сучасний раціоналізм" [4, С.61],-- говорить М.Моісєєв.

Ми є прихильниками думки, що розв'язання суперечностей між науковою раціональністю, технічним прогресом і екзистенційною свободою людини криється у визнанні плюралізму форм пізнання, визнання паритетності раціонального та ірраціонального осягнення дійсності. Підтвердження цієї тези ми знаходимо у Е.Фромма, який в релігії вбачає засіб подолання відчуження суб'єкта, але в релігії в широкому сенсі, маючи на увазі будь-які ідеологеми, які утримують в собі гуманістичне начало, риси, які притаманні людині іманентно. Шлях до подолання відчуження, щоб людина не почувала себе об'єктом, річчю в техносфері, породженої науковою раціональністю, полягає в гуманізації раціональності, науки, яка панує над особистістю. В ситуації постмодерну змінюється сам статус знання, наукові знання набувають статусу різновиду дискурсу, а істина -- інтерсуб'єктивності. Тож Е.Фромм говорить про становлення "Гуманістичної Науки" про людину як основу для Прикладної Науки і Прикладного Мистецтва Соціальної Реконструкції" [9, С.196].

Втім це не означає повного зречення раціональності , йдеться про надання їй людиновимірності, яка б не лише була здатною подолати виклики науки в термінах модерну, але й вибудувати нову парадигму буття в концептах альтернативності, можливості якої забезпечать саме існування людства. За С.Кримським, "нова раціональність – це утвердження духовності, прилучення до вищих сенсів людського світу, вона включає різні види і типи освоєння світу, і науковий, і художній, і практичний" [10, С.91].

Таким чином, є підстави для висновку, що перспективи -- за гуманізацією наукової раціональності, надання їй людиновимірного змісту, визнання паритетними з науковим пізнанням інших ірраціональних форм осягнення дійсності – віри, мистецтва, релігії, інтуїції, одкровення тощо, спираючись на методологічний плюралізм, інтерсуб'єктивність істини, плюралізм позалогічних форм пізнання, софійність – фактори екзистенційної свободи індивіда на перехідному етапі культури постмодерну.

Список літератури
1. Кремень В., Ільїн В. Філософія: Логос, Софія, Розум..—К.: Книга. – 2007. – 432с.
3. Лук'янець В., Соболь О. Філософський постмодерн. – К..: Абрис, 1998. – 352с.
4. Мамардашвили М. Сознание как философская проблема //Вопросы философии. – 1990. -№10. – С.3-18.
5. Моисеев Н.Н. Расставание с простотой. – М.: "Аграф", 1998. – 480с.
6. Ницше Ф. Соч.: В 2-х т. – М.: Мысль, 1990. – Т. 1. – 831 с.
7. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М.:Политиздат, 1992. – 543с.
8. Сумерки богов. - М.: Политиздат, 1990.—398с.
9. Філософія науки, техніки та архітектури: Постмодерний проект. – К.: КНУБА, 2002. – 264с.
10. Фромм Э. "Иметь" или "быть" -- М.: АСТ, 2000. – 320с.
11. Sententiae: наукові праці Спілки дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства). – Вінниця: Універсам, 2004. - №1.- 390 с.

Рассматриваются социокультурные трансформации на рубеже двух епох; роль философии и ее мировоззренческие перспективы на фоне крушения стереотипов Модерна.

Sociocultural transformations at the edge of the periods are considered; the role of Philosophy and its world outlook prospects against the background of the Modernist style stereotypes ruining.

УДК. 378.147

В.В. Підоренко, викл., Т.А. Сотніченко, ст.викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Коммуникативный подход в обучении иностранному языку

В статье говорится о необходимости совершенствования традиционной технологии обучения иностранному языку через адаптацию зарубежного опыта.
языковая проблема, коммуникативность, коммуникативная компетенция, коммуникативный эффект

Современный цивилизационный рост сопровождается усилением интеграционных тенденций в социокультурной и деятельностной сферах общественной жизни. Это требует развития у молодежи ряда важных личностных характеристик, таких как коммуникативность и толерантность, гуманитарная грамотность и способность к поликультурному взаимодействию. Социализирующая функция образования стимулирует развитие адаптационных свойств личности в условиях динамичной трансформации социокультурной, биологической и информационной среды. В связи с этим возрастает роль иностранного языка как учебной дисциплины, характеризующейся гибкостью организационно-деятельностной и содержательной структуры, вариативностью информационных и методических компонентов. В настоящее время расширение и качественное изменение характера международных связей государства, интернационализация всех сфер общественной жизни делают иностранный язык реально востребованным в практической и интеллектуальной деятельности человека. Именно поэтому подготовка высококвалифицированных специалистов, хорошо владеющих иностранным языком, является социальным заказом общества.

Языковая проблема – один из наиболее мощных факторов, препятствующих современным интеграционным процессам. Задача существенного повышения

эффективности изучения иностранных языков вышла далеко за рамки педагогики и приобрела важное политическое значение. Европейское Сообщество предпринимает действенные меры, направленные на стимулирование изучения языков и устранение барьеров, разрабатывая международные программы по улучшению обучения иностранным языкам. Проводятся многочисленные конференции, посвященные проблемам содержания курсов иностранного языка, методике преподавания, подготовке преподавателей. Немаловажная роль в подготовке к общению на иностранных языках отводится высшей школе, перед которой в свою очередь встает задача повысить качество подготовки специалистов, способных адаптироваться к быстро меняющимся экономическим и социокультурным условиям.

Повышенное внимание к улучшению иностранных языков повлекло за собой перемены и в характере обучения языкам. Произошел переход от прежней преимущественной ориентации на усвоение грамматических структур к коммуникативной, направленной на овладение навыками живой речи, непременной для непосредственного общения на иностранном языке. За последние несколько десятилетий коммуникативный подход стал приоритетным направлением в теории и практике обучения языкам во всем мире. Не следует рассматривать его как британское, европейское или американское явление, а скорее как интернациональный эксперимент, нацеленный на современные потребности изучающих иностранный язык в различных сферах образования.

Наибольшую популярность и распространение коммуникативный подход завоевал в США. Там же было развито понятие коммуникативной компетенции и разработаны некоторые из важных приемов подхода к обучению иностранному языку.

В данной ситуации необходимо не столько совершенствование традиционной технологии обучения иностранному языку специалистов неязыковых профилей, сколько адаптация зарубежного опыта, на основе которого возможна разработка новых технологий, основанных на последних достижениях психолого-педагогических наук. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку в настоящее время предполагает ориентацию на профессиональные нужды обучаемых при выборе учебного материала, ставит задачу научить способам проведения деловыми партнерами основной линии общения для достижения запланированного коммуникативного эффекта и профессионально-значимого результата.

Список литературы

1. Пассов Е.И., Коммуникативный метод обучения иностранному языку.- М.: 1985.
2. Пассов Е.И., Царьков В.Б., Концепции коммуникативного обучения. – М.: 1993.
3. Шубин У.П., Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. М.: 1972.

В статті йдеться про необхідність удосконалення традиційної технології навчання іноземній мові через адаптацію закордонного досвіду.

The article deals with the necessity of perfecting traditional technology of teaching foreign languages due to adaptation of foreign experience.

УДК 378.147

Л.В.Філіппова, викл., В.А.Сухенко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Індивідуалізація в комп'ютерному навчанні іноземним мовам

Розглядається принцип індивідуалізації як головний резерв інтенсифікації навчального процесу.
дидактичний принцип, індивідуалізація, адаптивність, багаторівневий курс, психофізіологічні характеристики

Серед дидактичних принципів КНІМ привертає увагу одна з найважливіших особливостей комп'ютеризованого навчання – індивідуалізація навчальної діяльності студента.

З розвитком комунікативної методики в практиці навчання іноземним мовам утвердилися групові форми навчальної діяльності. Незважаючи на значні преваги групового (колективного) спілкування для формування усно мовної діяльності мовою навчання, не можна не враховувати один із вирішальних принципів дидактики – індивідуалізації навчання. Головний резерв інтенсифікації навчального процесу закладено саме в індивідуумі, в особистості студента, і результат навчання залежить від того, як у навчанні враховуються і використовуються індивідуальні особливості уваги, сприйняття, мислення, пам'яті, характеру студента, його емоційної сфери, життєвого і мовного досвіду. Тому одна з головних вимог, що висовуються психологією і дидактикою до автоматизованих систем навчання, - адаптивність, тобто властивість системи, що розуміється як здатність самонастроюватися на певні характеристики, властивості, параметри керованого об'єкта, у цьому випадку – студента.

Принцип індивідуалізації в КНІМ реалізується у двох площинах: лінгвістичній і психофізіологічній. З точки зору лінгвістики мовний матеріал курсу диференціюється за ознаками методичної доцільності і складності. Лексичний матеріал градуюється на підставі таких характеристик, як частотність і вживаність, семантичність і слово-утворювальна цінність, багатозначність і поєднуваність. Граматичний матеріал відбирається за кількісними оцінками з урахуванням вимог нормативної граматики.

Окрім мовного матеріалу, при розробці автоматизованого навчального курсу (АНК) враховуються такі параметри курсу, як його структура та обсяг, структура окремого уроку, кількість та обсяг використовуваних вправ, текстів, тестів і додаткових матеріалів, а також прогнозований навчальний час роботи студента з АНК та його частинами.

Слід мати на увазі, що недоцільно створювати окремі АНК для кожного етапу навчання. Один з підходів - розробляти адаптивні багаторівневі курси, в які закладена можливість переходу від одного рівня складності до наступного. Визначення рівня початкової мовленнєвої компетенції студента провадиться як на початку роботи з АНК (за допомогою системи тестів), так і у процесі взаємодії студента з комп'ютером в цьому курсі. Перехід з одного рівня до наступного здійснюється безпосередньо у процесі навчальної діяльності – за результатами виконання окремих завдань і вправ. Оцінка результату роботи студента здійснюється за заданими критеріями за допомогою спеціального блоку.

Отже, врахування індивідуальних психофізіологічних характеристик студента забезпечується такими чинниками:

- здатністю керування навчальною діяльністю студента (тактикою навчання);
- обсягом кроку, вправ, уроку;
- швидкістю надання навчальної інформації на екрані і темпом діалогічної взаємодії студента з комп'ютером;
- формою наданої інформації (поєднанням друкованого тексту, графіки і звуку, чорно-білого і кольорового зображення, статичного і динамічного зображення, а також її розміщення на екрані;
- вибором мовних засобів підтримки діалогу із наявного репертуару.

Список літератури

1. Андріанова Л.Н. и др. Английский язык : Программированное пособие по грамматике. - Л.: 1973.
2. Гарунов М.Г., Пидкасистый П.И. Самостоятельная работа студентов.- М.: 1978.
3. Сердюков П.І. Технологія розробки комп'ютерних програм з іноземних мов.- К.: 1996.

Рассматривается принцип индивидуализации как основной резерв интенсификации учебного процесса.

The principle of individualization is considered as main reserve of educational process intensification.

УДК 634.11:631.524

Г.І. Корнічева , ас.
Кіровоградський національний технічний університет

Зональне районування черешні в Україні

Розміщення плодових порід по регіонах країни у відповідності з їх вимогами до погодних та ґрунтовних умов вирощування дає можливість найбільш повно використовувати їх біологічний потенціал – отримувати оптимальну продуктивність і якість за рахунок реалізації господарсько-цінних ознак. Основою раціонального розміщення плодових культур з різним біологічним потенціалом є зональне їх районування.

Рівень урожайності черешні визначається впливом комплексу взаємодіючих погодних факторів на її господарсько-біологічні особливості. Дослідженнями вчених Інституту садівництва УААН встановлено, що для найбільш повного розкриття потенціалу цієї породи мінімальні температури в період спокою не можуть бути нижчими за -23° С. Ці регіони України є придатними для вирощування черешні і знаходяться південніше ізолінії, що проходить поблизу таких населених пунктів: Кельменці, Кам'янець-Подільській, Крижопіль, Балта, Первомайськ, Володимирське, Запоріжжя, Токмак, Чернігівка, Тельманове.

Не придатними для черешні за зниженням температури у період спокою (нижче за -23° С) є райони України, що лежать на схід та північ від ізолінії, що проходить поблизу Дебальцевого, через Артемівськ, західніше Ізюму, через Коломак, Гадяч, Лохвиці, Бориспіль та Чернігів, а також регіон Карпат. Всі інші регіони країни відносяться до обмежено придатних для черешні за цим погодним фактором [1].

Короткочасні пониження температури для черешні в фазі білого бутону не можуть перевищувати -4° С, в період цвітіння -0,6^{o}…-2° С. Ризик таких температур в тій чи іншій мірі існує в усіх регіонах, але вірогідність цих температур в цілому відповідає вірогідності

знижень температури в період спокою по визначених зонах. Більшість сортів черешні дають високоякісний урожай в регіонах, де сума ефективних температур складає не менше 2600° С.

Черешня вимоглива до погодних умов. Перш за все, для неї має значення потужність кореневмісного шару у зв'язку із його зволоженням: у вологих умовах черешня погано росте і рано гине при його потужності 100-40 см, а в посушливих нормально плодоносить при потужності цього горизонту 100-80 см [2].

Загальний стан і продуктивність цієї культури прямо корелює з потужністю гумусового горизонту, особливо на висококарбонатних, піщаних і інших малопродуктивних ґрунтах. Ця культура чутлива до вмісту фізичної глини.

Для черешні придатними ґрунтами слід вважати чорноземи вилугувані, чорноземи опідзолені, чорноземи реградовані, чорноземи звичайні, ґрунти темно-каштанові, сірі лісові, дерново-підзолисті суглинкові і супіщані, темно-сірі опідзолені реградовані. Ці ґрунти компактно розміщенні в Лісостепу і Степу.

Обмежено придатні ґрунти найбільше поширені в Донбасі на лівобережжі Дніпра і в Криму, в південному степу, західному Лісостепу і Закарпатті. Основні площі непридатних ґрунтів знаходяться у Поліссі, в Карпатах, гірському Криму та в долинах річок [3].

В цілому по Україні площа орних земель, придатних для вирощування черешні, становить 25,5 га, однак, враховуючи вимоги породи до погодних умов, тільки на частині цих площ найбільш повно розкривається її біологічний потенціал.

Аналізуючи фактичне розміщення насаджень черешні в Україні, маємо таку картину. В зоні Степу знаходиться близько 94% площ, придатних для вирощування цієї культури, однак тут розміщено тільки 76,3% черешневих садів. В той же час у Лісостепу тільки 5,3% площ повністю відповідають вимогам черешні, а вирощуються тут більше ніж 16% усіх насаджень цієї культури. В Поліссі та Івано-Франківській області в непридатних для черешні грунтово-кліматичних умовах вирощуються більше 5% насаджень.

Інститутом садівництва ОААН рекомендовано збільшити площу насаджень черешні в зоні степу до 85% від загальної. Основні промислові насадження цієї породи мають бути зосереджені в Запорізькій, Херсонській, Миколаївський та Одеській областях і на придатних землях Криму. В інших областях зони Степу вони можуть залишатися на сучасному рівні. В лісостеповій зоні може знаходитися близько 15% насаджень черешень країни, розміщених в основному в Вінницькій, Хмельницькій та Чернігівській областях.

З зональним розміщенням черешні пов'язано також і урожайність цієї культури. Урожайність черешні в Поліссі (1,8 ц/га) в 5-10 разів нижче, ніж в придатних регіонах, наприклад, АР Крим – 18,1 ц/га; Миколаївська область – 16,9 ц/га. В цілому по Україні урожайність черешні залишається дуже низькою (9,9 ц/га), тоді як у виробничих насадженнях Інституту зрошуваного садівництва урожайність черешні в середньому за останні двадцять років складає більше 140 ц/га. Пояснюється це двома основними причинами: по-перше, розміщення культури в непридатних для неї регіонах; по-друге, порушення технології вирощування черешні в багатьох господарствах [2].

Таким чином, використання в садівничій практиці зонального районування культури черешні є запорукою для найбільш повного розкриття біологічного потенціалу цієї культури, отримання високих врожаїв на якісних плодів.

Список літератури

1. Бублик М.О. Інтегральна оцінка придатності регіону за погодними факторами для вирощування плодових порід. Вісник аграрної науки, 2002, №6.- С.31-33.
2. 2 . Бублик М.О. Черешня полюбляє Степ…// Сад, виноград і вино України, 2002, №7-8.- С.18-23.
3. Придатність ґрунтів під сади і ягідники. За редакцією П.Д. Поповича. – К.: Урожай, 1981. – 158 с.

УДК 1/14

В.М.Пестунов, проф., канд. техн. наук, О.С.Стеценко, доц., канд. тех. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Екологія душі і здоров'я людини

В статті висвітлюються принципи виникнення хвороб фізичного тіла людини в залежності від взаємовідносин між людьми, неправильної поведінки і невиконання космічних законів та способи подолання їх і забезпечення здорового способу життя.
біосфера, карма, духовність, мислеформа, свідомість, зодіак

З давніх давен людина певним чином впливала на природне середовище, використовуючи його для підтримання своєї життєдіяльності. Чим більше розвивалося суспільство, тим більше виникало проблем з охорони природи. Скотарство, землеробство, виникнення поселень, міст, промислових підприємств привело до великих екологічних проблем.

Під впливом діяльності людини відбувається суттєва деградація біосфери. Біосфера– це величезна, врівноважена система всієї землі, в якій відбуваються процеси обміну речовин і енергії, але домінуюча роль у цих процесах належить життєдіяльності організмів. Антропогенні порушення рівноваги в цій системі в певній мірі самовідновлюються. Але останнім часом, діяльність людини у природному середовищі досягла такого рівня, що природа не в змозі самовідновлюватися. По суті відбувається самознищення людини.

Незважаючи на те, що прийнято ряд міжнародних угод, направлених на раціональну експлуатацію біологічних ресурсів, на захист навколишнього середовища від діяльності людини, зупинити пагубну дію на Природу поки що не змогли. Біосфера поступово руйнується – отруюється повітря і вода, гине флора і фауна. Крім цього, ситуація ускладнюється від збільшення кількості населення на Землі і від урбанізації. Таким чином, людство стоїть на межі катастрофічних змін у природі, не здатності біосфери до самовідновлення , виникнення природних катаклізмів і вимирання людей від голоду і хвороб.

Звертаємо увагу читачів на те, що в біосфері відбуваються процеси обміну енергії між Землею і живими організмами. Людина теж має енергетичну оболонку, структура якої приведена в книжці [1]. Вона чітко реагує на енергетичні зміни в природному середовищі і може викликати хвороби у фізичному тілі людини. Енергетичний вплив на здоров'я може мати більші наслідки, ніж матеріальні чинники – пил, газ, випромінювання та ін. На рис. 1. приведена класифікація екологічного впливу Природи на людину через матеріальну і енергетичну складові.

Дія матеріальних чинників на людину вивчена в достатній мірі і описана в літературі [2,3]. На основі одержаних результатів розроблені нормативні документи , по яких можна оцінити ступінь забруднення середовища, в якому живе або працює людина. Проте кожна людина має свої особливості, тому різні фактори навколишнього середовища діють не однаково на кожного з нас.

Що стосується екологічного впливу на людину через енергію Космоса, Природи і самих людей, то для кількісного вимірювання інтенсивності такого впливу до сих пір практично нема засобів. Тому оцінити інтенсивність такого впливу можна лише якісно і то не завжди. Якщо рівень впливу оцінювати по реакції організму, то ,по-перше, вона не завжди миттєва, а по-друге, результат впливу на людину залежить від духовного

розвитку, інтелектуального рівня, фізичного розвитку, кармічної характеристики людини та інших факторів.

Людина побудована таким чином, що чим вищий рівень її духовності і інтелектуального розвитку, чим чистіша її карма, тим менше вона піддається впливу негативних енергій навколишнього світу. Навіть планети по різному впливають на енергетику людини – для одних вона покращується, а для інших – погіршується. Таким чином, космічна система всіма засобами стимулює розвиток людини і стає зрозумілим, що людині нема сенсу затримуватися у розвитку, щоб не бути кармічним боржником. З іншого боку, людина повинна знаходитись у рівновазі з природою, з оточуючим її середовищем. Іноді людині важко оцінити себе з точки зору духовності – яка вона є по своїй суті. Тут потрібно виходити з правила, що зовнішнє відображає внутрішнє, тому достатньо уважно придивитись до свого оточення, щоб зрозуміти, яким ти є насправді. Дзеркальне відображення внутрішнього духовного стану людини у зовнішньому світі дає можливість зрозуміти, що всі проблеми людини в оточуючому її світі, в тому числі і екологічні, починаються із духовності, із екології власної душі кожного з нас. Цьому питанню потрібно приділяти першочергове значення. Система зовнішнього і внутрішнього світу людини потребує урівноваженості і єдності, тому що її проблеми утворюються, як у раз і, коли вона піклується тільки про себе, забуваючи про зовнішній світ, так і навпаки. Все повинно бути в гармонії і єдності. Не потрібно забувати, що яка-завгодно негативна думка, або дія у зовнішньому світі – це те саме, що ви зробили шкоду самому собі. Аналогічно діють добрі, позитивні думки і дії. Яка завгодно допомога з вашого боку іншій людині або природі – це те саме, що допомога собі.

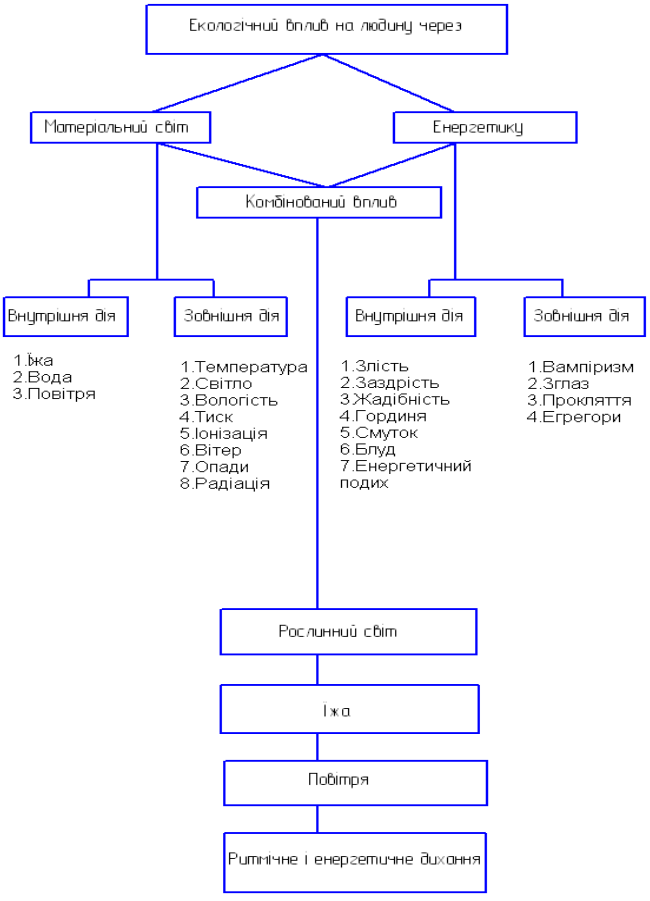

Рисунок 1 – Класифікація екологічного впливу Природи на людину

На протязі тривалого часу розум людини виробляє стереотип поведінки в стандартних умовах (звичку). З одного боку, звички економлять час і витрати енергії на відпрацювання стандартних ситуацій, а з іншого боку, вони є обмежувачами свободи у творчій діяльності людини і, таким чином, приносять шкоду її розвитку. Звідси висновок – краще не мати ні позитивних, ні негативних звичок.

Екологія душі людини визначається її думкою. Те, що в думці людини, те вона має і в житті, тому що фізичний світ (Життя) відображає все те, що в неї в голові. Мислеформи, які виробляються розумом людини, можуть виконувати як утворюючу, так і руйнуючу дію на душу людини. Все це свідчить про важливість правильного, позитивного мислення і розумної поведінки в оточуючому нас світі.

Доброзичлива людина, з позитивним мисленням, одержує допомогу від Вищих Сил у її пориванні до розвитку, досконалості і процвітанню. А людину, яка випромінює негативну енергію, злість, заздрість, ревнощі та ін., приведе до деградації особистості, хвороб, нещасних випадків. Розвиваючи засоби виробництва і засоби існування незалежно від примх природи, людина відірвалася від неї і стала не тільки споживачем природних ресурсів, але і забруднювачем навколишнього середовища. Людина відокремилась від природи, стала жити в агресивному середовищі, яке вона створила своєю негативною діяльністю.

Це середовище вміщує в собі досить сильні мутагенні фактори: вода і повітря наповнені ядовитими продуктами життєдіяльності людини, грунт отруєний промисловими відходами і ядохімікатами. Крім цього, радіація, електромагнітні поля штучного походження, виробництва добавляють забруднення навколишнього середовища на значних площах. А інформаційний простір, в якому майже відсутня духовність і весь час накопичується негативна інформація, теж става мутагенним середовищем.

Комплексна дія всіх цих факторів змінює людину як вид. Відбувається розповсюдження агресії, хвороб, споживацькі поривання, нездатність людини до гармонії з самим собою, з оточуючим середовищем і з природою. Дія всіх цих факторів на людину підсилюється дуже швидко.

Для того, щоб змінити ситуацію необхідно використати духовну енергію людини шляхом підсилення свідомості людини, шляхом екологізації всіх основних видів діяльності людини, самої людини, зміни свідомості і створення нового суспільства.

Головна мета – це виховання нової особистості, орієнтованої на екологічні цінності, а не на споживацькі. Необхідно змінювати суспільство, а це значить, що потрібно, перш за все, змінюватися кожній людині. Для цього необхідно створити умови для розвитку особистостей у суспільстві, формувати колективну волю людей, підвищувати свідомість, культуру, щоб знайти певний зміст існування. Все це можливо тільки при високій духовності суспільства. Необхідно постійно працювати над тим, щоб позбавитися від негативних думок, відпускати їх. На рис. 2 приведені думки, вчинки і риси характеру, які розвивають або руйнують людину. Перехідні вчинки і риси характеру, в залежності від емоційного забарвлення, можуть розвивати, руйнувати, або затримувати розвиток людини. Якщо емоційне забарвлення відбувається з метою власної вигоди, тоді ці вчинки і риси характеру ведуть до руйнації особистості. В той же час, гордість і уболівання, ревнощі за колектив та ін. створюють позитивну енергетику.

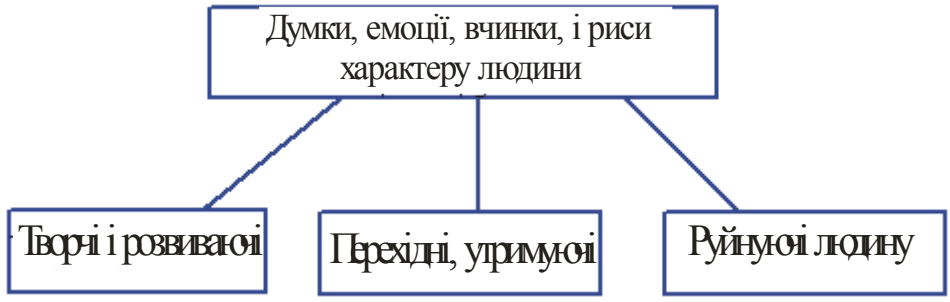

Рисунок 2 – Думки, емоції, вчинки, і риси характеру впливаючі на розвиток людини

І взагалі високі, безкорисливі помисли, ідеї, направлені на суспільні потреби, а не на власні, дуже високо цінуються Вищими Силами.

Людині, яка випромінює такі думки, додається життєва енергія, здоров'я, підвищується її частота вібрацій. У відповідності з Космічним Законом Передачі, радіючи успіхам інших людей, співпереживаючи за їхні помилки і горе, ви примножуєте свої сили, свою енергетику, виходите на вищий рівень вібрації. Якщо Ви не ставите між собою і успішною людиною негативних думок і емоцій, тоді Ви розділяєте з нею її успіхи і процвітання.

Якщо ви бідна людина, але можете радіти заможності і успіху інших, то через певний проміжок часу ви теж зможете досягти їхнього рівня. Якщо Вам чогось не вистачає, а Ви здатні щиро радіти тому, що воно у когось є, то через певний час воно буде і у Вас. Успіху можна досягти тільки з відкритою душею і добрими намірами.

У відповідності з Космічною етикою необхідно добросовісно виконувати свої службові обов'язки незалежно від службового становища. Необхідно з повагою і вдячністю відноситись до своїх підлеглих, цінувати їх за вміння і знання. Необхідно сумлінно виконувати вказівки тих, хто займає вище службове становище, не давати їм негативної оцінки, щиро підтримувати і допомагати їм. Чесні і відкриті взаємовідносини ведуть до успіху. Але часто у взаємовідносинах між керівниками і працівниками виникає таке негативне явище, як обман. Основою для його виникнення є, перш за все, егоїстичне піклування тільки про себе і нерозуміння проблем і наслідків обману для іншої людини. Багато людей, які постраждали від обману, притримуються правила – якщо мене ввели в оману, тоді і я буду обманювати. Але такий підхід до цього негативного явища може мати важкі кармічні наслідки для обох сторін. Одержавши задоволення від обману, людина намагається його повторювати і стає хворобливим обманщиком. Лікуватися від цієї хвороби можна каяттям.

Якщо Вас за це критикують, не потрібно заперечувати або виправдовуватись. Потрібно знову пережити ці події і відпустити їх. Вас обманюють тому, що у Вашій душі,

у Вашому характері існує обман. Якщо Ви зможете позбавитись від такого почуття, тоді Ви не будете притягувати до себе «обманщиків». Отже, пізнавайте себе, вивчайте людей, прислуховуйтесь до своєї інтуїції і намагайтеся позбавитись від негативних вчинків. Якщо Вас ввели в оману, намагайтеся виразити подяку за підказку і навчання, яке Ви повинні пройти у відповідності з рівнем Вашої духовності. Якщо Ви не сприймаєте ситуацію, маєте до неї відразу і робите все, щоб не потрапити в неї, тоді ситуація буде Вас переслідувати до тих пір, поки Ви змиритесь із нею і приймете її. Чим більше Ви намагаєтесь її уникнути, тим швидше вона здолає Вас. Той негатив, на який Ви звернули увагу і боїтесь, щоб він не торкнувся Вас, прив'язує Вас до себе.

Наприклад, якщо людина боїться зради і весь час думає про це, тим самим вона постійно підживлює цю ідею до тих пір, поки кількість енергії, яка підживлює ідею, не досягне критичного рівня здійснення події. Тобто, все відбувається на енергетичному рівні. Що стосується виконавця негативної події, то, накопичуючи енергію майбутньої події, людина втягує його у власний процес «навчання» і повинна бути вдячною за це Виконавцю, якому, в свою чергу, необхідно навчитися відчувати у що його втягують і вирішити, або відмовитися від цієї ролі, або виконувати те, чого від нього чекають.

Жертва повинна розуміти, що вона, підживлюючи ідею, сама себе втягла у негативні події, які виховують і покращують її кармічну характеристику. Виконуючи чужу волю виконавець не повинен тримати до жертви негативних емоцій, інакше йому не уникнути кармічних наслідків. Підлість людини, по суті, це цільова негативна дія, направлена проти когось іншого. Рушійною силою підлості є заздрощі або бажання помститися за образу, причому намагаються зробити це тишком-нишком без свідків. Поведінка людини змінюється, як тільки вона починає розуміти, що все таємне стає відомим, що кармічна система слідкує за думками і вчинками, оцінює їх і певним чином виховує. Отже, така поведінка стає невигідною для людини.

Таким чином, тільки сумлінне виконання своїх обов'язків, здатність до самопожертви, здатність до співчуття, розуміти біль людей і підтримувати їх, щедрість і доброзичливість розвивають людину і ведуть її і їїрід до процвітання.

Розглянемо такі сторони людської діяльності як спорт, бізнес, взаємовідносини між людьми і яким чином вони порушують екологічну рівновагу в душах людей. Якщо взяти спортивні змагання, то з дитинства ми знаємо, що хтось повинен виграти, а хтось програти. Багатотисячні натовпи людей емоційно висловлюють побажання своїй команді перемоги і поразки «чужій» команді. Така недоброзичливість має негативні кармічні наслідки для кожного уболівальника. Чим більше емоцій вкладає людина в цей процес – тим більш негативні наслідки будуть для уболівальників. На наш погляд, потрібно змінити стратегію змагань. У взаємовідносинах між людьми, у бізнесі, у спорті і в інших сферах діяльності необхідно дотримуватись своїх переваг, але свідомо піклуватися про вигоду партнера. Потрібно дотримуватися правила – важливо не перемагати, а приймати участь. Менші кармічні наслідки для уболівальників спорту буде давати поведінка стороннього спостерігача.

Відомо, що негативні риси характеру людини, в певній мірі, залежать від того, під яким зодіакальним сузір'ям вона народилася і, відповідно, у неї виникають проблеми із здоров'ям, характерні для певного зодіакального знаку. Звідси можна зробити висновок, щоб позбавитися тих чи інших хвороб, зв'язаних із зодіакальним знаком, необхідно усунути прояви негативних рис характеру, розвивати свої позитивні якості і доповнювати їх якостями зодіакального знаку поривання (наміру).(табл.1.).

Таблиця 1 – Перероджження людини і народжені стихіями риси характеру

Стихія	Якості народжені стихією	Органи людини відповідні стихіям	Знак зодіаку	Знак поривання (Наміру)	Знак підтримки (Стихія)	Підживлю-ючий знак (Стихія)
Земля	Працездатність Наполегливість Надійність	Шлунок, Селезінка, Підшлункова, залоза	Тілець Діва Козеріг	Водолій Близнюки Ваги	Скорпіон Риби Рак	Лев Стрілець Овен
Повітря	Рухливість Вільнолюбість Привабливість	Легені, Бронхи, Товстий кишківни	Ваги Близнюки Водолій	Рак Риби Скорпіон	Овен Стрілець Лев	Козеріг Діва Тілець
Вода	Мінливість Сприйнятливість Глибина почуттів	Сечовий і жовчний міхури, Печінка, Нирки,	Рак Скорпіон Риби	Овен Лев Стрілець	Козеріг Тілець Діва	Ваги Водолій Близнюки
Вогонь	Незалежність Оптимізм Віддача	Серце, Нервова і гормональна системи, Тонкий кишківник	Лев Овен Стрілець	Тілець Козеріг Діва	Водолій Ваги Близнюки	Скорпіон Рак Риби

Людина, яка добре розуміє свою залежність від рис характеру, легко долає проблеми із здоров'ям. Але, якщо хтось не може позбутися серйозних хвороб, тоді причину треба шукати у родовій кармі, яку потрібно виконувати. В разі виникнення захворювань у людей, які народилися із стихією Води під зодіакальними знаками Рака, Скорпіона, Риби, знаками підтримки для них будуть Козеріг, Тілець, Діва. Якщо у них виникають захворювання, наприклад, нирок, це означає існування великої карми, зв'язаної із порушенням цією людиною кармічних законів. Такі хвороби важко виліковуються. Що стосується взаємовідносин між людьми стихії Вогонь, що народилися під зодіаками Лев, Овен, Стрілець і підживлюючого знаку, наприклад, Скорпіон, то вони, як правило, добрі, якщо не обмежувати волю один одного.

Потрібно дотримуватись рівноправного партнерства між подружжям, між друзями, між начальником і підлеглим, між батьками і дітьми, тому що обмеження однією людиною іншої, – це створення собі важких кармічних наслідків. Треба підкреслити, що взаємовідносини між людьми однієї стихії і, тим паче, одного знаку зодіаку, завжди складні, тому що вони вирішують одні і ті ж задачі і є суперниками. Якщо між такими людьми немає мети пригнічувати волю один одного, то результати можуть бути позитивними – кармічних наслідків у своєму здоров'ї вони можуть уникнути. Взаємовідносини з людьми знаків зодіаку «Підживлюючої» стихії, наприклад, Стрілець (вогонь) для Діви і ін. повинні будуватися на бережному відношенні до них, бути добрими, не ображати, виражати вдячність. Якщо відносини з ними не складаються, це свідчить про те, що людина має вагомі кармічні проблеми.

Таблиця 2 – Типове взаємосприйняття людини людиною у відповідності із знаком зодіаку.

№ пари	**Взаємовідносини людей**	
	2→ 12	12→2
	Є основою життя, але «основа» може затягнути і здібності можуть бути корисними в роботі. Така самопожертва нікому користі не дає. Найкращим варіантом буде сумісний розвиток і взаємостимулювання.	Загадковим і дивним союз для проявлення прихованого потенціалу, створення основи партнеру. В такому союзі можна реалізувати свою таємну природу і наробити багато помилок. Іноді партнер викликає роздратування своєю інертністю.
	3→11	11→3
3-11	Духовна співдружність, братерські відносини. Контактні спілкування у сім'ї.	Оптимальні умови для дружби, відносини непередбачувані. Щоб відносини підтримувалися потрібно постійно обновляти інформацію.
	4→10	10→4
4-10	Дуже напружений союз, де кожний живе по своїй програмі (союз душі і духа) або наступає розрив. Такий союз сприяє об'єднанню людей, які намагаються досягти духовної довершеності	Напружений союз в якому один із партнерів може стати диктатором. Якщо ви на високому рівні розвитку, партнер допоможе досягти високих результатів за короткий термін.
	5→9	9→5
5-9	Сприяє творчому розкриттю особистості або приведе до розваг, гармонії але може і зруйнувати надії.	Партнер сприймається як учитель, який сприяє розширенню світогляду. Союз складається без напруги і приносить радість.
	6→8	8→6
6-8	Партнер сприймається як прислужник, боржник. В залежності від сили партнера система має зворотню дію. Союз не дає послаблення для любителів гострих відчуттів.	Союз важкий в режимі «прислужник - хазяїн» і може перевернутися в інший бік. Провокує бунтарство, спустошує партнера.
	7→7	
7-7	Опозиція, протиборство в динамічному режимі, суперництво, антагонізм, має велику притягувальну силу, але може привести до навпаки. Можна створити гармонійну систему, доповнюючи один одного.	

Люди із знаком зодіаку (стихії) поривання частіше за все загадкові (наприклад Близнюки для Діви та ін.). Якщо це близькі Вам люди, то гармонійні відносини з ними стимулюють Ваше духовне зростання. Якщо вони мають недоброзичливе ставлення до Вас, тоді намагайтесь їх зрозуміти. Якщо Ви їх зрозумієте, тоді Ви придбаєте їхні позитивні якості і успішно пройдете своє земне втілення. Головне, намагайтеся не сердитись, не ухилятись і не ображатися у взаємовідносинах з ними. Дещо інша система взаємного впливу людей закладена Природою у парних взаємовідносинах людей у відповідності із знаком зодіаку.

У круговій системі зодіакальних знаків: Лев, Діва, Ваги, Скорпіон, Стрілець, Козеріг, Водолій, Риби, Овен, Тілець, Близнюки, Рак і далі, починаючи з якого-завгодно знаку можна розглядати взаємовідносини з людиною якого завгодно зодіакального знаку у відповідності з таблицею 2. Наприклад, починаючи аналіз взаємовідносин Лева із другим номером,- для нього буде Діва, а для Діви дванадцятим номером буде Лев. Третім номером для Лева будуть Ваги, а для Вагів Лев іде під одинадцятим номером. В таблиці 2 попарно розглянуті всі варіанти таких взаємовідносин. Така спрощена схема взаємовідносин дає можливість людині планувати ділові стосунки, сім'ю та ін., виходячи із того, що запрограмувала Природа.

Потрібно відзначити, що сама людина в залежності від свого інтелектуального і духовного розвитку, може змінювати в той чи інший бік запрограмовані Природою взаємовідносини. Потрібно пояснити ще один важливий аспект екології взаємовідносин між людьми У відповідності з гороскопом люди знаходяться в енергетичній залежності одностороннього (векторного) підживлення по типу «слуга-хазяїн», причому підживлююча енергія завжди має напрямок від «слуги» до «хазяїна». Кожна людина має свого «слугу» і «хазяїна» в залежності від року народження, причому навіть не одного. Така векторна залежність людей у відповідності із гороскопом приведена в табл. 3.

Таблиця 3 – векторна залежність людей у відповідності з гороскопом

№	Рік								Хазяїн	Слуга
1	Щура	1924	1936	1948	1960	1972	1984	1996	Мавпа	Кінь
2	Вола	1925	1937	1949	1961	1973	1985	1997	Собака	Тигр
3	Тигра	1926	1938	1950	1962	1974	1986	1998	Віл	Коза
4	Кота	1927	1939	1951	1963	1975	1987	1999	Дракон	Півень
5	Дракона	1928	1940	1952	1964	1976	1988	2000	Кабан	Кіт
6	Змії	1929	1941	1953	1965	1977	1989	2001	Коза	Мавпа
7	Коня	1930	1942	1954	1966	1978	1990	2002	Щур	Кабан
8	Кози	1931	1943	1955	1967	1979	1991	2003	Тигр	Змія
9	Мавпи	1932	1944	1956	1968	1980	1992	2004	Змія	Щур
10	Півня	1933	1945	1957	1969	1981	1993	2005	Кіт	Собака
11	Собаки	1934	1946	1958	1970	1982	1994	2006	Півень	Віл
12	Кабана	1935	1947	1959	1971	1983	1995	2007	Кінь	Дракон

Так, наприклад, для людей, які народилися у рік Кози (1931,1943 і ін.) «хазяїнами» є люди, які народилися у рік Тигра (1926, 1938 і ін.), а «слугами» є люди, які народилися у рік Змії (1929, 1941 і ін.). Взаємовідносини і дружні стосунки у відповідності з векторною залежністю досить незвичайні. З одного боку, вони мають велику притягальну силу, а з іншого – режим енергетичної залежності «слуги» своєму «хазяїну» іноді стає виснажливим і нестерпним для нього. Особливо загострюється ситуація в роки народження «слуги», які стають для нього роками кармічних випробувань, які треба пережити як Карму.

Висновки:

1. Людина повинна постійно себе удосконалювати, як фізично так і духовно. Думки наші матеріальні, тому не посилайте негативних думок про зло, ненависть. Всі життєві проблеми і умови життя людина створює собі сама.

2. Екологічна суть людини полягає в тому, щоб контролювати свої думки, не допускати негативних думок по відношенню до інших людей, виробляти і посилати в навколишній простір тільки позитивні думки.

3. Кожна людина повинна усвідомлювати, що негативні думки (негативна інформація), яку вона випромінює, впливають на здоров'я фізичного тіла її самої і оточуючих її людей.

4. Високодуховні, безкорисливі думки і вчинки, направлені не на задоволення власних потреб, а на допомогу іншим людям, суспільству, Землі, Природи, дуже цінуються Вищими силами, бо вони направлені на, екологізацію нашого Життєвого простору і, як наслідок, позитивно впливають на здоров'я людини.

5. У відповідності із Космічним законом подібності – подібне притягує подібне. Тому бажаючи змінити, покращити Навколишній світ намагайся покращити себе.

Список літератури

1. Стеценко О.С. Оздоровлення людини словом, музикою і піснею. - Кіровоград: ЩУВ, 2008.
2. Ансеров Ю.М., Дурнев В.Л. Машиностроение и охрана окружающей среды. – Л.: Машиностроение. – 1979.
3. Тихоплав В.Ю. Начало начал – М.: АСТ: Астрель; СПб.: Весь, 2005 – 286 с.

В статье приводятся принципы возникновения болезней физического тела человеке в зависимости от взаимоотношения между людьми, направленного поведения и невыполнения космических законов и способы преодоления их и обезпечения здорового образа жизни.

In the article principles of origin of illnesses of physical body are presented man depending on interrelation between people, directed conduct and non-fulfillment of space laws and methods of overcoming them and providing of healthy way of life.

УДК 338.314.052.5

В.О.Малаховська, асист.
Кіровоградський національний технічний університет

Взаємозв'язок між доходами і витратами сільського населення

Досліджується сучасний стан доходів та витрат домогосподарств, визначається взаємозв'язок між доходами та витратами міських та сільських домогосподарств на основі динаміки цін та визначаються основні тенденції їх співвідношень.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Однією з найперших потреб людини є потреба у воді та їжі. Зважаючи на те, що більша частина сукупних та грошових витрат співвітчизників здійснюється на придбання продовольчих товарів та самозабезпечення продукцією з особистих підсобних господарств, саме аналіз споживання населенням продуктів харчування найбільш адекватно відображає тенденції у споживанні в цілому. Такий підхід був би дивним у найрозвинутіших країнах світу, в яких проблема продовольчого забезпечення домогосподарств давно вирішена і питома вага сімейних витрат на ці цілі, як правило, не перевищує 10%. Напруженість продовольчих бюджетів у нашій країні, коли їхня питома вага у структурі сімейних витрат нерідко перевищує 60%, свідчить про актуальність даної проблеми.

Аналіз досліджень та публікацій. Домогосподарства у процесі своєї господарської діяльності отримують певні доходи та здійснюють витрати заради задоволення конкретних своїх потреб. Процес задоволення потреб з економічної точки зору знаходить своє відображення у споживанні населення. Видатний економіст сучасності Дж. Гелбрейт зробив висновок про те, що найкращою економічною системою можна вважати ту, "яка максимально забезпечує людей тим, в чому вони мають найбільшу потребу" [1, С. 27]. Інший видатний економіст Дж. Кейнс твердив, що обсяг споживання суспільства залежить "1) частково від величини доходу; 2) частково від інших супутніх об'єктивних обставин і 3) частково від суб'єктивних потреб і психологічних нахилів і звичок його індивідуумів, а також від принципів, на основі яких доход суспільства розподіляється між цими індивідуумами" [2, С. 84-85].

Постановка завдання. Розглянемо взаємозв'язок між доходами та витратами домогосподарств, оскільки певний рівень споживання може забезпечуватися з урахуванням перспектив здійснення населенням певних заощаджень чи, навпаки, поточне споживання може підтримуватися за рахунок нагромаджень, здійснених у минулому. Тому необхідно порівняти між собою доходи та витрати домогосподарств між собою.

Викладення матеріалу та результатів. Споживання населення у значній мірі формується за рахунок придбання продовольчих та непродовольчих товарів і послуг на ринку. Його рівень складається не тільки під впливом величини доходів і витрат, але й під впливом рівня та динаміки роздрібних цін. У 2006 р. середній рівень цін на споживчі товари у Кіровоградській області був у 1,5 рази вищим, ніж у 2000 р. (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка індексів реальних доходів і витрат сільського населення (з розрахунку на одну особу в місяць), %*

Доходи і витрати	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Індекс цін	100	108,4	105,5	111,3	124,6	143,9	154,5
Індекс номінальних сукупних ресурсів	100	123,9	131,1	152,6	203,9	237,1	288,5
Індекс номінальних грошових доходів	100	151,7	174,0	209,8	292,7	356,9	468,9
Індекс номінальних сукупних витрат	100	105,0	115,1	115,3	176,8	168,2	225,6
Індекс номінальних грошових витрат	100	116,1	139,4	135,5	232,6	217,2	303,1

Індекс реальних сукупних ресурсів	100	114,3	124,3	137,1	163,6	164,7	186,8
Індекс реальних грошових доходів	100	139,9	165,0	188,5	234,9	248,0	303,6
Індекс реальних сукупних витрат	100	96,8	109,1	103,6	141,8	116,8	146,0
Індекс реальних грошових витрат	100	107,1	132,2	121,8	186,7	150,9	196,3

*Розраховано за даними Кіровоградського обласного управління статистики [3,4].

Індекс зростання номінальних сукупних ресурсів сільських домогосподарств в 2006 р. в порівнянні з 2000 р. становив 288,5 %, індекс номінальних грошових доходів – 468,9 %, індекс номінальних сукупних витрат – 225,6 %, індекс номінальних грошових витрат – 303,1 %. Як у витратах, так і в доходах сільського населення більш високими були темпи зростання їх грошової частини. Розділивши індекс номінальних ресурсів та витрат на індекс цін, отримаємо відповідні індекси реального їх зростання.

Таблиця 2 – Сукупні ресурси і сукупні витрати населення (з розрахунку на одну особу в місяць), грн.*

Доходи і витрати	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Всі домогосподарства							
Сукупні ресурси	411,2	501,2	520,5	629,8	751,3	992,9	1303,7
Сукупні витрати	508,5	549,3	555,9	632,9	809,9	962,9	1245,0
Перевищення сукупних витрат над доходами, ±	-97,3	-48,1	-35,4	-3,1	-58,6	30,0	58,7
Грошові доходи	252,3	334,9	392,8	486,4	594,2	832,1	1080,6
Грошові витрати	355,9	406,0	441,6	516,9	689,6	825,7	1082,8
Перевищення грошових витрат над доходами, ±	-103,6	-71,15	-48,8	-30,5	-95,4	6,4	-2,2
Міські домогосподарства							
Сукупні ресурси	435,4	543,4	551,2	645,2	714,3	1036,3	1379,0
Сукупні витрати	558,0	632,3	605,1	698,4	805,7	1092	1392,1
Перевищення сукупних витрат над доходами, ±	-122,6	-88,9	-53,9	-53,2	-91,4	-55,7	-13,1
Грошові доходи	290,4	364,7	434,9	516,0	580,8	892,9	1156,9
Грошові витрати	421,4	491,3	504,2	608,5	716	975,4	1249,0
Перевищення грошових витрат над доходами, ±	-131,0	-126,6	-69,3	-92,5	-135,2	-82,5	-92,1
Сільські домогосподарства							
Сукупні ресурси	378,0	446,1	480,6	606,8	807,4	927,1	1118,7
Сукупні витрати	440,9	440,7	492,0	534,8	816,4	767,2	1020,4
Перевищення сукупних витрат над доходами, ±	-62,9	5,4	-11,4	72,0	-9,0	159,9	98,3
Грошові доходи	200,4	289,5	338,1	442,2	614,6	740,1	964,0
Грошові витрати	266,5	294,6	360,3	379,9	649,5	598,9	828,8
Перевищення грошових витрат над доходами, ±	-66,1	-5,1	-22,2	62,3	-34,9	141,2	135,2

*Розраховано за даними Кіровоградського обласного управління статистики [3,4].

Реальні сукупні ресурси сільських домогосподарств (з розрахунку на одну особу в місяць) протягом 2000-2006 рр. зросли на 32 %, а реальні сукупні витрати виросли на 41%. За цей час реальні грошові доходи зросли на 25%, а реальні грошові витрати – на

33%. Таким чином, сільське населення провадить значно економніший спосіб життя в порівнянні з 2000 р. При досить помітному зростанні сукупних доходів свої сукупні витрати воно не збільшило, лише частина зростаючих грошових доходів була потрачена на задоволення різноманітних потреб.

Порівняння сукупних ресурсів та сукупних витрат домогосподарств з розрахунку на одну особу в місяць показало значне переважання перших над другими. По всій сукупності домогосподарств перевищення середньодушових сукупних витрат над сукупними доходами коливалося від 62,9 грн. в 2000р. до 11,4 грн. в 2004, а в 2005р. сукупні доходи перевищили сукупні витрати на 159,9 грн., а в 2006 р. - 98,3грн. (табл.2). Так само у відносному вимірі розходження між витратами та доходами було найвищим у 2000 р. (24,0%), а найнижчим – в 2004 р. (7,8%). Таке перевищення сукупних витрат над сукупними доходами повністю склалося за рахунок перевищення грошових витрат над грошовими доходами. В 2000 р. вони були вищими на 66,1 грн., або ж на 41,0 %, в 2004 р цей показник становить 16,0%, а в 2005р. грошові доходи перевищили грошові витрати на 141,2 грн. або 1%.

Аналіз співвідношення сукупних витрат і сукупних доходів у розрізі міських та сільських домогосподарств показав, що в 2005 р. все їхнє не співпадання склалося в міських домогосподарствах. До 2005 р. аналогічна ситуація була і в сільських домогосподарствах, однак у 2005 р. сукупні ресурси в них були вищі від сукупних витрат (у тому числі і грошова їх частина). В міських же домогосподарствах у 2005 р. середньодушові сукупні витрати були вищими від сукупних ресурсів на 55,7 грн., тобто на 5,1 %, а грошові витрати від грошових доходів – на 82,5 грн., тобто на 9,2 %.

Висновки та пропозиції. Програма вибіркового обстеження домогосподарств передбачає включення використання заощаджень, позик, повернення домогосподарствам боргів до їх сукупних ресурсів. Відповідно, у складі сукупних витрат домогосподарств виділяються купівля акцій, сертифікатів, валюти, вкладів до банків. Невідповідність доходів і витрат домогосподарств – це фактично так звані "тіньові" доходи. Адже для здійснення надлишкових витрат потрібні були відповідні поступлення доходів. Якщо ж витрати домогосподарств (які завжди легше фіксуються, ніж доходи) перевищують на певну суму їхні доходи, то ця сума є обсягом прихованих доходів. Ми далекі від думки, що статистика досить достовірно враховує витрати домогосподарств, але навіть наявні результати вибіркового обстеження домогосподарств свідчать про широке розповсюдження практики приховування доходів домогосподарств. Таке приховування характерне для міських домогосподарств і практично відсутнє в сільських домогосподарствах. З огляду на це, ми можемо констатувати, що офіційна статистика адекватніше відображає показники умов життя сільських жителів, ніж міських.

Більша достовірність статистичних показників, які характеризують витрати населення, у порівнянні з показниками грошових доходів стала причиною того, що в даному дослідженні саме аналізу сукупних та грошових витрат домогосподарств приділяється більше уваги.

Список літератури

1. Гэлбрейт Дж. К. Экономические теории и цели общества. – М.: Прогресс, 1979. – 406 с.
2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М. Госизинлит, 1948. – 398 с.
3. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2005 рік. –Кіровоград, 2006. – 498 с.
4. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2006 рік. –Кіровоград, 2007. – 498 с.

УДК 631.63:632.51

Г.А.Кулик, доц., А.В.Бистрова, магістрантка, О.М. Звєздун, ст.
Кіровоградський національний технічний університет

Шкодочинність бур’янів на посівах цукрових буряків

Проблема контролювання бур’янів на посівах була гострою і актуальною у всі часи. За довгий період існування землеробства людина розробила ряд способів боротьби з бур’янами – впровадження сівозмін, різні системи основного і передпосівного обробітків ґрунту, технології догляду за посівами. Але навіть нині, коли енергетична озброєність землероба зросла в тисячі разів, повністю розв’язати проблему бур’янів на посівах ще не вдалось. Причиною є її складність і багатогранність.

Отже, вивчення впливу бур’янів, їх видового складу в різні фази росту і розвитку культури на урожайність і цукристість коренеплодів має важливе значення для розробки ефективних заходів боротьби з ними.

Дослідження по вивченню впливу бур’янів на продуктивність цукрових буряків проводили на дослідному полі Кіровоградського національного технічного університету. Територія дослідного поля вкрита чорноземами звичайними глибокими, середньогумусними незмитими та слабозмитими, що є типовими для центральної частини Кіровоградської області.

Погодні умови, що склалися за роки проведення досліджень характеризувалися нестабільним температурним режимом та нерівномірним розподілом опадів протягом вегетації рослин, але в основному були типовими для даної зони.

Агротехніка в досліді загальноприйнята для зони вирощування.

Дослід був закладений за наступною схемою:

1. Контроль (чистий від бур’янів всю вегетацію);
2. Забур’янений 15 днів від появи сходів;
3. Забур’янений 30 днів від появи сходів;
4. Забур’янений 50 днів від появи сходів;
5. Забур’янений 80 днів від появи сходів;
6. Забур’янений всю вегетацію.

Чисельність бур'янів, що були виявлені в посівах цукрових буряків у 2006 і 2008 роках була різною. Різноманітним був і видовий склад бур'янів, при чому переважаючу кількість зайняли малорічні бур'яни, особливістю яких є те, що тривалість їх життєвого циклу від кількох тижнів до двох років, а після формування насіння вони відмирають.

Аналізуючи дані, які наведені у таблиці 1, видно, що у 2008 році чисельність бур'янів була в майже вдвічі більшою, ніж у 2006 році, причиною цьому погодні умови, які склалися в роки досліджень.

2006 рік характеризувався меншою забур'яненістю посівів цукрових буряків. Чисельність їх виявилася найвищою на 50-й та 80-й дні спільної вегетації і склали відповідно 75 і 89 шт/м², переважаючими серед них були такі види бур'янів, як редька дика та лобода біла. У 2008 році забур'яненість була більшою. Найбільша забур'яненість спостерігалася на 80-й день від появи сходів, де загальна кількість бур'янів склала 158 шт/м², а найпоширинішими були лобода біла і щириця біла.

Потім, із збільшенням терміну спільної вегетації спостерігається нзначне зменшення чисельності бур'янів в обидва роки, причиною тому є те, що вегетація деяких видів бур'янів припиняється раніше.

Таблиця 1 – Чисельність бур'янів у посівах цукрових буряків за роки досліджень, шт/м^2

Види бур'янів	Забур'яненість від появи сходів, днів				
	на 15-ий	на 30-ий	на 50-ий	на 80-ий	на 140-ий
2006 р.					
Мишій сизий	7	10	11	14	10
Лобода біла	3	8	11	13	9
Щириця звичайна	6	10	14	11	8
Редька дика	8	11	12	15	10
Суріпиця звичайна	3	8	7	9	11
Березка польова	2	6	7	9	8
Інші види	5	7	13	18	11
Всього	34	60	75	89	67
2008 р.					
Мишій сизий	4	10	10	11	14
Осот рожевий	12	16	21	19	15
Талабан польовий	10	14	17	19	10
Лобода біла	13	12	14	17	20
Щириця звичайна	25	26	23	26	16
Щириця біла	21	23	20	22	18
Редька дика	8	12	10	7	8
Суріпиця звичайна	7	10	11	9	12
Глуха кропива пурпурова	16	19	12	13	15
Інші види	19	14	17	15	27
Всього	135	156	155	158	155

Важливим показником розвитку бур’янів є їх маса. За нашими даними, маса бур’янів у посівах цукрових буряків дуже інтенсивно наростала з самого початку вегетації (табл.2).

Таблиця2 – Динаміка маси бур’янів у посівах цукрових буряків залежно від їх спільної вегетації

Варіанти	2006 р.		2008 р.		Середнє	
	Маса, г/м²					
	сира	повітряно-суха	сира	повітряно-суха	сира	повітряно-суха
Забур’янений 15 днів від появи сходів	127,9	44,2	46,6	16,2	87,3	30,2
Забур’янений	389,6	90,8	485,9	138,6	437,8	114,7

30 днів від появи сходів						
Забур'янений 50 днів від появи сходів	984,8	518,3	1176,2	697,1	1080,5	607,7
Забур'янений 80 днів від появи сходів	1506,7	546,0	1983,5	765,4	1745,1	655,7
Забур'янений всю вегетацію	2011,8	678,9	2428,3	1035,7	2220,1	857,3

У 2006 році на 15-й день спільної вегетації з культурою бур'яни нагромаджували 127,9 г/м^2. До 30-го дня маса бур'янів зросла в 3,0 рази, порівняно до попереднього варіанту, і досягла 389,6 г/м^2, при цьому середньодобове наростання її збільшилося з 8,53 до 17,4 г/м^2, а приріст повітряно-сухої маси на 92,0 г/м$^{2.}$. У наступному варіанті, забур'яненому 50 днів від появи сходів, середньодобовий приріст маси бур'янів становив 34,5 г/м^2, тобто збільшився на 5,2 г/м^2 порівняно з попереднім.

У варіанті забур'яненому 80 днів від появи сходів маса бур'янів становила 1983,5 г/м^2, що в 1,7 рази перевищує попередній варіант. Найбільша маса бур'янів спостерігалась у варіанті, забур'яненому протягом всього вегетаційного періоду і становила 2428,3 г/м^2. В цьому ж варіанті також вища і повітряно-суха маса – 1035,7 г/м^2.

В середньому за роки досліджень, у варіанті з забрудненням 15 днів маса бур'янів склала 87,3 г/м^2 , а із збільшенням періоду спільної вегетації вона постійно зростала і на кінець вегетації була 2220,1 г/м$^{2.}$. Повітряно–суха маса зростала від 30,2 г/м^2 у варіанті забур'яненому 15 днів і до 857,3 г/м^2 у забур'яненому всю вегетацію.

Наступним показником, який є найважливішим з господарської точки зору є врожайність. Даний показник найбільш чітко показує шкоду, яку завдають культурним рослинам бур'яни, що присутні в їх посівах.

В результаті проведених досліджень отримано таку залежність між тривалістю спільної вегетації цукрових буряків і бур'янів та врожайністю коренеплодів (рис.1).

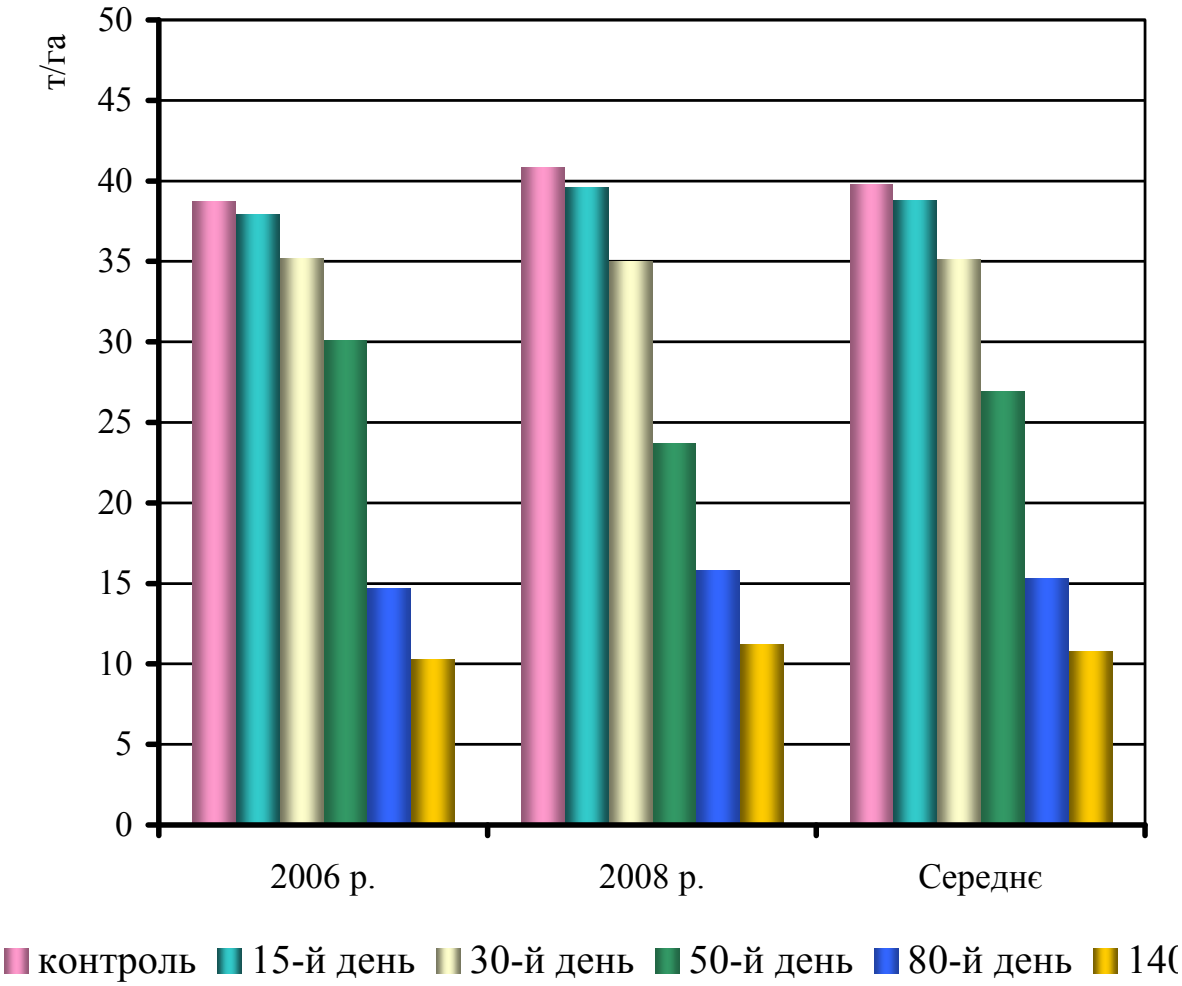

Рисунок 1 – Зміна врожайності цукрових буряків залежно від спільної вегетації з бур’янами

З даних рисунка видно, що найвища урожайність цукрових буряків спостерігалась в 2008 році у варіанті чистому від бур'янів весь період вегетації і склала 40,8 т/га.

В середньому за два роки проведення досліджень у контрольному варіанті врожайність найвища і складає 39,8 т/га.

Далі зниження врожайності з кожним наступним варіантом зростає.

Отже, тривалість спільної вегетації рослин цукрових буряків і бур'янів, дійсно має пряму залежність із врожайністю коренеплодів. Недобір врожаю, сильно забур'янених посівів, може сягати 72,9%, як це встановлено під час дослідження.

Залежність цукристості коренеплодів цукрових буряків від тривалості їх спільної вегетації із бур’янами, наведена на рисунку 2.

Як видно з наведеного рисунка, істотної різниці між чистим варіантом і забур'яненим 15 днів не відмічалося. Невелика розбіжність присутня, але лише в межах допустимої похибки досліду. Із збільшенням тривалості спільної вегетації бур'янів і цукрових буряків до 30 днів різниця стала більш суттєвою і склала 1,5%, у порівнянні із контрольним варіантом.

Надалі, зниження вмісту цукру в коренеплодах зростало і у варіанті, забур'яненому 50 днів, різниця між цим варіантом і контрольним склала 2%, що, майже, в 5 разів перевищує допустиму помилку досліду.

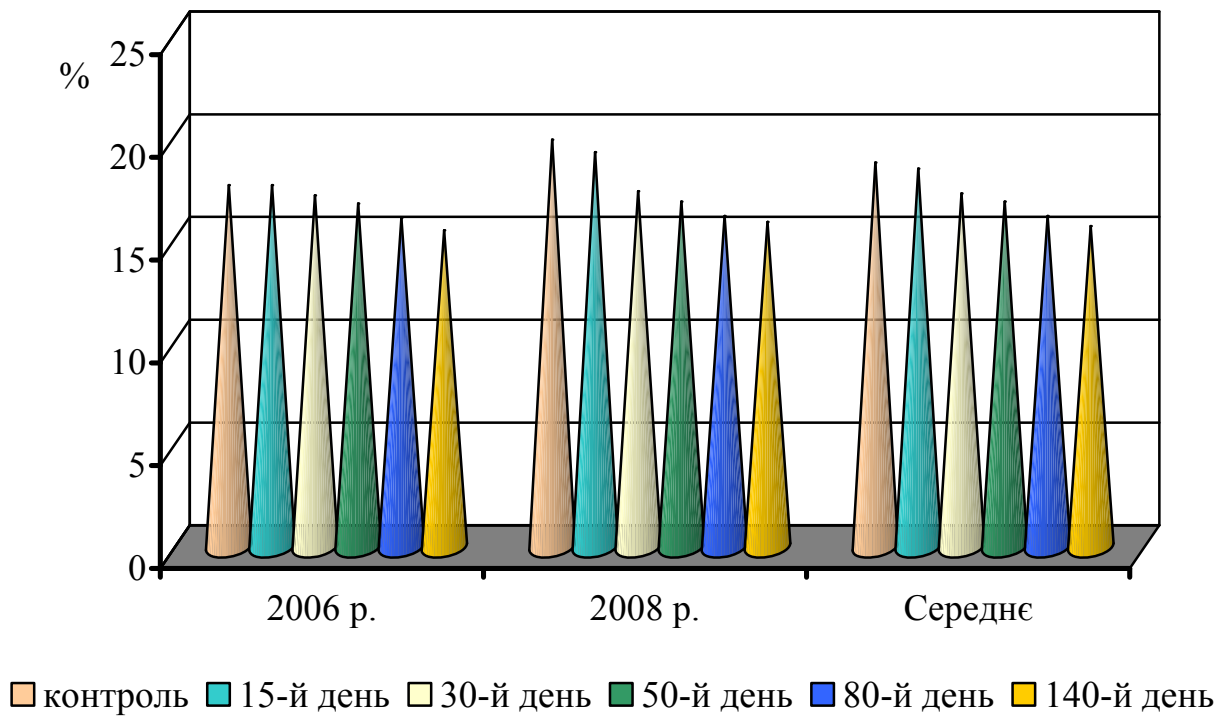

Рисунок 2 - Цукристість коренеплодів залежно від спільної вегетації бур'янів з цукровими буряками

Зниження цукристості коренеплодів цукрових буряків у варіанті забур'яненому 80 днів становило 2,6%.

Найбільший недобір цукру порівняно до контрольного варіанту спостерігався у варіанті, що був забур'янений весь період вегетації. Тут він становив 3,1%.

Загалом, найбільший вміст цукру мали коренеплоди, що вегетували в чистих від бур'янів умовах, тут він становив 18,7%, а також варіант, забур'янений 15 днів від появи сходів. Щодо втрат цукру, найбільше їх зазнали коренеплоди, що розвивались в умовах найдовшої присутності бур'янів у посівах.

Як відомо, сумарним показником продуктивності коренеплодів цукрових буряків, що поєднує в собі урожайність та цукристість коренеплодів, є збір цукру з гектара (табл.3).

Таблиця3 – Збір цукру залежно від тривалості спільної вегетації бур'янів і цукрових буряків, ц/га

Варіанти	2006 р.	2008 р.	Середнє	± до контролю
Контроль (чистий від бур'янів всю вегетацію)	68,1	80,8	74,5	-
Забур'янений 15 днів від появи сходів	66,7	76,0	71,4	- 3,1
Забур'янений 30 днів від появи сходів	60,2	60,6	60,4	- 14,1
Забур'янений 50 днів від появи сходів	50,3	39,8	45,1	- 29,4
Забур'янений 80 днів від появи сходів	23,5	25,4	24,5	- 50
Забур'янений всю вегетацію	15,9	17,7	16,8	- 57,7

З даних таблиці видно, найбільший збір цукру був у чистому від бур'янів варіанті і склав в середньому за роки досліджень 74,5 ц/га.

Найнижчий збір цукру становив 16,8 ц/га у варіанті, забур'яненому всю вегетацію. Зниження показника у цьому варіанті відносно до контролю склало 77,4%.

На основі отриманих даних можна зробити наступний висновок: для того, щоб отримувати високі врожаї цукрових буряків потрібно утримувати їх посіви чистими від бур'янів всю вегетацію або не більше 15 днів від появи сходів.

А.Ю. Донцова, ст., В.В. Баранов, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Управління трудовими ресурсами в період економічної кризи

Основна причина ринкової неспроможності - грубі прорахунки керівників, низький рівень менеджменту, відсутність досвіду роботи в умовах ринку, а також прагнення багатьох з них збагатити себе, свою сім'ю, наближених за рахунок трудових колективів.

Новим керівникам потрібно повною мірою усвідомити, що «роблять гроші» не вони, а їх працівники, трудовий колектив.

Загальновідома тріада, що визначає нині успіх в бізнесі – «Люди – продукт - прибуток». Стабільність бізнесу, міцність позиції фірми на ринку, її фінансів забезпечують перш за все люди.

Проте саме головне - голова, менеджер. У кожному конкретному випадку успіх залежить від особистих якостей і достоїнств менеджера, що є рушійною силою ринкової економіки. Сьогодні досвід переконує, що дуже важливо не потрапити в «чорні дірки» економіки, тобто підприємства, які поглинаючи удосталь ресурси, просто не в змозі провести конкурентноспроможну продукцію, оскільки більшість з них оснащена технікою вчорашнього дня, не витримують конкуренції з потоком високотехнологічних товар.[2].

Вкрай складних сучасних умовах України реальних успіхів в антикризовому управлінні можуть добиватися тільки всесторонньопідготовлені менеджери, новатори.

Підвищення рівня конкурентоспроможності організації, у тому числі і в умовах кризи у вирішальному ступені визначається якістю наявного персоналу: його кваліфікацією, потенціалом, ступенем згуртованості, лояльністю до організації і мотивацією до високопродуктивної праці. Зрозуміло, якості окремих керівників грають важливу роль для ефективної діяльності підприємства, проте його стабільність і ступінь «виживаності» залежать, перш за все, від якостей «середнього» персоналу, які в свою чергу, визначаються існуючою системою управління працею.

В умовах ринкової економіки конкурентоспроможність організації визначається тим, наскільки мобільно вона реагує на будь-яку зміну зовнішнього по відношенню до неї середовища, наскільки чутливо уловлює зміни потреб ринку, наскільки вона готова до постійних змін.

У цих умовах потрібен принципово новий тип працівника: висококваліфікований, ініціативний, схильний до інновацій, готовий самостійно ухвалювати рішення і нести за них відповідальність, що прив'язує свої особисті цілі до цілей організації, в якій працює, орієнтований на довгострокову співпрацю.

Як правило, однієї з базисних причин кризового стану вітчизняних підприємств, разом з мікро- і макроекономічними причинами є невідповідність принципів і методів управління персоналом сучасним умовам ринкової економіки. У керівників підприємства дуже сильні стереотипи адміністративної системи управління, для якої персонал є ресурсом допоміжним, а кожен працівник розглядався лише як легко замінимий «гвинтик» механізму.[1].

Правильне використання співробітників організації, відповідно до їх здібностей, є однією з головних причин її успішної роботи. І, навпаки, незнання здібностей людей, а, отже, і їх потенційних робочих можливостей, розстановка людей порушуючи особові інтереси, в невідповідності із здібностями є однією з можливих причин кризи організації. Як показує практика, вітчизняне підприємство, що знаходиться в системній кризі, найчастіше стикається не тільки з проблемами технологічного або фінансового характеру, але і з такими «кризисогенними» проблемами у сфері управління персоналом, як:

- надмірна жорсткість і ієрархічність організаційних структур;
- монополізація інформації, повноважень і відповідальності в рамкахкерівництва підприємства;
- відсутність чіткого, раціонального розподілу функцій між підрозділами, дублювання робіт;
- відсутність загальних для всього персоналу традицій і норм поведінки;
- низька трудова дисципліна;
- надмірна чисельність персоналу, невідповідність його кваліфікаційної структури потребам підприємства;
- низька продуктивність і т.п.

Всі вищезгадані явища обумовлені в першу чергу недоліками існуючоїна підприємстві системи управління працею. Таким чином, вдосконалення системи управління персоналом єодним з напрямів антикризової стратегії підприємства, що повинно бути відбито у антикризовій програмі.[3].

Ця програма повинна передбачати переорієнтацію на принципово нові цілі і методи роботи з персоналом.

До них відносяться:

- орієнтація на якнайповніше використання кадрового потенціалу, що є на підприємстві ;
- зменшення ієрархічних рівнів управління, спрощення організаційних структур за рахунок децентралізації повноважень і відповідальності в масштабах підприємства;
- розробка об'єктивних критеріїв оцінки результативності діяльності працівників;
- вдосконалення стимулювання працівників, перехід до гранично гнучких систем оплати праці, орієнтуючих працівника на ефективну працю не тільки на його робочому місці, але і на досягнення кінцевої мети діяльності підприємства в цілому;

- створення ефективної системи вдосконалення кадрового потенціалу підприємства на основі програм розвитку персоналу;
- вироблення корпоративної культури підприємства, що забезпечує високі соціально-економічні показники.

Потрібно відзначити, що згідно концепції організаційної культури, прийнятої в сучасному менеджменті, організація розглядається як живий організм, здатний за рахунок власних ресурсів до постійного оновлення.

Адаптація до змін зовнішнього середовища розцінюється в даний часяк норма діяльності підприємства в ринковій економіці. Успіх цієї адаптації визначається тим, наскільки працівники інтегровані в систему цінностей підприємства, наскільки вони готові до постійних новацій, чи існує на підприємстві єдина організаційна культура, або кожна соціальна група живе за своїми власними правилами.

Стан корпоративної культури підприємства єрезультуючій діяльності по управлінню наявними людськими ресурсами і, одночасно, індикатором відповідності або невідповідності принципів і методів системи управління персоналом реаліями середовища діяльності підприємства.

Нові методи управління людськими ресурсами, орієнтовані на швидкі технологічні зміни і інноваційність перетворюються на важливі компоненти стратегії управління. А самі працівники починають розглядатися як ключові ресурси підприємства.

Підкреслюючи важливість проблеми вдосконалення системи управління персоналом, відзначаю, що без радикальної зміни пріоритетів на користь роботи зперсоналом, без відмови від старих методів і принципів управління підприємство зберігає слабкі адаптаційні можливості, нездатність до інновацій, що, у свою чергу, приведе його до подальших криз. [5].

Розробка антикризової програми проводитьсяна основі діагностування системи управління персоналом, що склалася на підприємстві. За допомогою діагностики виявляються особливості персоналу, його мобілізаційні і адаптивні можливостіступінь інноваційної спрямованості, тобто чинники, сприяючі і перешкоджаючі ефективній реалізації завданьвиведення підприємства з кризи.

Зокрема виявляються:

- відповідність організаційної структури цілям і завданнямпідприємства;
- відповідність структури і чисельності персоналу поточним і перспективним цілям організації;
- ступінь ефективності внутрішньоорганізаційних комунікацій;
- соціально-психологічний клімат в колективі; ступінь конфліктності, основні причини конфліктів;
- ступінь групової згуртованості працівників в рамкахпідрозділів, в рамкахпідприємства в цілому;
- характеристики існуючої організаційної культури;
- рівень компетентності керівників, кваліфікаційний склад персоналу підприємства;
- ступінь участі працівників різних рівнів в управлінні;
- соціальна відповідальність організації;
- характервзаємостосунків адміністрації з персоналом, ступенем взаємної довіри
- ступінь ефективності існуючої системи стимулювання;
- наявність або відсутність інноваційних традицій.

Для розробки планів антикризових заходів звичайно створюється спеціальна управлінська команда, здатнаробити кваліфіковані прогнози розвитку ситуації, оперативно збирати і обробляти інформацію, ефективно поповнювати і своєчасно вносити коректування в план антикризових заходів.

Тривалість проведення антикризових перетворень в системі управління персоналом залежить від цілого ряду чинників. До ним можна віднести: глибину необхідних змін, ступінь професійної, психологічної, технічної готовності до ним персоналу, рівень організації проведення заходів і т.д. Важливо розуміти, що початі перетворення є лише першим кроком на шляху становлення управління персоналом, адекватної реаліям ринкової економіки.

Антикризові програми у області управління персоналом повинні передбачати своєчасну постановку перед трудовим колективом нових пріоритетних цілей і завдань, передбачати залучення стимулювання працівників до вироблення рішеньі участі в управлінні на різних рівнях їх об'єднання.

Кризові явища на підприємстві відображаютьсяна морально-психологічному кліматі як в підрозділах, так і в цілому в організації. При цьому наголошуються депресивні стани урядових працівників і керівників різних рівнів, підвищується ступіньконфліктності в трудових колективах. Тому керівник має своєчасно відреагувати на напружену ситуацію у колективі.

Для працівників підприємства, що опинилося в умовах системної кризи, велике значення має демонстрація керівником своєї близькості до колективу. Зрозуміло, важливе значення для мобілізації колективу має довіру до професійної компетентності і соціальної відповідальності керівника, віра у те, що він достатньо твердий, щоб утілити задумане і достатньо кваліфікований, щоб зробити це знайменшими втратами для колективу. Іншими словами, украйбажано наявність уантикризового керівника якихось особових рис, які дозволяють йому згуртувати колектив навколо себе і мобілізувати його на реалізацію антикризової програми[4].

Створення достовірно ефективної системи управління працею на підприємстві процес тривалий, такий, що вимагає постійних зусиль і неослабленої уваги з боку адміністрації на основі створеннявисококваліфікованих служб управління персоналом і забезпечення їх високого статусу в структурі підприємства.

Необхідна зміна пріоритетів управління у бік людських ресурсів, які в даний часвважаються головним надбанням підприємства, основним чинникомйого стабільності і ефективності.

Список літератури

1. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навч. посіб. -К.:Знання-Прес., 2000.-207 с.
2. Попов В.М. Мотиваційний механізм в стимулюванні праці. //АПК: економіка, управління. – 2001. – №3. – с.56.
3. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці: Навч. посіб. – 3-тє вид. – К.: Знання-Прес, 2002. – 313 с.
4. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-економічні відносини: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 440 с.
5. Осовська Г.В., Крушельницька О.В. Управління трудовими ресурсами: Навч. посібник.— К.: Кондор, 2003. - 224с.

УДК 900

І. О.Скриннік, ас., С.А.Гасяк,студ.
Кіровоградський національний технічний університет

Тепло та шумоізоляція будівель за допомогою скловиробів ISOVER концерну SAINT-GOBAIN

В статті наведено комплекс конструктивних заходів, що направлені на підвищення теплоізоляційних властивостей теплоізоляційної оболонки будинку.
огороджувальні конструкції, теплоізоляційні властивості, теплоізолюючий матеріал, звукоізоляція, повітряний шум, телепередача

Стратегічним завданням національної економіки України в цілому є забезпечення економного використання енергетичних ресурсів. Для будівельної галузі це завдання має вирішуватися, насамперед, за рахунок суттєвого зниження витрат теплоти на опалення існуючого фонду житлових та громадських будинків, а також підвищення теплоізоляційних властивостей огороджувальних конструкцій при новому будівництві. Це загальнодержавне завдання збігається і зі споживчими вимогами користувачів, тобто населення країни, які прагнуть нести якнайменше витрат на експлуатацію будинків. При цьому в будинках мають забезпечуватися комфортні умови перебування, що також є споживчою вимогою. Таким чином, створення комфортних умов у будинках при мінімальних витратах енергії на опалення і становить, з погляду споживача, те головне завдання, на рішення якого спрямована й політика держави – забезпечення населення комфортним житлом при мінімальних експлуатаційних витратах.

Вирішення цієї проблеми можливо при застосуванні комплексу конструктивних заходів, що направлені на підвищення теплоізоляційних властивостей теплоізоляційної оболонки будинку. Введення підвищених нормативних вимог до теплотехнічних показників (зміни 1996 р. до СНіП II-3-79** «Строительная теплотехника») обумовили використання огороджувальних конструкцій на основі ефективних теплоізолюючих матеріалів. В результаті цього принципово змінилися конструктивні рішення зовнішніх огороджень – на зміну одношаровим конструкціям прийшли багатошарові, термічна неоднорідність конструкцій суттєво підвищилась, що визначило потребу використання більш методично складних методів оцінки теплотехнічних показників огороджувальних конструкцій.

У 2006 р. прийняті нові будівельні норми ДБН В.2.6-31:2006 «Конструкції будинків і споруд. Теплова ізоляція будівель», якими встановлено подальше підвищення вимог до теплотехнічних показників теплоізоляційної оболонки будинків в цілому.

Відповідно до нормативних вимог теплотехнічні характеристики огороджувальних конструкцій повинні відповідати наступним обов'язковим вимогам:

$$R\Sigma\, np \geq Rq\, min, \quad (1)$$

$$\tau в\, min \leq t min, \quad (2)$$

$$\Delta w < \Delta w_{Д}, \quad (3)$$

де $R\Sigma\, np$ – приведений опір теплопередачі огороджувальної конструкції, $м^2 \cdot К/Вт$;

$Rq\, min$ – мінімально допустиме значення опору теплопередачі огороджувальної конструкції, $м^2 \cdot К/Вт$, що визначається залежно від температурної зони України та призначення будинку;

$\tau в\, min$ – мінімальне значення температури внутрішньої поверхні в зонах теплопровідних включень огороджувальної конструкції, $^0С$;

tmin – мінімально допустиме значення температури внутрішньої поверхні при розрахункових значеннях температур внутрішнього і зовнішнього повітря, °С;

Δw – збільшення вологості матеріалу у товщі шару конструкції, в якому може відбуватися конденсація вологи, за холодний період року, % за массою;

$\Delta w_Д$ – допустиме за теплоізоляційними характеристиками збільшення вологості матеріалу, в шарі якого може відбуватися конденсація вологи, % за масою, яке для матеріалів із скловати не повинно перевищувати 2,5%.

ЗАТ «Сен-Гобен Будівельна Продукція Україна» входить до складу міжнародного концерну SAINT-GOBAIN, що є лідером в своїй галузі не тільки в Європі, а й в усьому світі. Різноманітна діяльність концерну та його продукція, пов'язана з технологією виробництва скла, зробила його провідним виробником скла в світі. SAINT-GOBAIN перевершив усіх своїх конкурентів по діапазону технологічної компетенції, який включає в себе плоске скло, ізоляційні матеріали, підсилювальні конструкції зі скловолокна, склоконтейнери. Крім того, концерн є світовим лідером з виробництва чавунних водопровідних труб, індустріальної кераміки та абразивів. SAINTGOBAIN випускає також будівельні матеріали, зокрема облицювальні покриття та паперово картонні упаковки. За об'ємом продажів SAINT-GOBAIN входить в число ста найбільших міжнародних промис лових корпорацій. Заснований в 1665 р. концерн веде міжнародну торгівлю вже 100 років. Підрозділ ISOVER концерну SAINT-GOBAIN найбільший в світі виробник мінераловатної ізоляції. Основна продукція підрозділу – скловолокниста ізоляція для капітального будівництва та ремонту. Поряд з будівельною продукцією, частина об'єму продажу припадає на технічну теплоізоляцію для ізоляції трубопроводів та обладнання. Підрозділом також виготовляються акустичні стелі, фасонні деталі для автомобілів, а також склохолсти, що використовуються при гідроізоляції, оздобленні та облицюванні акустичних матеріалів. Підрозділ ізоляційних матеріалів має понад 30 заводів в 14 країнах Європи, США, Бразилії, Аргентини та Китаю. Крім того, ISOVER є генеральним дистриб'ютором концерну DOW Chemical в країнах СНД та пропонує високоякісний екструзійний пінополістирол STYROFOAM. Торговельну марку ISOVER в Україні представляє компанія ЗАТ «Сен-Гобен Будівельна Продукція Україна». На вітчизняному ринку торговельна марка ISOVER за понад 11 років змогла завоювати провідні позиції та знайти своїх споживачів. В наш час поставки теплоізоляційних матеріалів здійснюються з заводів концерну SAINT-GOBAIN у Фінляндії, Польщі, Росії та Швеції. На складі компанії ЗАТ «Сен-Гобен Будівельна Продукція Україна» в м. Київ завжди представлений широкий асортимент товарів. Продаж здійснюється через розвинуту мережу дистриб'юторів по всій Україні. ЗАТ «Сен-Гобен Будівельна Продукція Україна» пройшла комплекс випробувань у провідних українських випробувальних центрах – Державному НДІ будівельних конструкцій, НДІ пожежної безпеки МВС України, Державному інституті гігієни. Теплотехнічні показники огороджувальних конструкцій, що наведені в альбомі, визначались на підставі результатів експериментальних досліджень теплопровідності виробів ISOVER у розрахункових умовах експлуатації та огороджувальних конструкцій з використанням виробів ISOVER на експериментальному обладнанні Лабораторії будівельної теплотехніки та енергозбереження Відділу будівельної фізики та ресурсозбереження НДІБК (рис.1–3).

Рисунок 1- Вигляд експериментальної установки для визначення теплопровідності матеріалів в розрахункових температурних умовах (від -40 до +60 0С)

Рисунок 2- Вигляд стінових конструкцій з використанням виробів ISOVER під час їх монтажу в кліматичній камері

Рисунок 3- Вигляд стінових огороджувальних конструкцій з системами фасадного утеплення під час проведення випробувань у кліматичній камері

Галузь застосування виробів ISOVER в огороджувальних конструкціях не обмежується тільки їх теплоізоляцією. Одним із конструктивних напрямків застосування цих виробів є звукоізоляція стін та перекриттів будинків. Захист від шуму – одна з найважливіших вимог, яка висувається до експлуатаційних характеристик будинків різного призначення.

З усіх основних засобів захисту від проникаючого шуму, насамперед, використовують звукоізоляційні властивості огороджувальних конструкцій.

Розрізняють звукоізоляцію огороджень (стін, перегородок, перекриттів, вікон, дверей тощо) від повітряного шуму – шуму, що створюється тими чи іншими джерелами

(музика, спів, розмова, радіо- і телепередачі, транспортні потоки тощо) і випромінюється безпосередньо в повітря і поширюється повітряним шляхом, і звукоізоляцію огороджень від ударного шуму – шуму, що виникає при динамічних (ударних, вібраційних) впливах на дане огородження (перекриття) і випромінюється ним в суміжні приміщення.

Ізоляція повітряного шуму огородженням R, дБ, становить собою десять десяткових логарифмів відношення інтенсивності звуку в падаючих на огородження звукових хвилях ($I_{пад}$) до інтенсивності звуку у хвилях, які пройшли крізь дане огородження ($I_{пр}$) :

$$R = 101g\ I_{пад} / I_{пр},\ дБ. \quad (4)$$

Величину R визначають (розрахунком або відповідними вимірюваннями) в кожній 1/3 октавній або октавній смузі нормованого частотного діапазону і отримують таким чином частотну характеристику ізоляції повітряного шуму даним огородженням.

Величиною, якою характеризують ізоляцію ударного шуму перекриттям, є приведений рівень ударного шуму під перекриттям Ln, дБ. Ця величина становить собою рівень звукового тиску в 1/3 октавних або октавних смугах нормованого частотного діапазону в приміщенні під даним перекриттям при роботі на перекритті стандартного ударного джерела шуму, умовно приведений до величини стандартної еквівалентної площі звукопоглинання A_0(A_0 = 10 м^2):

$$Ln = Li + 101g\ A/A0, \quad (5)$$

де Li – усереднений в приміщенні під перекриттям, дБ;

А – фактична величина еквівалентної площі звукопоглинання в приміщенні під перекриттям, м^2.

Список літератури

1. Технология строительного производства // Под ред. С.С.Атаева. – М.: Стройиздат, 1977 . -381 с.
2. Ярмоленко Н.Г., Искра Л.И. Справочник по гидроизоляционным материалам для строительства. – К. : Будівельник, 1979.-160 с.

В статье наведено комплекс конструктивних мероприятий которые направленные на повышения теплоизоляционных свойств здания.

In the article importance and necessity of economy of charges on heating in capital building increase of level of heatcover of houses, diminishing of thermal losses.

УДК 001.11:165.744

В.Т.Кирильчук, доц., канд. філ. наук.
Кіровоградський національний технічний університет

Про цільову орієнтацію науки

Підвищення ролі науки в суспільстві, зростання її соціального престижу ставить високі вимоги до знань про науку. В сучасних умовах ці вимоги стрімко зростають, стимулюючи поглиблення досліджень сфери науки в більш повному обсязі, в єдності всіх сторін. Такий аналіз науки передбачає звернення до її виникнення і розвитку.

Передісторія науки, поява наукового знання сягає своїм корінням у глибоке минуле. Становлення науки пов’язане з таким ступенем розвитку людського суспільства, коли був нагромаджений певний мінімум наукових знань і здійснювалась передача їх у різних видах практичної діяльності.

Практично зорієнтованим знанням спочатку була математика, теоретичним основам якої передували вимоги практичної діяльності. Тому історично першим способом організації математичного знання була так звана практична математика, яка виникає в стародавньому Єгипті і Месопотамії.

Математичні тексти Стародавнього Єгипту і Месопотамії не містять розподілу знань на математичні дисципліни – геометрію та арифметику. Для них при встановленні схожості задач вирішальним моментом є не їхній математичній зміст, а чисто практичне призначення, тобто в одну групу об'єднані задачі, з якими доводиться мати справу в тому чи іншому випадку, виходячи з роду діяльності.

На відміну від практичної систематизації, найважливішою особливістю теоретичного способу систематизації математичного знання є логічний доказ, тобто перехід від одних положень до інших. У кінцевому підсумками це привело до якісного стрибка: утворилась чиста або теоретична математика.

У Стародавній Греції в VI ст.. до н.е. наука (насамперед математика) існує вже як форма теоретичної свідомості. Античні греки, хоч і спирались на пізнавальний досвід стародавніх цивілізацій Сходу, однак математичні знання сприймали вже не як сукупність правил числення і розрахунку, а як особливого роду ідеальне буття.

Характеристику науки вперше було дано Аристотелем. Він створює науку як особливу форму знання – знання заради самого знання – і в досягненні його бачить вищу мету людської діяльності.

Особливості середньовіччя, і насамперед виняткове становище релігії в феодальній Європі, сприяли появі іншої особливості середньовічного вчення про природу, яка не властива науці періоду античності і повністю зникла в науці Нового часу. Це – алегоричність і більш моралістична спрямованість середньовічних трактатів про природу. В середні віки наука виступала служницею теології у вигляді схоластики.

Швидкий розвиток промисловості і торгівлі, переворот у науковому світогляді, здійснений Коперніком, який завдав першого удару по схоластичній філософії і теорії, ряд досліджень і відкриттів у галузі механіки, оптики, магнетизму, техніки, біології, висунутих вимогами практичного життя, - все це було пов'язане з широким розвитком природознавства і наочно демонструвало відмінність нової епохи від попередньої. Відтоді починається звільнення науки від теології і формується її самостійність.

Успіхи природознавства епохи Відродження створили нову об'єктивну основу виникнення філософського дослідження науки, а необхідність та неминучість боротьби з схоластикою стимулювали даний процес.

Подальший розвиток науки привів до синтезу органічного поєднання теоретичних і емпіричних методів дослідження. Такий тип наукового пізнання характерний для науки Нового часу. Родоначальником нового індуктивного методу дослідження став Ф.Бекон, а наука, за Беконом, є історичний продукт людської діяльності.

Лише у XVIII ст.. завершився процес відокремлення від єдиного наукового таких важливих галузей природничих наук, як фізика, хімія, математика, біологія та інші. Більш чітко почав визначатися і предмет філософії.

На межі XVIII і XIX ст. під впливом французької буржуазної революції зародилася нова концепція, яка нерозривно пов'язала прогрес науки з суспільним прогресом. Родоначальником цієї концепції став французький просвітитель, філософ та політичний діяч буржуазної революції Ж.А.Кондорсе.

Промислова революція призводить до розвитку капіталізму і виникнення науки нового типу – вона починає перетворюватися в безпосередню продуктивну силу суспільства. Таке перетворення відбувається шляхом удосконалення методів виробництва, пошуку та використання нових джерел енергії і створення штучних матеріалів, вдосконалення транспорту і скорочення часу перевезень людей та вантажів, зростання врожайності сільськогосподарських рослин тощо.

Розглядаючи науку як діяльність з вироблення знань, можна виявити критерій її періодизації, що покликана виражати функції цього виробництва, при цьому функції соціально орієнтовані. Виникає питання: за якою соціальною метою продукуються наукові знання? Чи викликані вони брати участь у технологічному перетворенні природи чи у „виробництві самої людини", в розвиткові її духовного світу? Обидва ці види виробництва сприяють взаємному прогресові; наукові знання використовуються по-різному в різні історичні епохи розвитку суспільства.

Розглядаючи такі питання, необхідно визначити основну цільову орієнтацію науки в суспільстві, оскільки лише вона може служити справжнім критерієм її періодизації. Відповідно до цього критерію в історичному генезисі науки можна виділити три основні періоди:

1. Переважно особистісно-світоглядна орієнтація науки: від її виникнення до Галілея і Ньютона. Основною метою наукової діяльності в соціальному плані було формування загального уявлення про світ і місце в ньому людини;

2. Переважно технологічна, матеріально-виробнича орієнтація науки, починаючи із XVII ст. і до сучасності. Технічна орієнтація науки біла за результатами революційною як для техніки, так і для самої науки. Техніка стає „певною силою знання" і все більше залежить від успіхів наукових досліджень. Наука стає фактором виробничого процесу, який у свою чергу стає сферою її застосування. В цьому аспекті і виражається сутність нової цільової орієнтації науки, нового історичного етапу її розвитку;

3. Орієнтація на розвиток інтелектуального творчого потенціалу особистості (сучасний етап). Якщо розвиток виробництва у XIX ст. здійснювався за рахунок удосконалення машин і технологічних процесів, то в наш час він рухається вперед також і за рахунок духовного вдосконалення самої людини. В ході науково-технічного прогресу інтелектуальний, духовний розвиток людей стає провідним фактором зростання матеріального виробництва.

Все це є підставою для висновку про зміну в наш час основної цільової орієнтації науки, про те, що вона більш чітко проявляється у тенденції як наука, орієнтована на розвиток інтелектуального творчого потенціалу людини.

УДК 504.4.054:628.3.033

Т.О. Матвієнко, асист., Н.В. Чорна, магістрант
Кіровоградський національний технічний університет

Екологічні аспекти використання фосфатвмісних миючих засобів з метою зменшення впливу на навколишнє середовище

В статті розглянуто вплив фосфатів на навколишнє середовище. Проаналізовано склад сучасних миючих засобів на Україні та за кордоном за вмістом фосфатів.
синтетичні миючі засоби, фосфати, поверхнево-активні речовини, евтрофікація водойм

Широке використання фосфатних синтетичних миючих засобів (СМЗ) призвело до формування нового, постійно діючого хімічного фактору у місці існування людини. Більше ніж 60% фосфатів від пральних порошків потрапляє у водойми, спричинюючи евтрофікацію . Це спостерігається у водоймищах країн Східної Європи, в Чорному,

Азовському і Балтійському морях, в прибережній акваторії Туреччини, у водоймищах і річках України, Білорусі, Центральної і Південно-Східної Азії.

При потраплянні у водойми біогенних речовин, таких як фосфор і азот, відбувається інтенсивне розмноження водоростей, особливо синьо-зелених, які в процесі свого біологічного розвитку зменшують вміст кисню у воді, утворюють токсичні речовини і викликають масову загибель гідрофауни. Прісна вода стає непридатною для пиття і небезпечною для життя [1].

Фосфати, які потрапляють зі стічними водами до очисних каналізаційних споруд біологічного типу в великій концентрації, цілком пригнічують біологічні функції мікроорганізмів активного мулу.

Крім фосфатів, однією з основних речовин всіх СМЗ є поверхнево-активні речовини, які є надзвичайно активними хімічними сполуками [2]. Хіміки довели, що, маючи деяку хімічну спорідненість із певними компонентами мембран клітин людини та тварин, при попаданні в організм вони скупчуються на клітинних мембранах, укриваючи їх поверхню тонким шаром, а при певній концентрації здатні викликати порушення найважливіших біохімічних процесів організму. Особливо агресивні у своїх діях аніонні ПАР. Вони здатні викликати грубі порушення імунітету, розвиток алергії, враження мозку, печінки, нирок, легенів, призводять до незворотних змін фізико-хімічних властивостей крові та руйнування імунітету. А-ПАР мають властивість накопичуватися в органах. Наприклад, у мозку осідає 1,9 % загальної кількості А-ПАР, які потрапили на незахищену шкіру, в печінці — 0,6 %. Вони діють подібно отрутам: у легенях викликають гіперемію, емфізему, порушують передачу нервових імпульсів у центральній і периферичній нервовій системах, у печінці порушують функцію клітин, що призводить до збільшення холестерину та підсилює явища атеросклерозу в судинах серця та мозку [3].

В торгівельній мережі супермакетів м. Кіровограда, СМЗ представлені декількома вітчизняними та закордонними виробниками. Їх склад представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Склад компонентів СМЗ

Назва прального порошку	Склад компонентів			
	Основні компоненти			Допоміжні компоненти
	Фосфати	Аніоно-активні ПАР	Неіоно-генні ПАР	
«Losk intensiv»	15-30%	5-15%	<5%	Ензими, сульфат натрію, сульфат магнію, силікат натрію, карбонат натрію, бікарбонат натрію, кольорові добавки, піногасник, ароматизатор
«Ariel»	15-30%	5-15%	<5%	Ензими, полікарбоксилати, ароматизатор
«Tide super plus»	15-30%	5-15%	<5%	Ензими, полікарбоксилати, ароматизатор
«Persil power perls»	15-30%	5-15%	<5%	Ензими, сульфат натрію, силікат натрію, антиресорбент, оптичний вибілювач, активатор вибілювання, піногасник, ароматизатор

«Tema triple power»	15-30%	5-15%	<5%	Ензими, оптичний вибілювач, кисневмісний вибілювач, ароматизатор
«Dax»	15-30%	5-15%	<5%	Ензими, сульфати, карбонати, антиресорбенти, оптичні вибілювачі, ароматизатор
«Rex»	15-30%	5-15%	<5%	Ензими, полікарбоксилати, кисневмісний вибілювач
«Gala»	не вказана кількість	5-15%	<5%	Ензими, сульфати, карбонати, силікати, антиресорбенти, кисневмісний вибілювач, оптичні вибілювачі, ароматизатори
«Лотос»	не вказана кількість	5-15%	<5%	Ензими, сульфати, карбонати, силікати, антиресорбенти, кисневмісний вибілювач, оптичні вибілювачі, ароматизатор

Аналіз складу вказує на порівняно однаковий вміст основних компонентів СМЗ, за виключенням «Gala» та «Лотос», де не вказано відсотковий вміст фосфатів. Проте цей показник є екологічно важливим по відношенню до навколишнього середовища та здоров'я людини. Адже фосфатні добавки не тільки підсилюють проникнення А-ПАР крізь шкіру, а й збільшують накопичення цих речовин на волокнах тканин, які перуться. Вони сприяють такому міцному зчепленню А-ПАР із тканиною, що навіть 10-разове полоскання в гарячій воді не звільняє одяг від А-ПАР. Причому чим складніша та розгалуженіша структура волокна, тим більша кількість молекул А-ПАР можуть до нього «прилипнути». Найсильніше тримають ПАР шерстяні, напівшерстяні та бавовняні тканини. В середньому потенційно небезпечні концентрації ПАР зберігаються на тканинах упродовж 4 діб. Таким чином, створюється вогнище постійної інтоксикації всередині самого організму. Міцно закріпившись на одязі, молекули А-ПАР при зіткненні зі шкірою відносно легко переносяться на її поверхню та швидко всмоктуються всередину, починаючи свій руйнівний маршрут по організму.

На жодному з прилавків не було знайдено безфосфатного миючого засобу, хоча в багатьох країнах світу їх частка від загальної кількості СМЗ складає від 20 до 100 % (рис.1).

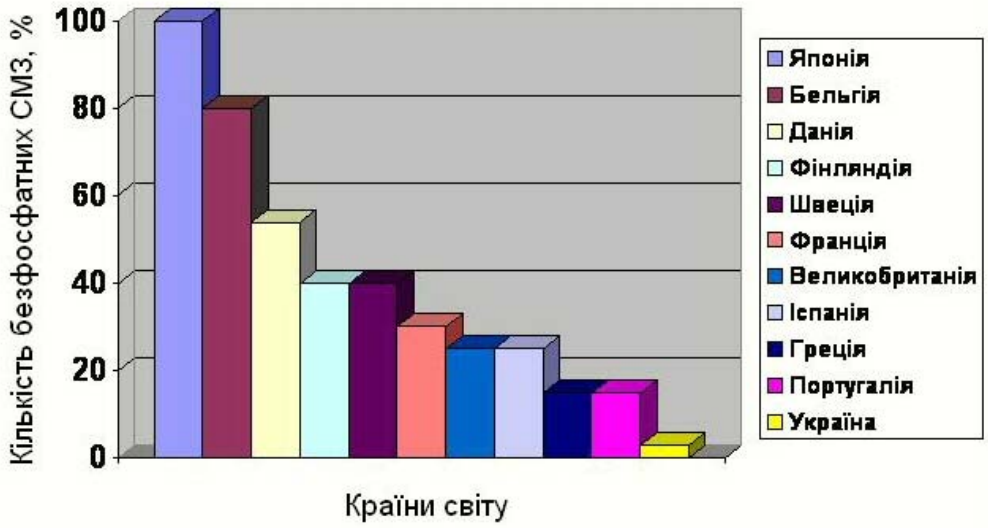

Рисунок 1 – Гістограма використання безфосфатних СМЗ

При проведенні соціологічних досліджень встановлено, що близько 3% українців користуються безфосфатними СМЗ. Їх можна придбати у дистриб'юторів міжнародних компаній: Amway, Ecover, Дакос, Werner & Mertz GmbH. Світове товариство, усвідомивши важливість збереження природи, особливу увагу приділяє розробці нових, більш безпечних синтетичних миючих засобів, котрі повинні максимально зменшити викиди небезпечних речовин в навколишнє середовище.

Як свідчить досвід, безфосфатні порошки спрощують процес прання. Забруднення вимиваються з тканин за допомогою своєрідного "молекулярного прання", навіть без механічного перемішування та тертя, тобто замочування у багатьох випадках уже достатньо для досягнення відмінного результату. Крім того, після прання на тканині, як правило, майже не залишається частинок прального порошку, що виключає необхідність багаторазових виполіскувань.

Питання небезпечності фосфатних пральних засобів вивчається і Верховною Радою, і Кабінетом Міністрів України, і Міністерством охорони навколишнього середовища. Проте до сих пір не прийнято закону про обмеження вмісту фосфатів.

Тому пересічним громадянам потрібно уважно вивчати склад СМЗ і віддавати перевагу миючим засобам без вмісту фосфатів, та з мінімальним вмістом ПАР. Якщо ж даних про склад порошку на упаковці немає, то застосовувати його небезпечно!

Список літератури

1. Воронов Ю.В., Алексеев Е.В., Саломеев В.П., Пугачев Е.А. Водоотведение : Учебник - М.: ИНФА- М, 2007- 415с.
2. Котельников Б.П. Синтетические моющие средства. Справочник. Киев : Техника, 1989 - 46с.
3. Теряна Л.Т., Калугіна О.В. Ще раз про побутову небезпеку для здоров'я. //Безпека життєдіяльності, 2007, №10.– 36 с.

В.Ф.Мануйлов, доц., К.Г.Петрова, ст.
Кіровоградський національний технічний університет

Методика вибору вимикачів конденсаторних батарей

Вимикачі батарей обираються за максимальною вимикаючею здатністю, динамічною і термічною стійкістю при коротких замиканнях, а також перевіряються за специфічними умовами їх роботи в ланцюгах шунтових конденсаторних батарей.

Вимикачі батарей повинні витримувати ударні струми при всіх перемиканнях батарей, в якості розрахункових розглядаються випадки повторного запалювання при відключенні батарей:

а) при відсутності раніше ввімкненою з нею батареєю:

$$I_{вкл} = I_0\left(1+\sqrt{\frac{S_{кз}}{Q_p}}\right), \qquad (1)$$

де I_0 - розрахунковий струм батареї (амплітудне значення), який визначається за формулою:

$$I_0 = \frac{\sqrt{2}\cdot Q_p}{\sqrt{3}\cdot U_p}, \qquad (2)$$

де Q_p - розрахункова потужність батареї, МВАр;

$S_{кз}$ - потужність короткого замикання в місці встановлення батареї, МВА;

U_p - розрахункова найбільша напруга батареї, кВ.

б) при наявності паралельної батареї, яка раніше була ввімкнена на ці ж шини:

$$I_{вкл} = \frac{\sqrt{2} \cdot U_p}{\sqrt{3} \cdot (x_0 - x_c)} \cdot \sqrt{\frac{1}{(2\pi f)^2 \cdot L_0 \cdot C}}, \quad (3)$$

де x_c - індуктивний опір системи, Ом;

x_0 - ємнісний опір фази раніше ввімкненої на шини батареї, Ом;

L_0 - індуктивність ошиновки між паралельно включеними батареями, Гн (питома індукти-вність ошиновки $1.3 \cdot 10^{-6}$ Гн/м);

$C = \frac{C_0 \cdot C_1}{C_0 + C_1}$, де C_0, C_1 – ємність фаз відповідно попередньо ввімкненої і тієї, що підключається батарей, Ф.

Амплітудне значення струму повторного запалювання:

$$I_{пз} = K \cdot I_{вкл}, \quad (4)$$

де K - коефіцієнт кратності перенапруги при повторних запалюваннях.

При використанні для батарей 6-110 кВ вимикачів відповідних напруг K приймається рівним 2.5.

При виборі вимикачів для комутації батарей їх номінальний струм відключення (амплітудне значення) повинен бути рівний або більший за розрахунковий струм відключення. Останній при виборі вакуумного або елегазового вимикача приймається рівним амплітудному значенню струму під час повторного запалювання:

При виборі масляних вимикачів:

$$I_{відкл.розр} = \frac{I_{пз}}{0.3}. \quad (6)$$

Нижче наведені номінальні струми відключення (амплітудні значення) деяких вимикачів 6-35 кВ:

ВР35НС-20/1600 - 52 кАмакс;
ВГБ – 53 - 35 кАмакс;
ВВ-TEL-10-6300 - 32 кАмакс;
МКП-35-1000 - 34.8 кАмакс;
С-35-630-10 - 14.1 кАмакс.

Наведемо приклади розрахунків.

Приклад 1.

На підстанції встановлюється шунтова конденсаторна батарея 10 кВ: розрахункова найбільша напруга 11 кВ, розрахункова потужність батареї 4.1 МВАр, потужність короткого замикання в місці встановлення батареї 300 МВА. Паралельно ввімкненої батареї немає.

Необхідно вибрати вимикач батареї.

Розв’язок:

Розрахунковий струм (амплітудне значення) визначається за формулою (2):

$$I_0 = \frac{\sqrt{2} \cdot Q_p}{\sqrt{3} \cdot U_p} = \frac{\sqrt{2} \cdot 4.1}{\sqrt{3} \cdot 11} = 0.304 кАмакс. \quad (7)$$

Струм ввімкнення батареї (амплітудне значення) визначається за формулою (1):

$$I_{вкл} = I_0\left(1+\sqrt{\frac{S_{кз}}{Q_p}}\right) = 0.304\cdot\left(1+\sqrt{\frac{300}{4.1}}\right) = 2.92кАмакс. \quad (8)$$

Струм повторного зажигання (амплітудне значення) визначаємо для випадку використання вакуумного вимикача 10 кВ типу ВВ-TEL-10-6300:

$$I_{пз} = K\cdot I_{вкл} = 2.5\cdot 2.92 = 7.3кАмакс. \quad (9)$$

Отже, для комутації батареї може бути використаний вакуумний вимикач 10 кВ типу ВВ-TEL-10-6300 з номінальним струмом відключення (амплітудне значення) 32 кАмакс:

$$I_{пз} = 7.3кАмакс < I_{відкл.ном} = 32кАмакс. \quad (10)$$

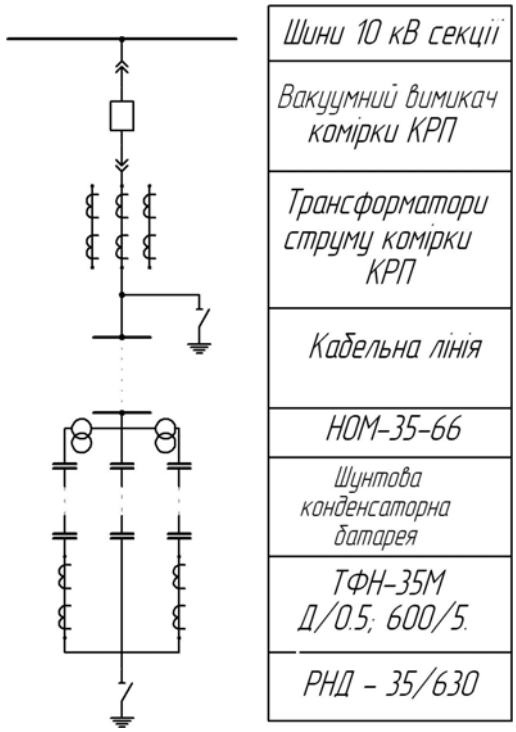

Рисунок 1- Схема підключення батарей 10 кВ

Приклад 2.

На підстанції встановлюються дві шунтові конденсаторні батареї 35 кВ з розрахунковою найбільшою напругою 38.5 кВ з конденсаторів КСА-0.66-20.

Розрахункова потужність кожної батареї 17.8 МВАр, потужність короткого замикання в місці встановлення батареї 800 МВА. Передбачається паралельна робота на загальні шини. Довжина ошиновки між батареями 200 м. В розподільчому пристрої 35 кВ встановлені вимикачі типу МКП-35-1000.

Необхідно вибрати вимикач для батареї.

Розв'язок:

Струм ввімкнення батареї (амплітудне значення) при наявності паралельної батареї, яка раніше вмикалася на ці ж шини, визначається за формулою (3):

$$I_{вкл} = \frac{\sqrt{2}\cdot U_p}{\sqrt{3}\cdot(x_0 - x_c)}\cdot\sqrt{\frac{1}{(2\pi f)^2\cdot L_0\cdot C}} = \frac{\sqrt{2}\cdot 38.5}{\sqrt{3}\cdot(100.6-1.85)}\cdot\sqrt{\frac{1}{314^2\cdot 2.6\cdot 10^{-4}\cdot 15.8\cdot 10^{-6}}} = 15.8кАмакс, \quad (11)$$

де $x_c = \frac{U_p^{\,2}}{S_{кз}} = \frac{38.5^2}{800} = 1.85Ом;$

$$x_0 = \frac{1}{\omega\cdot C_0} = \frac{1}{314\cdot 31.6\cdot 10^{-6}} = 100.6Ом;$$

$$L_0 = 1.3 \cdot 10^{-6} \cdot 200 = 2.6 \cdot 10^{-4}\,Гн;$$

$$C = \frac{C_1}{2} = \frac{31.6 \cdot 10^{-6}}{2} = 15.8 \cdot 10^{-6}\,Ф,$$

де $C_0 = C_1 = \dfrac{C_к \cdot m}{n} = \dfrac{146 \cdot 10^{-6} \cdot 8}{37} = 31.6 \cdot 10^{-6}\,Ф,$

$C_к$ – ємність одного конденсатора, Ф;

m – кількість паралельних конденсаторів в ряду;

n – число послідовних конденсаторів в фазі.

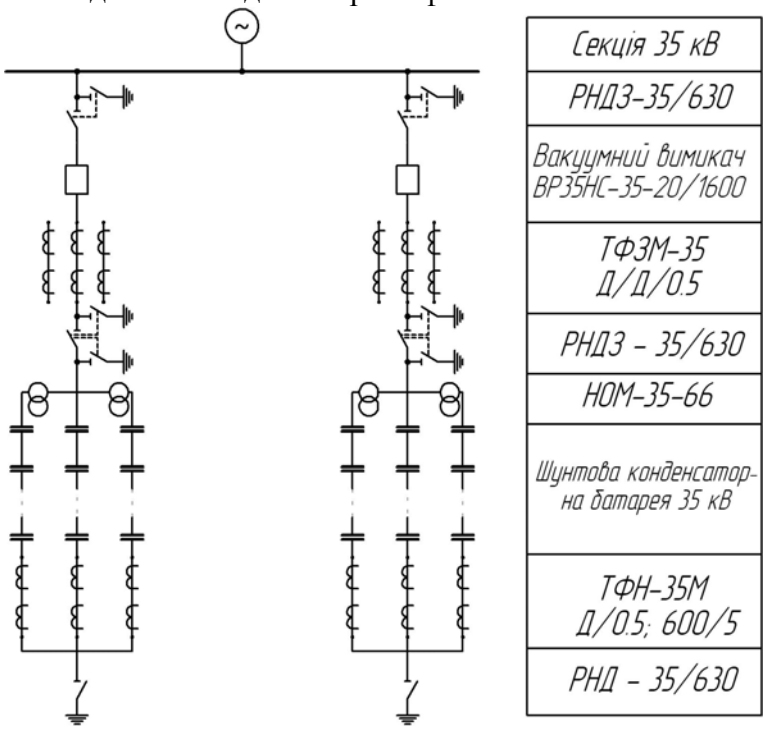

Рисунок 2 – Схема підключення батарей 35 кВ

Струм повторного запалювання визначаємо за формулою (4):

$$I_{пз} = K \cdot I_{вкл} = 2.5 \cdot 15.8 = 39.6 кАмакс. \qquad (12)$$

Розрахунковий струм відключення батареї для масляних вимикачів визначаємо за формулою (6):

$$I_{відкл.розр} = \frac{I_{пз}}{0.3} = \frac{39.6}{0.3} = 132 кАмакс. \qquad (13)$$

Розрахунковий струм відключення батареї перевищує номінальний струм відключення вимикачів МКП-35-1000, встановлених в розподільчому пристрої, а також інших масляних вимикачів напругою 35 кВ. Тому в ланцюгу батареї можна встановлювати тільки вакуумні вимикачі типу ВР35НС-20/1600 з номінальним струмом відключення (амплітудне значення) 52 кАмакс:

$$I_{пз} = 39.6 кАмакс < I_{відкл.ном} = 52 кАмакс. \qquad (14)$$

Остаточно приймаємо до встановлення в ланцюги батарей вимикачі типу ВР35НС-20/1600.

Список літератури

1. Белорусское отделение Энергосетьпроэкт: «Шунтовые конденсаторные батареи 6-110 кВ», 1984г.
2. Днепропетровское отделение Энергосетьпроэкт:«Шунтовые конденсаторные батареи 6-110кВ с конденсаторами КСА-0.66-20», 1986г.

К.Г.Петрова, ст., В.Ф.Мануйлов, доц.
Кіровоградський національний технічний університет

Перевірка ланцюгів захисту трансформаторів струмом короткого замикання від стороннього джерела

Якщо навантаження на трансформаторі відсутнє або недостатнє для перевірки правильності включення струмових ланцюгів, слід застосовувати інші способи перевірки, наприклад метод перевірки струмових ланцюгів струмами КЗ від стороннього джерела.

Достатньо великий первинний струм для перевірки захисту може бути отриманий встановленням з однією із сторін трансформатора трифазної закоротки і подачею з іншого боку зниженої напруги. При цьому струм, що протікає через трансформатор, буде рівний:

$$I_{кз} = \frac{U_n}{\sqrt{3}(z_c + z_{тр})}; \quad (1)$$

де U_n - лінійна напруга живлячої мережі на вводах трансформатора, що перевіряється;

z_c - опір джерела живлення до виводів силового трансформатора, захист якого перевіряється, зведений до напруги джерела живлення (Ом/фазу);

$z_{тр}$ - опір трансформатора, що перевіряється, який визначається з наступного виразу:

$$z_{тр} = \frac{U_{к\%} \cdot U_н^2}{100 \cdot S_н}, \quad (2)$$

де $U_н$ - номінальна напруга обмотки трансформатора, до якої подається живлення, кВ;

$S_н$ - номінальна потужність трансформатора, МВА.

Для того, щоб при перевірці не перевищити номінального струму трансформатора, що перевіряється, необхідно дотримувати наступної умови:

$$U_{живл} \le \frac{U_{к\%} \cdot U_н}{100}. \quad (3)$$

При перевірці від великого джерела живлення струм можна визначати за спрощеною формулою, не враховуючи z_c:

$$I_{кз} = \frac{U_n}{\sqrt{3} \cdot z_{тр}}; \quad (4)$$

Як джерело живлення при випробуванні захисту струмом короткого замикання може використовуватися генератор, що працює зі зниженим струмом збудження, або трансформатор власних потреб.

Нижче наводиться приклад розрахунку струму в обмотках і в ланцюгах диференціального захисту трансформатора, що випробовується струмом короткого замикання при живленні від допоміжного трансформатора.

Приклад 1. Для перевірки диференціального захисту трансформатора ТДНС - 10000 кВА, 36,75± 8 х 1,5 / 10,5 кВ.$U_{К.\ СР}$ =7,84%, $U_{к.\ мін}$ =7,53%, Uк.макс =8,52%.

Іном.вн =157,3 А; Іном.нн=550,5А з схемою з'єднання Y/Δ - 11 використовується трансформатор ТМ - 400кВА, 10,5± 5% /0,4 кВ, 22,02 / 578 А, Uк = 4,5 %. Схема приведена на рис.1.

Диференціальний захист, що перевіряється, включений на трансформатори струму 300/5 А з боку 35 кВ і 600/5А з боку 10,5 кВ.

З виразу (3) напруга живлення для отримання у трансформатора, що перевіряється, номінального струму короткого замикання при встановленні закоротки на стороні 10,5кВ повинна бути:

$$U_П \leq 7,84/100\ 36,75 = 2,88\ кВ. \quad (5)$$

При встановленні закоротки на стороні 35 кВ:

$$U_П \leq 7,84/100\ 10,5 = 0,8232\ кВ = 823\ В. \quad (6)$$

Отже, закоротка встановлюється на стороні 35 кВ, а на обмотку 10,5 кВ подається живлення 380 В від трансформатора 400 кВА. При цьому по обмотці 10,5 кВ трансформатора, що перевіряється, і по обмотці 0,4кВ допоміжного трансформатора проходитиме струм:

$$I_{10.5} = \frac{U_n}{\sqrt{3}\cdot\left(z_{mp1}+z_{mp2}\right)\cdot n_{mp}} = \frac{10500}{\sqrt{3}\cdot\left(12.4+595.35\right)\cdot\frac{10.5}{0.4}} = 262.24\,A \quad (7)$$

де $z_{mp1} = \frac{4,5}{100}\cdot\frac{10,5^2}{10} = 12,4Ом$ – опір допоміжного трансформатора, зведений до сторони 10,5 кВ;

$z_{mp2} = \frac{7,84}{100}\cdot\frac{10,5^2}{10}\left(\frac{10,5}{0,4}\right)^2 = 595,35Ом$ – опір трансформатора, що перевіряється, зведений до сторони 10,5 кВ допоміжного трансформатора:

n_{mp} – коефіцієнт трансформації допоміжного трансформатора.

Струм на стороні 35 кВ:

$$I_{35} = \frac{262.24\cdot 10.5}{36.75} = 74.93\,A\,. \quad (8)$$

Вторинні струми в ланцюгах захисту на стороні 10,5 кВ:

$$I_{10,5} = 262,24/\ 600/5 = 2,185\ А. \quad (9)$$

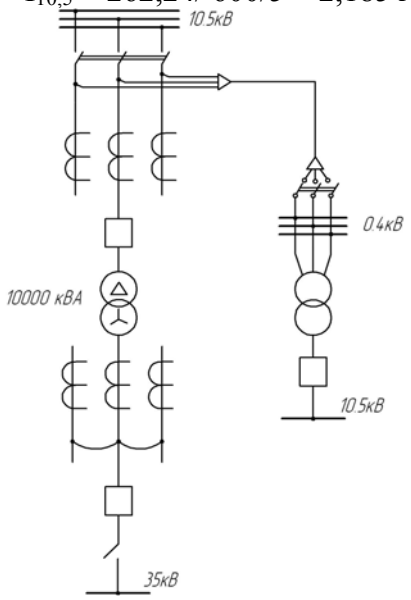

Рисунок 1 – Схема перевірки струмових ланцюгів диференціального захисту трансформаторів струмом КЗ від ТВП

На стороні 35 кВ:

$$I_{35} = \frac{74,93}{300/5} \cdot \sqrt{3} = 2,16A. \quad (10)$$

Отримані вторинні струми достатні для перевірки захисту.

При перевірці захисту струм, що протікає через допоміжний трансформатор (262,24 А) нижче за його номінальний струм, тому використання даного допоміжного трансформатора допустиме.

Приклад 2. Для перевірки диференціального захисту трансформатора 25000кВА, 158 ± 8х1,5%/38,5±2х2,5/11 кВ; 91,46/375,35/1313,72 А; $U_{к.ВС=}$ 10,5%; $U_{к.ВН}$=18%; $U_{к.СН}$=6% з схемою з'єднання Y/Y/Δ-12—11 використовується трансформатор 250 кВА, 10,5±5%/0,4кВ, 13,5/361,27 А, Uк= 5,5%. Схема випробування приведена на рис.2 і 3. Диференціальний захист, що перевіряється, включений на трансформатори струму 200/5 з боку 158кВ, 600/5 з боку 38,5 кВ і 1500/5 з боку 11 кВ.

Для того, щоб при перевірці не перевищити номінального струму трансформатора, що перевіряється, необхідно дотримуватись наступних умов:

при встановленні закоротки не стороні 158 кВ і подачі напруги на сторону 38,5кВ:

$$Uп \le 38,5 = 4,04 \text{ кВ} \quad (11)$$

при встановленні закоротки на стороні 11 кВ і подачі живлення на сторону 38,5кВ:

$$Uп \le \frac{6}{100} \cdot 38,5 = 2,31 \text{ кВ}. \quad (12)$$

Закоротку почергово встановлюють на сторонах 158 і 11 кВ:

1) Закоротка встановлена на стороні 158кВ, живлення подається на сторону 38,5 кВ, рис.2.

При подачі на обмотку 38,5 кВ Uп = 4,04 кВ на обмотці буде струм рівний номінальному 375,35 А, а при подачі напруги 0,4 кВ – Х А тоді з пропорції визначаємо:

4,04кВ - 375,35А,
0,4кВ – Х А,

$$X = \frac{0,4 \cdot 375,35}{4,04} = 37,16A. \quad (13)$$

Таким чином на стороні 0,4кВ допоміжного трансформатора і по обмотці 38,5кВ трансформатора 25 МВА буде протікати струм 37,16А

Вторинний струм в ланцюгах захисту на стороні 38,5кВ:

$$Івт._{38,5=} \frac{37,16 \cdot \sqrt{3}}{600/5} = 0,536A. \quad (14)$$

На стороні 158 кВ протікатиме струм:

$$Іпер.158 = \frac{38,5}{158} \cdot 37.16 = 9.055A. \quad (15)$$

Вторинний струм в ланцюгах захисту на стороні 158кВ:

$$Івтор._{158} = \frac{9.055 \cdot \sqrt{3}}{200/5} = 0,39A. \quad (16)$$

Цей струму цілком достатньо для зняття векторної діаграми струмів диференціального захисту.

2) Закоротка встановлюється на стороні 11 кВ трансформатора (рис.3):

При подачі на обмотку 38,5 кВ Uп = 2,31кВ на обмотці буде струм рівний номінальному 375,35 А, а при подачі напруги живлення 0,4кВ—Х А. З пропорції визначаємо:

2,31 кВ - 375,35А,
0,4кВ – Х А,

$$X = \frac{0,4 \cdot 375,35}{2,31} = 64,99A. \quad (17)$$

Таким чином по стороні 0,4кВ допоміжного трансформатора і по обмотці 38,5 кВ трансформатора 25МВА протікатиме струм 64,99А.

Вторинний струм в ланцюгах захисту на стороні 38,5кВ

$$Iвт._{38,5} = \frac{64,99 \cdot \sqrt{3}}{600/5} = 0,937A. \quad (18)$$

На стороні 11кВ протікатиме струм:

$$Iпер.11 = \frac{38,5}{11} \cdot 64,99 = 227,465A. \quad (19)$$

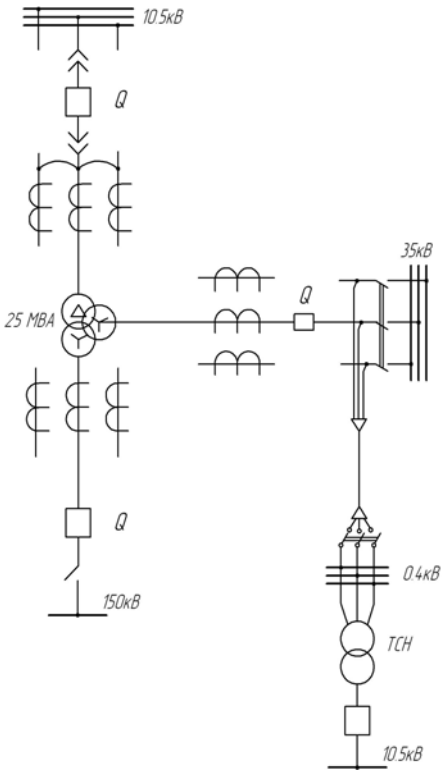

Рисунок 2 – Схема перевірки струмових ланцюгів диференціального захисту триобмоткового трансформатору струмом КЗ від ТВП. Закоротка встановлена на стороні НН

Вторинний струм в ланцюгах захисту на стороні 11кВ:

$$I_{ВТ.}11 = \frac{227,465 \cdot \sqrt{3}}{1500/5} = 1,31A. \quad (20)$$

Цей струму цілком достатній для зняття векторної діаграми диференціального захисту, а також інших струмових захистів і вимірювальних приладів.

Вказані методи перевірки струмових ланцюгів захисту можуть бути застосовані, якщо для проведення випробувань виділяється допоміжний трансформатор і є кабелі з достатнім поперечним перетином. Прокладка кабелів і встановлення закоротки на великий струм є трудомісткими операціями. Тому представляє інтерес пропозиція інж. Ф.Л.Когана, що рекомендує проводити перевірку правильності включення струмових ланцюгів диференціального захисту малими струмами короткого замикання, що отримуються шляхом подачі на виводи вищої напруги випробовуваного трансформатора напруги 380 В. Оскільки струм на стороні вищої напруги випробовуваного трансформатора порівняно невеликий, то живлення подається безпосередньо від близько розташованої збірки. Закоротка встановлюється, як завжди, поза зоною захисту з боку

нижчої напруги силового трансформатора. На триобмоткових трансформаторах закоротки доцільно встановлювати одночасно на двох сторонах.

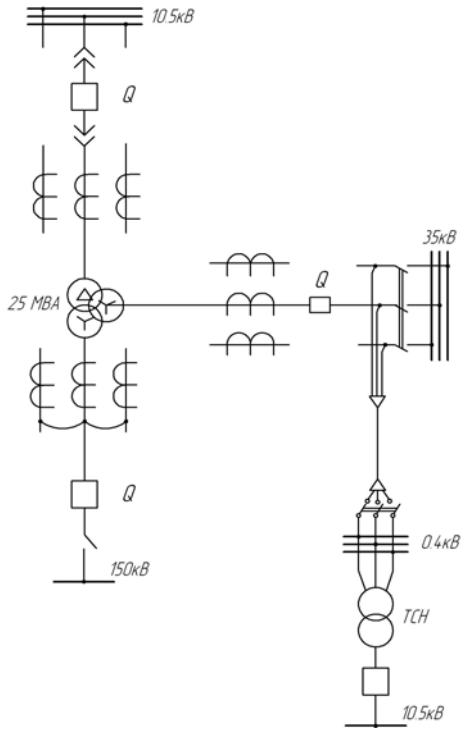

Рисунок 3 – Схема перевірки струмових ланцюгів диференційного захисту триобмоткового трансформатору струмом КЗ від ТВП. Закоротка встановлена на стороні ВН

Векторна діаграма, що є основним документом, підтверджуючим правильність збірки струмових ланцюгів, знімається почерговою подачею струмів від всіх плечей захисту за допомогою вольтамперфазоіндикатора типу ВАФ-85 (при струмах 0,05 А і вище). Для підвищення чутливості приладів можна збільшити струм, що підводиться до них, за допомогою проміжних трансформаторів струму типу І-54. Чутливість приладу ВАФ-85 може бути підвищена шляхом обмотування зв'язаного магнітопровода вимірювальних кліщів декількома витками допоміжного проводу (провід може намотуватися до заповнення вікна, але так, щоб магнітопровід кліщів не розмикався). Покази приладу при цьому збільшуються пропорційно числу намотаних витків проводу, що включається в розсічку струмового ланцюга на вимірювальних затисках.

Напруга, що використовується для зняття векторної діаграми, повинна бути синхронною і мати те ж чергування фаз, що і напруга в первинному ланцюзі. Попередній розрахунок очікуваних первинних і вторинних струмів проводиться так само, як і в попередніх випадках.

Список літератури

1. Инструкция по проверке трансформаторов тока, используемых в схемах релейной защиты.-М.: «Энергия», 1977.
2. М.А.Беркович, В.А.Семёнов. Основы техники релейной защиты.- М.: «Энергия», 1971.
3. Общая инструкция по проверке устройств релейной защиты, электроавтоматики и вторичных цепей.- М.: Энергия, 1975.

УДК 531.480

Ю. І.Кривошей, ст. викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Деякі екологічні особливості едафофауни Правобережжя Центральної України

Ґрунтова фауна відіграє значну роль у формуванні властивостей ґрунтів, і одночасно формується її видовий склад. Метою статті є оцінка найбільш суттевих особливостей екології едафофауни Правобережжя Центральної України на прикладі Кіровоградської області та її впливу на стан грунтів в процесі їх експлуалації і відновлення.
едафофауна, чорноземи, екологічне значення

За більшістю едафічних параметрів характерною для Правобережжя Центральної України є територія Кіровоградської області, на прикладі якої можна розглядати основні екологічні процеси, характерні для грунтової біоти регіону.

Площа земель в Кіровоградській області складає 2458,8 тис. га, що становить 4,07 % території України, з яких сільськогосподарські землі – 2039,8 тис. га. У структурі сільськогосподарських угідь рілля становить 1762,5 тис. га, багаторічні насадження – 26,1 тис. га, пасовища та сіножаті –251,2 тис. га. Розораність земель в області 71,1 % суші.

На території області найбільш поширені чорноземи звичайні середньо- і малогумусові, які розташовані в степовій частині області. Сформувалися вони під різнотравно-ковилово-типчаковою рослинністю. Грунтоутворюючою породою таких грунтів є леси. Чорноземи звичайні містять близько 6 % гумусу.

В лісостеповій частині області переважають чорноземи типові середньо- і малогумусні. Вони відрізняються від чорноземів звичайних більш потужним шаром, який іноді досягає 1,5 м. Значного поширення в області набули деградовані землі, які утворилися в результаті освоєння і окультурення чорноземів (опідзолених) або темно-сірих лісових грунтів. Вони містять 3 – 5 % гумусу.

Площа таких грунтів в області складає 83 тис.га. На невеликих площах у долинах річок поширені лучні, чорноземно-лучні, а також лучно-болотні і болотні грунти.

У долинах Дніпра, Південного Бугу, Синюхи, Великої Висі, Тясмину, Інгулу, Інгульця зустрічаються дернові пісчані грунти, а в западинах – глеєві грунти. Область має високу ступінь еродованості земель. В південно-східній частині вона становить 53 %, а в західній – 43 %.

Територія області відноситься до числа областей з дуже низьким показником лісистості (6,8 % площі області).

Ґрунтова мезофауна Кіровоградщини представлена усіма систематичними групами ґрунтових безхребетних тварин, що відомі на території України, проте їх кількість, співвідношення чисельності популяцій та екологічне значення досить різні в ґрунтах різних типів. Як компоненти живої фази ґрунту, тварини є неодмінними учасниками всіх процесів ґрунтотворення, формування структури та відновлення властивостей ґрунтів, як в процесі, так і після їх експлуатації. загальна маса живих організмів в грунтах незначна і коливається від 0,1 до 1,0 % від маси грунту, проте саме живі організми визначають швидкість і шляхи трансформації органічних решток, взаємодію з мінеральною частиною грунту. Сапрофаги – первинні деструктори опаду, як і мікроорганізми, споживають білки,

розчинні вуглеводи, пектини. До таких належать чисельні диплоподи, мокриці, личинки типулід, кліщі, деякі види колембул.

Серед членистоногих найбільш чисельними групами є кліщі, в першу чергу панцирники, що домінують в багатьох, особливо лісових грунтах, і ногохвостки – звичайно друга за чисельністю група. В чорноземах у великій кількості представлені грунтові личинки жужелиць, карапузиків та пластинчастовусих жуків, зокрема хрущів та кравчиків. Зустрічаються грунтові личинки вусачів (Dorcadion), листогризів (Eumolpinae) тощо. Адаптація багатьох ґрунтових і пов'язаних з грунтом тварин до певного режиму цього середовища може бути використана для виявлення окремих властивостей грунту.

Оскільки значна територія Правобережжя Центральної України належить до лісостепової зони і має значний рівень деградації орних земель, можна вважати, що велику роль в їх самовідновленні відіграє едафофауна лісових біомів та полезахисних лісосмуг (виходячи із того, що на орних землях, на відміну від степу, зустрічається сукупність степових та лісових видів едафофауни). Перевага степових видів над лісовими повинна спостерігатися на пустошах та інших землях запасу, де природна сукцесія повертає екологічну відповідність грунту та його мешканців до домінуючої рослинності. Членистоногі тварини екологічної групи мезофауни є зручним об'єктом для моніторингу цих процесів, оскільки вони широко розповсюджені, чисельні, відносно легко виділяються із ґрунтових проб та ідентифікуються. Значне антропогенне механічне порушення ґрунтового покриву, особливо у населених пунктах, і поява нетрадиційних джерел живлення ґрунтової фауни при надходженні в грунт органічних речовин (харчових та сільськогосподарських відходів) повинно призводити до зміни чисельності ґрунтових тварин у бік збільшення, тобто концентрації у антропогенно порушених ділянках, можливо з перевагою лісових видів над степовими. Це може вказувати на найбільш екологічно закономірний напрямок сукцесії порушеної ділянки грунту. Тому висаджування деревно-чагарникової рослинності з метою озеленення населених пунктів доцільніше проводити відразу на порушених грунтах, а не на раніше рекультивованому грунті з лучною рослинністю.

При заорюванні стерні від пропашних культур в грунті утворюються не лише додатковий резерв поживи для тварин-сапрофагів, але і виникає система порожнин, що сприяє зростанню чисельності видів різних екологічних груп, в тому числі і тих, які нездатні самостійно рити нори (наприклад, тускляки та жужелиці), можливо з перевагою степових видів над лісовими. Тому заорювання соломи є перспективним агрономічним прийомом, який дозволить значно скоротити термін оцінки земель запасу як пустошей до часу, коли їх можна класифікувати як вторинні луку або степ.

Список літератури

1. Гиляров М. С. Соотношение размеров и численности почвенных беспозвоночных.—Докл. АН СССР, 43.1944.- С. 283—285.
2. Гиляров М. С. Перель Т. С. 1958. Изучение беспозвоночных животных как компонентов биогеоценоза.— В кн. «Программа и методика биогеоценотических исследований». 1958. М.: Наука, С.163—194.
3. Національна доповідь Управління екології і природних ресурсів в Кіровоградській області за 2008 р.

УДК 004.272.4

Л.В. Рибакова, ст. викладач
Кіровоградський національний технічний університет
Ю.В. Лукаш, ст. гр. КВ-53
НТУУ „Київський політехнічний інститут”

Завадостійкі багатопроцесорні системи

У статті описано спосіб математичного моделювання для отримання критеріїв оцінки надійності багатопроцесорних систем.
багатопроцесорна система, надійність, працездатність, завада, відмова

Багатопроцесорні системи, що мають високий рівень паралелізму, знайшли широке застосування у вирішенні багатьох прикладних задач. Наприклад, ці системи застосовуються як комплекси діагностування і підтримки життєдіяльності у медицині, засоби керування відповідальними технологічними процесами, системи керування транспортом і енергетичними об’єктами, засоби підтримки банківської діяльності та інше. Враховуючи важливість надійної роботи таких комплексів, до багатопроцесорних систем висувається суворі вимоги щодо завадостійкості. Отримання досить точної оцінки показників надійності таких систем є однією з найскладніших і найважливіших проблем у сучасній техніці. Особливе значення цьому аспекту надається на етапі проектування та розробки для вибору оптимальної програмно-апаратної бази завадостійких багатопроцесорних систем (ЗБС).

Завадостійка обробка даних може бути визначена як здатність виконувати певний специфічний алгоритм дій, незважаючи на завади, що виникають. Саме така характеристика виходить на перший план у системах, які повинні працювати в режимі реального часу.

Із 70-х років минулого століття значну увагу почали приділяти технологіям завадостійких обчислень. Розроблено ряд нових теорій та методів виявлення та корекції помилок, моделювання відмовних ситуацій, їх аналізу та синтезу, оцінки надійності багатопроцесорних систем.

Багатопроцесорні системи, безумовно, мають значну перевагу в обчисленнях та роботі в режимі реального часу порівняно з однопроцесорними системами. Проте, зі збільшенням розмірів системи виникає проблема її надійної роботи. Зі зростанням кількості процесорів зростає ймовірність виникнення відмови одного з вузлів системи. А значить, потрібно застосовувати якісь додаткові механізми чи технології, що можуть забезпечити максимально надійну роботу системи. Тому розробка ЗБС вимагає також розробки методик і технологій, які б забезпечили необхідний рівень надійності.

Можна виділити два основні способи вирішення проблеми, наближених до апаратних засобів: технологія з використанням надлишковості та технологія діагностики помилок, що виникають.

Перша технологія передбачає дублювання процесорів. Кожен процесор видає свій результат; той результат, що „отримав більше голосів”, і сприймається за істинний. У такому випадку при надлишковості у n процесорів система залишатиметься працездатною навіть при виході з ладу $(n - 1)/2$ процесорів. Очевидною перевагою цієї технології є відсутність потреби знаходити системі помилку та намагатися її виправити. Але поряд із тим вона має і суттєвий недолік, бо таке використання елементів повсюди неприпустиме, оскільки воно тягне за собою необхідність у значно більших потужностях

для роботи ЗБС. Тому така технологія використовується лише в системах, що потребують високої надійності.

Інша технологія спрямована на автоматичне виявлення процесора або процесорів, що вийшли з ладу, його самостійне відновлення чи заміщення. Або ж, як варіант, автоматичне внесення змін до конфігурації системи, які дозволять їй продовжити роботу. При цьому методі виникає проблема останнього контролюючого. Адже діагностична система теж не застрахована від збоїв. Звісно, можна використати і для неї ще одну контролюючу систему, але та, в свою чергу, теж може відмовити. У цьому напрямку, вирішення проблеми останнього контролера, вже є певні рішення, але питання залишається актуальним і досі.

Задля того, щоб вирішити, яка надлишковість необхідна, чи які частини системи необхідно зробити здатними до самостійного відновлення або реконфігурації, потрібно якимсь чином оцінити надійність системи.

Для оцінки надійності системи можна застосовувати експериментальні методи, або моделювання ЗБС. Оскільки значна кількість елементів системи надто ускладнює експериментальне вирішення проблеми, то все частіше використовують статистичні методики оцінки, які засновуються на даних, отриманих під час моделювання.

Для ефективного аналізу поведінки системи, що має велику кількість станів, може бути застосована математична модель, яку називають графологічною (GL). За допомогою GL-моделі можна отримати критерії, за якими оцінюється поведінка системи при певних обставинах (наприклад, при дії на систему потоку відмов її компонентів). Для моделювання поведінки системи і оцінки показників її надійності в загальному випадку потребується ряд спеціалізованих програмних і апаратних модулів. Наприклад, окремий блок генерації двійкових векторів формує ознаки підмножини модулів системи, що відмовили. При цьому, вважається, що інтенсивність їх відмови завчасно відома. До складу моделі також входить блок обробки результатів, які отримують у кожному циклі роботи блока генерації відмов. Вихідною інформацією блока слугує значення показників надійності, що розраховуються (оцінюються), наприклад, імовірність безвідмовної роботи системи за деякий заданий час, середній час безвідмовної роботи, значення функції готовності та інше.

Застосування цієї методики дозволить на етапі проектування ЗБС визначити параметри надійності системи з точністю, яка вимагається, і на основі цієї інформації надавати рекомендації про топологічні варіанти модифікації вибраного структурного рішення з метою забезпечення необхідних значень показників працездатності.

Список літератури

1. Романкевич А.М., Гроль В.В., Карачун Л.Ф., Орлова М.Н., Романкевич В.А.. Об одном подходе к расчету надежности отказоустойчивых многопроцессорных систем // Автоматизированные системы управления и приборы автоматики. – 2002. – Вып. 119. – С. 54 – 58.
2. Nripendra N Biswas and S Srinivas. Fault-tolerance in multiprocessor systems // Sadhana, Vol.11, Parts
3. 1&2. – October 1987. – p.p. 93 – 110.

В статье описан способ математического моделирования для получения критериев оценки надежности многопроцессорных систем.

In the article is described the method of mathematical design for the receipt of criteria of estimation of reliability of the systems with many processors.

УДК 007

В.М. Пестунов, проф., канд. техн. наук, А.С. Стеценко, доц., канд. техн. наук.
Кировоградский национальный технический университет

Проблемы искусственного интеллекта и технических систем, взаимодействующих с человеком

В статье обсуждается проблема искусственного интеллекта. Сделана попытка объяснить бесперспективность клонирования людей ввиду отсутствия у них души, энергоинформационного поля и связи его с Космической системой.
интеллект, клонирование, космические законы, космические законы, энергоинформационное поле

Под искусственным интеллектом обычно понимают компьютерную систему, реакция которой на внешние раздражители аналогична реакции человека. Пытаясь создать алгоритм разума человека мы строим модели реакции человека на раздражители. Иными словами мы пытаемся скопировать модель поведения человека.

Чем больше мы углубляемся в эту модель тем больше мы понимаем, что у нас не хватает технических средств для воспроизведения этих моделей. Нам всегда казалось, что как только мы создадим элементную базу соответствующей мощности, так сможем выйти на новый рубеж возможности осуществления замысла, приближающего нас к человеку.

Человек ведь не впервые ставит задачу адекватности действий машины человеку. Если рассмотреть процесс развития системы человек - машина в технологии металлообработки за прошедшее столетие, то надо отметить, что алгоритм процесса обработки практически не изменился, хотя техническая система, осуществляющая процесс обработки изменилась в направлении частичной передачи функций человека машине.

Иными словами, свои технологические функции человек по мере своего развития все больше передает машине.

Так, например, в технологии металлообработки человек вначале передал машине процессы формообразования и машина начала их выполнять точнее и производительнее. Затем человек передал машине процессы измерения и управления параметрами качества обработки, причем не только в статическом положении, но и в процессе обработки. Аналогично были переданы машине вспомогательные функции управления относительных движений инструмента и заготовки, включая установку и снятие заготовки, инструмента, уборки стружки, диагностики оборудования и т.д.

Со временем были использованы и получили распространение в системе человек - машина как системы программирования, так и логического управления ходом технологического процесса.

Все это привело к созданию не только автоматических производственных комплексов, но и автоматических заводов по выпуску определенной продукции. Таким образом человек доказал, что определенные его технологические и организационные функции успешно может выполнять машина.

Война и другие стихийные бедствия и катастрофы подтолкнули человека к необходимости решения проблемы физической замены отдельных элементов тела: руки, ноги и т.п. Однако вскоре человек убедился, что созданные им искусственные элементы не могут полностью воспроизвести утраченные функции и он решил выращивать элементы и даже человека. Эту идею, как всегда, решили проверить на животных. Клонируя животных ученые обнаружили слабость их иммунной системы. Они оказались

мало защищенными от вредного влияния окружающего мира, у них обнаружили целый ряд серьезных заболеваний. Не без оснований ученые полагают, что они могут отрицательно повлиять на дальнейшее потомство клонированных и других животных.

Все это должно навести человека на грустные размышления в части перспективы использования метода применительно к человеку.

Давно известно, что на определенном этапе зарождения и развития человека в него вселяется душа. Поскольку этим процессом человек управлять не может значит и создание полноценного человека ему непосильно. Даже если удастся получить внешне похожую модель она все равно не может быть жизнеспособной в свете тех функций, которые должен выполнять человек в космической системе, частицей которой он является.

Ведь космическая система, насколько об этом может судить человек, не предусматривает других путей получения частиц этой системы. Поэтому, естественно, она будет отторгать все те искусственные органы, придуманные человеком.

Исследованиями установлено[1,2], что, кроме физического тела человека, существует внешняя энергоинформационная оболочка, без которой, во-первых, физическое тело не жизнеспособно, так как не подпитывается энергоинформационной энергией, а во-вторых, даже если и будет создано человекоподобное существо, необходимо обеспечить функционирование системы на период ее жизнедеятельности, поддерживая ее в работоспособном относительно устойчивом состоянии, а для этого у клонированного существа должны быть и интеллект, и чакры, и энергетические каналы, связанные из жизненно важными органами, способные регулировать, вносить изменения в работу всех органов, в зависимости от изменения условий обитания. И, самое главное, что управляющие функции и энергоинформационные воздействия на человека осуществляет Космическая система. Очень сомнительно, чтобы клонированное существо, созданное не по воле Высших сил и не подключенное к энергоинформационной системе, было жизнеспособно.

По этой причине искусственными методами не удастся получить полноценного человека, а производить неполноценных людей смысла не имеет, тем более что нельзя предусмотреть последствий этого влияния на грядущие поколения.

Что касается необходимости производства для человека органов (запчастей) для пересадки, то такая потребность также сомнительна хотя бы потому, что если научить человека жить в рамках космических законов и требований, то запчасти ему не понадобятся. А во-вторых, если человек своим образом мышления и жизни вынуждает космическую систему, в порядке возмездия, перекрывать энергопитание каких-либо органов, то без устранения причины возмездия простой заменой органов проблемы не решить.

Так что человеку надо думать не о том, как заменить свои органы на "новые", а о том, как не доводить систему управления до необходимости возмездия за нарушение законов. Вот почему путь клонирования человека и его органов бесперспективен и несет в себе непредсказуемые последствия. Все это требует законодательного запрещения подобных экспериментов не только применительно к человеку.

Чтобы направить свои творческие устремления в нужном для человека направлении надо, прежде всего, постараться понять цели и задачи, поставленные человеку в космической системе. Нам трудно разгадать замысел творца и мы будем, по-видимому, еще долго строить модели предполагаемого взаимодействия с космической системой.

Известно, что человек является частицей космической системы и в нем отражены ее свойства. Поэтому, не поняв до конца этих свойств и функций, выполняемых человеком в большой системе, трудно что-то синтезировать или возрождать.

В первом приближении модель взаимодействия человека с окружающим миром и космической системой можно представить в виде схемы (Рис. 1.).

Из схемы следует, что люди в процессе трудовой и общественной деятельности

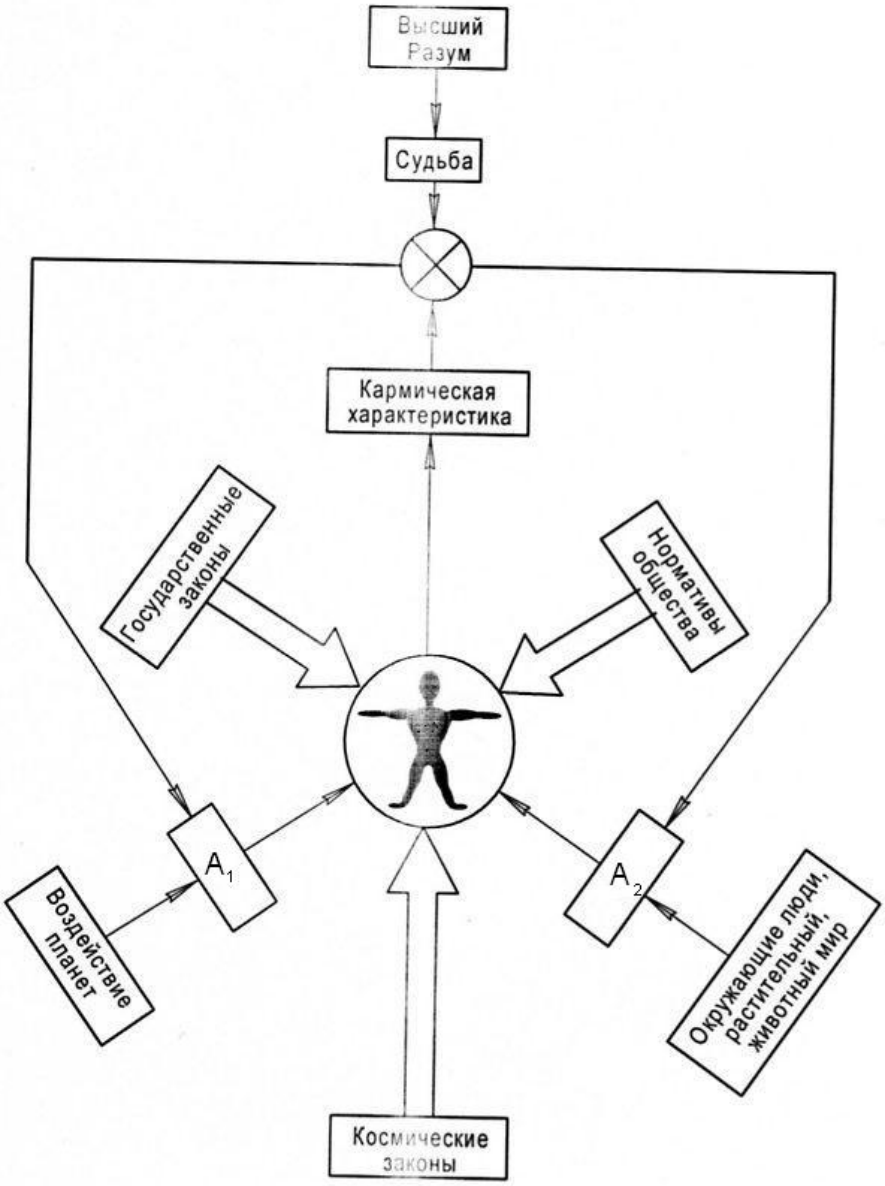

Рисунок 1

находятся в рамках законов и в соответствии с космическим законом свободы могут, в той или иной мере, выходить за эти ограничения. Однако, если нарушение государственных и моральных законов может остаться незамеченным, то нарушение космических законов всегда фиксируется.

Контроль человека осуществляется по его мыслям. Кармическая система суммирует все нарушения и эта сумма выдается как кармическая его характеристика. Она сравнивается с параметрами судьбы и космическими требованиями и по результатам определяется тяжесть кармического возмездия в форме недуга, болезни и т.п.

Космическая система довольно гуманна и допускает безнаказанно нарушать законы до определенного уровня, с которого начинает кармическое воспитание человека. Поскольку человеку не дано знать каково текущее значение его кармической характеристики, то о переходе через допустимый уровень он узнает по своим неудачам и болезням.

Если болезни и неудачи чередуются, то человек перешел первый уровень допустимых нарушений. Однако, если у него начинаются сплошные неудачи и неизлечимые болезни, то он перешел все допустимые пределы и если круто не изменит образ мышления и жизни, то уйдет в мир иной.

Из схемы также следует, что по результатам сравнения кармической характеристики с параметрами судьбы настраиваются защитные оболочки человека (A_1,A_2), которые регулируют возможность вредного влияния на человека окружающего мира, включая людей.

Безупречная кармическая характеристика дает возможность человеку находиться под надежной защитой космической системы и жить счастливой жизнью.

Список литературы

1. Чипашвили Ш.Ш. Возможные гипотезы зарождения, развития и функционирования человека как биологической системы (с точки зрения информатики)/Сб. Искусственный интеллект – 2002// Материалы Международной научно–технической конференции.-Том1.-Таганрог – Донецк: Изд-во ТРТУ, 2002.- С. 69-73с.
2. Законы – души или Кармические коды – М.: Амрита – Русь, 2005 – 224с.

В статті обговорюється проблеми клонування людей і тварин. Зроблена спроба пояснити безперспективність клонування із-за відсутності у клонованих істот душі, енергоінформаційного поля і зв’язку його з Космічною системою.

In the article comes into question problems of cloning of people and zoons. Done attempt to explain absence of any prospect of cloning because of absence for the cloned creatures of the soul, energyinformative field, and zvyazku him with the Space system.

УДК 378.147

К.П. Дьомін, ст. викл., С.П.Дьомін, доц., заслужений працівник культури
Кіровоградський державний педагогічний університет
О.С.Стеценко, доц.,канд. тех. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Вплив музичних і пісенних звуків на емоційний стан і здоров’я людини

В статті висвітлюється механізм утворення музичних і пісенних звуків і їх вплив на фізичне тіло людини, проаналізовано іхні складові і способи іх застосування.

вібрація, обертон, гармоніки, резонанс, звук, піснеспів

Останні роки дослідження в галузі акустики, вібрацій і впливу їх на організм людини, примусили спеціалістів із музикознавства, хормейстерів і співаків по новому підходити до методики навчання майбутніх викладачів музики і співу. Фахівцям в цій

галузі також важливо знати, яким чином музика і пісня діє на людину, як оздоровчий фактор, як вона впливає на духовний, інтелектуальний і емоційний стан людини.

Відомо, що все живе і неживе в природі має свою певну частоту вібрації. Звуки, утворені голосовими зв'язками або музичними інструментами теж мають певну частоту коливань.

Музичний або пісенний звук – це певне співвідношення основного тону і обертону. Обертони звучать слабкіше основного тону, зливаються з ним і на слух не розпізнаються, але наявність і сила кожного з них створює тембр звука. При коливанні голосових зв'язок або струни, вони утворюють основний тон. Крім цього утворюються додаткові хвилі, які створюють додаткові тони кратні частоті основного тону – обертони. Ці звуки володіють великою силою: вони здатні змінювати молекулярну структуру, можуть впливати на живі тіла, предмети і явища, доводити їх до досконалості. Удосконалюючись в пісенній або музичній майстерності і підвищуючи свою духовність, людина може навчитися використовувати гармоніки, резонуючі із мозком, для того, щоб змінювати власну частоту вібрацій.

Такі звуки утворюються при самостійному виконанні пісні, але більший ефект досягається, якщо у створенні звуків приймає участь група людей – хор. Один виконавець може впливати переважно на власну частоту вібрацій, тоді як звук, народжений групою виконавців, впливає не тільки на кожного з них, але і на всю планету.

Гармоніки, утворені музикою або хоровим співом, приводять до певних змін в організмі виконавців і постійних слухачів. В першу чергу, відбуваються зміни у слуховому апараті виконавців – вони починають сприймати звуки, яких раніше не сприймали.

Після цього відбуваються зміни голосового апарату – виконавці стають здатними виконувати раніше не досяжні для них звуки.

Наступний етап розвитку – розширення свідомості і духовності.

Всі перераховані зміни приводять до оздоровлення і самовдосконалення фізичного тіла людини. Наочним прикладом вищесказаного може бути те, що у одного із авторів даної статті, у якого після активної участі у хоровій капелі розширився діапазон звукового сприйняття слуху і спостерігаються значні досягнення у виконавській майстерності. Вокальні вправи наповнені спокоєм і енергією, дають можливість проспівувати гармоніки, а утворені голосом звуки резонують у голові і в усьому тілі.

Потрібно відзначити, що гармонічний спів відомий давно і він використовувався монахами Тібету для оздоровлення. Вони проспівували низькими і глибокими звуками, дуже схожими на ричання хижого звіра, а на цьому фоні з'являлися інші високі тони, ніби співали фальцетом хлопчики. Все це створювало неземну музику, яка мала оздоровчу дію на людину.

Намагання багатьох співаків оволодіти технікою обертонального співу з використанням вокальних гармонік, не увінчалися успіхом. Це можна пояснити, по-перше, тим, що не всі розуміють, що звук, утворений голосом співака, - це набір різних вібрацій і ритмів, а, по-друге, звук, створений людиною в певному стані свідомості, вміщує в собі інформацію про це і той, на кого направлено звук, зможе одержати цю інформацію.

Таким чином, звук утворений голосом співака, вміщує в собі певну мету або намір, тобто звук має власну свідомість, яка несе в собі інформацію про загальний стан співака, його фізичний, ментальний, емоційний і духовний складові.

До останнього часу ніхто не враховував вплив наміру, який народжується думкою співака, - або цей вплив буде позитивним, або негативним, майже повністю буде залежать від того, який намір вкладає співак у пісню.

Можна привести приклад, коли одну і ту саму пісню виконували два різних співаки, а реакція слухачів була зовсім протилежною.

Перший співак користувався повагою і любов'ю. Пісня, яку він виконував, линула легко, невимушено, задушевно, від самого серця і вона заворожувала слухачів, підвищувала їхню частоту вібрації, наповнювала їх душі красою, позитивною енергією, не дивлячись на те, що голос співака був не сильний, трохи хриплий.

Другий співак мав сильний, високий голос і техніка його співу була довершеною, але його спів був холодним, без душі, із самозакоханістю. Особливих емоцій його спів не викликав у слухачів. Високі вібрації у слухачів від його співу не виникали, а, навпаки, посіяли пригніченість і невдоволеність. Таким чином, намір співака і душевність його співу, здатні впливати на фізичний стан людини.

Голос людини – найдосконаліший інструмент, який, крім широкого діапазону, має здатність нести в собі різноманітні наміри.

Але звуки, які утворюються голосом людини, не чисті тони, а комплекси призвуків, як їх ще називають, напівтонами або обертонами. Вони мають більшу частоту коливань в порівнянні із основним тоном. Слух людини здатний сприймати від 16 до 25000 Гц, але переважна кількість людей не відчувають тони вищі 10000 Гц.

Обертони присутні і в голосі людини. Саме вони придають особливе звучання нашій мові або співу, неповторне для кожної людини.

При вивченні структури звука було установлено, що між його складовими – обертонами, або гармоніками, - існує взаємозв'язок. Наприклад, частоти першого і другого обертонів відповідають співвідношенню, як три до двох, а відповідні їм ноти утворюють інтервал, який називається квінтою.

Важливим є той факт, що звукові хвилі здатні створювати певні геометричні форми. Так, наукові досліди із гармонійними і негармонійними звуками, описаними в книзі [1], показали цікаві результати. Для цього дзеркало розміщували під акустичною системою. Коли система випромінювала два звуки з різною частотою коливань, дзеркало починало вібрувати. Лазерний промінь, направлений на дзеркало, відбивався на екран і створював на його поверхні різні зображення, які виникають під дією звука. Виявилось, що інтервали, утворені гармонійними рядами, народжують стійкі і геометрично досконалі форми, наприклад, кола, які трималися до тих пір, поки випромінювався звук. Негармонійні звуки народжували форми, геометрично недосконалі й нестійкі, які швидко розпадалися.

Досліди, проведені із голосом людини, показали аналогічні результати. Коли учасники досліду виспівували дві ноти, які складали гармонійний інтервал, на екрані виникали симетричні, геометрично досконалі форми.

Особливо яскравими і переконливими були результати, коли співаки проспівували не звичайні звуки, а вокальні гармоніки. Якщо голоси співаків не складали гармонійного інтервалу, симетричні зображення були відсутні.

З давніх-давен в різних релігійних напрямках використовували пісенний спів. Він використовувався не тільки, як засіб створювати у віруючих особливий піднесений настрій, а також, виспівуючи в тій чи іншій послідовності голосні звуки, вони допомагали віруючим увійти в резонанс із божественною сутністю, до якої вони звертаються.

Кожний голосний звук потребує певного розташування язика і певної форми ротової порожнини. В результаті, кожна голосна одержує власний обертон, незалежно від того проспівують чи промовляють голосні звуки і незалежно від того, хто створює ці звуки – чоловік чи жінка.

Важливо зазначити, що більший ефект від промовляння молитви буде, якщо людина буде промовляти звуки, які будуть входити у резонанс з цією людиною, а також буде візуалізувати божество, до якого звертається. Мабуть саме для цього люди створювали ікони, ідоли.

Вчені, які досліджували вплив звуків на організм людини, звернули увагу на те, що одні звуки пригнічують людину, приводять її у депресивний стан, інші, навпаки, піднімають бадьорість, збуджують у них творче піднесення. Іншими словами, звуки утворені музикою, або пісенним співом здатні впливати на психічний, емоційний стан людини. Особливо благотворно впливають звуки, які вміщують в собі високочастотні гармоніки. Саме високі частоти (від 2000 до4000 Гц) здатні стимулювати центральну нервову систему і кору головного мозку. Такі частоти утворюються верхнім рівнем голосового діапазону. Високочастотні обертони придають голосу тембрової окраски, тоді як низькочастотні обертони передають змістову частину твору.

Оздоровча дія гармонійного співу досягається, головним чином, завдяки резонансу кісткової тканини при частоті 2000 Гц. По суті звук утворюється не в роті, не в тілі, а в кістках. Кістки «співають» як стіни церкви, резонуючи з голосом співака. Якщо людина буде щоденно прослуховувати звуки, багаті високочастотними гармоніками, або проспівувати їх самостійно, вона буде підтримувати високу активність мозкової діяльності, бадьорості, а також якісно змінювати свої вокальні здібності.

Вплив духовного піснеспіву на психічний стан його виконавців свідчить такий приклад: в одному монастирі монахи кожний день по кілька годин займалися духовним піснеспівом. Новий абат, вважаючи це заняття марною витратою часу, заборонив їм займатися цією справою. Через деякий час було помічено, що всі монахи знаходяться у стані хронічної втомленості і депресії. Лікар, до якого звернулося керівництво монастиря, виявив, що монахи захворіли від того, що їх лишили можливості співати. Саме проспівування григоріанського хоралу придавало їм сили для праці і молитов. Як тільки щоденний піснеспів був відновлений у монахів знову з’явилася активна енергія.

Таким чином, слух людини, як провідник звуку, стимулює кору головного мозку і відновлює 90-95% енергії організму. Крім цього, орган слуху впливає на роботу гортані, бронхів, серця, шлунково-кишкового тракту і регулює дихання, серцевий ритм і голосові зв’язки.

На наш погляд, більше уваги потрібно звернути на обертональний спів. Цей метод, відомий як горловий і особливість його в тому, що звуки, які утворює співак, створюють стрункий акорд із звучанням вашого тіла. Правила виконання горлового співу наступні: основний тон потрібно розміщувати у глибині гортані, щоб не випускати звукову енергію за межі ротової порожнини. Після цього використовують порожнину рота і інші голосові резонатори – носову порожнину, щоки і губи – для створення вокальних гармонік. Тоді гармоніки одержують більшу силу і чіткість. Спочатку ці вправи роблять голосно, напружуючи голос у півсили. Після придбання певних навичок можна збільшити силу звуку.

Особливо важлива роль, як голосового резонатора – носової порожнини. Більшість співаків не вміють направляти звук у носову порожнину. Чим більше носовим стає звук, тим вище піднімаються тони гармонік, які входять у нього. Спробуйте перевірити і проспівайте склад н-н-н-и-и-и, приклавши до бокових крилець носа два пальці, ви відчуєте в них вібрацію. Навчившись проспівувати склади потрібно навчитись регулювати звучання гармонік, таким чином, користуючись своїм голосом ми зможемо охопити широкий спектр частот і тембрів.

Ні один музичний інструмент не володіє таким багатим діапазоном звуків різної висоти і тембру, як голос людини. Він володіє цілющою силою. Його почали використовувати з лікувальною метою. Цей метод називається тонінг.

В основі тонінгу лежить здатність голосних звуків впливати на частоту коливань в кожній клітині, кожній молекулі людського організму [2]. Тонінг вивільняє потужний потік природної енергії і дозволяє йому вільно протікати крізь наше тіло. Але тонінг не піснеспів в повному розумінні слова, тому що проспівуються тільки голосні звуки. Як тільки із складів утворюються слова, а слова у осмислений текст, там починається

піснеспів. Якщо до тексту додається чіткий намір співака, тоді піснеспів стає лікувальним засобом. Намір складає енергетичне ядро звуку, наповнює його емоціями і устремлінням. Голосова терапія потребує від людини повної концентрації на тій меті, яку вона поставила перед собою.

Звідки береться намір? Він народжується розумом і серцем людини ще до створення звуку. Це може бути мислеформа того об'єкта, на який направлено звук. Намір з'являється в момент вдихання повітря перед співом. Найбільша сила наміру створюється в паузі між вдиханням і початком співу. Ще одне важливе явище виникає під час утворення звуків двома голосами одночасно.

Коли два тони звучать одночасно, утворюється ще два тони різної висоти. Вони виникають на основі суми і різниці частот двох головних тонів.

Наприклад, якщо частота першого тону складає 300 Гц, а частота другого 400Гц, тоді частота третього тону буде дорівнювати 100 Гц (400-300=100), а частота четвертого буде 700 Гц (400+300=700).

Таким чином, при приспівуванні дуетом, крім основних тонів можуть виникати самі по собі інші тони, особливо це явище проявляється під час обертонального співу.

В сучасних умовах розвитку суспільства підвищуються вимоги до рівня підготовки педагогічних кадрів з музичною освітою. В статті [3] пропонується проект навчальної програми нового типу, в якій, зокрема, обґрунтовується необхідність, щоб студентам давали аналіз особливостей голосу, як музичного інструменту і механізм впливу музики на людину. Саме з цією метою ми пропонуємо дану статтю.

Висновки:

1. Звуки, утворені музикою або пісенним співом, в основі своїй володіють потужним потоком енергії у вигляді вібрацій певної частоти;
2. Звуки пісенного співу здатні позитивно впливати на фізичне тіло людини і тим самим створювати оздоровчу дію;
3. Щоб добитися творчого успіху і позитивно впливати своїм співом на слухачів, співак повинен володіти не тільки високою майстерністю співу, але й повинен вкладати душевність і чіткий намір;
4. Високочастотний гармонійний спів сприяє вібраціям і резонансу кісток і черепної порожнини людини, сприяє підвищенню майстерності співака, і діє як оздоровчий фактор;
5. Колективний пісенний спів (у хорі) позитивно впливає на здоров'я і довголіття людини;
6. Вчителям музичних шкіл і ВНЗів потрібно знати всі можливості і властивості музичних і пісенних звуків і використовувати їх в своїй творчій роботі.

Список літератури

1. Голдмен Д. Целительные звуки: Пер. с англ/ Д. Голдмен. – М. : Издат. Дом «София», 2003. – 224с.
2. О.С. Стеценко. Зцілення людини словом, музикою і піснею, - Кіровоград: Центрально-Українське видавництво – 2008 – 76с.
3. С. Нечай «Методичні особливості формування професіоналізму майбутніх вихователів у питаннях музичного виховання дітей дошкільного віку». / Вища школа – 2008 - №10 – С. 66-72.

В статье освещается механизм образования музыкальных песенных звуков и их влияние на физическое тело человека, сделан анализ составляющих елементов звука и приведены примеры их использования для оздоровления человека.

In the article the mechanism of formation of musical song sounds and their influence is sanctified on the physical body of man, the analysis of constituents of elementov sound is done and the examples of their use are resulted for making healthy of man.

УДК 631.363.023

К.Д.Матвєєв, канд. тех. наук., доц., В.Ю. Олійникова, магістрант гр. МП-04
Кіровоградський національний технічний університет

Теоретичні дослідження процесу дозування бункерними дозаторами грубих і соковитих кормів

Досвід використання кормоцехів у виробництві показує, що типові, індивідуальні і експериментальні проекти їх майже не уніфіковані, обладнання має велику масу, дозування грубих і соковитих кормів не задовольняє зоотехнічним вимогам та мають велику енергомісткість, а регулювання подачі і змішування кормів не автоматизовано [2].

Однією з найважливіших і складних операцій в процесі приготування кормових сумішей для ВРХ є дозування і подача компонентів суворо встановленої кількості корма для отримання кормової суміші за рецептом. Порушення співвідношення компонентів в суміші призводить до зниження або підвищення поживності її і в кінцевому рахунку до перевитрат кормів та недобору продукції. Ці функції виконують накопичувальні бункери та спеціальні відокремлюючи дозуючі і вирівнюючи засоби.

В Україні і за рубежем найбільш широко розповсюджені в технологічних лініях кормоприготування ланцюгово-планкові бункерні живильники з транспортерними і бітерними дозуючими засобами різного конструктивного виконання [1,2]. Технологічний процес дозованої подачі кормів в бункерних дозаторах відбувається з використанням одно- або двоступеневої системи дозування.

Аналітичний аналіз робочого процесу з транспортерно-бітерними дозуючо-вивантажувальними засобами з радіальними пальцями мають значні недоліки, які обумовлені пульсуючим рухом транспортера, нерівномірністю щільності моноліту у бункері та негативними діями відцентрових та кругових сил і іншими причинами.

Недоліки бітерного механізму можуть бути усунені, якщо обертальний рух пальців в кормовій масі моноліта замінити поступальним вертикальним рухом ланцюгового відокремлюючого транспортера з пальчатими гребінками, при якому підвищується якість дозування та знижуються енергетичні витрати, а небажані сили інерції не будуть мати негативну дію і повністю можуть бути виключені з процесу відокремлення.

Для цього запропонована функціонально-технологічна схема дозуючого вивантажувального механізму ланцюгово-транспортерного типа на базі бункера-дозатора БДК-Ф-70-20, який обладнаний ведучим і веденими валами, кругло-ланковими ланцюгами і гребінками з пальцями, верхнім вирівнюючим бітером, поздовжнім транспортером (перша ступінь дозування) і поперечним транспортером із зчісуючим бітерним дозатором з флажком (друга ступінь дозування).

Пропускна здатність живильника дозатора визначається формулою

$$Q_k = 3600 HB\gamma V_k K_0, m/год, \quad (1)$$

де H, B – висота і ширина бункера, *м*;

V_k - швидкість руху конвеєра, *м/с*;

K_0 - коефіцієнт ступеню відставання маси від конвеєра (K_0=0,8…0,9).

Нормальна робота дозуючого транспортера забезпечується при умові $\lambda_{к.в.} = \frac{V_{к.в.}}{V_n} > 1.$

Витрати дозуючого пристрою визначаються за формулою

$$Q_{к.в.} = \frac{BH\rho_к \Delta X_0 V_{к.в.}}{\pi r + L_0}, \quad (2)$$

де ΔX_0 - величина проникнення кінця пальця зчісуючої гребінки в моноліт за один оберт транспортера, *м*; *r* – радіус зірочки транспортера, *м*; L_0 - міжцентрова відстань валів транспортера, *м*.

В процесі руху ланцюгів з гребінками транспортерного кормовідокремлювача кінці пальців рухаються за складною траєкторією [2].

За час руху гребінки транспортера з нижнього положення у верхнє палець входить в моноліт на глибину ΔX_0, яка визначається з виразу

$$\Delta X_0 = K_0 V_n \left(\frac{\pi}{\omega} + \frac{L_0}{V_{к.в.}}\right) = \frac{K_0}{\lambda}\left(\pi r + L_0\right), \quad (3)$$

де λ - співвідношення лінійних швидкостей транспортера відокремлювача і подаючого транспортера.

Крок граблин приймається з умови $t_{гр} \geq (2...4)ln.$ (4)

Проведені обґрунтування режимів роботи і параметрів робочих органів та випробування вертикального дозуючого транспортера показали, що нерівномірність одноступеневого дозування корма бітерним дозатором з радіальними пальцями коливається в межах 22-35%, а вертикальним транспортерним дозатором зменшується до 8-14%, а з двоступеневим дозуванням – 4,5-7,5%.

Висновки

Проведені експериментальні дослідження підтверджують висновки теоретичних досліджень про доцільність використання і надійну роботоздатність вертикальних ланцьогово-транспортерних бункерних дозаторів стеблових, грубих і соковитих кормів, а також правильність обґрунтування конструктивних і кінематичних параметрів.

Список літератури

1. Матвєєв К.Д., Таровик В.М. Теоретичні дослідження процесу дозування бітерними дозаторами-відокремлювачами грубих і соковитих кормів в кормоцехах.//Зб. доповідей за підсумками аспірантських наукових досліджень та наукових праць викладачів КНТУ. – Кіровоград, 2007.
2. Підвищення ефективності та якості роботи дозаторів грубих і соковитих кормів (В.В.Сидоренко, К.Д.Матвєєв, П.Г.Лузан, С.І.Шмат, В.Ю.Олійникова. //Зб. наукових праць КНТУ:Техніка в сільськогосподарському виробництві, галузеве машинобудування, автоматизація.- Вип.21. – Кіровоград, 2008. – С.292.

УДК 631.363.023

К.Д.Матвєєв, доц., канд. тех. наук., С.В. Рубан, магістрант гр. МС-04
Кіровоградський національний технічний університет

Аналітичний аналіз процесу змішування комбінованими лопатевими порційними змішувачами

Від якості переробки і підготовки кормів до згодовування та приготування збалансованих кормосумішей з різних компонентів залежить їх споживання і

ефективність їх використання. Однією з відповідальних операцій процеса приготування збалансованих і повнораціонних кормосумішей є змішування різних кормів та компонентів і білково-вітамінних макро- і мікродобавок [1].

Літературний аналіз наукових праць, технологій, технічних засобів і їх конструкції показує, що за кордоном і в Україні в структурі кормоцехів для ферм ВРХ широко розповсюджені найбільш роботоздатні шнекові, стрічкові і лопатеві змішувачі кормів різних конструкцій і їх взаємодії з сировиною. Аналіз якісних показників роботи існуючих змішувачів свідчить про недостатню стабільність і складність процесу, компоненти кормосуміші подаються нерівномірно, однорідність змішування кормів значно перевищує зоотехнічні вимоги. Це пов'язано з тим, що конструкція їх ще не досконала, а конструктивні параметри, режими роботи і кінетика руху мішалок недостатньо вивчені.

В зв'язку з цим була запропоновано досконала конструкція порційного змішувача кормів з комбінованими лопатями мішалки двохзахідного гвинта з правою і лівою навивкою, які обладнані радіальними стержнями, і протитечієвою циркуляцією суміші в корпусі за допомогою двох зміщених лопатей в центральній частині мішалки з різною формою навивки, що дозволяє інтенсифікувати процес змішування кормів і підвищити ефективність його виконання та покращити технологічну якість кормосуміші. Зустрічний потік і скупчення кормосуміші в середині мішалки уповільнюється і перерозподіляється центральними зміщеними лопатями. Разом з тим пальці кожної лопаті інтенсивно розрихляють масу суміші в суцільному шарі і рівномірно перемішують групи часток у мікрооб′ємах.

Якщо результати інтенсивності процесу змішування кормів лопатевим змішувачем представити у вигляді збільшення масової долі контрольного компонента, то рівняння кінетики процесу буде мати

$$\nu_{зм} = dc_i / dt = f_n(t) - f_0(t). \qquad (1)$$

У цьому випадку характер зміни кінетики процесу вимагає конвективне і дифузійне змішування, а на завершальній фазі сегрегацію часток. Колова швидкість руху лопатевої мішалки

$$\omega \le \sqrt{g/R.} \qquad (2)$$

Для обґрунтування конструктивних і кінематичних параметрів робочих органів мішалки проведений аналіз руху часток корму по лопаті, за рахунок чого було визначено переміщення часток в осьовому і радіальному напрямку, ширину лопаті та область позитивних швидкостей інтенсивного змішування компонентів в залежності від кута нахилу лопаті і кута тертя

$$O < \alpha < \frac{\pi}{2} - \varphi. \qquad (3)$$

При куті нахилу лопаті $\alpha > 45^0 - \varphi/2$ робочий орган мішалки активно перемішує компоненти у фазі конвективного і дифузійного змішування. Коли результуюча зовнішніх сил знаходиться у внутрішній частині конуса тертя,частки в осьовому напрямку не переміщаються, а обертаються разом з лопатями навколо вала[2].

Коефіцієнт, який враховує величину осьового відставання часток в залежності від кутів α і φ , визначається за формулою:

$$\mu = \frac{\sin\alpha \cdot \sin(\alpha + \varphi)}{\cos\varphi}. \quad (4)$$

Осьова швидкість переміщення корму

$$\nu = \frac{\rho}{2\pi}\omega R_{Л}(z-1)K_1K_2, \quad (5)$$

де $K_2 = \frac{\sin\alpha}{1 + tg\alpha \cdot tg\varphi}$ коефіцієнт який враховує вплив кута тертя і кута встановлення лопатей на осьове переміщення корму.

Продуктивність лопатевої мішалки представлено у вигляді

$$Q = \psi K F_m \gamma V = \psi K F_л (z-1)\omega R_л \gamma K_1 \frac{\sin\alpha}{1 + tg\alpha \cdot tg\varphi}, \quad (6)$$

де $K = \frac{F_д}{F_m}$ - кількість циклів мішалки для перемішування площі перерізу бункера у фазі конвективаного змішування компонентів;

$F_б$ - площа перерізу кормосуміші в бункері, $м^2$;

F_m - площа перерізу лопатей мішалки, $м^2$;

K_1 - коефіцієнт, який враховує обертання маси корму з лопатями та розрив гвинтової поверхні, яка складається з окремих лопатей ($K_1 = 0.9...0.95$).

Потужність на привід мішалки складається з витрат енергії на опір руху лопатей, стійок, пальців та тертя мішалки від корпуса

$$N_m = N_л + N_{ст} + N_п + N_f, \quad (7)$$

$$N_m = \frac{(P_p V_p + P_0 V_0) z_л}{1000} + \frac{M_{ст} Z_{ст} \omega}{1000} + \frac{M_п Z_п \omega}{1000} + \frac{\pi d^2 \gamma L \omega f}{4 \cdot 1000}, \quad \text{кВт.} \quad (8)$$

Лабораторні експериментальні дослідження показали, що ступінь однорідності кормосуміші вдосконаленого змішувача складає 92…95%, а витрати потужності знижуються в 2,5…3 рази (0,6…1,2кВт) у порівнянні з серійним змішувачем СКО-Ф-3.

Висновки

Проведені теоретичні дослідження дозволяють визначити конструктивні і кінематичні параметри вдосконаленої мішалки, що активізує і скорочує час фази кінетики процесу змішування кормів, підвищує якість кормосуміші та продуктивність змішувача в 2,5-3 рази, що підтверджується експериментальними дослідженнями.

Список літератури

1. Алябьев Е.В., Вагин Б.Н. Приготовление хранение и раздача кормов на животноводческих фермах. – М.: Колос, 1997.
2. Матвєєв К.Д., Шмат.С.І., Лузан П.Г. Обгрунтування геометричних і кінематичних параметрів гвинтових лопатевих змішувачів кормів/Зб. наукових праць КНТУ “Конструювання, виробництво та експлуатація сільськогосподарських машин”.Вип.30. – Кіровоград, 2001.-С.51.
3. Патент України №200404248 від 15.12.2004. Стрічково-лопатевий змішувач кормів/ Матвєєв К.Д., Шмат.С.І., Лузан П.Г..

УДК 336.71

І. Фоміченко, студ., Т.П. Мірзак, асист.
Кіровоградський національний технічний університет

Особливості інтернет-банкінгу в Україні

В статті здійснено аналіз розвитку інтернет-банкінгу в Україні, проаналізовано обсяги надання цієї послуги українськими банками.
інтернет-банкінг, банківські послуги, банківський рахунок

Одним із різновидів банківських послуг є електронні банківські послуги. У джерелах економічного спрямування під електронними банківськими послугами звичайно мають на увазі дії банку, що спрямовуються на удосконалення та реалізацію звичних банківських операцій шляхом використання інформаційних систем [2, 6]. При цьому відмічається, що електронні послуги базуються на відомих банківських операціях і не можуть існувати відокремлено.

В економічних джерелах (найчастіше у зарубіжних) досить часто вживається термін „електронний банкінг" ("E-banking"), під яким мається на увазі діяльність банку із надання комплексу послуг клієнтам за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій (Інтернету, мобільного зв'язку тощо).

На сьогоднішній день такий онлайновий сервіс є невід'ємною частиною Інтернет-бізнесу, що інтегрує системи B2C - business-to-consumer ("компанія-споживач"), B2B - business-to-business ("компанія-компанії"), e-trading (електронна торгівля на біржах) та інші категорії [5].

Інтернет-банкінг є логічним продовженням таких різновидів віддаленого банкінгу, як PC banking (доступ до рахунку за допомогою персонального комп'ютера, який здійснюється завдяки прямому модемному з'єднанню з банківською мережею), telephone banking (обслуговування рахунків за телефоном) та video banking (система інтерактивного спілкування клієнта з персоналом банку).

На сьогоднішній день послугами електронного банкінгу досить широко користуються клієнти банків по всьому світу. В Україні пересічні громадяни поки що досить обережно відносяться до такого нововведення. Тому питання розвитку інтернет-банкінгу в Україні є досить актуальним та своєчасним.

Метою даної статті є розгляд основних особливостей розвитку інтернет-банкінгу в Україні.

Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні задачі:

- проведено аналіз стану електронних банківських послуг в Україні;
- здійснено порівняння української системи інтернет-банкінгу із зарубіжними аналогами;
- розглянуто питання надання послуг e-banking окремими українськими банками.

До поняття інтернет-банкінгу зазвичай включаються: управління рахунками (виписки, перекази із рахунку на рахунок, баланси); інвестування коштів (депозити, цінні папери, валютні операції); перекази та оплата рахунків за товари та послуги; консультаційні та інформаційні послуги; кредитні операції; ризик-менеджмент, тобто управління ризиками [8].

Таким чином, основною ознакою електронних банківських послуг є використання при їх наданні телекомунікаційних засобів, таких як мережа Інтернет, модемний зв'язок, телефонний зв'язок із використанням автоматизованих телефонних систем, мобільний зв'язок із використанням WAP/GSM технологій тощо.

Але в Україні подібні послуги в порівнянні з їх західними аналогами недостатньо повноцінні. За оцінками експертів, вітчизняний сервіс по управлінню банківським рахунком через інтернет ще далекий від здійснення серйозних фінансових операцій в мережі Internet. Основною перешкодою на цьому шляху є юридичне питання. За допомогою послуг інтернет-банкінгу, що надаються вітчизняними фінустановами, вже зараз можна управляти рахунками і проводити деякі банківські транзакції через Усесвітню мережу. Зручність полягає в тому, що користувачеві не потрібно встановлювати на свій ПК спеціальну програму. Крім того, зайти на власний рахунок можна з будь-якого комп'ютера і, відповідно, в будь-якій точці планети. Доступ клієнта до його рахунку в банку стає можливим лише завдяки введенню логіна і пароля на сайті банку. Такий формат співпраці вигідний і банку, оскільки популяризація інтернет-банкінгу серед клієнтів дозволяє зменшити навантаження на співробітників відділення по всій країні.

В той же час серед основних мінусів інтернет-банкінгу експерти відзначають існування досить великого ризику при проведенні транзакцій. Але в західних країнах прихильників такого виду послуг це не лякає, про що свідчить постійне зростання кількості користувачів даного банківського сервісу.

За статистикою більше 80% усіх банківських операцій людина може здійснювати, сидячи за комп'ютером вдома чи в офісі. Користь для банкірів та їхніх клієнтів визначається наступним: перші значно скорочують витрати по утриманню густої філіальної мережі і значно підвищують ефективність банківських операцій, а інші отримують додаткові зручності. [5,6]

Інтернет вигідний банкам насамперед завдяки тому, що значно знижуються витрати банку, пов'язані зі здійсненням операцій. Однак, зручність банківського інтернет-сервісу не єдина причина його популярності. До факторів, що є найбільш значущими для клієнтів, часто відносяться такі, як: можливість одержувати різноманітні послуги, привабливі процентні ставки при невисокій вартості послуг. Чим краще банк забезпечує виконання цих двох умов, тим скоріше клієнт починає розуміти, навіщо йому потрібен інтернет-банкінг.

Можна відокремити декілька факторів, що визначають ступінь розвитку інтернет-банкінгу в будь-якій країні. По-перше, сам цифровий простір країни має бути розвиненим, користувач повинен мати у своєму розпорядженні достатньо загальноцікавих ресурсів рідною мовою. Досить показовою з цього погляду є наявність великих національних порталів. По-друге, населення країни має звикнути користуватися Інтернетом у повсякденному житті, мати достатньо тривалий досвід користування мережею.

Інтернет-банкінг набирає популярності по всьому світу. Найбільш розповсюджений цей вид послуг у США, де практично кожний великий банк і безліч середніх та дрібних банків надають своїм клієнтам послуги з дистанційного керування рахунком через Інтернет. В Росії банкіри відзначають постійне і значне зростання клієнтської бази - в середньому 40% в рік. За підсумками 2007 року кількість фізичних осіб, що користувалися банківськими онлайн-послугамі, оцінювалася експертами в 350 тисяч чоловік. Крім того, російські банки недавно запропонували ефективне вирішення проблеми, яка достатньо сильно стримувала розвиток інтернет-банкінгу, - відсутність

доступу значної частини населення до високошвидкісного інтернету. В даний час банки Росії розширюють можливості доступу клієнтів до інтернет-банкінгу в "кишеньковому" режимі - через мобільні телефони і комунікатори. Згідно даним опитувань, кожен третій користувач інтернету в Росії готовий управляти своїм банківським рахунком через мережу.

Національні особливості українських систем Інтернет-банкінгу - в тому, що в більшості випадків ці послуги зводяться до інформування клієнта про стан поточних рахунків. Це можливість контролювати залишок на поточному і картковому рахунках, отримання виписок по рахунках, блокування платіжної карти, замовлення нових карт тощо. Більшість банків не дозволяють здійснювати онлайнові платежі за допомогою системи інтернет-банкінгу.

Інтернет-банкінг в Україні пропонують в основному крупні банки - "Аваль", "Приватбанк", "Укрсиббанк", "Укрексімбанк", банк "Фінанси і Кредит" і ряд інших.

Банк "Аваль" пропонує різноманітні послуги віддаленого банкінгу. Серед них - телефонний і мобільний банкінг; окрім цього "Аваль" дозволяє отримувати інформацію про стан рахунку по електронній пошті. За допомогою системи віддаленого банкінгу клієнти "Аваля" можуть отримувати інформацію про стан рахунку і проведені операції. А користувачі системи "мобільний банкінг", до всього іншого, можуть дізнатися номери своїх карткових рахунків і повну інформацію про транзакції по карткових рахунках. Також клієнти банку можуть здійснювати оплату рахунків за комунальні послуги через інтернет.

Деякі банки України розширили спектр вітчизняного набору послуг інтернет-банкінгу, доповнивши його тими послугами, які у всьому світі є звичайним явищем. В першу чергу, це можливість здійснення платежів в режимі онлайн. На вітчизняному ринку банківських послуг таких банків всього три - "Укрексімбанк", "Укрсиббанк", "Приватбанк".

"Укрексімбанк" пропонує користувачам цілий спектр послуг Інтернет-банкінгу. Система послуг під назвою "Фінансовий портал" дозволяє отримувати виписки по рахунках, настроювати і використовувати SMS і E-mail-інформування про свої рахунки, отримувати повну інформацію стосовно останніх. А крім того, можна проводити платежі в національній валюті з поточних і пластикових карток і в будь-якій валюті між власними рахунками, блокувати і розблоковувати платіжні картки, встановлювати ліміти на видачу наявних сум.

"Укрсиббанк" пропонує своїм клієнтам послуги інтернет-банкінгу з можливостями, що включають не тільки інформування про стан рахунку, але і інструментами здійснення онлайнових платежів, отримання інформації про надходження грошових коштів за системою Western Union; також доступне отримання довідкових даних і копій документів; взаємодія з менеджером-операціоністом банку в режимі онлайн і цілий ряд інших. Також клієнтам банку доступне SMS-оповіщення про всі банківські операції і можливість телефонного банкінгу.

"Приватбанк" зараз лідирує на вітчизняному ринку інтернет-банкінгу: спектр запропонованих через інтернет послуг в ньому - найширший, і "Приватбанк" - поки єдиний банк в Україні, який розвиває власну систему Інтернет-банкінгу, - "Приват-24".

Користувачам "Приват-24" доступні практично всі основні банківські операції. Зареєстровані користувачі "Приват-24", сидячи удома за своїм комп'ютером, можуть отримувати повну інформацію про свої рахунки, більш того, можуть виконувати цілий ряд банківських операцій, не відвідуючи відділення банку. Серед послуг, "Приват-24", що надаються: проглядання виписки і залишків на рахунку, поповнення рахунку, доступна

також можливість відкриття в "Приватбанку" як карткового, так і поточного рахунку. Користувачі системи можуть оплачувати комунальні послуги, відкривати рахунки і депозити в національній і іноземній валюті, виконувати валютообмінні операції, конвертувати валюти при перерахуванні коштів з використанням пластикових карт; замовляти пластикові карти з подальшим отриманням їх в заздалегідь вибраному відділенні банку.

Але переважна більшість банків України все ж таки надають мінімальну кількість послуг інтернет-банкінгу (отримування виписки з інформацією про платежі, отримання інформації про поточний стан рахунку, блокування карти і здійснення платежів з карт-рахунку за комунальні і телефонні послуги).

Таким чином, можливість контролювати стан банківського рахунку з будь-якої географічної точки, де є Інтернет, є найбільш зручною послугою в першу чергу для клієнтів банку, особливо в період відпусток. В той же час в Україні поки рано говорити про початок ери інтернет-банкінгу, адже існує безліч як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, що негативно впливають на розвиток співпраці клієнта і банку за допомогою Усесвітньої павутини. В першу чергу це досить низький відсоток користувачів Мережі, по-друге - ненадійність електронних систем захисту, а по-третє - відсутність законів, які регулюють фінансову діяльність в Інтернеті.

Але, за умови усунення причин, що перешкоджають розвитку електронних банківських послуг, найближчим часом цей сегмент банківської системи буде стрімко рости. Як свідчить досвід країн Східної Європи, через декілька років переважна більшість вітчизняних банків з першої тридцятки пропонуватимуть клієнтам здійснювати банківські операції через інтернет. А клієнти самих прогресивних банків через Мережу зможуть навіть оформляти кредити, як це вже відбувається в Росії. За прогнозами експертів, введення різних онлайнових банківських послуг дозволить вітчизняним банкам збільшити клієнтську базу на 30-40%.

Список літератури

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність".- К.: Ін Юре, 2006.- 520 с..
2. Брегеда О.А. Ринок банківських послуг в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: Автореф. дис. канд. екон. наук. - К., 2002. - С.6
3. Иванов А.Н. Платежные услуги американских банков //Деньги и кредит. – 2007. № 1. – С.59
4. Лютий І.О. Теоретичне обгрунтування стратегії розвитку банківської системи України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (10-11 листопада 2005 р.).- Суми: УАБС НБУ,2005.- С.10-11.
5. Перепечай Н.М. Маркетинг банківських послуг. Автореф. дис.канд. ек. наук. Харків, 2003.-С.6
6. Саркисянц А. Новые технологии в расчетно-платежной системе коммерческого банка.// Планета INTERNET № 5-6, 2006. - С. 30
7. Тігіпко С.Л. Напрями розвитку банківської системи України: проблеми вибору і впровадження // Вісник Національного банку України.- 2004.- № 6.- С. 5-7.
8. Шейко О.П. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку національної банківської системи // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 9.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС,2004.- С.301-305.

В статье осуществлен анализ развития интернет-банкинга в Украине, проанализированы объемы предоставления этой услуги украинскими банками..

In the article the analysis of development of e-banking is carried out in Ukraine, the volumes of grant of this favour the Ukrainian jars are analysed.

Т.В. Іванова, ст. гр. УТ-06
Кіровоградський національний технічний університет

Практика застосування механізму регулювання ринку праці: проблеми та перспективи

В статті досліджено та проаналізовано сучасний механізм управління людськими ресурсами, виявлено проблеми, що при цьому виникають та визначено шляхи оптимізації ринку праці.
ринок праці, міграція, управління людськими ресурсами, тіньова економічна діяльність, офіційна економічна діяльність

Ринок праці - суспільно-економічна форма руху трудових ресурсів. Як економічна категорія ринок праці представляє собою систему виробничих відносин між робітниками, підприємцями і державою, по-перше, з приводу обміну індивідуальної здібності до праці на фонд засобів, необхідних для відтворення рабочої сили, та, по-друге, з приводу розміщення робітників в системі суспільного розподілу праці у відповідності до законів товарного виробництва та обороту.

Упрравління людськими ресурсами - це цілеспрямована діяльність керівного складу організації, а також керівників і спеціалістів підрозділів системи управління, яка включає розробку концепції, стратегій кадрової політики, принципів і методів управління людськими ресурсами. Це системний, планомірно організований вплив через мережу взаємопов'язаних організаційних, економічних і соціальних заходів, спрямованих на створення умов нормального розвитку і використання потенціалу робочої сили на рівні підприємства. Планування, формування, перерозподіл і раціональне використання людських ресурсів є основним змістом управління персоналом.

Проблема у загальному вигляді полягає в тому, що сучасний механізм управління людськими ресурсами не враховує тіньовий .

Сфера відтворення і використання людських ресурсів була і залишається об’єктом постійних наукових досліджень. Питаннями пов’язаними з людськими ресурсами займалися: Бандур С.І., Дем’яненко М.Я., Кісіль М.І., Саблук П.Т., Свенсон Бу, Турчінов О.В та інші.

Слід зазначити, що відсутня єдина концепція, щодо механізму управління людськими ресурсами, яка може бути покладена в основу розробки дієвого вітчизняного механізму. Саме це визначає актуальність даного дослідження.

Метою даної статті є аналіз сучасного механізму управління людськими ресурсами та визначення шляхів його оптимізації.

Однією з основних складових управління людськими ресурсами є рівень доходів населення. Для визначення рівня доходів в України використовується багатоступінчаста імовірнісна вибірка, яка, хоча і відповідає міжнародним стандартам, але, на нашу думку, є нерепрезентативною. Альтернативою вимірювання рівня доходів населення та їх диференціації є використання неперсоніфікованих даних податкової адміністрації. Але і ці дані не є достовірними, що пов’язано з суттєвим тіньовим сектором в країні. Слід зазначити, що в основу більшості тіньових відносин покладена природа економічного інтересу, тобто одержання прибутку.

Можна обґрунтувати основні економічні переваги тіньової діяльності перед офіційною, які полягають в:

– можливій тіньовий надбавці до ціни;

– менших матеріальних та інших витратах, тобто за рахунок несплати непрямих податків при закупівлі сировини, комплектуючих і технологічного обладнання; використання краденої, контрабандної і списаної сировини та матеріалів; використання приміщень, що належать суб'єктам офіційної економіки, перш за все, державних, технологічного обладнання, енергоносіїв тощо, отриманих за заниженими цінами чи безкоштовно; відсутності витрат на дотримання санітарних, екологічних та інших офіційних норм при організації виробничого процесу тощо;

– менших витрат на оплату праці нанятих робітників, тобто за рахунок несплати податків на фонд заробітної плати та прибуткового податку з громадян; ігнорування офіційних вимог до організації та оплати праці, соціального захисту тощо.

Для вітчизняних суб'єктів економічної діяльності типовим є виплати тіньової (неофіційної) зарплати навіть на легально вироблену продукцію або надані послуги. Це наслідок нераціональної податкової політики. Отже, виплата тіньового фонду оплати праці має приоритетну мету скорочення сум податків. Тіньова економіка знижує загальний рівень доходів населення і надходження до бюджету. Отже, для того щоб вивести економіку з тіньового сектору, необхідно щоб прибутки від офіційної діяльності перевищували тіньові. До одного з таких заходів слід віднести зменшення ставки оподаткування прибутковим податком громадян. Сьогодні в державі використовується фіксована ставка оподаткування в розмірі 15%, але виплата саме нелегальної заробітної плати залишається приоритетним напрямом тіньової економіки.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

– боротьба з тіньовим сектором повинна здійснюватися одночасно в двох напрямках: по - перше необхідно зробити більш жорстку ступінь покарання за тіньову діяльність, а по-друге - послабити податковий тиск;

– доцільно також використання практики скандинавських країн, де взагалі не існує категорії "тіньова діяльність", проте застосовується "кримінальна", що підпадає під карний кодекс.

Але всі ці заходи необхідно здійснювати на фоні реконструкції податкової політики. Найбільш оптимальною і ефективною в сучасних умовах, за нашою думкою, була б податкова система спрямована на вирішення соціальних проблем. Для цього податкова політика повинна визначити населення головним платником податків, для чого необхідно підвищити частку оплати праці в складі ВВП.

Список літератури

1. Турчинов Олександр Валентинович. Тіньова економіка (методологія дослідження та механізми функціонування): Дис.д-ра екон. наук: 08.01.01. / Київський національний економічний університет – К.: 1997.
2. Эклунд К. Эффективная экономика - шведская модель: (Экономика для начинающих и не только для них...): Пер. со швед./Авт. предисл. В.В. Попов, Н.П. Шмелев; Науч. ред А.М. Волков. - М.: Экономика, 1991. - 349с.
3. В. В. Красношапка – Управління людськими ресурсами / Курс лекцій для спеціальності «Адміністративний менеджмент»;
4. Осовська Г. В., Крушельницька О. В. – Управління трудовими ресурсами. – Навчальний посібник – К.: Кондор, 2008 – 224с.

Т.В. Іванова, ст. гр. УТ-06, С.С. Макаренко, ст. викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Фізіологічні принципи раціоналізації трудових процесів

Проектування раціональних трудових процесів є важливим напрямком удосконалення організації і підвищення продуктивності праці. Під трудовим процесом розуміють сукупність дій працівника, спрямованих на створення певного виду продукції або надання послуги. Зміст трудового процесу характеризується складним поєднанням моторних, перцептивних і мнемічних дій. Основним елементом трудового процесу є операція. Під операцією розуміють закінчену частину виробничого процесу з обробки предмета праці на одному робочому місці одним або групою робітників. Елементарною одиницею операції є рух — одноразове переміщення робочого органа виконавця (руки, ноги, корпуса, очей) у процесі праці. Сукупність трудових рухів, які виконуються без перерви одним або кількома робочими органами працівника, називається трудовою дією. Сукупність трудових дій, об'єднаних одним цільовим призначенням, називається трудовим прийомом. Завдання раціоналізації полягає у виборі найбільш економних трудових прийомів і рухів, тобто таких, що вимагають найменших затрат часу, нервової енергії і фізичних зусиль працівника при їх виконанні.

Основною метою цієї статті є дослідження фізіологічних принципів раціоналізації трудових процесів, що становлять собою обгрунтування практичних заходів щодо підвищення працездатності, запобігання перевтомі працівників і створення умов оптимальної життєдіяльності для підвищення ефективності праці.

Вагомий внесок дослідженню цих питань приділили Крушельницька Я.В., Васильков В. Г., Ткачук В. Г., Хапко В. Е. та інші. Проблеми фізіологічних принципів раціоналізації трудових процесів досліджували також В. Г. Афанасьев, О. С Анісімов, Г. С. Альтшуллер, Г. М. Добров та ін.

Важливою умовою проектування раціональних трудових процесів є визначення кількості і структурного складу операцій, з яких він складається, залежно від рівня механізації, технології, спеціалізації і поділу праці. Проектування і раціоналізація самих трудових операцій полягає не в механічному поєднанні елементарних робочих рухів і дій з метою скорочення часу на їх виконання, а в злитті їх в єдину систему за законами виробничої доцільності і рефлекторної саморегуляції. Доведено, що не всяка мінімізація часу на виконання трудових рухів вигідна, оскільки часто призводить до невиправданого збільшення затрат енергії працівника і, зрештою, до зниження ефективності праці. З огляду на це саме раціоналізацію трудових рухів покладено в основу раціоналізації трудових операцій і процесів.

У процесі вивчення трудових рухів вирішуються такі основні завдання:

- встановлюється доцільність рухів з погляду фізіології, економії затрат часу, відповідності передовим методам і прийомам праці;

- виключаються зайві рухи і виявляються можливості суміщення окремих рухів у часі;

- встановлюється раціональна послідовність рухів та їх координація;

- розробляються нормативи трудових рухів.

Всякий трудовий рух може бути охарактеризований з механічного, психологічного і фізіологічного боку.

З фізіологічного боку трудовий рух є руховим умовним рефлексом, а трудова операція як сукупність рухів і дій є системою умовних рефлексів — динамічним робочим стереотипом. Рухова дія — це цілісна сукупність взаємопов'язаних компонентів рухових реакцій, що вимагає динамічних і статичних зусиль.

Рухи окремих частин тіла людини характеризуються певними швидкісними параметрами, тобто для кожної групи м'язів є свій оптимум швидкості та величини зусиль, який дає найбільший трудовий ефект.

Швидкість рухів залежить від протяжності та їх характеру, а також від їх напряму і траєкторії. Швидше виконуються рухи до себе і справа наліво. Швидкість горизонтальних рухів більша, ніж вертикальних.

Важливими характеристиками рухів є їх ритм і темп. Під ритмом розуміють закономірне чергування в часі окремих рухів і пауз між ними. Під темпом розуміють кількість робочих рухів за одиницю часу.

Ритми скорочення скелетних м'язів і серцевого м'яза тісно пов'язані. Якщо ритми скорочення м'язів рук і ніг збігаються з ритмом дихання і серця, то м'язова робота менш утомлива.

Точність рухів найбільша в оптимальній зоні. Тому рухи необхідно обмежувати в просторі, щоб вони виконувалися в межах оптимальної фізіологічної рухливості кінцівок. Трудові рухи мають виконуватися в межах поля зору. Одночасні рухи обох рук мають бути симетричними, а окремі елементи рухів — плавно пов'язаними між собою.

Для того, щоб фізіологічні принципи раціоналізації трудових рухів були ефективними необхідно:

- правильно використовувати активні і пасивні сили;
- дотримуватись: плавності рухів, безперервності рухів, овальності траєкторії рухових ланок, помірного діапазону рухів;
- поєднувати роботу обох рук;
- виключити зайві рухи, економити рухи;
- домогтись ритмічності рухів;
- обмежити статичні навантаження;
- рівномірно розподіляти навантаження на аналізатори.

Фізіологічні принципи раціоналізації трудових рухів лежать в основі проектування раціональних трудових процесів, операцій і прийомів. Для цього вибирається робоча поза, яка відповідає характеру виконуваної роботи, вимогам фізіології і антропометричним даним працівника, визначається стійкість положення стоячи і сидячи, нахили і повороти корпуса і голови, статичні напруження, зручність і безпека праці; визначаються траєкторії і відстань переміщення робочих органів працівника, швидкість рухів і можливість заміни одних рухових ланок іншими, можливості суміщення рухів, темп і ритм роботи.

В.О. Липчанський, доц., канд. пед .наук, С.С.Толстов. ст. гр. УТ-06
Кіровоградський національний технічний університет

Інформаційне забезпечення механізму регулювання ринку праці в сучасних умовах

Проблема у загальному вигляді полягає в тому, що сучасний механізм управління трудовими ресурсами немає достовірного, повного та своєчасного інформаційного забезпечення.

Питаннями пов'язаними з трудовими ресурсами займалися: Бандур СІ., Дем'яненко М.Я., Кісіль М.І., Саблук П.Т., Свенсон Бу, Турчінов О.В та інші.

Слід зазначити, що на сьогодні інформаційне забезпечення механізму управління трудовими ресурсами на рівні підприємства не відповідає сучасним вимогам. Саме це визначає актуальність даного дослідження.

Метою даної статті є аналіз інформаційного забезпечення механізму управління трудовими ресурсами на рівні підприємства та визначення шляхів його оптимізації.

Сучасне суспільство все частіше називають інформаційним, тобто таким, в якому більшість працюючих зайнято виробництвом, зберіганням, переробкою та реалізацією інформації, в тому числі і вищої її форми - знань. «Інформаційне суспільство є організованим соціально-економічним і науково-технічним процесом створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб для реалізації прав громадян, органів місцевого самоврядування, організацій суспільних об'єднань, організацій, на основі формування і використання інформаційних ресурсів» [3]. Слід зазначити, що "інформатизація" суспільства є більш широким поняттям ніж "комп'ютеризація", тому що спрямована не. оптимізацію розповсюдження інформації, тобто в "інформатизації суспільства" пріоритетним напрямком є сутність і задачі соціально-технічного прогресу, а комп'ютери залишаються лише її базовою технічною складовою. Однією з основних складових системи інформатизації суспільства є економічні інформаційні системи. Ці системи відносяться до складних, тому що мають цілісну ієрархічну структуру з багатогранними зв'язками та складними функціями управління. Сучасну систему управління підприємством, організацією, фірмою відрізняє складна інформаційна система, що пов'язано з обміном зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків, багатоваріантністю видів інформації, яка циркулює в системі управління. При цьому пріоритетна роль в даному процесі залишається за бухгалтерською інформаційною системою, що зумовлено формуванням саме в ній достовірної і повної інформації, як для облікових потреб, так і для аудиторів, аналітиків, економістів та менеджерів всіх рівнів. Все це зумовлює зростання значення розвитку інформаційних систем і технологій обліку. Передумовою визначення перспективних тенденцій розвитку обліку є доцільним вивчення його ретроспективи.

Існує декілька підходів щодо періодизації розвитку обліку. При цьому, на нашу думку, заслуговує на увагу періодизація Медведєва М.Ю., який виокремлює три основних періоди розвитку: уявну (віртуальну) форму обліку, книжкову та комп'ютерну (рис.1).

Рисунок 1 - Послідовність виникнення форм обліку (за Медведєвим М.Ю.)

На рисунку 1 наочно видно, що зміна форм обліку (як в перший так і другий період) була зумовлена розвитком нових технологій, які безпосередньо з обліком не були пов'язані. У першому періоді це було виникнення письменності, у другому - мікропроцесорної техніки. При цьому Медведєв М.Ю. зазначає, що на третьому етапі відбувається "повернення" до уявної (віртуальної) форми обліку, тому що комп'ютерна форма за способом обробки інформації ближче до віртуальної форми ніж до книжкової. Так, комп'ютерний облік, як і уявна (віртуальна) його форма потребує введення інформації в систему та ведеться автоматично. При уявній формі обліку інформаційною системою був мозок людини, який отримував та обробляв інформацію, при комп'ютерній формі мозок людини змінила мікропроцесорна техніка. Отже, комп'ютерна форма обліку не віддаляється від віртуальної, а навпаки наближується, але на новому еволюційному рівні. На прямій, що відображає послідовність виникнення форм обліку за Медведєвим М.Ю. (рис. 1) ми наочно спостерігаємо зворотне - комп'ютерна форма наближена до книжкової. Враховуючі вищезазначене, доцільно, на нашу думку, розглядати еволюцію форм обліку у відповідності до класичної теорії розвитку, тобто з врахуванням циклічних змін. «Сучасна наука свідчить про те, що еволюційні зміни у складних відкритих системах недостатньо тлумачити як невпинну еволюцію в одному напрямку» [1, С. 405]. Інформаційна система обліку також відноситься до складних, отже і еволюційні зміни в ній відбуваються аналогічно. Згідно сучасної теорії Всесвіту стверджується уявлення про наявність двох рівнів еволюції складноорганізованих систем. Для першого рівня є характерним усталеність, лінійність і передбачуваність; для другого - неусталеність та нелінійність. Нелінійність можна описати лише нелінійними рівняннями, тобто множині рішень нелінійного рівняння відповідає множина шляхів еволюції системи.

Таким чином, концепція Медведєва М.Ю. щодо розвитку форм обліку, відповідає класичній теорії розвитку лише до «точки винаходу мікропроцесорної техніки». Цей етап відповідає першому рівню еволюції складноорганізованих систем і характеризується лінійним рівнянням. Що ж стосується періоду комп'ютерної форми обліку, то для нього є характерний другий рівень, який характеризується нелінійним рівнянням. Саме на цьому етапі, згідно класичній теорії розвитку, починається новий цикл. Отже, перехід до комп'ютерної форми обліку є цілком закономірним, як до нової, більш прогресивної форми.

Аналогічно до уявної (віртуальної) форми обліку її комп'ютерна форма передбачає існування єдиної інформаційної бази (при уявній формі це був мозок окремого індивідуума), що ставить питання узгодженості термінології в різних наукових сегментах єдиного інформаційного простору. При використанні уявної (віртуальної) форми обліку загальний розвиток суспільства не передбачав диференціацію галузей знань, тобто і розбіжностей в термінології (тому що і термінології взагалі не існувало). На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається інтеграція різних галузей знань на базі первинної інформації. При цьому їх злиття не спостерігається, тому що кожна з них продовжує виконувати свої функції та вирішувати свої задачи. Але, історично склалося, що в процесі розвитку різних напрямків знань в них виникла специфічна термінологія. Крім того, досить часто один і той самий термін в різних наукових секторах має різні значення. Так, термін "функція" в математиці - "це змінна величина, яка змінюється залежно від зміни іншої величини" [7], в економіці - "функція (функція) - 1) обов'язок; 2) коло діяльності; 3) призначення, роль" [1, С. 645].

Крім того, економічні науки характеризуються значною невизначеністю в термінології, невиправдано використовується паралельна термінологія. Так, в макро - і мікроекономіці існують терміни «засоби виробництва» і «предмети виробництва», а в бухгалтерському обліку цим термінам відповідають відповідно основні засоби та

матеріали. Кооперація праці і поглиблення функцій обліку привела також до різної термінології відповідно до різних цілей застосування, наприклад, «основні засоби», «основні фонди».

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

по-перше, при проведенні ретроспективного аналізу еволюції форм обліку та прогнозу його подальшого розвитку доцільно враховувати класичну теорію розвитку, а саме циклічні зміни;

по-друге, в процесі історичного розвитку при диференціації галузей знань розбіжності в термінології були історично обумовлені і не стримували прогресу кожного з сегментів. Але сьогодні, коли виникає необхідність створення єдиної інформаційної бази, перед суспільством постає задача узгодження термінології, як об'єктивної передумови формування єдиного інформаційного простору.

А.Ю. Донцова, *ст. гр. УП-07*, **В.В. Баранов,** *доц., канд. екон. наук*
Кіровоградський національний технічний університет

Ефективна система управління персоналом як складова антикризисної програми підприємства

Розробка антикризової програми проводиться на основі діагностування системи управління персоналом, що склалася на підприємстві.

За допомогою діагностики виявляються особливості персоналу, його мобілізаційні і адаптивні можливості, ступінь інноваційної спрямованості, тобто чинники сприяючі і перешкоджаючі ефективній реалізації завдань виведення підприємства з кризи.

Зокрема виявляються:

- відповідність організаційної структури цілям і завданням підприємства;
- відповідність структури і чисельності персоналу поточним і перспективним цілям організації;
- ступінь ефективності внутрішньоорганізаційних комунікацій;
- соціально-психологічний клімат в колективі; ступінь конфліктності, основні причини конфліктів;
- ступінь групової згуртованості працівників в рамках підрозділів, в рамках підприємства в цілому;
- характеристики існуючої організаційної культури;
- рівень компетентності керівників, кваліфікаційний склад персоналу підприємства;
- ступінь участі працівників різних рівнів в управлінні;
- соціальна відповідальність організації;
- характер взаємостосунків адміністрації з персоналом, ступенем взаємної довіри;
- ступінь ефективності існуючої системи стимулювання;
- наявність або відсутність інноваційних традицій.

Без проведення діагностики стану і визначення динаміки розвитку існуючої системи управління персоналом не представляється можливим оптимально запланувати заходи щодо виходу з кризи.[2]

До найбільш часто використовуваних формальних оцінних методів відноситься аналіз статистичних даних. Як правило, такий аналіз є першим етапом дослідження системи управління працею. На цьому етапі проводиться виявлення основних характеристик сукупної робочої сили підприємства.

Для того, щоб методика дослідження кадрових процесів в організації сприяла рішенню поставлених задач, необхідно в основу аналізу закласти наступні основоположні принципи:

- об'єктивність;
- комплексність;
- системність;
- облік стратегічних цілей підприємства;
- порівняння із зовнішнім середовищем (конкурентами, галуззю.)
- порівняння із попередньою динамікою розвитку кадрових процесів в організації [1].

Для підготовки антикризової програми необхідно провести діагностику стану системи управління персоналом. З урахуванням її результатів необхідно визначити, якого роду керівництво необхідне для планування і реалізації передбачуваних змін.

Для розробки планів антикризових заходів звичайно створюється спеціальна управлінська команда, здатна робити кваліфіковані прогнози розвитку ситуації, оперативно збирати і обробляти інформацію, ефективно поповнювати і своєчасно вносити корегування в план антикризових заходів.

Тривалість проведення антикризових перетворень в системі управління персоналом залежить від цілого ряду чинників. До них можна віднести: глибину необхідних змін, ступінь професійної, психологічної, технічної готовності до них персоналу, рівень організації проведення заходів і т.д. Важливо розуміти, що початі перетворення є лише першим кроком на шляху становлення управління персоналом, адекватної реаліям ринкової економіки. [3]

Важливим елементом оцінки кадрового потенціалу є перевірка рівня компетентності керівних співробітників. Оцінюються не тільки їх професійні знання і практичний досвід роботи в екстремальних ситуаціях, організаторські здібності, навики роботи в команді, але і інноваційний досвід. Одним з критеріїв оцінки керівників служить результативність (рівень рентабельності) підрозділів, що знаходятьсяпід їх керівництвом.

Наступним етапом планування повинні стати аналіз і конструювання робочих місць, що проводяться з урахуванням наявних планів розвитку підприємства. Проведення такого аналізу дозволить:

- раціонально перерозподілити функції як в масштабах всього підприємства, так і усередині підрозділів;
- визначити потрібну чисельність працівників, достатню для того, щоб після реорганізації виконати намічені плани;
- виявити і скасувати нераціональні підрозділи, визначити шляхи оптимізації організаційної структури;
- ліквідовувати дублювання робіт;
- визначити режим роботи, доцільний для даного підрозділу, для даного робочого місця;
- конкретизувати професійно-кваліфікаційні вимоги до працівників на конкретних робочих місцях;
- реконструювати робочі місця на підприємстві з погляду вдосконалення організаційної структури, а також оптимізації набору функцій, властивих даному

робочому місцю, його організаційно-технічній оснащеності, а, отже, підвищить ефективність діяльності працівника при одночасному зниженні ступеня стомлюваності[5].

На багатьох українських підприємствах в даний час адміністрація створює можливість маневру чисельністю персоналу на випадок сезонних коливань або кризових явищ за рахунок створення так званої «буферної групи», тобто працівників, що працюють по термінових трудових контрактах. У разі потреби саме за їх рахунок з мінімальними економічними втратами скорочується чисельність персоналу. Великий резерв в плані маневру чисельністю представляють і працюючі пенсіонери, чия частка в структурі персоналу українських підприємств постійно збільшується.

У разі шансів на поліпшення ситуації в найближчій перспективі не передбачається і масове вивільнення працівників стає неминучим. необхідно дуже ретельно розробити процедури такого вивільнення і провести їх коректно як з правової точки зору, так і сточки зору соціально-економічної ефективності для підприємства.

Заходи щодо вивільнення персоналу можуть бути ефективними з економічної точки зору тільки в тому випадку, якщо персонал скорочується на тих місцях, де відчувається його надлишок.

Щоб понизити рівень стресу працівників, масове звільнення персоналу доцільно проводити в один етап, не травмуючи співробітників багато разів. Подібні заходи не тільки дозволяють організації зберегти хороші відносини з його колишніми співробітниками, але і надзвичайно сприятливо позначаються на зовнішньому іміджі фірми на підвищенні лояльності до організації персоналу, що залишився, його мобілізаційних можливостей для вирішення завдань виходу з кризи.

Процеси скорочення чисельності персоналу, що проводяться в рамкахантикризових програм, не означають припинення найму працівників. Завдання вдосконалення якісних параметрів персоналу часто нерозв'язне без притоку нових кваліфікованих працівників, особливо в життєво важливій пріоритетній для підприємства області діяльності.

Проте принципи підбору кадрів в умовах кризи на підприємстві дещо видозмінюються. Частина керівників повинна бути замінена кандидатами «ззовні», це пов'язано з необхідністю ґрунтовної ломки наявних стереотипів діяльності того або іншого підрозділу, не відповідних цілям організації, боротьбою з сімейністю. Так, наприклад, в Німеччиніпри проведенні санації підприємства, зміна менеджерів, що особливо займають провідну роль в органах управління, вважається обов'язковою. Вважається, що старі управлінські структури не в змозі усвідомити помилковість курсу, що проводиться і радикально змінити його[4].

Як правило, на вакантні керівні посади набирають молодих кваліфікованих, досить честолюбних працівників, для яких найпривабливішим моментом роботи стає можливість зробити кар'єру. Таким керівникам властива велика працездатність, прагнення до самоствердження через досягнення поставленої мети, через перетворення свого підрозділу в зразкове.

При відборі кандидатів на такі посади враховуються, перш за все їх професійно-кваліфікаційні характеристики, вольові і адаптивні якості, організаторський потенціал і стан здоров'я.

Щоб понизити ризик при прийомі на роботу нових співробітників, доцільно укладатиз ними договір з максимально допустимим законом випробувальним терміном. Це дає керівнику скласти думку про кваліфікацію працівника, про його фактичну результативність, а у разі незадовільних результатів – розірвати трудовий договір в

спрощеному порядку без узгодження з профспілковим органом і виплати вихідної допомоги.

При укладенні трудових контрактів з молодими керівниками необхідно передбачити максимальний випробувальний термін. Антикризові програми у області управління персоналом повинні передбачати своєчасну постановку перед трудовим колективом нових пріоритетних цілей і завдань, передбачати залучення стимулювання працівників до вироблення рішень і участі в управлінні на різних рівнях їх об'єднання.

Одним з позитивних моментів реорганізації є злам соціальної інерції персоналу, зміна формальних і неформальних відносин у середині колективу. Ця обставина дозволяє провести оптимізацію проектування трудових колективів, сформувати команди, в яких потенціал кожного працівника використовуватиметься найбільш продуктивно.

Важливо розуміти, що ступінь ефективності адаптації залежить не тільки від того наскільки успішно оволоділи працівники новими робочими місцями, новими функціями, але і наскільки добре вони орієнтуються в соціальному середовищі що змінилося. Успіх адаптації визначається перш за все тим, чи вдалося сформувати нові стереотипи трудової поведінки працівників, що дозволяють організації вийти з кризового стану.

Кризові явища на підприємстві відображаються на морально-психологічному кліматі як в підрозділах, так і в цілому в організації. При цьому наголошуються депресивні стани урядових працівників і керівників різних рівнів, підвищується ступінь конфліктності в трудових колективах. Під трудовими конфліктами розуміють істотнірозбіжності інтересів і норм поведінки працівників, які можуть мати місце як в прихованій, так і явній формі.

На кризовому підприємстві переважна більшість конфліктів, які спостерігаються, приймають форму міжособових, протее аналіз їх причин показує, що в основі конфліктів лежать, як правило, недоліки в організації трудового процессу [5].

До найбільш частих причин конфліктів в трудових колективах підприємств, що знаходяться в стані системної кризи, можна віднести:

- відсутність як в підрозділах, так і в масштабах всього підприємства чіткого розподілу функцій, повноважень і відповідальності;
- неопрацьованість чітких критеріїв результативності діяльності працівників створює умови для свавілля керівників, породжує «вертикальні» конфлікти між працівниками різних рівнів, одночасно знижуючи мотивацію до високопродуктивної праці;
- недостатня інформованість працівників не дозволяє їм ефективно виконувати посадові обов'язки, одночасно сприяючи зростанню чуток, що спричиняє за собою стресові стани у персоналу;
- нераціональний розподіл робіт в підрозділах. Це породжує хронічні стресові стани як укерівників, так і у рядових працівників;
- необгрунтоване нормування, неритмічне постачання виробництва що комплектують, невідповідність технічної бази, нераціональність графіків робочого часу, погані умови праці і т.п. також породжують конфлікти між рядовими працівниками і адміністрацією підприємства.

Своєчасне вирішення трудових конфліктів на підприємстві повинно стати одним з пріоритетних завдань антикризових програм. Інакше різного роду затяжні конфлікти в умовах кризовогопідприємства переростуть в конфлікт між трудовим колективом і адміністрацією, що буде свідоцтвом глибокої кризи системи управління персоналом.

Успіх його діяльності залежить від рішення взаємозв'язаних проблем, обумовлених його відносинами з трудовим колективом кризового підприємства:

- проблеми своєї власної адаптації до нової посади і, у зв'язку з цим, до нової професійної діяльності, до нового соціального оточення;
- проблеми мобілізації кадрового потенціалу підприємства на реалізацію антикризової програми.

Конструктивна взаємодія співробітників підприємства по висновку з кризи може бути заснована перш за все на авторитеті керівника, що координує дану діяльність антикризового керівника.

Зрозуміло, що для того, щоб вийти з кризи, потрібно провести ряд заходів. Однією з головних проблем є проблема удосконалення оплати праці. Для здійснення цієї мети необхідне вирішення наступних задач. По-перше, необхідно визначити сутність категорій заробітної плати. По-друге, розглянути сучасний стан оплати праці в народному господарстві в цілому і конкретно на даному об'єкті. Необхідно приділити увагу механізму регулювання оплати праці державою у сучасних ринкових умовах. Також треба розглянути існуючи форми і системи оплати праці і те, як ці форми і системи застосовуються на даному підприємстві, розглянути діючу систему преміювання і заохочення робітників, форми і розміри винагород. По-третє, слід розглянути можливість використання інших сучасних систем оплати праці. Так як оплата праці в наш час знаходиться в кризовій ситуації, необхідно розробити рекомендації по її удосконаленню [1].

Для працівників підприємства, що опинилося в умовах системної кризи, велике значення має демонстрація керівником своєї близькості до колективу. Зрозуміло, важливе значення для мобілізації колективу має довіру до професійної компетентності і соціальної відповідальності керівника, віра у те, що він достатньо твердий, щоб утілити задумане і достатньокваліфікований, щоб зробити це з найменшими втратами для колективу. Іншими словами, украй бажано наявність у антикризового керівника якихось особових рис, які дозволяють йому згуртувати колектив навколо себе і мобілізувати його на реалізацію антикризової програми.

Створення достовірно ефективної системи управління працею на підприємстві процес тривалий, такий, що вимагає постійних зусиль і неослабленої уваги з боку адміністрації на основі створення висококваліфікованих служб управління персоналом і забезпечення їх високого статусу в структурі підприємства. Необхідна зміна пріоритетів управління у бік людських ресурсів, які в даний час вважаються головним надбанням підприємства, основним чинником його стабільності і ефективності.

Список літератури

1. Коробов М. Я. Фінансово - економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. -К.: Т-во "Знання", 2000.-378 с.
2. Основи економічної теорії / За ред. С. В. Мочерного. – Львів: Сяйво, 2002.
3. Попов В. Мотиваційний механізм в стимулюванні праці. //АПК: економіка, управління. – 2001. –№3. – С.56.
4. Червинска Л. Психологічний аспект мотивації працівника. //Економіка. –2000. –№3– С. 27.
5. Шомов Е.М., Читов В.А. Організація і види матеріального стимулювання працівника. //Главбух. – 2004. –№11. – С. 53–58.

А.Ю.Донцова, ст. гр. УП-07, А.О.Чернишова, доц., канд. істор. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Корупція в Україні: основні методологічні проблеми оцінки рівня корупції

Корупція-одна з найдавніших проблем суспільства та сучасних країн світу. Як свідчать окремі енциклопедичні словники, від латинського «corruption», що означає «псування», «розбещення», тобто може розумітися як зловживання владою окремих посадових осіб державного апарату в особистих інтересах або різновид економічної поведінки людини в умовах ризику.

Актуальність висвітлювання проблеми корупції полягає в тому, що це складне негативне соціальне явище збільшує свої масштаби в багатьох країнах світу в цілому і зокрема, в Україні. Для того щоб визначити реальні, а не декларативні заходи подолання корупції в нашій країні, конченеобхідідно проаналізувати ці проблеми, сформулювати реальні напрямки і причини корупції.

Слід зазначити, що корупція є значно більшою в країнах, де панують недемократичні режими, погана якість демократичних інститутів або в країнах з перехідним типом економіки, ніж в високо розвинутих країнах. Є докази причино-слідчого зв'язку впливу корупції на економічне зростання країни. Якщо не боротися з корупцією в Україні сьогодні, то ми не перейдемо в категорію розвинутих країн.

Ступінь дослідження проблем корупції в Україні в цілому досить висока. Цією проблематикою займаються вчені-економісти, які дають аналіз корупції з використанням статистичних методів, науковці-історики, політологи, соціологи, правники, юристи, які розглядають різні аспекти цієї важливої проблеми. Свою участь в дослідженні цієї проблеми вносять соціальні опитування населення, що проводять Український центр економічних і політичних досліджень ім. О.Розумкова, компанії «Соціс», «Партнерство за прозоре суспільство» та інші [3]. В Україні існує досить поширена нормативно-правова база, а саме Закон України «Про боротьбу з корупцією», Концепція боротьби з корупцією на 1998-2010р.р., Програми подолання корупційних явищ, але масштаби корупції в Україні незмінні [1] і в останні роки Україна неухильно посідає чільне місце, як одна з найкорумпованіших країн світу.

В останній час з'являються роботи, в яких вивчається зв'язок показників корупції в інших країнах і надаються міжнародні співставлення, в яких одиницею є країна.

Слід зазначити, що, як серед українських вчених-правознавців, так і серед практиків, не існує чіткого визначення поняття корупції.

Основні підходи до розуміння корупції можна звести до наступного:

- корупція розуміється як підкуп-продажність контролюючих органів та державних службовців;
- корупція розглядається як зловживання владою або посадовим становищем, здійснене з певних особистих інтересів(наприклад, штучне затягнення в оформленні документів)
- корупцію розуміють як використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб;
- корупція розглядається як елемент (ознака) організованої злочинності.

Нормативно-правові акти України також не дають єдиного визначення поняття

корупції. Так, у Законі України «Про боротьбу з корупцією» наводиться таке формулювання: «під корупцією в цьому Законі розуміється діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, направлена на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг».

Інше визначення корупції дається в Концепції боротьби з корупцією на 1998-2010рр.: «У правовому відношенні корупція - це сукупність різних за характером і ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю суттю корупційних дій, інших правопорушень (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних), а також порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних зі здійсненням цих дій».

Аналіз міжнародно-правових документів також свідчить про існування різних підходів розуміння корупції. Так, у резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», розповсюдженій на VIII Конгресі ООН по запобіганню злочинності (Гавана, 1990 р.), корупція визначається як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності». Інший документ ООН (Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією) формулює поняття корупції як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях».

Таким чином, корупція-це складне соціальне явище, що негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави. Вона полягає як у протиправних діях(бездіяльності), так і неетичних(аморальних) вчинках.

Цілі статті: полягають у дослідженні проблеми корупції в Україні. Сформулював аспекти впливу корупції на українське суспільство і державу(соціальні, економічні, владні, політичні, міжнародні), а також типи та напрямки корупційних дій, автори намагалися визначити реальні заходи щодо боротьби з корупцією на державному та місцевому рівнях. Вплив корупції на українське суспільство і державу має комплексний та системний характер, зокрема йдеться про соціальні, економічні, владні, політичні, та міжнародні аспекти цього впливу [2].

Соціальний аспект впливу. Існування корупції призводить до того, що, фактично, у суспільстві функціонують дві соціальні підсистеми - офіційна та неофіційна: перша з яких дотримується правових і моральних норм, друга - використовує протиправні методи. Суб'єкти корупції функціонують у неофіційному середовищі, де панує своя система цінностей, свої цілі і методи їх досягнення, а життя будується не за законами.

Економічний аспект впливу. Корупція впливає на всі сфери економіки України. Її провокує масова «тінізація» економічного сектору України, що, в свою чергу, є економічним підґрунтям корумпованих зв'язків. Високий рівень тінізації економіки. Посилаємося знову ж на главу держави. За його оцінками, майже 50% національної економіки працює «у тіні». У тіньовому секторі економіки працюють мільйони громадян України. За даними Фонду «Інтелектуальна перспектива» і Центру соціальних експертиз Інституту соціології НАН України, що провели опитування громадян України за темою тіньової зайнятості населення, 45% опитаних працюють у «тіні»[3]. За підрахунками фахівців, сукупний тіньовий капітал українських громадян складає приблизно 40 млрд. доларів США.

Загалом, корупція підриває економічні основи держави, блокує надходження іноземних інвестицій, приводить до «тінізації» економіки, сприяє зростанню впливу організованих злочинних груп. Аналіз "тінізації" економіки України, свідчить про те, що значною мірою формування "тіньових" капіталів здійснюється шляхом ухилення від

оподатковування. Підтверджується це зростанням питомої ваги злочинів у сфері оподатковування в загальному обсязі економічної злочинності.

Боротьба з корупцією в органах податкової служби ведеться на підставі глибокого аналізу процесів, що відбуваються в економіці. Проблема боротьби з корупцією в Україні безпосередньо визначається декількома факторами, зокрема, ухиленням від сплати податків.

Для органів державної податкової служби одним з головних напрямів діяльності є боротьба зі злочинністю у сфері економіки, особливо з організованими формами економічної злочинності.

Державна податкова служба України не є безпосереднім суб'єктом боротьби з корупцією. Але відповідно до чинного законодавства України вони ведуть боротьбу з "тіньовою" економікою, протидіють створенню фінансових ресурсів, що живлять корупцію.

Владний аспект впливу. Корупція в Україні впливає на формування органів державної влади всіх гілок влади, на вироблення і реалізацію державної політики.

Політичний аспект впливу. Корупція та боротьба з нею широко використовується у практиці політичної діяльності в Україні. Зрозуміло, що особливо гострою є ситуація під час проведення виборів, як президентських, так і парламентських.

Міжнародний аспект впливу. Корупція негативно впливає на міжнародний імідж України, перешкоджає, а іноді блокує надходження іноземних інвестицій. Так, за даними експертного опитування, проведеного Центром Разумкова, близько 80% закордонних експертів в якості негативного фактору вказали на корумпованість влади [3]. Корупція також заважає міжнародним контактам, налагодженню міжнародних зв'язків, може призвести до «тихої», але відчутної ізоляції країни на міжнародному рівні.

Треба зазначити, що не тільки корупція має певний вплив на всі аспекти життя країни, але можна назвати деякі чинники, що впливають на корупцію. На наш погляд, по-перше, це рівень освіти населення. Більш освічені та багаті країни менш корумповані. По-друге, недемократичного, непрозорого суспільства корупція пишним цвітом розквітає в країні. Щодо зв’язку якості управління та корупції, він є двостороннім. А саме, корупція погіршує якість управління, але й низька якість управління, неефективні інститути влади сприяють корупції. Неефективно проведені реформи в країні стають стимулятором корупції, так як розширюють можливість присвоєння ренти (так було в період приватизації в країні). Ще один чинник – рівень регулювання корупції. Чим більше та жорсткіше регулювання, тим вища та організованіше корупція. На корупцію більш ефективніше впливає прозора політика держави та високий рівень свободи слова і друку, що забезпечують засоби масової інформації. Ще один чинник – висока заробітна плата чиновників, на наш погляд, не завжди веде до зменшення корупції. Навпаки, крім заробітної плати у чиновників є багато інших не грошових форм компенсації, які, до речі, важко виміряти. Складність визначення наявності корупції полягає в тому, що кримінальні дії чиновників, державних діячів, бізнесменів та інших знаходяться в тіньовому секторі економіки. Фактична інформація не відома до того, як нею не зацікавилися представники правоохоронних органів. Але суди, прокуратури, органи внутрішніх справ всіх рівнів повинні бути чесними, непідкупними, тобто не корумпованими. Для змінення становища на краще, повинна бути політична воля вищого керівництва держави і широка підтримка антикорупційної діяльності в українському суспільстві.

Таким чином, з’ясувавши дані чинники, що впливають на розвиток корупції в Україні, можна сформулювати причини корупції в сучасній Україні:

- погана якість державних інститутів, наявність політичних сил, що прагнуть повернення до старого ладу;

- декларативність багатьох реформаторських намірів влади, непослідовність у проведенні реформ;

- прагнення кримінальних структур вирішити свої проблеми через державний апарат, криміналізація економічних відносин;

- втрата контролю над бюрократією країни, наявність ринку корупційних послуг;

- непрозора державна політика, відсутність дієвої свободи слова і друку;

- наявність незрілого громадянського суспільства;

- пасивність правоохоронних та інших державних органів щодо притягнення винних у корупційних вчинках до відповідальності, підкупність судів різного рівня в країні;

- недосконале чинне законодавство, масова зміна законодавчих і правових норм, слабкий контроль за їх виконанням.

Вище названі причини корупції в Україні свідчать про те, що корупція в Україні має досить великі масштаби, провокує недовіру населення до владних структур, заводить Україну у глухий кут деградації і занепаду.

За даними дослідження, проведеного громадською організацією «Партнерство за прозоре суспільство», 65% опитаних вважають, що «корупція дуже поширена в Україні», 27% - «дещо поширена». Кожен третій (31%) громадянин протягом останнього року давав хабара. Про масштаби корупції свідчить і те, що за різними оцінками, до 6,5% від своїх середньорічних доходів підприємці в Україні витрачають на хабарі посадовим особам. Експерти Світового банку оцінюють річну суму хабарів в Україні на рівні двомісячного торгового обороту країни[4].

Саме тому, в першу чергу найбільш необхідним є зараз в Україні проблема подолання корупції.

На наш погляд боротьба з корупцією і хабарництвом пов'язана з вирішенням наступних основних завдань:

- зменшення числа так званих «хабаромістких» функцій державного управління (видача дозволів, ліцензій, довідок тощо);

- чітке законодавче визначення процедур прийняття управлінських рішень;

- забезпечення прозорості прийняття рішень за допомогою конкурсів, тендерів тощо;

- підвищення кримінальної відповідальності за корупційну діяльність та ін.

До заходів, що подолають корупцію в країні відносяться реформування державної системи і суду, підняття якості експертного середовища, проведення інституційних реформ та винайдення різних методів впливу на інститути влади, демократизація суспільства. Саме так можна було б подолати таке складне (за своєю суттю асоціальне, аморальне і протиправне) явище в нашій країні.

Список літератури

1. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005р.р. Указ Президента України від 24квітня 1998р. - Законодавчі акти України.-К.,1998.- №367.
2. Долженко Г.. Влада і корупція в Україні - Урядовий кур'єр.-2007р.- №5 -6 4-72 с.
3. Дорошенко А., Овсій І. Спрут, що охоплює планету. - Економіка України.-2008-№4.-16-20 с.
4. Мельник М. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії. – Київ, 2007. - 113-116 с.

А.О Дудкін, ст. гр. УТ-06, С.С. Макаренко, ст.. викладач
Кіровоградський національний технічний університет

Мікроелементне нормування праці

Нормування праці - це вид діяльності з організації та управління виробництвом, завданням якої є встановлення необхідних затрат і результатів праці, контролю за мірою праці а також визначення необхідних співвідношень між чисельністю працівників різних груп та кількістю одиниць устаткування.

Мета нормування праці полягає в скорочені витрат на виготовлення продукції, підвищення продуктивності і якості, сприяння розширенню виробництва та зростанні доходів працівників на основі впровадження техніко-технологічних нововведень і удосконалення організації виробничих і трудових процесів.

Завданням нормування праці є підвищення технічної, економічної та фізіологічної обгрунтованості норм.

Об''єктом нормування праці є трудовий процес. Предметом нормування праці є тривалість у часі.

Принципи нормування праці – це сукупність основних положень, на основні яких здійснюється побудова, функціонування, розвиток і удосконалення організації управління процесами праці: прогресивності, оптимальності, об''єктивності, динамічності, науковості.

Мікроелементне нормування праці базується на доцільності синтезу попередньо диференційованого на складові частини трудового процесу, найдрібніші з яких є елементарні трудові рухи – мікроелементи трудового процесу. Нормування саме мікроелементів (а вже через них – трудових операцій) потребує попередньої раціоналізації виробничого процесу, робочого місця і, найголовніше, - трудового процесу за рахунок вилучення всіх недоцільних, зайвих рухів при нормальному темпі праці.

Засади мікроелементного нормування праці були закладені Ф.Тейлором, коли він вперше застосував хронометраж для встановлення мінімальної тривалості (абсолютних мінімумів) усіх складових трудової операції. Але оскільки виконання встановлених за цією системою жорстких норм було під силу лише окремим, найбільш кваліфікованим та фізично розвиненим робітникам, то вона (як «наукова система вижимання поту») викликала опір з їхнього боку, низку трудових конфліктів.

Для забезпечення ефективності функціонування організації дуже важливо оптимізувати витрати всіх ресурсів, що використовуються у процесі діяльності: живої праці, сировини і матеріалів, палива і енергії, інструментів тощо. Першим кроком до такої оптимізації є нормування, тобто обґрунтоване визначення кількості конкретних ресурсів, об'єктивно потрібної для ведення ефективного виробництва за досягнутого рівня розвитку продуктивних сил.

Спільне дослідження, проведене в другій половині 80-х років Європейською асоціацією продуктивності, свідчить про те, що підприємці провідних країн (США, Англії, Швеції, Японії, Італії та інших) не лише не знижують вимоги до нормування праці, а й розширюють сферу його застосування та підвищують якість чинних норм праці. Нормування праці охоплює нові контингенти працівників не лише фізичної, а й розумової праці як у матеріальній, так і в нематеріальній сферах виробництва.

З огляду на сталу тенденцію до збільшення витрат на робочу силу менеджери прагнуть якомога точніше встановлювати норми, підтримувати достатньо високий темп роботи. Для цього широко використовуються методи мікроелементного аналізу та

нормування трудових процесів. Сутність даних методів полягає в тому, що всі трудові дії можна звести до обмеженої кількості найпростіших рухів рук, тулуба, ніг, очей (протягнути руку, перемістити, взяти, з'єднати, роз'єднати, ходити, сісти, встати, перевести погляд тощо), і на кожен з них установити час виконання.

Система мікроелементного нормування (англ. абревіатура МТМ) розроблена в 40-х роках Х. Мейнардом і його колегами Г. Стегементором і Дж. Швабом - спосіб аналізу ручної операції або підбора для кожного руху мікроелементного нормативу часу. Нормативи будуються шляхом відбору середніх працівників, які працювали в середні виробничі умови. Випробуваним пропонували виконати послідовно рухи, які знімалися на кіноплівку. Потім на вповільненому перегляді експертним шляхом визначалися нормативи часу на кожну операцію. Застосовуючи систему МТМ нормувальник заздалегідь може визначити вироблення кваліфікованого робітника.

Серед систем мікроелементного нормування широке застосування в практиці отримали: МТМ (система виміру методів роботи) та її різновиди МТМ-1, МТМ-2, МТМ-3, МТМ-В; МТА (аналіз часу та рухів); МОДАПСТ (система укрупнених нормативів) та ін. На вітчизняних підприємствах в більшості випадків використовується базова система мікроелементних нормативів часу (БСМ).

БСМ була створена в 1982 р. у результаті проведеної роботи науково-дослідницьким інститутом праці (м. Москва) і Центральним бюро нормативів по праці разом з галузевими науково-дослідницькими організаціями. У систему були закладені нормативи часу на 50 мікроелементів, об'єднаних в 13 груп. При цьому з урахуванням стомлюваності був знайдений припустимий рівень інтенсивності праці або темп роботи.

Дослідницьке впровадження БСМ показало, що, користуючись даною системою, можна охопити мікроелементним нормуванням до 80% ручних трудових процесів, що зустрічаються на різних видах робіт й у різних галузях промисловості. Одночасно була виявлена необхідність коригування БСМ, уточнення факторів, що впливають, уніфікації їх значень, розробки поправочних коефіцієнтів, що враховують різний темп виконання рухів на підприємствах з масовим і серійним типами виробництва, спрощення нормативних карт.

До числа мікроелементних систем, що одержали найбільше поширення за рубежем, ставляться базові, або детальні, системи МТМ1 й Wогк Factor, а також укрупнені системи МТМ2, МТМ3, МТМ4 і т.д. За останні роки в США були створені автоматизовані системи мікроелементного нормування, такі, як MOST (Maynard Operation Sequence Technique), Univation, Wocom, 4M-Data й ін. Як приклади автоматизованих систем МТМ, створених у Європі, можна назвати німецькі системи YAS і МЕК, розроблені для встановлення норм часу в серійному, дрібносерійному й одиничному виробництвах, а також систему MODAPTS PLAS, розроблену в Австралії. Відмінна риса даної системи - великий спектр нормованих робіт: це, зокрема, читання, лист, друкування, телефонні розмови, натискання на клавіші й багато чого іншого.

Таким чином, узагальнюючи іноземний досвід та власні надбання, мікроелементні системи нормування праці є одним з найперспективніших напрямків розвитку сучасної організації праці на українських підприємствах.

Список літератури

1. Вашко И.М. Организация и охрана труда: Курс лекций – Мн.: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2004. – 214 с.
2. http://www.hbmaynard.com.
3. Byas Lloyd L. Human resource management /Byars Lloyd L., Rue Leslie W. – 5 ed. Boston, Mass. Etc.: McGraw-Hill, 1997.-XV, 560 p.
4. K. B. Zandin, MOST WORK MEASUREMENT SYSTEMS.- 3 ed.- Boston, Mass.: CRC, 2003, 519 p.

УДК 65.011

О.М.Мамалига, студ.
Кіровоградський національний технічний університет

Маркетинг відносин

У статті розглядається проблема поняття маркетингу відносин.
маркетинг відносин, CRM, інновація

Поняття "маркетинг відносин" з'явилося в 80-ті роки минулого сторіччя. Він почав зароджуватися після приходу на ринок "соціально-етичного" маркетингу, в якому, окрім властивості і якості товару та збільшення продуктивності праці, почали бути присутніми такі чинники, як вивчення потреб споживачів, їх соціального положення, бажання купувати той або інший товар і, як підсумок, задоволення цим товаром.

Потім прийшла стадія "стратегічного маркетингу", однією з головних задач якої стало прогнозування тривалого успішного перебування на ринку і формування прихильності покупців до конкретного товару або послуги, а також формування партнерських відносин з клієнтом відійшло на другий план. На сьогодні маркетинг відносин є дуже актуальним.

В Україні маркетинг відносин почав свій розвиток значно пізніше, ніж в інших країнах, що в першу чергу пов'язано з економічною і політичною ситуацією, зокрема – переходом економіки з планової на ринкову з розпадом СРСР. До цього таких понять, як "маркетинг", "сервіс", "історія відносин з клієнтами", не існувало у принципі. Тому мова про маркетинг відносин з клієнтами взагалі не йшла.

Сьогодні ми можемо спостерігати дуже бурхливий розвиток маркетингу в Україні в цілому і маркетингу відносин зокрема. Багато компаній стали вивчати це питання і надавати йому набагато більше уваги.

Отже, що таке маркетинг відносин?

За думкою провідних зарубіжних та вітчизняних фахівців з маркетингу [2], маркетинг відносин – це новий напрям маркетингу, а саме – комплекс орієнтованих на клієнта технологій, де основні акценти стоять на ланцюгу відносин: компанія - персонал - клієнт. На відміну від традиційного маркетингу, де клієнт є всього лише представником якогось сегменту , не маючи при цьому особових характеристик, в маркетингу відносин він повноцінна особа, що має індивідуальність. Метою такого підходу є формування лояльного ставлення клієнта до компанії і побудова довгострокових відносин. Ключовими моментами є високий рівень обслуговування клієнта, частий контакт із споживачем, виконання корпоративних зобов'язань в широкому значенні, побудова стосунків на основі довіри і співпраці.

Маркетинг відносин з клієнтами, або маркетинг партнерських відносин, це уміння не просто завоювати клієнта, але й утримати його на багато років. Це порівняно новий напрям маркетингу, в якому увага зосереджена саме на елементарних взаємовідносинах між продавцем і споживачем товару.

Це означає, що компанія, яка застосовує даний підхід, повинна бути стурбована не тільки тим, щоб знайти нового клієнта, якому можна продати якусь додаткову партію продукції, але й тим, щоб цей клієнт залишався постійним партнером компанії на довгі роки, підтримуючи стабільний обсяг продажів. Для того, щоб це відбулося, в компанії повинен бути змінений спосіб організації роботи і мотивації персоналу з метою створення високого рівня зацікавленості в діяльності клієнта.

Наразі триває дискусія стосовно інноваційності маркетингу відносин.

Деякі фахівці вважають, що маркетинг відносин не можна кваліфікувати як інноваційний, тому що, незважаючи на сучасне поширене використання, він існував завжди [3]. Але більшість провідних маркетологів наполягає на визначенні маркетингу відносин як нового, інноваційного виду маркетингу. На користь своєї позиції вони наводять як аргумент те, що маркетинг відносин ґрунтується на нових принципах, якими є:

- системність - маркетинг відносин пропонує взаємодію з клієнтом не тільки до моменту продажу товару, а й на протязі всього процесу споживання, не закінчується і залишається цілісним процесом на протязі наступних актів купівлі;
- перенесення ціннісних орієнтирів – перенесення своєрідного центра тяжіння у відносинах продавця з покупцем в сферу міжособових стосунків.

Розвиток маркетингу відносин як системи включає три основні напрями.

- розробку бази даних для ідентифікації характеристик споживачів;
- аналіз специфічних сигналів від споживача;
- моніторинг програм.

Отже, маркетинг відносин потребує великої кількості даних про споживачів і складної роботи з цією інформацією. В зв’язку з цим маркетинг відносин супроводжується використанням CRM (Customer relationship management, що в перекладі означає "управління відносинами з споживачем").

CRM – це стратегія компанії, яка реалізується із залученням сучасних інформаційних технологій і орієнтована на встановлення довгих і взаємовигідних відносин з клієнтами з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей. Використання CRM дозволяє змінити орієнтацію компанії з продукт-орієнтованої на клієнт-орієнтовану, за якої методам прямого маркетингу приділяється більше уваги. Сучасна концепція CRM розглядає продаж не як окрему дію, що здійснюється конкретними продавцем і покупцем, а як безперервний процес, в якому інформація про клієнта використовується для заохочень його до подальшої співпраці з продавцем. Тому маркетинг відносин можна розглядати, як інноваційну технологію, що виникла в результаті розвитку окремих етапів розвитку роботи з клієнтами.

Маркетинг відносин як самостійний вид маркетингу має свій набір інструментів, до якого спеціалісти відносять: корпоративні видання (цей інструмент дозволяє постійно взаємодіяти або з внутрішніми клієнтами, або з споживачами, або партнерами з бізнесу); спільні програми; особисті комунікації; знання свого клієнта; персоналізацію.

Сьогодні для компанії набагато важливіше зрозуміти ступінь задоволеності існуючих споживачів її товарами або послугами, адже будь-який ринок рано чи пізно насищається, і стратегія розширення ринку за рахунок нових споживачів втрачає актуальність.

Ще в кінці минулого сторіччя стала актуальною теорія вартості утримання клієнтів порівняно з вартістю залучення нових. А розвиток інформаційних технологій в цей же часовий період став спонукальною силою для «відродження» дружби з клієнтами. На сьогодні витрати на залучення нових клієнтів в п’ять разів перевищують витрати на утримання вже існуючих. Якщо кількість покупців, які переходять на іншу торгову марку, скоротиться на 25 %, то корпоративний прибуток може збільшитись на 25-85%.

Багато фірм-виробників все ще використовують традиційну концепцію маркетингу - концепція «4р», запропонована Е.ДЖ. Маккарті, яка орієнтується на продукт, ціну, збут і просування. Але сьогодні більш актуальним є використання концепції «4с», запропонованої Робертом Люттербоном, в якій концепція «4р» розглядається через призму споживача: його нестатки і потреби, витрати на купівлю товарів (послуг), зручність придбання, комунікації.

Західні фірми активно використовують всі можливі способи і методи зміцнення стосунків з клієнтами і формування у них лояльного ставлення до компаній. В Україні, звісно, має місце певний такт відставання, але завдяки розвитку телекомунікацій можливість отримувати інформацію про наукові здобутки і практичний досвід західних фірм. Тому в Україні зараз існує можливість використовувати світовий досвід і уникати непотрібних помилок, тим більше, що ідеї формування лояльності у клієнтів в останній час активізується практично в усіх сферах діяльності.

Список літератури

1. Безверхная М. Маркетинг отношений по-украински// Маркетинг и реклама.-2008.- №7-8(143-144).- С.46-50.
2. Ромат Е. Маркетинг отношений: как к нему относиться?// Маркетинг и реклама.-2008.-№7-8(143-144).- С.20-30.
3. Ромат Е. Маркетинг отношений: когда отношения инновация и инвестиция// Маркетинг и реклама.- 2008.-№7-8(143-144).- С.50-58.
4. Самойлова Н. Маркетинг отношений выходит за рамки бизнеса// Маркетинг и реклама.- 2008.-№7-8(143-144).- С.37-40.

УДК 65.011

Ю.В. Момзіна, студ.
Кіровоградський національний технічний університет

Маркетинг в період кризи

У статті розглядається проблема маркетингових витрат, формування маркетингового бюджету компаній в період економічної кризи.

криза, маркетинговий бюджет, ключові бізнес-драйвери, PR-бюджет

У зв’язку з економічною кризою на всіх без виключення ринках спостерігається практично однакова тенденція. Головна її особливість полягає в різкому зниженні активності споживачів. Але навіть зараз деякі бренди відчувають себе достатньо впевнено і продаються не гірше колишнього. Споживач не уявляє без них свого життя і, скорочуючи витрати на все інше, все-таки купуватиме улюблений продукт.

На думку фахівців [1], криза - це «лакмусовий папір» справжнього положення бренду. Важкі економічні часи надають унікальну можливість переглянути свій бізнес, свій бренд або портфель брендів, свої пропозиції. Це прекрасний мотив для того, щоб зробити їх краще, або навіть заснувати новий напрям бізнесу. Це саме відповідний час для того, щоб скинути баласт непрацюючих, слабких проектів і почати набирати висоту з оновленими, актуальними пропозиціями.

Зараз у багатьох власників і топ-менеджерів включається природна, можна сказати, інстинктивна реакція – економити.Така реакція цілком виправдана. Ситуація за останні декілька місяців істотно ускладнилася: кредити стали менш доступні, ставки по них виросли, курси валют вкрай складно прогнозувати, споживання більшості категорій продукції падає. Але в даній ситуації важливо зрозуміти, що для збереження бізнесу в умовах фінансової кризи необхідне не скорочення, а оптимізація витрат (що в деяких випадках може привести навіть до зростання окремих статей маркетингового бюджету).

Спершу слід визначити, що звичайно відносять до маркетингових витрат. В загальному вигляді, маркетинговий бюджет звичайно має наступну структуру:

- маркетингові дослідження;
- реклама і промоушн (promotion);
- PR(public relations – зв'язки з громадскістю);
- розвиток продаж і підтримка відносин з клієнтами;
- резервний фонд (якщо передбачений).

Окремо слід виділити витрати на персонал відділу маркетингу, включаючи компенсаційний пакет, витрати на відрядження, представницькі і інші витрати. Дані витрати не повинні бути частиною маркетингового бюджету, але на практиці це не завжди так, тому логічним буде проаналізувати і цей аспект.

В першу чергу при розгляді окремих статтей маркетингового бюджету необхідно звернути увагу на те, що неприпусимо економити на тих інструментах арсеналу маркетингу, що життєво важливі для успішності продукту компанії або бренду на ринку, на тих чинниках і діях, що безпосередньо забезпечують продажі продукції і розвиток вашого бізнесу. В західній літературі такі інструменти та чинники прийнято називати Ключовими Бізнес Драйверами [КБД]. Знання і розуміння цих бізнес-драйверів - «святий обов'язок» співробітників відділів маркетингу і продажів. Такі знання дають можливість критеріальної оцінки необхідності тих або інших витрат. При ухваленні рішення про зміну маркетингового бюджету потрібно обов'язково одержати відповідь на питання: «Як ці витрати впливають на КБД?». Якщо їх вплив некритичний, то такі витрати – вірогідний кандидат на скорочення. Але на ключових двигунах економити нерипустимо!

Відомо, що, як правило**,** діяльність фірми на конкурентному ринку безпосередньо пов'язана з певними маркетинговими дослідженнями. Вони є джерелом первинної інформації, необхідної для визначення потреб і вимог споживачів. Але підчас кризи ситуація на ринках міняється як ніколи швидко. а будь-яке маркетингове дослідження має достатньо відчутний проміжок часу між етапом збору первинної інформації і формуванням підсумкового аналізу. Навіть у світових лідерів дослідницького ринку багато звітів про дослідження стають доступними не раніше, ніж через місяць після закінчення польового етапу [3]. Тому сьогодні надзвичайно зростає роль фахівців, які повинні на основі досвіду, знань, оперативного аналізу та інтуїції давати оцінку тенденціям ринку. Отже, витрати на маркетингові дослідження – це найвірогідніший претендент на скорочення.

У зв'язку з переглядом маркетингових бюджетів дуже часто першими, що потрапляють під скорочення, є витрати на пряму рекламу. Провідні спеціалісти в галузі маркетингу вважають припинення рекламної діяльності недозволеною розкішшю для компаній, що працюють на конкурентному ринку [2]. Більш сильні гравці не забудуть скористатися цим пропуском у маркетинговій політиці конкурента. В результаті компанія втратить клієнтів. Завойовані позиції необхідно утримувати, інакше, коли ситуація стабілізується, компанії буде важко відновити свою частку ринку.

Вихід полягає у використанні більш дешевих і ефективних способів реклами. З початком кризи в Україні істотно послабився попит на телевізійну і зовнішню рекламу. Компанії все частіше відмовляються від дорогих засобів комунікації на користь менш витратних: цифрових носіїв, Інтернет-реклами, на транспорті тощо. Це дозволяє забезпечити грамотне просування товару і залишитися "на очах" у покупців. Крім цього, зменшення загальних витрат на рекламу може бути компенсовано за рахунок PR-бюджета.

PR-бюджет в умовах кризи частіше за все також скорочується, оскільки керівництво компаній не бачить прямого зв'язку PR з оперативним прибутком, оскільки PR її не приносить, а створює умови для цього. Отже, якщо ефективність роботи компанії залежить від наявності її певного іміджу серед клієнтів, партнерів і споживачів, то його (імідж) необхідно підтримувати, тим більше в ситуації кризи позитивний імідж компанії схильний «псуватися». Тому PR-кампанія, спрямована на підтримку іміджу стабільного і надійного партнера може виявитися більш доречною, оскільки її організувати буде швидше і дешевше, ніж зйомка нових роликів для ТБ. При цьому рекламний бюджет компанії зменшується, а бюджет PR може зрости.

В кризовий період компаніям особливо важливо піклуватися про продажі та збереження хороших стосунків зі своїми клієнтами і партнерами. Це може відбуватись у різних формах: наданням особливих торгових умов, поздоровленням партнерів з професійними святами, сумісними святковими заходами або якось ще - не має принципового значення. Якщо економити на збереженні відносин з партнерами, то дуже вірогідно, що потім доведеться витратити значно більше коштів і часу, щоб відновити співпрацю на колишньому рівні.

В маркетинговому бюджеті, як і в будь-кому іншому, повинен бути передбачений резервний фонд, який витрачається у разі виникнення непередбачених ситуацій. Криза – це саме той час коли варто скористатися грошима, відкладеними «про чорний день», і не тільки для економічної підтримки компанії, а й для її розвитку. Як говорив Лі Якокка, перебуваючи на посаді директора Ford Motors, - «Ми постійно стикаємося з великими можливостями, ретельно замаскованими під нерозв'язні проблеми» [3].

Під час кризи багато керівників починають економити за рахунок звільнення працівників, незадіяних в процесі виробництва або безпосередньо в процесі продажу. Часто під дану категорію підпадають і працівники відділу маркетингу. Але все ж таки навіть у часи кризи не бажано здійснювати радикальні кадрові чищення і скорочення у відділах маркетингу і продажів. І вже точно не варто позбавлятися ключових фахівців і яскравих лідерів. А витрати на професійне навчання можна і потрібно оптимізувати. Краще відкласти на потім або скоротити тривалі, комплексні навчальні програми, витрати на професійне навчання. Якщо бізнес-команда сформована нещодавно, і в ній немає необхідної злагодженості або довіри, корисним буде інтенсивний, одне-дводенний team-building тренінг. Якщо ж у співробітників не вистачає кваліфікації або досвіду для роботи в умовах кризи (в умовах підвищеного стресу), то найефективнішими будуть точкові тренінги, спрямовані саме на ці потреби.

Компанія мусить зберігати і захищати кістяк команди, адже в умовах кризи роль персоналу стає значущою, як ніколи. Успіх багато в чому залежить від того, наскільки швидко персонал, а особливо управлінський, зможе зорієнтуватися в ситуації і ефективно працювати в команді.

Список літератури

1. Громова О. Выжить любой ценой: кризис стал экзаменом для профессионализма маркетологов// Маркетинг и реклама. - 2009.- №1.
2. Карбоне Э. Маркетинг в условиях кризисна: последнее, что следует покращать// Маркетинг и реклама.- 2008. - №11 (147).- С.34- 38.
3. Стрижикурка В. Свистать всех наверх! Семь правил пересмотра маркетингового бюджета в условия фінансового кризиса// Маркектинг и реклама. - 2008. - №11(147).- С. 29- 33.

УДК 811.112.2

Н. М. Москаленко, доц., канд. филол. наук, И.Л.Шкот, доц., канд. филол. наук
Кировоградский национальный технический университет

Реклама как один из видов текстов прагматического воздействия

В статье рассматриваются вопросы семантики и функции рекламного текста с целью достижения прагматического эффекта.
текст, реклама, адресат, адресант, функция, номинация, сообщение, общение, информация, воздействие

Под рекламой следует понимать разнообразные мероприятия, имеющие целью оповещение о чем-либо, популяризацию чего-либо, например товаров (реклама торговая), зрелищ (реклама театральная, кинореклама), услуг, оказываемых кому-либо предприятием и т.д. Современным средством рекламы служат печать (афиши, плакаты, бюллетени, проспекты и пр.), световые объявления, радиопередачи, телевидение и т.п.. Реклама является сферой приложения усилий людей различных профессий: специалистов по сбыту готового товара, художников, графиков, дизайнеров литераторов и т.п.

Г. Штегер (1, с.22) относит рекламу в своей книге “Между языком и литературой” к гибридным произведениям, стоящим на грани между языковыми разновидностями побудительных предложений и особым, развившимся в XX веке литературным жанром, распространению которого способствовало появление средств массовой информации. Можно, вероятно, спорить о том, к какому виду искусства следует относить рекламу, и о том, относится ли реклама вообще к искусству. Бесспорным является то, что реклама – это артефакт, т.е. продукт сознательной, целенаправленной трудовой деятельности людей, в которой используются различные средства и способы общения, в том числе языковые.

Текст, или лингвистическая часть, не только входит в рекламу, конституирует ее, но и играет ведущую, основополагающую роль, как в создании рекламы, так и в достижении ею своей цели - побуждения потребителя к приобретению рекламируемого товара. Без лингвистической части реклама не может существовать, тогда, как без других элементов рекламный текст остается рекламой. Следует отметить в этой связи, что исторически реклама появилась именно как текст. Когда-то реклама существовала только в виде устных призывов продавцов (французское reclame, лежащее в основе этого интернационального слова, происходит от латинского reclamo – выкрикиваю), расхваливающих и пропагандирующих свои товары в непосредственном устном общении с покупателями. В настоящее время этот способ привлечения внимания покупателя к товару сохранился, но реклама стала самостоятельным явлением в обществе. Она лишь сохранила определенные признаки своего источника. Одним из них является разговорный характер рекламы. На это свойство, присущее современной рекламе, указывает Х. Бринкман в книге “Die deutsche Sprache” (2, с. 34), когда он говорит, что реклама по сути представляет в виде печатного текста разговор между продавцом и покупателем. Однако и “продавец”, и “покупатель” стали в новой ситуации общения совсем другими. Из конкретных, реальных, хотя и независимых лиц они превратились в некие общие представления об обобщенном типизированном изготовителе товара и его потребителе.

Текст рекламы выполняет все основные коммуникативные функции языка: называет товар, сообщает о его качествах, обеспечивает общение с адресатом и воздействует на него. Однако эти функции для рекламного текста не равноправны, так как содержание и форма рекламы подчинены одному - выразить желание адресанта сбыть товар и заставить адресата как можно быстрее приобрести его. Вызвать желаемую реакцию, воздействовать на адресата - в этом смысл рекламы. Поэтому функции номинации, сообщения и общения подчинены функции воздействия (прагматики). Их задача – поддерживать и усиливать выполнение рекламой ее основной цели – осуществление воздействия адресанта на адресата с намерением побудить его приобрести рекламируемый товар. Установка рекламного текста на воздействие присуща тексту рекламы в целом. Ограничиваясь при анализе только лингвистической частью рекламы, не будем забывать, что это только часть, объединяющаяся в целом с другими средствами воздействия, носящими нелингвистический характер. Поэтому при анализе текста рекламы необходимо учитывать и другие составные части рекламы.

Для текста рекламы характерна краткость. В структуре текста рекламы, каким бы кратким он ни был, наблюдается довольно ярко выраженное распределение между предложениями – элементами текста функций номинации, сообщения и общения. Функция номинации осуществляется в концентрированном виде, как правило, заглавиями рекламы. Для выделения названий используются различные графические приемы: восклицательные знаки, тире; полиграфические приемы: разные шрифты, краски. Названия повторяются несколько раз в самом тексте рекламы, и это делается несомненно сознательно, так как повторение есть основа запоминания, а адресанту важно, чтобы адресат запомнил наименование рекламируемого товара. С этой же целью для рекламы избираются, как известно, яркие, броские, необычные названия, вкладывающие часто имена собственные – названия фирм, предприятий или их владельцев.

Для названия рекламируемых товаров могут использоваться разного рода метафоры, метонимии и гиперболы, т.е. косвенные наименования, цель которых – запечатлеть товар в памяти адресата. Так, рекламируемый новый карандаш обозначается такими гиперболами, как Superbleistift; Wunderbleistift; Luxusbleistift.

Нередко в рекламных сообщениях прибегают к сознательному смешению приемов разных стилей. “Лирические отступления “перемежаются с деловыми перечислениями качеств товара, например: Nescafe Gold. Wenn bunte Sommerboten Freude bringen, ist eine gute Tasse Kaffee etwas Herrliches. Nescafe Gold, feines Aroma, reicher Geschmack. Das Nestle-Filterfrio-Verfahren macht diesen Kaffee so gut.

В этом тексте за названием товара Nescafe Gold в первом случае следует предложение, полное лирики: “Wenn bunte Sommerboten Freude bringen, ist eine gute Tasse Kaffee etwas“, за вторым Nescafe Gold идет спокойное перечисление его достоинств: “Feines Aroma, reicher Geschmack“. Третье предложение содержит собственно то, для чего и делается данное сообщение: “Das Nestle - Filterfrio -Verfahren macht diesen Kaffee so gut“.

Выполняя функцию сообщения, приведенные выше языковые средства и приемы, несомненно, рассчитаны на привлечение внимания адресата, т.е. на воздействие на него. Какими бы ни были эти сообщения по своей тональности: нейтрально-спокойными, подчеркнуто деловыми или шумно-завлекательными, реклама и в этом случае нацелена на одно - информируя, стимулировать потребителя воспользоваться услугами или товарами, являющимися денотатом рекламы.

Функция общения весьма характерна для рекламы, где адресант и адресат представлены в открыто личной форме. Адресант функционирует в рекламе прежде всего в виде названия предприятия (фирмы, компании, завода-изготовителя и т.д.) и личной

формы I-го лица множественного числа wir. Адресат – это всегда 2-е лицо в вежливой форме Sie, реже в единственном числе du и еще реже во множественном числе ihr .

Независимо от того, какую форму общения между адресантом и адресатом выбирают для рекламы, все они сливаются в целом и законченном тексте рекламы в единое средство привлечения внимания к рекламируемому товару, в средство побуждения приобрести его. Следовательно, выполняя при помощи определенных языковых и неязыковых средств функцию общения, реклама и в этом случае стремится к одной цели – воздействовать на адресата.

Выполнению функций воздействия способствует в большой мере то обстоятельство, что современная реклама облекается в форму диалога так же, как это было и бывает до сих пор непосредственно в разговоре продавца с покупателем. Однако реклама – это односторонний диалог, это разговор с собеседником, который молчит, т.е. это диалог без смены ролей участников, диалог в форме монолога. Говорящий (адресант) делает все, чтобы учесть и удовлетворить потребности слушающего (адресата), реакцию которого на свои слова он не может видеть или слышать, но обязан предугадать и даже спланировать, более того – создать своим текстом. Поэтому “говорящий” заранее усиленно старается включиться в “горизонт” (Термин предложен Х. Бринкманом. Горизонт – это часть субъективных переживаний и представлений собеседников, тот жизненный опыт каждого из них, который может выявиться в разговоре, повлиять на его ход, а часто и на исход разговора) собеседника, чтобы убедить, поразить, “растормошить” своего молчаливого партнера, т.е. учесть все, чтобы повлиять на клиента. И автор рекламы специально изыскивает способы коснуться предполагаемого ”горизонта” адресата, поскольку это поможет сделать беседу живой и доверительной, а, следовательно, эффективной.

Языковые формы выражения воздействия через учет “горизонта” адресата могут быть самыми разнообразными. Рекламе придается форма серьезных и шутливых реплик, продуманность которых завуалирована непринужденностью.

В количественном отношении реклама может быть как одним предложением, так и более или менее длинным текстом. Так, текст рекламы может состоять только из названия рекламируемого товара или фирмы, т.е. языкового средства, выполняющего функцию номинации. Реклама может быть текстом, состоящим из одного предложения. Большей частью это побудительные предложения в форме императива, в которых назван рекламируемый товар (он не может быть изображен на рекламе). Императивная форма глагола осуществляет функцию общения, значение самого глагола предельно просто или очень изысканно, и все вместе заставляет молчаливого собеседника (адресата) запомнить этот текст-строчку и выполнить его рекомендации. Тексты-предложения нередко покидают рекламу и становятся своеобразными крылатыми словами, например: Trink’ Coca-Cola.

В настоящее время к адресату рекламы стараются апеллировать, придавая тексту личностную окраску.

Список литературы

1. Steger H. Zwischen Sprache und Literatur. – Göttingen, 1967.- S.22 ff.
2. Brinkmann H. Die deutsche Sprache. – Düsseldorf, 1971. – 939 S.

У статті розглядаються питання семантики та функції рекламного тексту з метою досягнення прагматичного ефекту.

The article deals with the semantics and functions of the advertising text in order to achieve pragmatic effects.

УДК 811.112.2

Н. М. Москаленко, доц., канд. филол. наук, И.Л.Шкот, доц., канд. филол. наук
Кировоградский национальный технический университет

Прагматический аспект слов и заимствований в современном немецком языке

В статье рассматривается прагматический статус слова.
словесный знак, коммуникация, прагматическая функция, язык, мысль, действительность, семантическая структура, симметричность, асимметричность

Изучение словесного знака всегда привлекало, и будет привлекать внимание лингвистов, так как слово – основная, центральная единица языка, цементирующая его. Слово является и самой сложной единицей, имеющей отношение к объективному реальному миру, к мышлению и к другим знакам языка, т.е. в нем репрезентированы одновременно реальная действительность, мысль и язык.

В настоящее время лингвистика не ограничивается изучением только лишь чисто языковых вопросов, явлений. Она становится наукой, изучающей не только язык, но и отражаемые в языке аспекты мышления – через язык, через языковые значения, все больше становясь одной из основных наук о мышлении (1, С. 63). Положение “язык – реальность - язык”, подчеркивающее, что структура языка ориентирована на структуру самой действительности, определяется в конечном итоге не только отношением “язык – реальность”, но и отношением “язык – человек”, что и связано с прагматическим функционированием языка (речи). Соответственно, в коммуникативных актах словесные знаки эксплицируют информацию об отношении говорящего к действительности, к содержанию сообщения, к адресату и к самому себе.

Сложная организация семантической структуры слова определяется наличием компонентов: референциального, сигнификативного и коннотативного (в его ассоциативной и эмотивной разновидностях).

Именно поэтому представляется возможным в речевых актах для формирования иллокутивной силы высказывания акцентировать один из возможных компонентов, реализуя, таким образом, прагматический потенциал словесного знака. Р.М.Блакар приводит пример со словом “демократия”: в обсуждениях ученых-социологов будут выделены референциальный и сигнификативный компоненты (ассоциативный и эмотивный останутся на заднем плане); в речи по случаю Дня независимости будет присутствовать исключительно эмотивный компонент; в стихотворении поэт может опираться на ассоциативной компонент (2, с.97). Фактически эта “игра” с различными компонентами слова при его актуализации в речевом акте реализует прагматический потенциал и широко используется в риторике, политической демагогии, а также в поэзии.

Прагматический статус словесных знаков регулируется коммуникативными механизмами. И если рассматривать коммуникацию как акт, который определяется выбором в рамках мира означающих, когда выбор одних означающих исключает другие, то становится очевидной, например, прагматическая ценность заимствованных слов и выражений по отношению к исконным. Вкрапления иноязычных слов – это один из способов выражения прагматической информации. Выбор альтернативных реализаций из числа эквивалентных при формировании высказывания подчеркивает определенный аспект мировосприятия или внутреннего состояния субъекта. Каждое заимствованное

слово или выражение, используемое в высказываниях независимо от их ориентации (когнитивной, личностной или акциональной), связано с экспликацией определенных интересов или точек зрения, определяющих характер отношения субъекта как к компонентам внутренней структуры словесного знака (денотату, сигнификату), так и к реципиенту.

Делая выбор между исконным словом и заимствованным, говорящий выражает свое отношение к референту, которое может складываться как симметричное и асимметричное. Симметричность связана с соответствием объекта, наделенного рядом свойств, "картине мира", существующей в сознании субъекта. Т.е. речь идет о применении понятия нормы для классификации объекта с позиций языковой картины мира. При таком типе отношений происходит употреблении формативов родного языка, являющихся прагматически нейтральным.

Ассиметричность предполагает несоответствие того, что должно быть, согласно нормативным представлениям, тому, что есть в немецкой языковой картине мира. Заимствование как экспонент асимметричности отношений между референтом и говорящим субъектом, придерживающимся определенных норм и взглядов, несет в высказывании прагматическую нагрузку, которая может быть сопоставима с предикатами: "удивить", "ошеломить", "поразить" и др. Ср.: Er ist der Star aus der Mitte, ein Optimist aus Überzeugung. Seine Songs sind von spröder Poesie, mal sentimental, mal ironisch. Er singt sich heiser und findet dann den Ton für Balladen. Herbert Grönemeyer ist ein ehrlicher Sänger. Wenig Glamour, viel Kraft. Das Image der deutschen Designer, durchdachte, klare und funktionale Produkte zu schaffen, die sich durch technische Finessen statt durch äußerlichen Schnickschank von der Konkurrenz abheben, gilt noch immer als Wettbewerbsvorteil.("Deutschland" Nr.1/2004.- S.21, S. 62).

Пары лексических единиц image - die Vorstellung: glamour – der Glanz; songs – die Lieder, имея тождественные денотативные и сигнификативные компоненты и различные формативы, будут нести в немецкоязычных высказываниях различную прагматическую нагрузку. При симметричности – нулевую, поскольку лексические единицы Vorstellung, Glanz, Lieder имеют языковой статус, тождественный другим единицам лексической системы немецкого языка, и вследствие этого не могут служить основой для актуализации в высказывании специфического отношения субъекта к референту. При асимметричности основу для реализации прагматического потенциала образует "необычность" формата заимствованного слова.

Современные лингвистические исследования все в большей мере характеризуются антропологическим измерением функционирования языкового механизма. Коммуникативную функцию, а вместе с тем функцию прагматическую единицы языка приобретают в речи. Эта функция речи существенна и охватывает все стороны поведения людей. Прагматический аспект языка затрагивает практически все сферы реальной жизни. Политика и религия, политическая демагогия, экономика, право, образование и философия связаны с прагматическим функционированием языка (функцией воздействия на людей).

Слово как языковой символ не только обозначает, называет вещь, явление реального мира (Designator), но может и оценивать их, вызывая в нашем сознании симпатию или нерасположение (Appraisor). В речевых актах эксплицируются различные точки зрения, интересы субъекта также за счет прескриптивного компонента (Preskriptor), который предписывает, требует, производит или усиливает готовность к действию субъекта (3, С.23).

Прагматический потенциал слова обеспечивается семантикой языковых знаков. Без семантического значения нет значения прагматического, которое и дает нам возможность достичь определенного социально-прагматического задания в коммуникативных актах.

Список литературы

1. Бондарко А.В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии. - Л.: Наука, 1983. – 208 с.
2. Блакар Р.М. Язык как инструмент власти // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М.: Прогресс, 1987. – С.88-116.
3. Klaus G. Sprache der Politik. – Berlin, 1972. – 294 S.

У статті розглядається прагматичний статус слова.

The article deals with the pragmatic status of the words.

УДК 519.7

Л.В. Рибакова, ст. викл., А.А. Булахова, ст. гр.СІ 08-3.
Кіровоградський національний технічний університет

Підсистема автоматизації обліку успішості студентів як складова АСУ вищим навчальним закладом освіти

В статті розглянуто аналіз питання розробки підсистеми автоматизації обліку успішості студентів як складової АСУ вищим навчальним закладом освіти в умовах динамічної інформатизації всіх сфер людської діяльності та переходу вітчизняної системи освіти до болонського процесу. **автоматизація обліку успішності студентів, інтегрована інформаційна система управління вищим навчальним закладом, автоматизована система управління університетом, підсистема «Деканат», робочі станції викладачів, сервер «Деканат»**

Протягом останніх років сталися суттєві структурні та якісні зміни як в українській системі освіти, так і в самих вітчизняних вищих навчальних закладах. Прагнучи забезпечити стійке економічне становище в умовах жорсткої конкурентної боротьби, ВНЗи все уважніше прислухаються до вимог ринку. Конкурентоспроможність вищих навчальних закладів в умовах ринкової економіки прямо залежить від якості управлінських рішень та ефективності системи управління ВНЗом вцілому. Основними критеріями успіху професійного управління стає якість освіти та рейтинг ВНЗів, економічна ефективність, правильна організація процесів навчання та наукових досліджень. Ефективне управління сучасним вищим навчальним закладом, в свою чергу, важко уявити без відповідної інформаційної підтримки. Сьогодні це розуміє більшість керівників усіх рівнів. Таким чином, сучасна інтегрована інформаційна система управління (ІІ СУ) стає незамінним інструментом керівника у забезпеченні успішного та стабільного розвитку ВНЗу у межах єдиного освітнього інформаційного простору (рис.1). Саме це обумовило останнім часом значний інтерес до проблеми створення автоматизованої системи управління університетом в умовах нестійкого зовнішнього середовища та автоматизації внутрішньої управлінської діяльності ВНЗу.

Метою такої автоматизації є як підвищення продуктивності й ефективності діяльності університету у масштабах навколишнього оточення так і підвищення продуктивності і ефективності праці, усунення одноманітних трудомістських і монотонних операцій у межах самого ВНЗу .

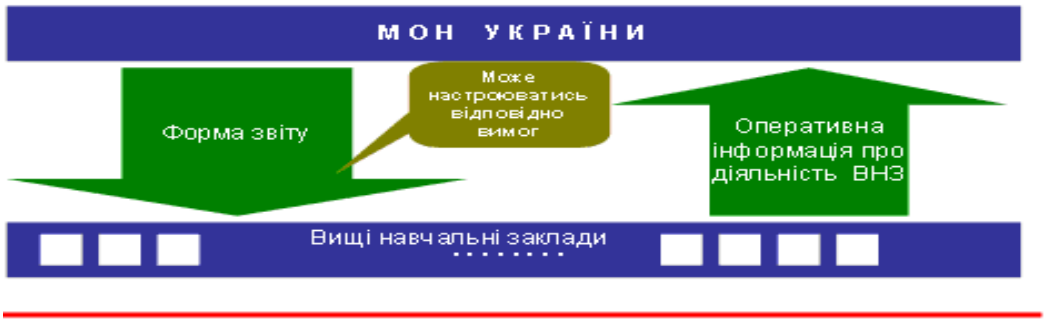

Рисунок 1 - Єдиний освітній інформаційний простір

Досягненню цієї мети сприяє, з одного боку, підвищення якості освітніх послуг і зросту конкурентоспроможності університету, з другого — поліпшення керованості університетом як складною системою з прямими та зворотніми зв'язками.

«СТЕП 5 ПРОФ» компанії «О.Т.С.» - перша, та на сьогодні єдина в Україні, вітчизняна система спеціально розроблена для управління адміністративно-господарською, фінансовою, навчальною та науковою діяльністю вищих навчальних закладів, що повністю адаптована до вимог української системи освіти [3].

Інформаційна система «Деканат» - це одна із підсистем автоматизованої системи управління ВНЗом (рис. 2), причому, як функціонально, так і інформаційно найбільша: оскільки саме структурні елементи, зв'язки та інформаційні потоки деканатів в значній мірі впливають на роботу багатьох відділів і підрозділів університету. Однією з головних переваг підсистеми є можливість обліку та аналізу зібраної інформації і оцінка таких основних показників освіти як успішність та якість навчання студентів. Для цього використовується потужне програмне забезпечення, для аналітичної оцінки даних та їх аналізу і представлення в різноманітних формах та звітах.

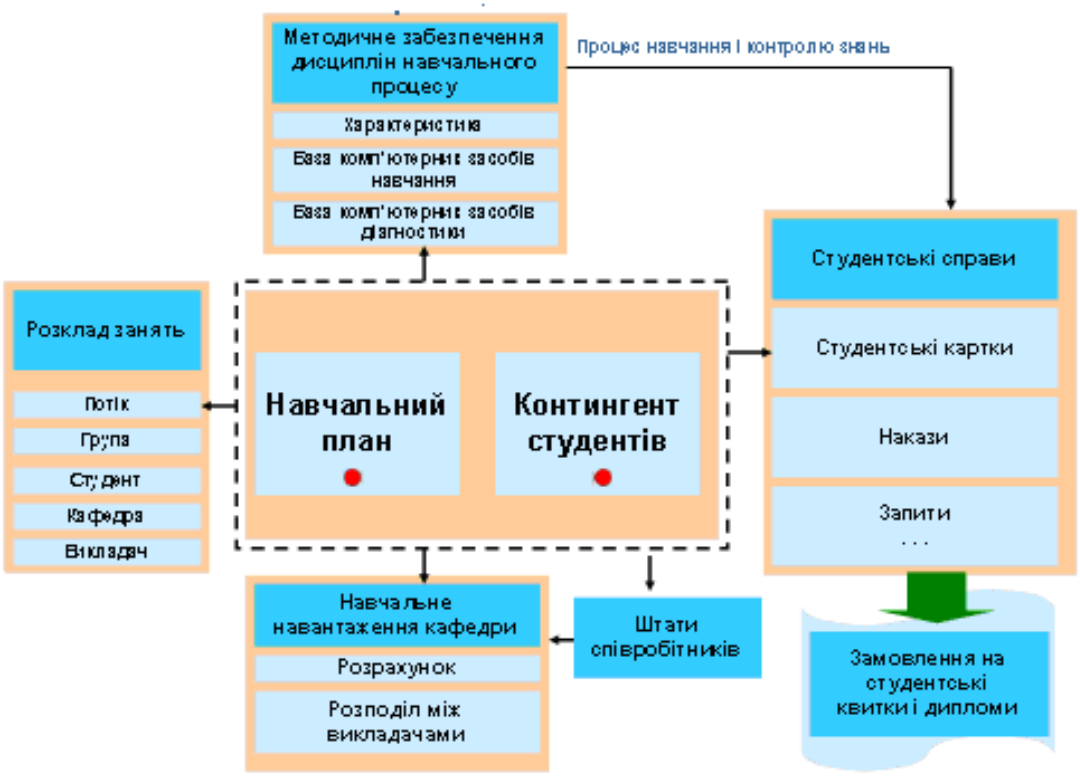

Рисунок 2 - Інформаційні зв'язки модулів у підсистемі «Деканат»

В умовах динамічної інформатизації всіх сфер людської діяльності та переходу вітчизняної системи освіти до болонського процесу, актуальною є потреба у створенні систем автоматизації навчального процесу, зокрема автоматизації обліку успішності студентів і відвідування занять

Таким чином метою роботи є розробка автоматизованої системи обліку успішності студентів в умовах кредитно-модульного навчання, для швидкого та оперативного обліку викладачем успішності студентів, автоматичного виведення оцінок та постійного моніторингу якості навчання студентів, дистанційного доступу до даних (зокрема через мережу Internet).

Однією з задач для досягнення поставленої мети є створення бази даних, що містить такі таблиці: group, student, predmet, teacher, mark, theme.

Програма має виконувати наступні функції:

- формування бази даних студентів;
- додавання та редагування записів у таблицях;
- сортування оцінок студентів за предметами та навчальними елементами;
- представлення зв'язку між оцінками, предметами та викладачами;
- виведення результату у вигляді таблиць;
- забезпечення оперативного доступу до бази даних та отриманих оцінок;
- аутентифікація за правами доступу.

Для реалізації поставленого завдання вибрано систему керування базами даних MySQL з використанням графічного засобу управління базами даних через Web-інтерфейс phpMyAdmin [1,2], Web-сервер Apache, мови інтерпретації сценаріїв PHP, HTML. Аналіз існуючих технічних та програмних джерел у даній предметній області зумовив вибір трирівневої архітектури "клієнт-сервер", що забезпечує централізоване управління програмами у поєднанні з розподіленим віддаленим доступом.

При виконанні поставленої задачі, необхідно вивчити та реалізувати мінімальну надлишковість даних у базі даних, що сприятиме їх оптимальному використанню в одному чи кількох застосуваннях. Для реалізації пошуку та модифікації даних передбачене використання механізмів, які забезпечує реляційна модель даних.

Особливу увагу слід приділити питанням надійності та захисту інформації. У зв'язку із цим потрібно розробити програмні засоби для захисту від неавторизованого доступу (навмисного чи ненавмисного) користувачів до даних. Наприклад розробка системи ідентифікації користувачів за їх особистими паролями, а відповідно і за правами доступу до даних створеної автоматизованої системи.

Крім того, система повинна реалізовувати у повному обсязі елементи кредитно-модульного оцінювання знань студентів. На рисунку 3 показана структура такої підсистеми.

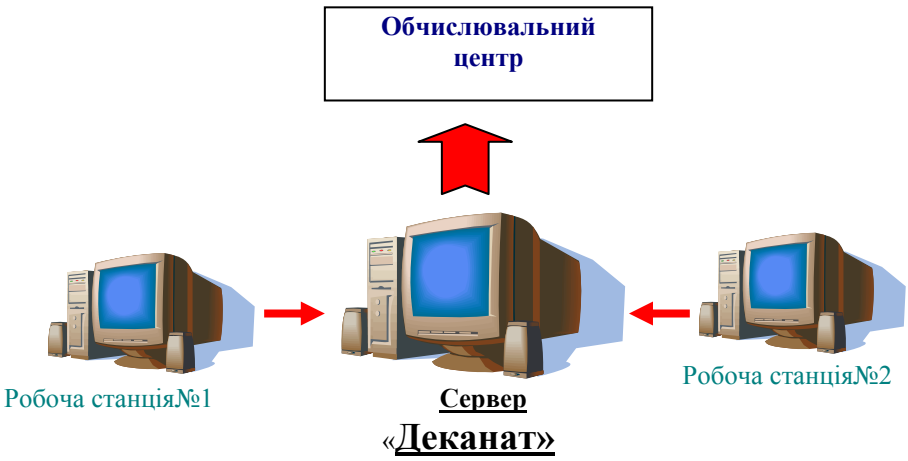

Рисунок 3 – Структура системи кредитно-модульного оцінювання успішності студентів у підсистемі «Деканат»

На робочих станціях («клієнтах») викладачів розміщуються автоматизовані журнали, в які вводиться інформація про успішність кожного студента – бали за виконання елементів модулів. Викладач може оцінювати різноманітні види робіт кожного студента, передбачені в системі модульного контролю. Програма дозволяє в процесі вивчення модуля на робочих станціях викладачів внести зміни по лабораторним та практичним роботам, конспектам лекцій, самостійній роботі студентів, по додатковим видам робіт, по роботі над курсовими.

Головна форма умовно розділена на 2 частини. Ліва служить для перегляду даних про студентів, їх балів то що. Права частина дозволяє переглядати графіки, рейтинги та вносити зміни в базу даних групи.

Результуючі бали за модуль (під час рубіжного контролю та сесії) передаються по мережі в журнал деканату (на сервер «Деканат») де вони обробляються і визначаються показники успішності та якості навчання.

З метою усунення фальсифікації даних кожен викладач може передати по мережі тільки один раз дані (які попередньо слід уважно перевірити). Зміна даних відбувається тільки з дозволу декана. При завершенні сесії всі дані автоматично розносяться в особисті картки успішності кожного студента та передаються на обчислювальний центр для нарахування стипендій та розрахунку загальної успішності та якості в університеті.

Кожен студент може ознайомитись з власною карткою (за кодом студентського квитка) через університетську мережу та перевірити і переконатись у достовірності її змісту.

Впровадження підсистеми автоматизації обліку успішності студентів на базі використання новітніх інтегрованих комп'ютерних технологій у навчальному процесі дозволить підвищити показники успішності та якості навчання, рівень доступності інформації по рейтингам та кредитно-модульному оцінюванню результатів навчання з метою подальшого її аналізу та покращенню якості знань під час екзаменаційної сесії.

Список літератури

1. Гуманюк В.В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: Автореф. дис канд..пед.наук: 13.00.01/ Центральний інститут післядипломної освіти АПН України. К., 2001. – 22с.
2. Іценок В.О., Іценко В.В Використання комп'ютера в управлінні закладом освіти// Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2003. - №7. – С. 20-21.
3. Подиновский В.В., Гаврилов В.М. Оптимизация по последовательно применяемым критериям. – М.: Советское радио, 1975. – 192 с.

В статье рассмотрена актуальность вопроса разработки подсистемы автоматизации учета успеваемости студентов, как составляющая АСУ высшим учебным заведением образования в условиях динамической информатизации всех сфер человеческой деятельности и перехода отечественной системы образования к болонскому процессу.

This article has considered the vital question of the elaboration of the branch of system of autoimmunization of the calculation of the students" progress as the part of ISM of the Higher Establishment of the Education in the conditions of the dynamic information of all the spheres of the human activities and the transition of the native system of the education to Bolon System.

УДК 81’33

Н.В. Гречихина, преп., Т.В. Тимошенко, преп.
Кировоградский национальный технический университет

Лингвистический аспект лингвострановедения

В статье рассматривается национально-культурное содержание лексики, которое играет важную роль в прикладном языкознании, а особенно в практике преподавания иностранного языка.
лингвострановедческое направление, семантика, культурный компонент, фоновые знания, лингвострановедческая интерференция, лексическое понятие, лексический фон, лексема, калькирование, коммуникативная компетенция, фразеологический уровень, национальная коннотация

Одно из центральных направлений лингвистических исследований социальной обусловленности языка – лингвострановедческое направление. Его представители, ученые-лингвисты, сосредоточивают свое внимание на исследовании значения слова. Они исходят из того, что слово есть, прежде всего, обозначение, знак той или иной реалии действительности и поэтому в его семантике можно найти, выделить некоторое «экстралингвистическое» содержание, которое прямо и непосредственно отражает обслуживаемую языком культуру. Таким образом, именно через значение осуществляется связь лексических единиц с внеязыковой действительностью.

Данное направление можно назвать лингвострановедческим. С одной стороны, оно сформировалось под влиянием решаемой проблемы о соотношении языка и культуры, а с другой стороны, его возникновение было обусловлено прагматическими предпосылками: подходом к преподаванию иностранного языка как средства общения, необходимостью изучения языка в тесной связи с культурой страны, обслуживаемой этим языком.

Огромный вклад в рассмотрение социальной обусловленности содержания семантики слова, а также в разработку общетеоретических и методических аспектов проблемы «язык и культура» внесли ученые-лингвисты Н.Г. Комлев, О.С. Ахманова, Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров, Г.Д. Томахин.

Так, например, Н.Г. Комлев, впервые ввел в лингвистику понятие культурно-исторического компонента значения, высказав мысль о том, что в семантике слова должен содержаться некоторый компонент, фиксирующий именно данный социальный фон, в котором слово существует.

Изучение культурного компонента значения слов является важным условием успешного овладения иностранным языком. Однако, в свою очередь, он входит в более широкий круг культурно-исторических значений соответствующей социальной действительности, усвоение которой – важное условие использования языка, как средства общения. Так, как отмечает О.С. Ахманова, непременным условием реализации коммуникативного акта должно быть «обоюдное знание реалий говорящим и слушающим, являющееся основой языкового общения». Эти знания получили в лингвистике название «фоновых знаний».

Фоновые знания – основной объект лингвострановедения, они определяют место слова в лексической системе и его употребление в речи.

Лингвисты Е.М. Верещагин и В.Г. Костомаров, классифицировали слова, имеющие культурный компонент, на три основные группы:

- Безэквивалентные. Национально-культурное содержание в этих словах составляет ядро их значения, и они обозначают понятия, не имеющие аналогов в нашей культуре, например: 11+ - отборочные экзамены в 11 с половиной лет, включающие интеллектуальные тесты; Commemoration – день памяти основателей Оксфордского университета;

- Коннотативные. Слова, имеющие определенную стилевую окрашенность, например: old boy (girl) – бывший ученик школы; to skive, to bunk off – прогуливать; bear – школьный учитель, наставник;

- Фоновые. Слова, которые имеют иноязычный эквивалент, но реалии, обозначаемые ими, существенно различаются. Они составляют так называемую фоновую лексику.

Как отмечают авторы, наиболее сложную группу с точки зрения определения их национально-культурного содержания, образует именно фоновая лексика. Доказано, что если сравнивать понятийно-эквивалентные слова в разных языках, то они будут отличаться друг от друга в силу того, что каждое из них сопряжено с определенной совокупностью знаний.

Понятие фоновой лексики является неразработанным. Исследование фоновых знаний имеет большое значение как для лингвострановедения (основной науки, в рамках которой это понятие изучается), так и для семиологии и лингвистики в целом.

Например, вопрос: «На что вы потратили свою стипендию?» - студенту англичанину покажется довольно странным, так как стипендия для британского студента - не денежное пособие, которое выдается на руки, а деньги, которые перечисляются на образование, входят в состав оплаты за обучение. (Русскому понятию в большей степени соответствует словосочетание “monthly allowance”- термин, который указывает на регулярность выплачиваемой денежной суммы.)

Данная фраза для британского студента будет лишена смысла: имеет место явление лингвострановедческой интерференции, которое было успешно раскрыто и проанализировано Ю.Ю. Дешериевой. Полученные ею экспериментальные данные наглядно показывают, каким образом привычные представления британских студентов об английской действительности переносятся на русскую действительность.

Например, испытуемым было дано задание: закончить ряд фраз на русском языке, значение которых было им вполне понятно и определялось темой «Образование, обучение».

Начало предложения:	*Конец предложения:*
- Русские школьники в жаркий июльский день;	study at school;
- Учащиеся 5-А отличаются от учащихся 5-Б тем, что;	they are cleverer and more intellectual;
- Во время перемены ученик может.	to go home and have dinner.

Полученные результаты наглядно показывают, что испытуемые недостаточно знакомы с русской системой образования, полностью отождествляли лексическое понятие и лексический фон слов своей языковой системы со словами русского языка. (Учебные занятия в Великобритании заканчиваются 27 июля, классы делятся на потоки в зависимости от способностей учащихся, перемена может длиться до двух часов). Проведя экспериментальное исследование, Ю.Ю. Дешериева подтвердила, что явление лингвострановедческой интерференции обуславливается различием лексических фонов сопоставляемых единиц.

Существуют различные свойства лексического фона: историзм, динамичность, сопряженность со зрительным образом и т. д. Исследуя значение фоновых знаний для общения в осмысленной коммуникации, проводится подробный социолингвистический анализ слова как единицы языка, функционирующей в определенном социальном контексте.

Первой фундаментальной монографией, посвященной исследованию, описанию, а главное доказательству лингвистической природы нового семиологического понятия «лексического фона» была книга Е.М. Верещагина и В.Г. Костомарова «Лингвострановедческая теория слова».

Согласно выдвигаемой лингвистической концепции, содержательный план слова членим и одним лексическим понятием не исчерпывается. Он включает и те семантические доли (термин авторов), которые вызывают у человека совокупность определенных знаний, сопряженных с некоторым смыслом и образует тот самый лексический фон, который вместе с лексемой и лексическим понятием составляет структуру слова:

слово {семема { лексема
лексическое понятие
лексический фон.

Важно при обучении иностранным языкам избегать калькирования словосочетаний со словами, которые понятийно можно считать эквивалентами, но различаются фоновыми знаниями. Как известно, деление на классы “streaming” в английской школе определяется способностями и успеваемостью учащихся. В соответствии с этим буквенные значения A, B используются для обозначения классов, где учатся наиболее способные ученики, C, D – со средними способностями. Предполагается, что в течение года возможно перемещение из класса в класс в зависимости от достигнутых успехов. В каждом классе имеется список успеваемости, так называемый “class list”. Англичане, говорящие “class list”, всегда имеют в виду “ranking order in the class”, т.е. порядковый номер учащегося по дисциплине. “Class list”, таким образом, отличается от аналогичного словосочетания «список класса» в русском языке своими фоновыми знаниями: список класса в русской средней школе составляется по алфавиту и остается неизменным в течение года.

Лексический фон представляет собой знания о социальной действительности, является важной составляющей коммуникативной компетенции. Незнание его приводит к многочисленным нарушениям языковой нормы, узусу, а то и просто к построению бессмысленных для данной культуры фраз.

Язык – средство хранения культурно-исторической информации. Коллекция и информативность являются теми существенными свойствами языкового знака, которые лежат в основе его важнейшей функции наряду с коммуникативной: функции кумулятивной. Язык в этой функции выступает связующим звеном между поколениями, служит «хранилищем» и средством передачи внеязыкового коллективного опыта.

Связь истории и культуры народа с языком особенно ярко проявляется на фразеологическом уровне. Фразеологизмы, пословицы, поговорки часто носят ярко национальный характер, обладают той языковой образностью, которая корнями уходит в историю народа, его быт, обычаи, традиции, культуру.

«На протяжении столетий носители английского языка сводили вместе слова, передавали их содержание другими словами, которые в определенной мере объясняли

предыдущие; при этом говорящие высказывали свои мысли, здравый смысл или удачную импровизацию, - пишет Е. Рэдфорд. – Новые поколения употребляли эти высказывания в обстоятельствах, которые отличались от предыдущих, не вникая в причины, которые эти высказывания породили. Со временем слова, часто измененные в произношении вследствие фонетических перепадов, начали образовывать часть бытовой лексики. Нас теперь, когда мы слышим высказывание as mad as a hatter, удивляет вопрос: почему добрый и честный шляпный мастер сердится больше, чем, скажем, портной? Поиски истоков устойчивых фраз, которые есть частью современного языка, приобретают первостепенное значение».

Конечно, трудно определить, в какой степени сохраняется при переводе на другой язык вся образность, национальный колорит данного фразеологического словосочетания.

Сравним, например: Christmas comes but once a year – не все коту масленица; to have one's cake and eat it – и волки сыты, и овцы целы; a cat may look at a king – не боги горшки обжигают; to smile like a Cheshire cat – улыбаться до ушей.

Если национально-культурное содержание представляет собой ядро фразеологических единиц, то в именах собственных оно является своего рода национальной коннотацией. Их конкретное содержание определяется лицами, носящими данные имена. Однако они имеют свойство выполнять не только назывные функции, но и обозначать какое-нибудь качество, свойство, характерные черты личности вообще, например:

Miserable like the little match girl;

Alike with woman and fast with gun like James Bond.

Не зная, что маленькая девочка, продающая спички на улице (образ, сложившийся в английской литературе 19 века), олицетворяет собой лишения и страдания, а с Джеймсом Бондом, героем романа Яна Флеминга, связано представление о супермене, трудно понять смысл этих строк.

Изучение фоновых знаний, объективных способов выделения культурного компонента значения является важной задачей. Включение в лингвистический анализ еще одного измерения – социального, дает возможность глубже проникнуть в саму природу языка, полнее выявить условия его функционирования и динамику развития, показать особенность и своеобразие функционирования фоновых знаний в каждой из рассматриваемых языковых общностей, найти наиболее рациональные методы преподавания иностранного языка через национальное содержание.

Список литературы

1. Ахманова О.С. О точных методах исследования языка. – М.: МГУ,1991.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. - М.: Русский язык, 1990.
3. Дешериева Ю.Ю. Проблемы интерференции и языкового дефицита: Автореф. дис. к-та филол. наук. – М., 1986.
4. Комлев Н.Г. Компоненты содержательной структуры слова. – М.: МГУ, 1989.
5. Radford E. Unusual words and how they came about. – М.: Просвещение, 1999.
6. Skeat W. An etymological dictionary of the English language. – Oxford: Clarendon Press, 1993.

В статті розглядається національно-культурний зміст лексики, який відіграє важливу роль у прикладному мовознавстві, а особливо у практиці викладання іноземної мови.

In this article the national culture content of the words is considered that plays an important part in applied linguistics and especially in foreign language teaching practice.

УДК 378. 147

Т.В.Тимошенко, **викл., Н.В.Гречихіна, викл.**
Кіровоградський національний технічний університет

Академічне письмо

Розглядається проблема написання будь-якого академічного письма: твору, доповіді, анотації, есе англійською мовою, як засобу розвитку творчого мислення студентів та набуття навичок передачі власної думки за дослідженою темою. В статті надані практичні рекомендації щодо структурування письмової роботи, використання словника, редагування та пошуку відгуків.
академічне письмо, твір, доповідь, есе, дослідження, аргументи, тема, точка зору, статистика, ресурси, вступ, основна та заключна частини, ідея, мовні маркери, зв'язні слова, словник, редагування, відгук

Метою завдання академічного письма є визначити спроможність будь якої особи дослідити тему, довести власну точку зору, оцінити аргументи та викласти власні думки на папері.

Що слід робити студентам технічного вузу, коли вони збираються написати твір?

Ознайомтесь із цим економічним письмом:

Many countries implement minimum wage laws that prevent employers from paying less per hour than a certain wage determined by law. **Discuss** the benefits and drawbacks that occur as a result of minimum wage laws. **Identify** who the laws help and who the laws hurt. **Explain** any efficiency loss that might result.

Виділені слова є ключовими словами, які вказують що вам слід робити. Підкреслені вирази вважаються контексними словами, які говорять про що йде мова, тобто про тему твору. Ось ряд ключових слів, які мають добре знати студенти для написання письмових робіт: **analyse, argue, assess, compare, contrast, define, describe, discuss, enumerate, evaluate, explain, illustrate, identify, interpret, justify, list, outline, prove, relate, review, show, state, summarize, trace.**

Тож, по-перше, слід визначити ключові слова твору та впевнитися, що ви розумієте, про що ви маєте писати. Впевніться, що ви охопили всю тему та не відхиляєтеся від неї. Подумайте про кожен розділ окремо та розподіліть кожен розділ на декілька питань. Ці питання забезпечуть структуру вашого твору. Вони також покажуть, що вам необхідно буде знайти при читанні першоджерела. Подивіться на приклад, оснований на темі попереднього економічного письма:

- What are minimum wage laws?
- What are the benefits of these laws?
- What are the drawbacks of these laws?
- Who do these laws help and how?
- Who do these laws hurt and how?

What efficiency loss might come from these laws?

Вивчіть питання цього біологічного твору та вирішіть, що вам необхідно зробити,щоб відповісти на нього. Коли закінчите, подивіться на запропоновані відповіді та порівняйте з власними варіантами вирішення даного питання.

Investigate and discuss the biology of "handedness". Describe the possible causes of right- vs left- handedness. Discuss the history of discrimination against left-handed people and, if possible, compare to discrimination generally against such groups as women, homosexuals, or ethnic minorities.

Suggested variants:

- What is the biological definition of "handedness"?

- What are the possible causes of right-handedness?
- What are the possible causes of left-handedness?
- Are these causes the same or different?
- What discrimination has there been historically towards left-handed people?
- Is this discrimination similar to other kinds of discrimination?

Після того, як ви визначили тему вашого твору та встановили базову рамку, тепер слід зібрати докази, статистику та іншу інформацію. Необхідно розпочати з досліджень широкого спектру книг та іншого матеріалу, який може бути корисним. Це якраз те, що ми називаємо ресурсами. Ваші лектори можуть запропонувати список літератури для читання та вивчення обраної вами теми. Ось ще що треба мати на увазі:

- пошукайте сучасні книги та статті;
- почитайте бібліографію цих посібників та знайдіть корисні матеріали, які там перелічені;
- уважно розгляньте мету письменника та його можливі переконання;
- читайте вибірково, роблячи короткі нотатки, які допоможуть вам відповісти на питання, які вас цікавлять;
- занотовуйте будь-які місця протирічь ваших ресурсів. Іноді експерти не погоджуються в розгляді якогось питання і це може стати суттю обговорення;
- встановіть ліміт часу для читання, щоб ви вклалися в обумовлені строки.

Особливо студентам слід уникати плагіату та надмірного цитування. Пишучи есе, ви можете мати спокусу переписати прямо з першоджерела. Тому що ви не думаєте, що ви можете написати так же добре як і письменник. Або ви думаєте, що читач може не знати твору оригінала і таким чином ви отримаєте кращу оцінку за ваш твір.Пряме переписування іншого автора та претендування на те, що їхні слова чи фрази ваші власні, називається «плагіатом». Ви маєте уникати цього, так як це є формою інтелектуальної крадіжки і карається дуже серйозно, якщо це розкриється. Ви можете уникнути плагіату, використовуючи вірні методи для цитат, перефразування та зносок.

Чому і як слід цитувати? Коли ви цитуєте когось, ви використовуєте саме слова автора в своєму тексті. Зберігайте цитати якомога коротші, цитуючи лише основну частину того, що говорить автор. Намагайтеся обмежувати себе у вживанні цитат. Цитуйте лише тоді, коли оригінальне твердження вразливе, добре написане, чи містить ідеї, які настільки спірні, що ви відчуваєте найкращим використати слова автора і таким чином не виникне непорозуміння.

А що ж стосовно перефразування? В той час, як засобом цитування ви використовуєте точні слова письменника, перефразування означає перестановку слів чи передачу ідей з книги чи статті вашими власними словами. Це допоможе вам, так як ви можете використати підходящі ідеї в вашому письмовому стилі.Тож, вам необхідно слідувати правилам перефразування дуже ретельно, щоб уникнути звинувачення в плагіаті. Ось процедура використання перефразування:

- прочитайте абзац оригіналу уважно, щоб усвідомити, про що йде мова;
- покладіть текст з одного боку, напишіть основні пункти параграфу на окремому листі ;
- порівняйте ваші записи з оригіналом і перевірте, що ви отримали основні пункти;
- перевірте, чи ви не додали нічого, про що не згадувалося автором в оригіналі;
- перевірте, що ви використали ваші власні слова і що ви справедливо представили думку автора.

Впевніться, що ви включили зноску зразу після абзацу в вашому тексті так, щоб було зрозуміло, звідки ви взяли інформацію. Існує багато шляхів показати, що ви переказуєте слова інших людей. Наприклад, ви можете сказати, що автор:

argues, asserts, believes, claims, concludes, confirms, emphasizes, explains, hypothesizes, insists, maintains, observes, notes, points out, questions, says, states щось.

Ви також можете сказати:

- According to X, …
- In X's opinion, …
- In X's view.

Вам слід включити номери сторінок в зноски, оскільки ви передаєте тільки певну частину тексту. В текстах зноски використовуються коли ви цитуєте чи перефразовуєте джерела в вашому творі. Бібліографія- це список в кінці вашого опису, який показує джерела, які ви прочитали чи використали, щоб підготувати ваш очерк. Кожне академічне письмо має свої власні правила для написання зносок і ваш лектор має забезпечити вас чіткими інструкціями стосовно систем, які вам слід використовувати. Будьте послідовними, коли форматуєте зноски.

Існує два відомих формати: це Американська психологічна асоціація (APA) та Сучасна мовна асоціація (MLA). Існують вебсайти, котрі мають сучасну інформацію про ці системи, поряд з прикладами текстових та бібліографічних зносок. Академічне написання книг також буде містити секції за вищезгаданими системами.

Щодо стуктурування, то будь який академічний опис має містити **вступ**, **основну частину** із декількох абзаців та **заключну частину**. Кожна із цих частин має певну специфічну функцію. Давайте розглянемо кожну з них по черзі.

Вступ зазвичай розпочинається загально, а потім переходить до більш специфічних деталей. Він має містити ваші тезисні твердження чи вимоги (звинувачення, претензії, позов), вираження наміру, цілей, чи обіцянку читачеві, що ви констатуєте вашу основну ідею чи заінтригуєте його тим, що читач очікуватиме знайти в творі. Ви маєте чітко визначити свою позицію з теми твору. Вступ може також підкреслити ключові пункти кожного абзацу, що слідують в основній частині есе. **Основна частина**- це серія абзаців, які будують ваші аргументи. Кожна нова ідея повинна мати свій власний абзац. Абзац зазвичай починається з тематичного речення, яке визначає його основну ідею. Необхідно, щоб воно підтримувалося очевидністю чи поясненням, чи слідувало коментарем чи зв'язком з наступним абзацом. Наприклад:

- *Recent research has suggested that extensive reading has a significant effect on vocabulary development;.*
- *Some economists argue that the introduction of a joint currency between New Zealand and Australia would have few benefits for Australia.*

Заключна частина має підвести підсумки ваших основних ідей та тезисних тверджень. Вона не повинна містити нові ідеї, так як це не те місце, щоб розвивати далі аргументи. Деякі студенти вважають, що легше написати зразу основну частину опису, а потім повернутися писати вступ та заключну частину, щоб впевнитися, що тезисне твердження та заключення чітко відображають зміст твору.

А зараз розглянемо як зв'язати частини вашого есе разом. Зв'язуючі пристрої чи мовні маркери використовуються щоб довести, що ваш твір є зв'язним та здатним до логічного переходу від однієї думки до іншої. Наприклад:

- W*ellington is the city of government and diplomatic activity in New Zealand,* ***while*** *Auckland is a centre of business;*
- *Wellington is in a high-risk earthquake zone and* ***therefore*** *has a strict building code.*

В цих прикладах, *while* зв'язує дві протилежні ідеї та *therefore* зв'язує причину та результат. Ось список найбільш вживаних зв'язних слів та виразів, погрупованих за їх звичайною функцією:

Sequencing ideas: firstly, secondly, finally, first of all, next, lastly;

Expressing conditions: if, unless, when, whether, otherwise;

Expressing contrast: but, however, nevertheless, yet, on the other hand;
Adding further support: besides, also, furthermore, moreover, in addition;
Stating results: thus, as a result, so, consequently;
Expressing similarities: likewise, similarly, in the same way;
Providing reasons: in order to, so as not to, so that, because;
Concluding statements: in summary, to sum up, to conclude, in conclusion;
Giving examples: for example, for instance.

Будьте особливо уважними із вживанням виразу *on the other hand.* Він має завжди слідувати після виразу *on the one hand.*

Зв'язні слова змінюються відповідно до їх положення в реченні, частоті та пунктуації. Вивчіть ці значення та як їх використовувати перед вживанням у власній роботі. Які ж слова вам необхідно вивчити, щоб підготуватися до академічного письма? Тож, думаючи про академічне письмо, ми можемо розподілити словник на три основні категорії:

а) **загальний словник-** включає дуже прості слова, які ми знаходимо в усіх типах письмової та розмовної англійської мови. Приклади таких слів: *before, go, read, write, you;*

б) **загальний академічний словник-** включає слова, часто вживані в широкому спектрі академічних предметних сфер. До них відносяться: *analyse, function, identify, significant;*

в) **предметно-специфічний словник-** включає слова, які відносяться до вузьких академічних предметних сфер, таких як економіка, наприклад: *current cost accounting, sustainable management* та *business cycles.*

Тепер подивіться на слова нижче та погрупуйте їх відповідно до типу словника: 1) **general vocabulary, 2) general academic vocabulary, 3) subject-specific words:**

accident, alternative, clever, fundamental, inflation, microorganisms, need, ongoing, phonetics, specific.

Порівняйте отримані результати з вірними відповідями:

- *accident*- general vocabulary;
- *alternative*- general academic vocabulary;
- *clever*- general vocabulary;
- *fundamental*- general academic vocabulary;
- *microorganisms*- subject-specific vocabulary (biology);
- *inflation*- subject-specific vocabulary (accounting);
- *need*- general vocabulary;
- *ongoing*- general academic vocabulary;
- *phonetics*- subject-specific vocabulary;
- *specific*- general academic vocabulary.

Деякі слова мають загальне значення в повсякденному житті, але також мають дуже специфічне значення в певній предметній сфері. Наприклад, *market, margin, capital, demand* вживаються в сфері економіки з дуже специфічним значенням.

Окрім найбільш вживаних англійських слів та академічного словника існує багато інших слів, які ви можете взагалі не знати і ніколи не вживати. Наприклад: *ameliorate, fountainhead, harrowing.* Ці слова називаються рідковживаними та використання таких слів залежить від ваших потреб. Деякі слова є настільки рідкісними, що вони навіть не включені до словника взагалі. Про їх значення, чи хоч частину значень ви можете здогадатись, уважно вивчаючи контекст, в якому вони з'являються.

Наступний етап вашого написання є **редагування.** Редагування- це процес, через який ви проходите, коли переглядаєте чорновик вашої письмової роботи. Це може зайняти багато часу, тому вам необхідно включити пробне читання та редагування в ваш розклад. Всі твори потребують перегляду хоча б раз. Легше прочитати надруковану

сторінку, ніж текст на комп'ютері. Розпочніть ваше редагування із перегляду структури речень. Один із способів, яким ви можете перевірити структуру вашого речення- це прочитати текст знизу до верху. Це може допомогти вам сконцентруватися на реченні більше, ніж на змісті твору. Потім прочитайте текст вголос для себе, або товаришу, щоб знайти помилки в структурі речення. Далі ви можете попробувати написати три версії одного речення, щоб допомогти собі уточнити, що ви хочете чітко сформулювати. Наприклад:

- *It seems that there is a direct relationship between alcohol and car accidents.*
- *Alcohol and car accidents are clearly related.*
- *There is an obvious connection between car accidents and the consumption of alcohol.*

Щоб уникнути повторень слів та виразів та впевнитися в різноманітності вашого письма, випишіть вирази, коли читаєте, а потім подивіться в словник, щоб знайти точне значення цих слів та підібрати до них вдалі синоніми.

Не слід також забувати про редагування граматичних помилок. Подивіться на ці речення та визначте, що ж в них не так:

- *The establishment of a new system for* ***manage*** *information was a significant advancement for the company;*

- *If the outcome is to be measured in terms of dollars, the company* ***would had*** *to plan for this in advance.*

Слова, виділені жирним шрифтом, невірні. В першому реченні замість дієслова *manage* повинен вживатися герундій *managing,* в той час, як в наступному реченні слід писати *would have had.* Складіть для себе список помилок, яких ви припускаєтесь, пишучи твір, та використайте цей список , щоб допомогти вам перевірити вашу роботу, сконцентровуючись на проблемі вчасно.

Спелінгові та пунктуаційні помилки відволікають увагу читачів. Комп'ютерний коректор помилок може послужити допоміжним інструментом, але будьте уважні і пам'ятайте про відмінності американського та британського написання слів, таких як *color/colour, gray/grey, ma there/their, its/it's* та слів, яких немає в комп'ютерному словнику. Краще робіть повторну перевірку вашої роботи самі.

І останній етап- це **пошук відгуків**. Переглядаючи свій твір, попросіть одного чи двох людей прочитати роботу і висловити їхню думку. Впевніться, що ці люди знають тему вашого твору, знають, які види коментарів ви від них очікуєте і готові бути чесними з вами. Коли ж ви отримаєте відгук:

- подивіться уважно та перевірте, чи ви зрозуміли кожен ключовий пункт, який ваш читач коментує;

- підсумуйте, чи необхідно робити всі зміни до вашого тексту, які запропоновані;

- прогляньте ретельно твір. Це може допомогти уявити, що ви читач, який обирає текст вперше.

Тож, коли отримаєте назад перевірену роботу, подивіться уважно на кожен написаний відгук і підкресліть пункти, які на вашу думку допоможуть вам при написанні наступного академічного письма.

Список літератури

1. A. Coxhead. Academic Writing. Macmillan English Dictionary. –Oxford: Macmillan Publishers Limited, 2002.
2. D. Milan. Developing Reading Skills. – IV edition, 1995.
3. W. Meriwether. Writing Essays. Strategies for Success. – National Textbook Company, 1998.
4. В.В.Синельникова, О.О.Ковтун, О.Б.Тарасова. Експрес курс. Англійська мова. Зовнішнє незалежне оцінювання. – К. : Видавництво «Майстер-клас», 2009.

Рассматривается проблема написания академического письма: сочинения, доклада, аннотации, эссе на английском языке, как средства развития творческого мышления студентов и приобретения навыков передачи собственной точки зрения по исследуемой теме. В статье даны практические рекомендации относительно структуры письменной работы, использования словаря, редактирования и поиска отзывов.

It deals with the problem of academic writing of the composition, report, annotation, essay in English as means of developing students' creativity and getting skills in showing their own ideas on the research topic. The article gives practical recommendations towards the structure of any academic writing, using the vocabulary, editing and seeking feedback.

УДК 502/504+574+316.6

В.М.Пестунов, проф., канд.техн.наук, К.Н.Марченко, доц., канд.техн.наук, Т.К.Марченко, студентка
Кировоградский национальный технический университет

Экологическое сознание – основа экологической культуры

Рассмотрено влияние человеческого сознания на экологию планеты. Освещены основные принципы экологического благополучия и пути его достижения
кология, экологическое сознание

С чего начинается экология? При слове «экология» каждому невольно представляются виды заводов с дымящимися трубами где-то за окном или труба, из которой грязная вода льется в реку. На самом деле экология начинается гораздо ближе. Ближе просто не бывает. Она начинается с каждого из нас.

Вы скажете: "Какое отношение я имею к этой дымящейся трубе, у завода есть хозяин, пусть он и отвечает". Да, это так, вы не владелец завода, вы намного больше. Вы – совладелец планеты Земля. Почувствуйте себя хозяином Земли, все мы – ее хозяева, потом почувствуйте ответственность хозяина за планету.

Вся грязь, все угрозы, все опасности начинаются с каждого из нас, с нашей культуры, с нашей мысли и действия, с нашего молчаливого согласия. В экологическую обстановку, которую мы сегодня имеем, мы внесли наш общий суммарный вклад. Все, что мы выбрасываем вовне, выделяем, излучаем, говорим, думаем – все это существенная часть той среды, в которой мы живем. Все, отданное нами, к нам возвращается и на нас влияет. Отравили Землю не пришельцы-инопланетяне, не хозяева заводов, а каждый из нас понемногу.

Что теперь вам, совладельцу Земли, делать?

Человек, осознав себя хозяином планеты Земля, начинает думать о ней как о доме, пристанище, где он может активно действовать, приходить к порядку, совершенству, безопасности, красоте и гармонии. Это теперь не чужое, не ничейное, а свое, родное. Земля столько времени кормила нас, предоставляя все необходимое для жизни – от химических элементов для построения тела и пищи до строительных и конструкционных материалов. Мы и Земля состоим из одних и тех же элементов, между нами и нею происходит непрерывный обмен веществ. Разве может быть она для нас чужой, и разве можем мы быть безучастными к поддержке и обеспечению собственной жизни, вышибая

Землю у себя из-под ног? Теперь человеку нужно осмыслить свои права как совладельца, свои полномочия, свои возможности и свое участие в жизни планеты. Принять решения относительно дальнейших действий, своей дальнейшей жизни на Земле: что я буду делать в качестве хозяина?

Далее понять и использовать центральный инструмент своей деятельности, в том числе и экологической, - осознанность. Когда человек пребывает в полном и ясном сознании, многие вещи, такие, например, как сквернословие, брошенный под ноги мусор, срубленное без особой нужды дерево, убитое ради потехи животное, становятся просто невозможными. Поэтому, спасения ради, необходимо как можно больше времени суток быть полностью осознанным.

Когда человек осознает, в том числе и свою роль хозяина, он приходит к ответственности. Не перед органами правосудия, а перед собой за свою жизнедеятельность, за свое творение на планете и во Вселенной. Возможность избежания ответственности – это не более чем иллюзия, позиция страуса, спрятавшего в песок только голову. То, что никто не увидел момент выбрасывания мусора, вовсе не обозначает, что мусора на планете не добавилось, а жизнь не ухудшилась. Жизнь того, кто бросил на Землю мусор, на маленькую толику ухудшилась. А нас ведь на планете много! Поэтому от нашей суммарной, общей экологической культуры зависит наша жизнь на Земле.

Человеческое сознание имеет удивительное свойство: то место, в которое оно проникнет, уже никогда не останется таким, как прежде. Если человек осознал, что в этом месте что-то не так, то "не так" уже не будет. Это свойство – мощный инструмент человеческого творчества и экологии, оно - большая надежда планеты на исцеление и очищение. Чем больше людей станет жить сознательно, тем чище будет планета, тем совершеннее будет жизнь на ней.

Еще одним эффективным инструментом для улучшения человеком экологической ситуации в регионе или на планете является созидающая визуализация. Используя свое воображение, представьте себе планету Земля такой, какой вы хотели бы ее видеть, например, цветущим изобильным садом. Чем подробнее будут представленные вами детали, тем ближе и вероятнее реализация вашего проекта. Возвращайтесь к своему проекту "планета Земля" как можно чаще. Созданная мыслеформа будет наполняться энергией, как пчелиные соты медом. Это традиционный метод, используемый в инженерных проектах, бизнес-планах и т. п.

Осознание человеком своего влияния на экологическую обстановку можно определить как экологическое сознание.

Экологическое сознание – это многомерное сознание, которое отражает связи и взаимодействия во внешнем и внутреннем мире человека, а также предусматривает персональную и коллективную ответственность за свои проявления в этом мире и их последствия. Под словом "многомерность" подразумевается совокупность связей и отношений множественного в едином. Это то, что делает нас единым и целым, несмотря на множественность восприятий и проявлений.

Уровень экологического сознания человека определяется тем, насколько тонко он мыслит, чувствует и понимает связи и закономерности внутреннего и внешнего мира, насколько ответственно он относится к сохранению гармонии и последствиям своего творения. Под гармонией системы мы подразумеваем совершенное равновесие, соразмерность и отсутствие внутренних и внешних противоречий.

Экологию трудно отделить от таких наук как этика и эстетика (ЭЭЭ). Экология – это внутреннее стремление человека к красоте, порядку, гармонии и, конечно же, к любви. Это милосердие к себе и к другим, это милосердие к природе и всему живому.

Экологическое сознание закладывается в раннем детстве. Но оно может прийти к

человеку и в период зрелости, когда человек пресытится эгоцентрическим произволом и его последствиями, когда через свою боль человек научится понимать боль чужую, а потом – понимать, что нет чужой боли, что все едино в сердце. Чувство единства и целостности – это высшая форма экологического сознания. Чувство прекрасного и единого – не только ключ к экологическому сознанию, но и неиссякаемый источник энергии, творчества и здоровья.

Экологическое сознание является основой экологической культуры.

Среди принципов экологического благополучия хотелось бы отметить чистоту, равновесие, неразрывность и взаимное дополнение, непричинение вреда, компенсацию и благодарность. И эти принципы вновь показывают единство экологии с этикой и эстетикой.

Чистота места или объекта определяет его способность пропускать энергетические потоки. Удивительно простая экономика! Не зря говорят: "Чистота – залог здоровья".

Потеря равновесия всегда приводит к разрушениям различного масштаба. Равновесие является признаком мудрости.

То, что человек не может прожить без природы и ее ресурсов есть неопровержимым доказательством их единства. Уничтожая или портя природу, человек уничтожает часть себя. Хорошо известно, что там, где есть соперничество, обязательно присутствуют борьба, напряжение, чрезмерные потери энергетических ресурсов, разрушение и уничтожение. Там, где налажено гармоничное дополнение, возникают процветание и изобилие. Осознание единства и подключение к единому истоку создает полную энергетическую достаточность для каждого, исключает необходимость в борьбе за энергетические ресурсы и во взаимном уничтожении.

Непричинение вреда является не только одним из основополагающих принципов этики и непреложным космическим законом, оно является минимальным условием человеческого здоровья и мира на планете. "Не делай другому того, чего не желаешь для себя".

Естественным условием сохранения равновесия, здоровья и жизни является компенсация потребления, потери или изъяна. Не руби дерева без крайней необходимости, но если вынужден это сделать, восстанови потерю в природе, посади дерево новое.

Благодарность – это глубинное понимание того, что кто-то дает и поддерживает ежедневно твою жизнь, создает условия для твоего развития и процветания в этом уголке планеты, в этом уголке Вселенной. Благодарность помогает сохранить равновесие в жизни и экологической обстановке. Великодушие и щедрость, которые превышают просто компенсацию, создают поток любви и даяния. Именно таков дар истока для всего сущего.

Осознание человеком этих простых истин и есть экологическое сознание. Стоит упомянуть об обратной стороне рассматриваемого вопроса – об экологии человеческого сознания. Как всегда, внешнее и внутреннее являются взаимными причинами и следствиями друг для друга. Да и существует ли она реально, эта граница между внешним и внутренним?

Список литературы

1. С.Д. Дерябо. Экологическое сознание/ Гуманитарный экологический журнал. Т. 6. Вып. 2. 2004. С. 1-9.
2. Медведев В.И., Алдашева А.А. Экологическое сознание. - М.: Логос, 2001. - 376 с.
3. Никаноров А., Хоружая Т. Глобальная экология: Учебное пособие. - М.: Изд-во Приор, 2000. - 285с.

Розглянутий вплив людської свідомості на екологію планети. Висвітлені основні принципи екологічного благополуччя та шляхи його досягнення

Influence of human consciousness is considered on ecology of planet. Basic principles of ecological prosperity and way of his achievement are lighted up

УДК 378.147

Т.В. Тимошенко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Комп'ютерні слова

В цій статті розглядається питання вивчення та вживання комп'ютерних слів студентами технічних вузів, розвиток комп'ютерного словника та порівняльна характеристика комп'ютерних метафор.
комп'ютер, кіберкультура, наукова мова, технічні поняття, метафори, технологія, абревіатури, інтернет

«A mouse potato» називають людину, яка практично живе перед комп'ютером.

«A technophobe»- це особа, яка нервується та боїться нових технологій. В будь-якому випадку, якщо студент вищого технічного вузу бажає оволодіти англійською мовою, йому необхідно ознайомитися з тими новими комп'ютерними словами, які, здається, раптово з'являються повсюди.

Чи важкі комп'ютерні слова? На щастя, більшість комп'ютерних слів легкі для вивчення. З одного боку, багато таких слів напевно вже мають спільні форми в нашій рідній мові. Наприклад, німецьке слово для **комп'ютера** є **computer,** в південно-американському іспанському є **computador,** та в японському ми знаходимо **konpyuta.** З іншого боку, багато комп'ютерних слів досить колоритні. Вони часто змушують нас посміхатися, коли ми вперше чуємо їх. Це такі слова, як **snail mail** (traditional post rather than Internet-based mail) чи **wysiwyg** (what-you-see-is-what-you-get).

Необхідно отримати відчуття комп'ютерних слів і це допоможе студентам зрозуміти світ, який створив ці слова- **кіберкультуру**, як її часто називають.

Комп'ютерна індустрія наповнена молодими людьми, які вважають себе відмінними від традиційних бізнесменів в костюмах. Це є світ, який виключає важку наукову мову на користь слів, які є простими, свіжими та грайливими. Окрім цього, це така культура, яка понад усе рекламує **userfriendliness** у всьому, включаючи мову. Це означає використання простих знайомих слів, щоб описати технічні поняття. Наприклад, зазвичай краще говорити на мишку **a mouse**,ніж **X-Y position indicator**- це початкова назва комп'ютерної мишки.

Однією з причин, чому комп'ютерні слова такі дружні в користуванні, є те, що багато з них є метафорами. Метафори проводять порівняння між двома предметами, особами чи речами. Наприклад, **mouse-мишка** порівнюється з приладом, подібним до маленької тваринки, тому що вони мають схожі форми.

Ми можемо знайти всі види метафор в комп'ютерній мові. Наприклад, комп'ютерне **menu-меню** пропонує нам перелік речей для вибору, так само, як і меню в ресторані. Комп'ютерний **virus-вірус** розповсюджується швидко і спричиняє шкоду так само, як віруси розповсюджують хвороби серед людей. Комп'ютерна **memory-пам'ять** зберігає інформацію так, як і людська пам'ять.

Порівняння нової технічної концепції із знайомою старою допомагає тим із нас, хто страждає від **technostress- техностресу.** В зв'язку з тим, що багато людей бояться користуватися комп'ютерами, метафори відіграють важливу роль в тому, щоб користувачі комп'ютерами почувалися комфортно з технологією. Наприклад, коли ми **cut** and **paste** комп'ютерну **data,** нам згадується робота з папером. Коли ми бачимо слова **desktop, file, folder, recycle bin-** навіть **wallpaper-**нам спадають на думку наші офіси. Комп'ютерні метафори цікаві тим, що багато із них зв'язані з центральними темами, на кшталт офісної теми, яку ми щойно згадували. Ось декілька звичайних відомих метафорічних тем:

- книги: **web page, bookmark, to browse the Web;**
- транспорт: **information highway, web traffic;**
- традиційна пошта: **mailbox, voicemail, address (** as in **email address);**
- малі тваринки: **bug, snail mail, mouse.**

Існує спеціальна метафора: **spam.** В той час, як багато метафор відносяться до тем, які ми щойно згадували, декілька інших є унікальними. Можливо, найбільш колоритною комп'ютерною метафорою є **spam**. **Spam-** це професійна,торгівельна , робоча назва американського сорту консервованого приготованого м'яса, широко використовуваного під час II світової війни, коли свіже м'ясо було важко дістати. Тому люди змушені були їсти багато такого м'яса і воно стало предметом багатьох жартів. В комп'ютерному світі, **spam** є еквівалентом інтернету **'junk mail'.** Він відноситься до повідомлень, які ми не замовляємо і не хочемо так як і рекламу. Деякі повідомлення можуь бути розісланими водночас тисячам людей. Цей процес називається **spamming** і людей, які використовують його, називаються **spammers.** Користувачі інтернету дуже не люблять цей процес і досить часто на адресу відправників надходить безліч злих електронних повідомлень, які відомі як **flames-полум'я**, ще одна комп'ютерна метафора.

Як формуються комп'ютерні слова? Комп'ютерні слова дуже легкі для вивчення та запам'ятовування, тому що багато з них використовують декілька видів словотворення, які повторюються знову і знову:

-ware відноситься до продуктів, використаних для керування та управління комп'ютером: **software, hardware, shareware, freeware;**

cyber- та **e-** означають 'відношення до інтернету': **cyberspace, cybercafé, email, e-commerce, e-cash;**

techno-означає ''відношення до комп'ютерів'': **technobabble, technostress, technophobia.**

Більшість комп'ютерних слів короткі та прості, тому і не дивно, що для довших слів часто використовують абревіатуру. Багато абревіатур стали настільки загальновживаними та зрозумілими, що їх повні форми рідко зустрічаються взагалі.

Наприклад:

CD-ROM: compact disc read-only memory;

IT: information technology;

DVD: digital videodisc or digital versatile disc;

HTML: Hyper Text Markup Language.

Деякі абревіатури є акронімами, або абревіатурами, які вимовляються як одне слово:

LAN: local area network;

wysiwyg: what-you-see-is-what-you-get (pronounced wizeewig);

RAM: random access memory.

Інші комп'ютерні слова знайомо скорочені:

the **Net:** the Internet;

the **Web:** the World Wide Web.

Комп'ютерні слова часто складають враження 'розвиненої' мови новим шляхом. Це виражається через певну гру, навіть гумор. Іноді ця гра набирає форми **blends,** чи комбінації двох слів. Візьмемо , наприклад, слово **emoticon,** сформоване від поєднання *emotion ma icon.* **Emoticons** (інша назва **smileys**) є комбінація таких символів, як **:)** , які люди використовують в своїх повідомленнях щоб виразити певні почуття. Інший приклад ігрового бленду є **netiquette** (*Internet+ etiquette),* котрий означає правила поведінки в інтернеті. Нових користувачів комп'ютера називають **newbies,** в той час як людей, котрі бояться використання нових технологій називають **technophobes.**

Кіберкультура також 'насміхається' над собою. Наприклад, тих, хто проводить весь свій час перед комп'ютером, називають **computer geeks, mouse potatoes,** а представників молодшого покоління називають **screenagers. The World Wide Web** іноді жартома називають **the World Wide Wait**, тому що він буває дуже повільним. Деякі комп'ютерні слова навіть 'глузують' з комп'ютерної мови, наприклад: **netspeak, technospeak,** та **technobabble.**

Чи змінюються комп'ютерні слова? Так, змінюються, і одним із шляхів такої зміни є надання нових значень та використань вже існуючим словам. **Icon-ікона** раніше відносилася лише до релігійних картин. Сьогодні це слово використовується для назви різноманітних маленьких картин на наших комп'ютерних екранах. Відповідно, слово **mouse**, в розумінні тваринки, з часом змінилося до значення приладу для показу та вибору чогось на екрані. Одночасно це слово почало вживатися в деяких нових фразах, таких як **mouse pad** та **mouse skills.** У випадку із словом **mouse**, його значення в оригіналі асоціюється із загальною мовою, в той час як нове його значення зв'язано з комп'ютерами. Проте, мова може змінюватися і в протилежному напрямку. Іншими словами, іноді слово із спеціалізованої сфери переходить в загальну. Розглянемо приклади нового використання комп'ютерних слів, таких як **bug** та **debug.** В комп'ютеному світі **bug** означає проблему в комп'ютерній програмі, в той час як **debug** відноситься до усунення такої проблеми. Проте, в наведених нижче прикладах ці слова більше не мають специфічного комп'ютерного значення:

*There are a lot of **bugs** in this proposal;*

*Some parts of the business plan still need to be **debugged.***

Іншою парою комп'ютерних слів, які почали використовуватися в новому значенні, є слова **download** та **bandwidth.** В комп'ютерному світі ми **download** (or transfer) дані з інтернету до нашого власного комп'ютеру. **Bandwidth** використовується щоб описати швидкість трансформованих даних. Наприклад, якщо ми маємо **high-bandwidth** зв'язок, то **downloading** буде швидшим. Ці двоє слів зараз використовуються в досить відмінному значенні в загальній мові:

*The government is **downloading** healthcare costs to the public;*

*I'm out of **bandwidth!***

В цих реченнях слово **downloading** відноситься до зміни чогось з вищого до нижчого рівня, а **bandwidth** означає здатність людини обійтися без чогось чи поступитися чимось. Друге речення можна виразити ще таким чином: *I've had it!* чи *I can't take any more!* Якщо студенти зацікавляться вживанням таких комп'ютерних слів в

новому значенні, слід мати на увазі, що їх не потрібно вживати в офіційних документах та усному мовленні, оскільки їх значення не є найбільш придатним в розмовній мові. Найкращий спосіб практикуватися в англійській мові є використання інтернету, чи участь в групах користувачів електронного зв'язку. Спілкування через інтернет має свій власний стиль, тобто люди пишуть так, як би вони розмовляли в неформальній обстановці. Тому інтернет використовує різні види скорочень, щоб його мова здавалася більш неофіційною, наприклад:

B4: before;
BTW: by the way;
FYI: for your information;
GR8: great;
LMHO: in my humble opinion;
LOL: laughing out loud or lots of love;
OTOH: on the other hand **.**

Оскільки люди, з якими ви спілкуєтесь по інтернету, не завжди можуть бачити вас, їм важко виразити власні емоції, користуючись лише словами. З цією метою інтернет створив так звані **emoticons,** про які ми вже згадували раніше. Їх краще читати збоку, повернувши голову трішки вліво. Ось приклади найбільш загальновживаних:

:) pleased or amused;
;) wink (used for showing that you are making a joke);
:(displeased or sad;
:-)) very happy;
:-0 surprised or shocked.

Також варто пам'ятати, що користувачі інтернету не люблять використовувати великі букви щоб виразити емоції, як в виразі ***I STRONGLY disagree.*** Ця практика називається **shouting.** Замість цього краще користуватися символами, наприклад так: ***I *strongly* disagree.***

Список літератури

1. Ingrid Meyer. Computer Words. – Macmillan English Dictionary, 2002.
2. Юркова Т.А., Ушаков Д.М. Путеводитель по компьютеру. – СПб.: Издательский Дом «Нева», 2005.
4. Rosamund Moon. Metaphor. – Macmillan Publishing, 2002.

В этой статье рассматривается вопрос изучения и употребления компьютерных слов студентами технических вузов, развитие компьютерного словаря и сравнительная характеристика компьютерных метафор.

The matter of learning and using computer words by the students of technical universities, the development of computer vocabulary and comparative characteristic of computer metaphors are considered in this article.

УДК 371.27

Л.В.Ковальчук, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Testing in English language, kinds of tests

In this article it is described the testing in English language and different kinds of tests in English language which are mostly used nowadays.
knowledges, productive and receptive, vocabulary, grammar, pronunciation, reading, writing, listening.

Test performance not knowledge**,** tests in the TESOL class are performance tests. We do not aim at testing the students's knowledge of English grammar. We would like to test how students produce, understand, and use English in communicative contexts. We are not interested in testing how well the students remember the facts about English language. We are interested in testing how well the students actually use English in communicative contexts.

Kinds of tests. Achievement tests test the progress the students have made in reference to particular lessons. Students' level of achievement in terms of the structures and words taught through a lesson or a specific number of lessons is the focus of achievements tests. The drills and exercises given in a lesson gauge the progress of students even as these help him to understand, master, and use the content, structures, and words given in the lesson. Proficiency tests, on the other hand, focus on the overall mastery of the students in English irrespective of the lesson. It may be described as a cumulative test, taking into account all the structures and words that a student may have been exposed to so far: a sort of final exam, a comprehensive exam.

Productive and receptive tests, TESOL tests may be of a productive nature where students are asked to produce - speak, read aloud, write - utterances, or perform tasks. These may be of a receptive nature where students are asked to read silently and answer multiple choice questions, which demand correct recognition rather than the production of the answer. More often than not, most well-prepared and widely-used TESOL test5s are in the form of answering multiple choice questions.

Vocabulary tests are of several kinds. Beginner's vocabulary skill is tested through questions which expect a yes or no answer, or by asking them to perform a simple task. In multiple choice questions, “a sentence with a missing word is presented; students choose one of four vocabulary items given to complete the sentence. A third type, multiple choice paraphrase, is a test in which a sentence with one word underlined is given. Students choose which of four words is the closest in meaning to the underlined item. A fourth kind of test, simple completion (words), has students write in the missing part of words that appear in sentences” (Madsen 1983:12). Synonyms and antonyms may also be elicited. Testing the knowledge and use of subtle shades of meanings reflected in words somewhat synonymous is another useful test. Asking the students to use words in appropriate sentences is another exercise which has been traditionally used in language textbooks.

Grammar tests, limited response questions which ask students to perform certain tasks, multiple choice completion, simple completion of sentences, and cloze test are some of the test forms used in the grammar section. The grammatical structures offer an endless list of test

items. We have listed a variety of exercises in the earlier chapters of this book. These exercises models can be used to test the students' mastery of structures.

Pronunciation tests focus on effective communication, not on perfect pronunciation. Pronunciation of individual sounds, phrases, or sentences is not any more highlighted. "One reason for this view is that even after much training, very few adolescents or adults ever achieve perfect pronunciation in their second language" (Madsen 1983:57). Oral repetition, multiple choice hearing identification, reading aloud, simple dialogues, and simple narrations are very useful forms to test the pronunciation skill.

Reading tests range from reading aloud to reading comprehension. Students in the beginning levels need to be tested as to their ability to "read" the words, phrases, and sentences with appropriate pronunciation and sentence melody. This requires the mastery of the letter-sound correspondence and other phonological rules such as vowel reduction, placement of stress, and use of appropriate syllabic pauses. The exercises we have dealt with in our chapter on reading will be found highly useful here. Reading comprehension, reading speed, and skimming techniques are other items of importance to be covered in reading tests.

Writing tests, sentence combining, sentence expansion, sentence reduction, copying, and dictation are often used in the beginning level tests in writing. Guided writing and changing the passage are so popular test forms.

Listening tests, picture cues have been found very effective in testing listening skill. Again we have given a number of exercises in our chapter on listening which can be profitably used to test the progress and proficiency in the listening skill. You should test your students only in forms that are familiar to them. Do not introduce new test forms during testing. However, you may combine several situations already familiar to your students and create new ones from out of the familiar contexts. Do not introduce new vocabulary or idioms or new structures in your tests. Keep your tests brief and focused upon specific language skills.

The list of literature

1. Allen, Virginia French. 1983. Techniques in Teaching Vocabulary. New York: Oxford University Press.
2. Bailey, Kathleen M., and Lance Savage, EDs. 1994. New Ways in teaching Speaking. Alexandria, Virginia: Teachers of English to Speakers of Other languages, Inc.
3. Baker, Ann, and Sharon Goldstein. 1990. Pronunciation Pairs: Teacher's Manual. Cambridge, England: Cambridge Press.
4. Bowen, J. Donald, Harold Madsen, and Ann Hilferty. 1985. TESOL Techniques and Procedures. Boston: Heinle and Heinle.
5. Bowen, J. Donald. 1979. Contextualizing Pronunciation Practice in the ESOL Classroom. In Teaching English as a second or Foreign Language. Marianne Celce-Murcia and Lois McIntosh. Eds. Rawley, MA: Newbury House Publishers, Inc.
6. Braverman, Judi. 1994. Toatal Physiacal Response Vocabulary Practice. In New Ways in teaching Vocabulary. Ed. Paul Nation. Alexandria, Virginia: Teachers of English to Speakers of Other languages, Inc.

В статті описано тестування в англійській мові та різні види тестів в англійській мові.

В статье описано тестирование в английском языке и виды тестов в английском языке.

УДК 371.315

Л.В.Ковальчук, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Teaching Trial and Analysis of English for Technical Communication

In this article is described the usage of English for technical communication (ETC), it is a novel development of English for specific purpose on the demand of the society for improving students' ability in communicating technical information

Development of Teaching Theories of ESP, analysis for ETC, teaching Technical Communications English for specific purpose, postgraduates

English for technical communication (ETC) is a novel development of English for specific purpose on the demand of the society for improving students' ability in communicating technical information. To assess the applicability of ETC teaching in China, a specially designed ETC course was delivered to five classes of postgraduates, and questionnaire and test analysis were carried out at end of the course. The results showed that the ETC training significantly developed students' skills in technical reading and writing, but not so much in speaking. This requires improving pedagogics and increasing the mutual communication so as to raise students' ability in oral English. The basic period of college English teaching in China is influenced by test-oriented education. Both teachers and students value test results more than language practice, and many students with high test scores are comparatively poor in actual speaking and writing, especially in talking business of their own profession. Therefore, how to solve these problems in the period of postgraduate education, so as to raise students' ability of technical or professional communication in English, is an important of project of research in Chinese college English education and in TEFL.

English for specific purpose, or ESP for short, is a pedagogy in which the syllabus, contents and methods are determined according to the needs of learners' specialized subjects. Ever since 1950s, EST has experienced several phases of development. At first, people tried to establish the syllabus and curriculum of EST through register analysis, that is, according to the features of grammar and vocabulary of the language used in certain specialty. A Course in Basic Scientific English compiled by Ewer and Latorre (1969) is a typical example of the syllabus on register analysis.Register analysis focused on language at sentence level, while discourse analysis shifted attention to the level above the sentence. It focused on how sentences are organized to form discourse, and the linguistic methods used to determine the modes of organization.

A Discourse Approach by Louis Trimble (1985) is representative of this approach.Target situation analysis held that the purpose of an ESP course is to enable learners to function adequately in a target situation. Therefore the ESP course design should proceed by identifying the target situation first, and then carrying out a rigorous analysis of the linguistic features of that situation. The process is usually known as needs analysis. Technical English by Pickett and Laster?1980?is typical of this approach.Based on the generalization commitment of cognitive linguistics, which seeks the general principles of language phenomena, the skills-centered approach holds that "underlying all language use there are common reasoning and interpreting processes, which, regardless of the surface forms, enable us to extract meaning from discourse." (Hutchinson 1987?13). "There is a core of language which can be identified as "academic" and which is not subject-specific." (Chitravelu, 1980). Although the contents of various specialties

are different, the types of documents they use are similar to each other. On the basis of the common-core language teaching theory, the pedagogy of technical communication, TC for short, aims at finding out the general conventions that guide the style, function, discourse and rhetoric of all the technical documents, and applying them to ESP teaching practice in all specialties. Therefore, no matter what specialty you major in or what business you undertake, so far as you have mastered the general conventions in TC, you will be able to communicate effectively in your own profession. Communicating Technical Information by Pattow and Wresch 1998 is typical of technical communication.

This is an advanced technical or professional English course for postgraduates and undergraduates at the senior level, for the purpose to raise students' ability of practical communication, esp. standardization in technical writing. The book consists of five aspects:

a) Technical Reading: introducing skills in reading technical documents and methods in information retrieval and collection;

b)Technical Writing: introducing writing skills in technical definition, experimental description, abstract, analysis and argumentation, Ethics and documentation, etc.;

c) Document Design: introducing skills of designing documents on computers, including format, designing principles and standardization, etc.;

d) Types of Technical Documents: introducing the features of various technical documents including style, rhetoric, and conventions in writing;

e)Oral Communication: introducing the purpose, objects, needs and strategic of oral communication in various situations, including business reception, conference report, techniques of presentation, interview for job application, etc.

Each chapter in the book is divided into two parts. The first part introduces the language features of technical documents and communication skills; the second part provides examples of technical documents with these features for practice. The book provides the general conventions for writing all kinds of technical documents, which can also be used as a reference book for students in writing practice.

To test the practicability of the ECT course, teaching practice was carried out for postgraduates of Grade 2001 in both Capital University of Medical Sciences and

Medical College of Zhengzhou University. Students received two hours of ETC lessons each week, and the course lasted 18 weeks. The instructors made full use of multimedia facilities in ETC teaching, combined audio input with video and text input, made systematical analysis in style, discourse and rhetoric for different genres of technical documents, carried our the practice in technical reading, writing and speaking, and endeavored to raise students ability in technical communication by all means.

Combining the methods of qualitative and quantitative analysis, the authors carried out questionnaire and evaluation analysis in 224 students from 5 classes registering the course. Of the 221questionnaires issued, 215 were collected; the rate of collection was 97.2%. Descriptive statistics was carried out with 100 random samples (20 samples from each class). The reliability of the data was determined according to frequency of choices. The contents of each item in the questionnaire and the results of the statistical analysis are as follows:

a) Which do you think is the English ability you need to improve most urgently in your work? (Multiple choice);

From the statistic results, it can be seen that coping with examination is no longer the target need for postgraduates; neither is reading or translation. Their needs for ability in speaking, listening and writing English are urgent, with speaking ranking the first;

b) Do you think it necessary for postgraduates to study ETC course?

The results show that 96% of the graduates held that it was necessary for them to study ETC course as a way to improve their technical communication, which proves the feasibility of ETC teaching;

c) Which of your following language abilities is improved through ETC teaching?

Because of the curriculum arrangement, ETC course was delivered chiefly to raise students' ability in technical reading and writing. The oral and audio lessons were delivered separately by foreign instructors. No wonder the students' speaking ability was not significantly improved in this course;

d) Do you think the teaching material in ETC course is practical?

The results show that the practicality of ETC teaching was confirmed by 85% of the Students;

e) Is ETC course difficult or easy for you?More than half of the students felt the course difficult. It is a bit beyond students' level at present. However, along with the advance of English level of the newly enrolled students, the course tends to become moderate in the future;

f) Do you think that your ability of professional communication in English has been improved by taking the ETC course? Of the samples, 79% confirmed that their ability in professional communication had been improved; however there were still 29% of the students who thought otherwise. This result probably concerns some students' special disciplines, which reflects an even higher requirement for the book's scope of application;

g) Which do you think is the ability of professional communication you need to improve most urgently in your work? (Multiple choice);

h) Which of your following abilities has been improved through your study of ETC course?

Question seven and eight reflect the comparison between the target needs and the teaching results. Question seven reflects students' target needs, the results of which show the students' high demands on technical writing and speaking, and their neglect of discourse analysis and rhetorical appreciation. Most of the science students are content with superficial understanding of texts and this is an obstacle to advanced reading and deeper understanding of technical documents.

Assessment for ETC Teaching.

To determine the reliability of the questionnaire, a placement test on students' ability in technical reading and writing was carried out at the beginning of the semester, and an achievement test was done at the end of the semester. The results of the two tests were compared and analyzed. The reading test concerns students' ability of information searching, understanding, summarizing and translating; the writing test was chiefly on students' ability in writing standard technical documents as abstracts and reports. From the comparison between the mean score of the placement test at the beginning of the semester and that of the achievement test at the end of the semester, it could be seen hat students' ability in technical reading and writing, especially writing, was significantly improved through ETC course. This is because the students knew very little of the conventions of technical writing before the course, and the ETC teaching was a great help to the standardization of the students' writing. The standard deviation of the writing score in the achievement test is smaller than that in the placement test, which means ETC teaching has reduced the dispersion degree in students' scores, and therefore reduced students' score differences and raised students' writing ability in general. The standard deviation of the reading score in the achievement test is, however, greater than that in the placement test, which means ETC teaching has increased the dispersion degree in students' scores, and therefore widened students' score differences. This explains why some students complained in the questionnaire that the course was too difficult for them to make any significant progress in reading. From the assessment, it can be seen that the result of the test analysis is in accordance with that of the questionnaire.

On the basis of the questionnaire and the test analysis of ETC teaching, it can be concluded that students have a definite target need for technical communication and it is necessary to deliver ETC course to postgraduates. Most postgraduates desire to improve their

abilities in English listening, speaking and writing, but they neglect the importance of style and rhetoric in advanced reading. The teaching materials of ETC course are practical and have raised students' ability in professional communication chiefly in the aspect of reading and writing, but not so significantly in speaking. This defect can be made up by delivering listening and speaking lessons separately by foreign instructors. It also requires the instructors of ETC course to improve their teaching methods. Student centered approach should be adopted in ETC teaching and the mutual communication between teachers and students should be emphasized in class to raise students' oral ability in technical communication.

The list of literature

1. Burnett, R. E. 1997. Technical communication [M]. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
2. Chitravelu, N. 1980 "English for Special Purposes Project" in ELT Documents 107, British Council.
3. Duan. P, Gu. W, & Ma. Y. 2001, English for Technical Communication [M]. Beijing: Science Press.
4. Ewer, J. R. And Latorre, G. 1969. A course in basic scientific English [M]. London: Longman.
5. utchinson, T., & Waters, A. 1987. English for specific purpose [M]. New York: Cambridge University Press.
6. Pattow, D., & Wresch, W. 1998. Communicating technical information (2nd ed.) [M]. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, Inc.
7. Pickett, N. A., & Laster, A. A. (1980). Technical English [M]. New York: Harper & Row PublishersSociety for Technical Communication (http://www.stc-va.org)

В статті описано використання англійської мови для технічної комунікації, як нестандартного розвитку англійської мови з спеціальних причин на потреби суспільства для доведення здатності студентів в комунікації технічної інформації.

В статье описано использование английского языка для технической коммуникации как нестандартного развития английского языка определенных причин на потребности общества для доказательства способностей студентов в коммуникации технической информации.

УДК 341

Т.Б.Немченко, доц., канд. філос. наук, Т.А. Немченко, ст.
Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку пенсійного забезпечення в Україні

У статті розглянуті методологічні підходи до формування пенсійного забезпечення в Україні. Метою даної статті є дослідження перспектив розвитку вітчизняного пенсійного забезпечення.

пенсія, види пенсій, пенсійна реформа.

Євроінтеграційні орієнтири України, посилення соціальної спрямованості ринкових перетворень вимагають, щоб соціально-економічна політика держави та діяльність уряду щодо її реалізації були направлені на досягнення європейських стандартів якості життя та загальнолюдських цінностей. Це передбачає надійний соціальний захист населення і належне пенсійне забезпечення як один із визначальних чинників суспільного добробуту. В даному аспекті ефективність функціонування пенсійної системи та її реформування стають важливою умовою суспільного розвитку і соціальних перетворень. Досі чинна система державного пенсійного забезпечення в Україні не відповідає цим вимогам. Проведення пенсійної реформи потребує вирішення

багатьох проблем, серед яких слід виокремити такі: недостатній для якісного життя розмір пенсій багатьох категорій пенсіонерів; невідповідність системи управління пенсійними ресурсами принципам соціального партнерства.

Теоретичні засади пенсійної проблематики висвітлені в наукових працях таких вітчизняних вчених-економістів: В. Дем'янишина, Н. Кравченка, Е. Лібанової, Б. Надточія, В. Новикова, С. Онишко, В. Опаріна, І. Сироти, В. Федосова, М. Шавариної, Ю. Шклярського, С. Юрія, В. Яценка та ін. Разом з тим потребують подальшого вивчення теоретико-методологічні засади розвитку пенсійного забезпечення в Україні.

Метою даної статті є оцінка та узагальнення діяльності Пенсійного фонду України у контексті процесів формування трирівневої пенсійної системи в Україні.

У економічній літературі досить докладно розглянуто питання пенсійного забезпечення, а зокрема поняття "пенсія" та її суттєві ознаки. Можна виділити декілька найбільш повних визначень. Отже, пенсія це:

– періодичні виплати, що проводяться за рахунок коштів соціального страхування з метою матеріального забезпечення робітника, службовця чи його сім'ї у зв'язку з завершенням повного великого циклу його трудової діяльності або у зв'язку з остаточним чи тривалим вибуттям його з числа повноцінних працівників;

– регулярна (періодична) грошова виплата соціально-аліментарного призначення, що провадиться особам похилого віку, інвалідам та іншим категоріям громадян та їх сім'ям у випадках, передбачених законом із суспільних фондів споживання у зв'язку з їх (або особи, на утриманні якої вони знаходяться) минулою трудовою або іншою суспільно корисною діяльністю, яка припинена або замінена більш легкою діяльністю з передбаченої законом поважної причини; виплата, розмір котрої співвідноситься, як правило, з минулим заробітком. Ця виплата є для непрацюючих пенсіонерів основним джерелом засобів до існування;

– державна виплата, яка провадиться з Пенсійного фонду з метою матеріального забезпечення непрацездатних громадян у зв'язку з їх минулою трудовою чи іншою суспільно корисною діяльністю у розмірах, як правило, співвіднесених з минулим заробітком пенсіонера;

Для пенсій характерні такі риси:

– пенсія — це платіж, що провадиться державою у грошовому вираженні;

– вказані платежі здійснюються регулярно, тобто періодично у встановлені законом строки. Чинне законодавство передбачає щомісячну виплату пенсій;

– кошти на виплату пенсій виділяються із спеціально створених для цього джерел (страхових фондів, державного бюджету);

– розмір щомісячної пенсії залежить від трудового стажу, заробітку, умов праці. При проведенні пенсійної реформи розмір пенсії залежатиме від тривалості страхового стажу і величини заробітку, з якого сплачуються внески;

– пенсія призначається лише тоді, коли настає передбачений законом страховий випадок (досягнення певного віку, інвалідність, смерть годувальника);

– участь громадян у створенні страхових фондів, з яких виплачується пенсія;

– коло осіб, які мають право на пенсію, точно окреслене в законі і розширеному тлумаченню не підлягає. До нього належать непрацездатні громадяни, а також іноземці та особи без громадянства, котрі на законних підставах проживають не території України. Умови, за яких виникає суб'єктивне право на відповідний від обов'язкової суспільно корисної діяльності шляхом надання матеріального забезпечення, яке може замінити основні джерела засобів до існування;

– порядок призначення та виплати пенсій регламентується нормативними актами найвищої юридичної сили – законом. Відповідно до ст.92 Конституції України виключно

законами визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення.

Відповідно до цього Закону за рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати: пенсія за віком; пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства); пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати: довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя; одноразова виплата.

В Україні створено єдину систему пенсійного забезпечення. Вона виявляється насамперед у тому, що виплата пенсій практично всім категоріям пенсіонерів здійснюється за рахунок коштів Пенсійного фонду України і, частково, дотацій з Державного бюджету, які виділяються на пенсійне забезпечення. Єдина система передбачає централізоване правове регулювання, що гарантує повсюдне на всій території країни рівні умови та норми, однакові можливості здійснення громадянами України одного з найважливіших соціальних прав.

Україною обрано шлях поступового запровадження трирівневої пенсійної системи:

- рівень 1 - солідарна система;
- рівень 2 - загальнообов'язкова накопичувальна система;
- рівень 3 - добровільна недержавна система пенсійних заощаджень.

Основні завдання та цілі пенсійної реформи:

- підвищити рівень життя пенсіонерів;
- встановити залежність розмірів пенсій від величини заробітку і трудового стажу;
- забезпечити фінансову стабільність пенсійної системи;
- заохотити громадян до заощадження коштів на старість;
- створити ефективнішу та більш дієву систему адміністративного управління в пенсійному забезпеченні.

Трирівнева пенсійна система дозволить розподілити між трьома її складовими ризики, пов'язані із змінами в демографічній ситуації (до чого більш чутлива солідарна система) та з коливаннями в економіці і на ринку капіталів (що більше відчувається у накопичувальній системі). Такий розподіл ризиків дозволить зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою та стійкою, що застрахує працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і є принципово важливим та вигідним для них.

Реформа солідарної системи передбачає:

- охоплення системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування усіх працюючих громадян (у тому числі і тих, що забезпечують себе роботою самостійно, а також найманих працівників у приватному секторі економіки);
- запровадження нової формули нарахування пенсій, що передбачає розширення періоду врахування заробітку при визначенні розмірів пенсій (на підставі даних системи персоніфікованого обліку внесків), зарахування до страхового стажу періодів, за які сплачено страхові внески та ставить майбутній розмір пенсії у залежність від величини заробітку, з якого сплачувались пенсійні внески, та страхового стажу, протягом якого вони сплачувались. Причому, пенсіонерам, пенсії яким були призначені за раніше діючим законодавством, надано право на перерахунок призначеної їм пенсії за умовами нового Закону;
- збереження права виходу на пенсію в 55 і 60 років, з одночасним наданням можливості більш пізнього виходу на пенсію з підвищенням розмірів пенсій від 3 відсотків за один рік відстрочки виходу на пенсію до 85,32 відсотків за десять років більш

пізнього виходу на пенсію. Крім того, у разі відстрочки часу виходу на пенсію, збільшиться період, протягом якого особа сплачуватиме внески до Пенсійного фонду, а значить і розмір її пенсії буде вищим. Таке вирішення питання буде особистою справою кожного громадянина і залежатиме виключно від його готовності "працювати на самого себе". Отже у законі закладено економічно стимулюючий підхід до більш пізнього виходу на пенсію;

- розмежування джерел фінансування пенсій, призначених за різними пенсійними програмами. На першому етапі - розмежування джерел фінансування з Державним бюджетом, а на другому - поступове переведення фінансування дострокових пенсій інших категорій підвищених пенсій у систему недержавних пенсійних фондів з обов'язковим відрахуванням до них пенсійних внесків з боку відповідних роботодавців;
- економічне стимулювання громадян до виходу на пенсію у більш пізньому віці без законодавчого підвищення діючого пенсійного віку;
- фінансування з Державного бюджету дефіциту коштів в рамках солідарної системи, у разі його виникнення;
- поступове запровадження системи управління Пенсійним фондом на основі паритетного представництва сторін соціального партнерства (представників держави, роботодавців та працівників).

Таким чином перший рівень є системою пенсійних виплат, внески до якої сплачуються усіма працюючими громадянами країни та їх роботодавцями. За рахунок цих коштів і виплачуються страхові пенсії та встановлюється мінімальний рівень пенсійних виплат пенсіонерам. Особам, які мають малий страховий стаж та/ або розмір заробітку, з якого сплачувались страхові внески, а отже низькі розміри пенсій, передбачається надання цільової соціальної допомоги, що дозволить забезпечити їм доходи на рівні мінімальних соціальних стандартів в Україні, які встановлюються, виходячи з реальних фінансових можливостей Державного бюджету та Пенсійного фонду. У реформованій солідарній системі розмір пенсії залежить від розміру заробітної платні, з якої сплачувались страхові внески та страхового стажу, протягом якого вони сплачувались що досягається шляхом звільнення Пенсійного фонду від здійснення невластивих йому виплат (розмежування джерел фінансування виплати пенсій, призначених за різними пенсійними програмами) та впровадження системи персоніфікованого обліку відомостей про заробіток та сплату страхових внесків, на основі даних якої призначаються і виплачуються пенсії. Ведення та обслуговування такої системи здійснює Пенсійний фонд України.

Створення Другого рівня пенсійної системи означатиме запровадження в нашій країні системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування.

Суть такої системи полягатиме у тому, що частина обов'язкових внесків до пенсійної системи (загальний рівень пенсійних відрахувань залишиться незмінним) накопичуватиметься у єдиному Накопичувальному фонді і обліковуватиметься на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян які (та на користь яких) сплачуватимуть такі внески. Ці кошти інвестуватимуться в економіку країни з метою отримання інвестиційного доходу і захисту їх від інфляційних процесів. Управління пенсійними коштами здійснюватимуть компанії з управління активами (для яких ця діяльність є професійною і буде ліцензуватись), обраними на конкурсній (тендерній основі). При інвестуванні пенсійних активів компанії будуть діяти згідно з вимогами законопроектів щодо напрямків інвестування, ринків на яких можна буде здійснювати інвестиції та вимог щодо диверсифікації (вкладання коштів у різні напрямки) інвестиційних вкладень. Безпосереднє зберігання пенсійних активів буде здійснювати банківська установа - зберігач, яка буде нести відповідальність за цільове використання цих активів. Кошти, що обліковуватимуться на індивідуальних накопичувальних

пенсійних рахунках громадян будуть власністю цих громадян, і вони зможуть скористатись ними при досягненні пенсійного віку (або, у випадках передбачених законом, раніше цього терміну, наприклад у випадку інвалідності). Виплати з Накопичувального фонду будуть здійснюватись додатково до виплат із солідарної системи.

Введення Другого рівня пенсійного страхування дозволить:

- збільшити загальний розмір пенсійних виплат завдяки отриманню інвестиційного доходу (сукупний середній розмір пенсійних виплат із солідарної та обов'язкової накопичувальної системи очікується на рівні 55-60 відсотків середньої заробітної плати в Україні, а зараз такі виплати складають близько 35 відсотків);
- посилити залежність розміру пенсії від трудового вкладу особи, а отже посилити зацікавленість громадян та їх роботодавців у сплаті пенсійних внесків;
- зменшити "податковий тиск" на фонд оплати праці роботодавців за рахунок перерахування частини обов'язкових пенсійних внесків до Накопичувального фонду, що здійснюватиметься із заробітку працівника;
- успадковувати кошти, обліковані на персональному пенсійному накопичувальному рахунку, родичам застрахованої особи;
- створити потужне джерело інвестиційних ресурсів для зростання національної економіки;
- розподілити ризики виплати низьких розмірів пенсій між першим та другим рівнем пенсійної системи, і таким чином застрахувати майбутніх пенсіонерів від негативних демографічних тенденцій та коливань у економічному розвитку держави;
- підвищити ефективність управління системою пенсійного забезпечення за рахунок передачі недержавним компаніям функції управління пенсійними активами.

Впроваджуватись другий рівень буде лише після формування необхідних економічних передумов та створення відлагодженої і ефективної системи державного нагляду та регулювання у цій сфері, а також необхідної інфраструктури.

Законопроектами, також передбачається, що, починаючи з 2018 року, громадянам буде надано право, у разі їх бажання, перевести їх обов'язкові пенсійні заощадження з Накопичувального фонду до обраного ними недержавного пенсійного фонду (тобто на третій рівень). Це дозволить застрахованим особам самостійно вирішувати, яка інвестиційна політика є найбільш прийнятною для інвестування їх пенсійних заощаджень, а отже - в більшій мірі впливати на розмір своєї майбутньої пенсії.

Система недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень пенсійної системи) створена для формування додаткових пенсійних накопичень за рахунок добровільних внесків фізичних осіб і роботодавців. Недержавне пенсійне забезпечення, як передбачено законодавством, здійснюється:

- недержавними пенсійними фондами (НПФ) шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;
- страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;
- банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

НПФ у багатьох країнах світу є одним з основних інструментів для підвищення рівня пенсійного забезпечення населення.

Недержавний пенсійний фонд – це фінансова установа, призначена для накопичення коштів на додаткову недержавну пенсію та здійснення пенсійних виплат учасникам фонду. Учасники НПФ – це люди, на користь яких сплачуються пенсійні

внески до НПФ, а вкладники – це особи, які здійснюють такі внески (самі учасники, їх роботодавці, професійне об'єднання або члени сім'ї).

НПФ створюється, провадить діяльність і ліквідується згідно з Законом України "Про недержавне пенсійне забезпечення". НПФ має статус неприбуткової установи, тобто не має на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками фонду. Весь отриманий фондом інвестиційний дохід розподіляється тільки між його учасниками.

Недержавні пенсійні фонди можуть бути трьох видів:

- корпоративний НПФ створюється юридичною особою-роботодавцем або кількома юридичними особами-роботодавцями, до яких можуть приєднуватися роботодавці-платники. Учасниками такого фонду можуть бути виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками чи роботодавцями-платниками такого фонду;
- професійний НПФ можуть створювати об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки, чи фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності. Учасниками такого фонду можуть бути тільки фізичні особи, у яких ознаки їх професійної діяльності співпадають з ознаками, визначеними в статуті фонду (наприклад, працівники металургійної галузі);
- відкритий НПФ створюється будь-якими юридичними особами, крім тих, діяльність яких фінансується за рахунок державного або місцевих бюджетів. Учасниками відкритого фонду можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи.

Питання щодо участі в НПФ як для громадян, так і для роботодавців є справою добровільною. З часом, після прийняття відповідного закону, для роботодавців буде запроваджено обов'язкову сплату пенсійних внесків до НПФ на користь тих працівників, які працюють у шкідливих та важких умовах праці. Такі обов'язкові пенсійні відрахування сплачуватимуться до професійних та корпоративних фондів.

Передбачені податкові пільги для працівників і роботодавців при сплаті внесків на недержавне пенсійне забезпечення, а також при здійсненні пенсійних виплат.

Функції НПФ виконуються відповідно до договорів про обслуговування фонду такими ліцензованими юридичними особами: адміністратор НПФ – укладає пенсійні контракти з вкладниками, веде облік пенсійних внесків та інвестиційного доходу на індивідуальних пенсійних рахунках учасників, оформляє пенсійні виплати; компанії з управління активами (КУА) – забезпечують примноження пенсійних коштів шляхом їх інвестування в різні фінансові інструменти (акції, облігації, депозити та інші) відповідно до вимог законодавства; банк зберігач – контролює дотримання таких вимог, провадить операції з перерахування пенсійних коштів та забезпечує їх зберігання.

Пенсійні накопичення учасника НПФ формуються за рахунок пенсійних внесків, сплачених самим учасником, його роботодавцем або членами сім'ї, та інвестиційного доходу, отриманого в результаті інвестування коштів. Усі кошти, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду (пенсійні внески та інвестиційний дохід), є власністю учасника НПФ незалежно від того, хто платив внески – сам учасник, його роботодавець або родичі. Тому ніхто інший, крім учасника, не може розпоряджатися цими коштами. Пенсійні кошти учасника можуть успадковуватись його спадкоємцями.

Додаткову недержавну пенсію можна одержувати поряд з державною. Розмір пенсійних виплат з НПФ визначається, виходячи з суми накопичених коштів учасника, яка залежить від розміру пенсійних внесків, терміну їх накопичення та розподіленого інвестиційного доходу.

Види пенсійних виплат:

- пенсія на визначений строк – виплачується у вигляді щомісячних або інших періодичних платежів по досягненні пенсійного віку. Учасник НПФ сам визначає пенсійний вік (у межах 45-65 р. для жінок, 50-70 р. для чоловіків) та строк виплат (10 або більше років);
- одноразова виплата – усі накопичені кошти виплачуються одноразово на вимогу учасника фонду у таких випадках: медично підтвердженого критичного стану здоров'я (онкозахворювання, інсульт тощо) чи настання інвалідності учасника фонду; якщо сума пенсійних накопичень учасника менше розміру, достатнього для мінімальних виплат протягом 10 років; виїзду учасника на постійне проживання за межі України; смерті учасника (отримують спадкоємці учасника);
- довічна пенсія – виплачується у вигляді періодичних платежів страховими організаціями, з якими учасник може укласти договір страхування довічної пенсії за рахунок коштів, перерахованих страховій організації з НПФ.

Держава здійснює постійний нагляд за діяльністю НПФ та суб'єктів системи: діяльність НПФ, адміністраторів та страхових організацій контролює Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, діяльність КУА та зберігачів – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, діяльність зберігачів – Національний банк України.

Учасники НПФ можуть контролювати ефективність роботи фонду, отримуючи інформацію про стан своїх накопичень (в тому числі і про інвестиційний дохід), та при необхідності переводити свої кошти до іншого НПФ.

Законодавчі вимоги щодо функціонування НПФ та багатоступеневий контроль у системі недержавного пенсійного забезпечення спрямовані на забезпечення належного рівня захисту пенсійних заощаджень громадян.

Бюджет Пенсійного фонду України – основне джерело фінансування пенсійного забезпечення громадян України, передбачений Законом України " Про пенсійне забезпечення" від 5 листопада 1991 року і Законом України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" від 26 червня 1997 року. Цей бюджет складається зі страхових внесків суб'єктів підприємницької діяльності і фізичних осіб. Розмір страхових внесків для платників установлено окремо для підприємців, які використовують працю найманих робітників, – 32% від об'єкта оподаткування, а для платників, що працюють на умовах трудового договору (контракту) – 1% від об'єкта оподаткування. Пенсійний фонд України не включається до Державного бюджету України. Забороняється використання коштів Пенсійного фонду не за цільовим призначенням.

Особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення чоловіками 60 років, жінками - 55 років та наявності страхового стажу не менше п'яти років.

Максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством) не може перевищувати дванадцяти мінімальних розмірів пенсії за віком та 10 тис. грн.

Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 25, а у жінок - 20 років страхового стажу встановлюється у розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. За даними 01.01.2009. Мінімальний розмір пенсії за віком склав 498 грн. Мінімальний розмір пенсії за віком у 2008 р. на 01.01.2008. - 470 грн.

За кожний повний рік страхового стажу понад 25 років чоловікам і 20 років жінкам пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру пенсії, але не більше ніж на 1 відсоток мінімального розміру пенсії за віком.

Зважаючи на негативні демографічні процеси, значну чисельність пенсіонерів, що суттєво перевищує чисельність осіб, старших працездатного віку, високий коефіцієнт

демографічного навантаження та потребу утримання пенсії на належному рівні, пропонується поетапне підвищення пенсійного віку. Цьому процесу повинні передувати реалізація підготовчих заходів по підвищенню рівня оздоровлення населення, забезпечення суцільної диспансеризації, профілактичних заходів. Розвиток пенсійної системи не може здійснюватись без істотного реформування оплати праці, збільшення її частки в структурі ВВП та собівартості продукції, а також підвищення рівня заробітної плати як основи сплати страхових внесків.

Список літератури

1. Закон України "Про страхування" №85/96-ВР від 7 березня 1996 року.
2. Закон України „Про пенсійне забезпечення” від 5 листопада 1991 року N 1788-XII.// В редакції Закону N 2981-III від 17.01.2002, ВВР, 2002, N 17, ст.125.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств"» №283/97-ВР від 22 травня 1997.
4. Постанова Кабінету Міністрів №743 від 17 вересня 1993 р. "Про створення Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю".
5. ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ТА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (У ЦИФРАХ І ФАКТАХ, СТАНОМ НА 1 СІЧНЯ 2002 РОКУ).// УКРІНФОРМ, 2003
6. Кус Е. Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Проект реформування соціального сектору, Кемонікс/ПАДКО, 16 листопада 1997 року

УДК 63.002.3: 543.712.+543.812.08

В.Я. Воробейчик, доц., канд. техн. наук, С.М. Гайдукова, доц., канд. техн. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження частотно-вологісних характеристик електричних параметрів пшениці і ячменю

Продовжується пошук нових і вдосконалення відомих методів вимірювання вогкості зерна. В більшості сучасних вологомірів використовуються методи вимірювання, засновані на залежність діелектричної проникності ε і тангенс кута діелектричних втрат $\mathrm{tg}\,\delta$ зернової маси від вологості в широкому інтервалі частот електромагнітних полів.

Властивості зернових культур достатньо вивчені в області частот до 300 МГц, в якій працюють діелькометричні вологоміри із зосередженими параметрами. Відомі дослідження, що проводилися в діапазоні 5-15 ГГц, методами вільного простору і хвилеводними, заснованими на залежності поглинання енергії хвиль від вогкості контрольованого середовища. Відомості про діелектричні параметри зернової маси, в проміжній області частот практично відсутні. Наші дослідження показують, що на частотах порядку 1 ГГц, представницький шар зернової маси, товщина якого значно перевершує розміри зерен, володіє високою радіопрозорістю. Це дозволяє реалізувати високочутливий радіоінтерференційний метод.

Методика визначення первинних параметрів ε і $\mathrm{tg}\,\delta$ зернової маси полягає в наступному.

Хай електромагнітна хвиля падає з повітря на перпендикулярно до неї розташований плоскопаралельний шар зерна завтовшки L . На передній межі розділу

середовищ хвиля частково відображається із зміною фази на π, а частково проходить крізь шар. Потужність хвилі, яка проходить

$$P_{пр} = P_o e^{-2L\alpha}, \quad (1)$$

де P_o - потужність хвилі при вході в шар ;

α - коефіцієнт згасання

$$\alpha \approx \pi \sqrt{3}\ \mathrm{tg}\,\delta / \lambda, \quad (2)$$

а λ - довжина хвилі.

Хвиля, що проходить через шар частково відображається від задньої межі шару без зміни фази, рухається до передньої межі і частково виходить з шару з набігом фази по відношенню до вхідної хвилі, рівним

$$4L\pi \sqrt{\varepsilon}\ / \lambda.$$

Різниця фаз між хвилями, відображеними від передньої і задньої меж шару

$$\Delta\varphi = 4L\pi \sqrt{\varepsilon}\ / \lambda - \pi.$$

Якщо $\Delta\varphi = m\pi$, то при $m = 0,\ 2,\ 4,...$ хвилі посилюють, а при $m = 1,\ 3,\ 5,...$ ослабляють один одного. В результаті ефективний коефіцієнт віддзеркалення хвиль від шару в першому випадку збільшується, а в другому − зменшується. Безперервно змінюючи частоту електромагнітних хвиль

$$f = c/\lambda,$$

де c - швидкість хвиль у вакуумі, можна отримати серію максимумів віддзеркалення і для частот, які їм відповідають, знайти значення діелектричної проникності зерна

$$\varepsilon(f_m) = (c(m+1)/(4Lf_m)). \quad (3)$$

Після цього з виразів (1) і (2) можна визначити інший первинний параметр середовища

$$\mathrm{tg}\,\delta = c \ln (P_o/P_{пр})/(2L\pi/\sqrt{\varepsilon}). \quad (4)$$

Для реалізації висловленої методики зібрана лабораторна установка, схема якої приведена на рис. 1.

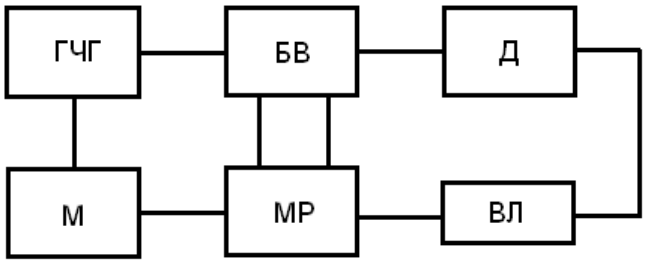

БВ − блок вимірювальний; ГКГ − генератор частоти, що гойдається; М − модулятор; МР − мостовий рефлектометр; МУЛ − вимірювальна лінія; Д − детектор

Рисунок 1 − Схема експериментальної установки

Установка включає блок вимірювальний (БВ) з мікропроцесорною системою і дисплеєм, генератор частоти, що гойдається (ГКГ), з цифровою перебудовою частоти, модулятор (М), мостовий рефлектометр (МР), вимірювальну лінію (ВЛ), детектор (Д).

Вона зібрана на базі панорамного КСХН - метра Р2-73. Об'єкт, що виміряється, - зернова маса, − заповнює лінію Р1-17.

Генератор частоти, що гойдається, керований мікропроцесором блоку вимірювального, створюють високочастотні коливання в широкому діапазоні 10 - 1250 МГц. Після модуляції енергія СВЧ поступає в мостовий рефлектометр, в якому розгалужується до узгодженого (що не відображає) навантаження і до досліджуваного чотириполюсника − вимірювальної лінії, заповненої зерном. Рефлектометр роздільно виділяє і детектує сигнал, пропорційний потужності падаючої хвилі (Ро) на узгодженому навантаженні і сигнал, пропорційний потужності, відображеній від лінії хвилі ($P_{від}$). Потужності сигналів пропорційні квадратам напруженостей полів падаючої і відображеної хвиль, відповідно. Модуль ефективного коефіцієнта віддзеркалення по напруженості

$$r_{еф} = \sqrt{P_{від}/P_{о}} .$$

Вихідний параметр блоку вимірювального в каналі А - коефіцієнт стоячої хвилі напруги (КСХН), пов'язаний з коефіцієнтом віддзеркалення співвідношенням

$$КСХН = К = (1 + r_{еф})/(1 - r_{еф}) .$$

На дисплеї БВ при роботі в каналі А відображається залежність КСХН від частоти, має вид осцилюючої кривої. Пронумерувавши екстремуми цієї залежності і визначивши відповідні їм частоти, можна за формулою (3) визначити ε зерна даної вогкості для серії частот, тобто дисперсію діелектричної проникності.

Частина потужності електромагнітної хвилі проходить через шар зерна у вимірювальній лінії і після детектування детектором Д поступає в канал В вимірювального блоку. В цьому каналі визначається відношення потужності хвилі яка проходить, $P_{пр}$ до потужності падаючої $P_{о}$ в децибелах, назване ослабленням. Використовуючи формулу (1), переходячи до децибелів отримаємо вираз для ослаблення В

$$В = 10\lg(P_{о}/P_{пр}) = 8{,}7\alpha L \text{ , дб}$$

де α - коефіцієнт згасання (2);

L = 0,58 м − довжина лінії Р1-17.

Використовуючи вираз (4), отримаємо

$$tg\delta = 19{,}0В(g\delta)/(f(МГц)\sqrt{\varepsilon}) . \qquad (5)$$

На дисплеї БВ при роботі в каналі відображається залежність ослаблення В від частоти f. Доповнивши її інформацією ε, отриманою при зміні КСХН в каналі А, по формулі (5) одержують частотну залежність тангенса кута діелектричних втрат.

Таким чином, установка (рис. 1) дозволяє визначити первинні параметри зернової маси ε і $tg\,\delta$ в широкому діапазоні частот електромагнітних хвиль.

Частотно-вологісні залежності діелектричної проникності ε пшениці і ячменю приведена на рис. 2 і 3, відповідно, а тангенса кута діелектричних втрат $tg\,\delta$ - на рис. 4.

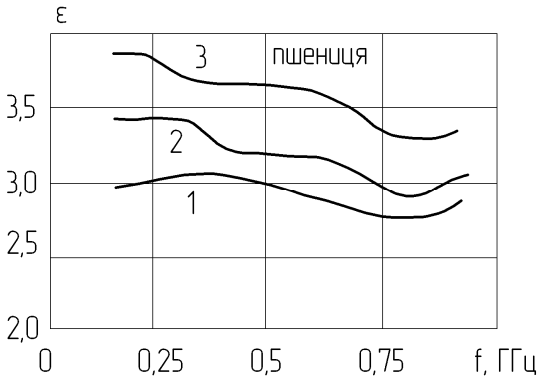

Рисунок 2 – Частотно-вологісні залежності діелектричної проникності пшениці при вологості 1 – 13,6%; 2 – 15,4%; 3 – 18,7%.

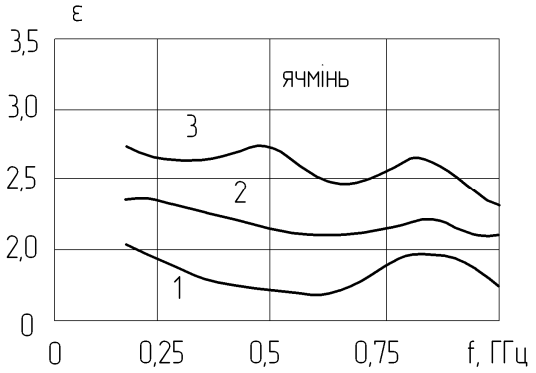

Рисунок 3 – Частотно-вологісні залежності діелектричної проникності ячменю при вологості 1 – 11,9%; 2 – 15,5%; 3 – 18,7%.

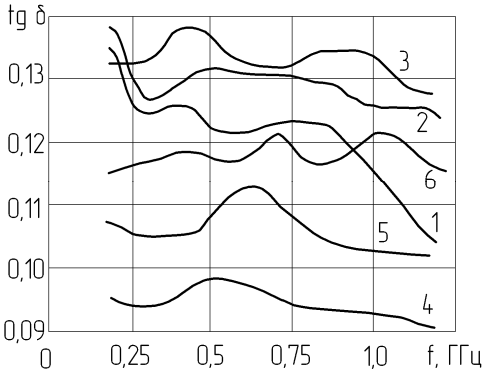

1 – пшениця з вологості 15,40%; 3 – пшениця з вологістю 18,7%;
4 − ячмінь з вологістю 11,9%; 5 − ячмінь з вологістю 15,5%; 6 − ячмінь з вологістю 18,7%

Рисунок 4 − Частотно-вологісні залежності тангенса кута діелектричних втрат пшениці і ячменю

Не дивлячись на складний характер частотної залежності, виявляється однозначний вплив вогкості, а саме, підвищення вогкості приводить до зростання як ε, так і $\mathrm{tg}\,\delta$ обох культур.

На рисунках 5 і 6 приведені вологісні залежності ε і $\mathrm{tg}\,\delta$ пшениці і ячменю на частоті 0,5 ГГц.

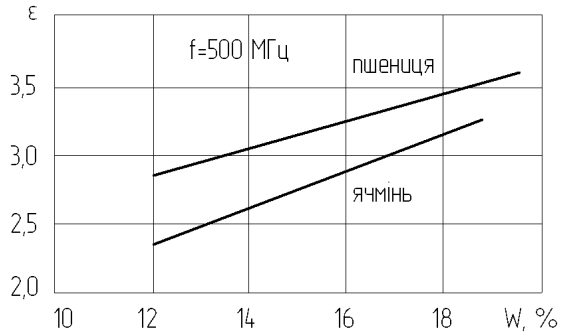

Рисунок 5 − Вологісні залежності дійсної частини діелектричної проникності зернової маси пшениці і ячменю

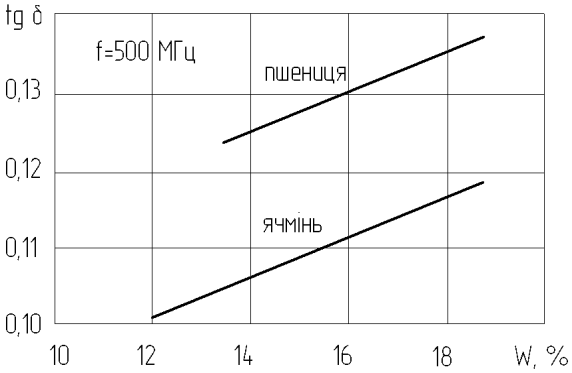

Рисунок 6 − Вологісні залежності тангенса кута діелектричних втрат зернової маси пшениці і ячменю

В результаті проведених досліджень визначена частотно-вологісні залежності діелектричної проникності зернової маси пшениці і ячменю в недослідженій раніше області електромагнітних хвиль 0,2 ÷ 1,2 ГГц, їх знання необхідно розробникам апаратури автоматичного контролю і управління в технологічних процесах при зберіганні і переробці зерна.

УДК 621. 9. 048. 4

О.В. Яцун, гр. ФК-08-2, Т.П. Мірзак, асист.
Кіровоградський національний технічний університет

Особливості національної економіки України

В статті здійснено аналіз особливостей національної економіки в Україні, виділено основні дестабілізуючі фактори, що призвели до кризи в економіці.
ринкова економіка, економічна криза, інновації

Класичний шлях формування ринкової економіки, який пройшли свого часу розвинуті країни Заходу, йдучи від аграрного суспільства до індустріального, не придатний для України. Вона має розробити та реалізувати власну модель ринкового трансформування, яка полягає в порушенні звичайного, класичного порядку, а саме в побудові, з одного боку, ринкової системи в умовах індустріального суспільства, якому притаманні риси командно-адміністративної системи, а з іншого - здійснити структурну

перебудову економіки з урахуванням сучасних новітніх технологій. Тому дослідження особливостей національної економіки України є досить актуальним.

Звісно, такі істотні кардинальні зрушення в суспільстві неодмінно супроводжуються:

- первісним нагромадженням капіталу;
- переструктуруванням економіки відповідно до вимог ринкової системи;
- соціалізацією економіки, що спрямована гасити напруженості, які виникають під час двох попередніх процесів.

До того ж треба мати на увазі, що кожний із зазначених процесів має свої особливості. Так, процес первісного нагромадження капіталу на відміну від класичного типу переходу, де працівник відчужується від землі як основного засобу виробництва, в Україні відбувається інакше — як відчуження працівника від засобів виробництва, створених в індустріальному суспільстві.

Метою даної статті є аналіз основних напрямків розвитку національної економіки України.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати умови переходу країни до ринкових умов;
- оцінити переваги і недоліки ринкової системи;
- дати оцінку сучасному стану національної економіки України.

Структура перебудови проходить важко, без належного впливу та інвестиційної підтримки виробництв, які б забезпечили нормальний відтворювальний процес у межах національної економіки, спрямованих на забезпечення, зміцнення економічної незалежності держави. Відхід від такої спрямованості може мати досить негативні наслідки, аж до перетворення нашої держави у справжній придаток країн Заходу [1].

Нарешті, і соціалізація економіки також має свої особливості, коли система соціальних гарантій, створена за часів панування командно-адміністративної системи, фактично зруйнована, тоді як нова, що випливає з процесу соціалізації капіталу, перебуває в стадії формування, що призвело до соціальної незахищеності широких верств населення. Це в поєднанні з стрімким зниженням життєвого рівня, зростанням рівня безробіття створює величезну соціальну напругу в суспільстві, підриває віру в доцільність і соціальну спрямованість самих перетворень ринкового типу. Важлива регулююча, координуюча та цілеспрямована роль у цих умовах належить державі.

Разом з тим, слід мати на увазі, що навіть за найкращої програми переходу до ринку кінцевий результат буде залежати від послідовності та рішучості дій виконавчих структур влади на усіх рівнях, від міри готовності суспільства прийняти ці рішення як такі, що відповідають його інтересам, від сучасного механізму їх реалізації. Велике значення при цьому має також правове забезпечення такого переходу, тобто прийняття відповідного пакету законодавчих актів, які б усебічно регламентували дії всіх суб'єктів ринкових відносин.

На жаль, саме таких умов бракує в Україні. Якщо процес прийняття відповідних законодавчих актів проходить більш-менш задовільно, то справжнього механізму реалізації їх поки що не створено, а не завжди послідовні та узгоджені дії законодавчої та виконавчої структур влади ведуть до уповільнення процесу переходу, породжують занепокоєність у населення щодо можливості їх реалізації у найближчому майбутньому. Безумовно, це негативно позначається на темпах розвитку самого процесу переходу до ринку. Водночас, приймаючи програму переходу до ринку, розуміючи, що альтернативи такому переходу немає, ні в якому разі не варто ідеалізувати ринкові відносини, фетишизувати їх, бо це інша крайність, а крайнощі, як відомо, дуже характерні для нашого суспільства [2].

Отже, треба сприйняти перехід до ринку як закономірний, загальноекономічний процес, притаманний усім цивілізованим країнам, процес суперечливий, складний. Він має як

позитивні, так і негативні сторони, але це єдина можливість побудувати ефективну, соціально спрямовану економіку, зробити людину економічно незалежною, надати їй змогу самій реалізувати свої здібності.

До переваг ринкової системи слід віднести такі:

- ефективність розподілу ресурсів, бо конкурентна боротьба між виробниками спрямовує ресурси у виробництво тих товарів і послуг, які найбільш необхідні суспільству, а це веде до максимальної економічної ефективності;

- можливість успішного функціонування ринку за наявності обмеженої інформації; досить мати дані про ціну і витрати виробництва;

- гнучкість, висока пристосованість до умов, що змінюються:

- оптимальне використання досягнень НТП, новітніх технологій, що дозволяє тому, хто їх використовує, мати тимчасову перевагу над конкурентами;

- свобода вибору дій і споживачів, і виробників;

- здатність до задоволення різноманітних потреб, підвищення якості товарів (послуг), більш швидке коригування нерівноваги ринку, диспропорцій в економіці.

Водночас ринкова система має і свої негативні сторони, такі як:

- ринкова система допускає і навіть стимулює згасання свого головного контролюючого механізму — конкуренції;

- в міру послаблення конкуренції підривається і суверенітет споживача, ринкова система втрачає можливість розподіляти ресурси в чіткій відповідності з бажанням споживачів. Ринок починає орієнтуватися не на виробництво соціально необхідних товарів, а на задоволення запитів тих, хто має гроші;

- ринкова система дозволяє найбільш спритним підприємцям нагромаджувати величезну кількість матеріальних ресурсів, а право спадщини з часом посилює цей процес нагромадження, що породжує надзвичайно нерівномірний розподіл грошових доходів;

- ринкова система не сприяє збереженню не відтворюваних ресурсів, не має економічного механізму захисту навколишнього середовища, не може регулювати використання ресурсів, які належать всьому людству;

- ринкова система не створює стимулів для виробництва товарів і послуг колективного користування (шляхи, мости, громадський транспорт, освіта, охорона здоров'я тощо), не забезпечує фундаментальних досліджень у науці.

Україна як суверенна держава почала самостійно формувати власну національну економіку та економічну політику з часу проголошення своєї незалежності 24 серпня 1991 р., зустрівшись з величезними труднощами та перешкодами. Розбудова ефективної національної економіки розглядається як гарантія незалежності нашої держави. В перші роки незалежного розвитку потреби української економіки задовольнялися продукцією власного виробництва приблизно на 80 відсотків. За рахунок ввезення на 60—80 відсотків формуються ресурси нафти, кольорових металів, автомобілів, верстатів, хімічних волокон [2, 3].

Національна економіка України вже ввійшла у фазу економічного пожвавлення. Проте ще залишається багато проблем у сфері національної економіки України.

У ринковій економіці створюється величезна кількість різноманітних товарів і послуг. У створенні їх беруть участь різні чинники виробництва, власниками яких є насамперед домашні господарства і підприємства (фірми).

Власники виробництва отримують доходи, причому доходи одних суб'єктів ринкової економіки водночас є витратами інших. У масштабі національної економіки доходи і витрати рухаються по колу. Йдеться власне про реальний потік чинників виробництва та кінцевого продукту і реальний потік коштів.

Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується актуалізацією процесів підвищення ефективності виробничої структури, розвитку внутрішнього ринку та експортоорієнтованої діяльності, протікання яких має відбуватися з огляду на стратегію інформаційно-інноваційної конкурентоспроможності країни до технологічного укладу. Вищесказане обумовлює зростання наукового та практичного інтересу до проблем інноваційної діяльності. Так, у програмі розвитку „Україна - 2010" зазначається, що досягнення конкурентоспроможності України в системі глобального світового господарства потребує посилення інноваційного спрямування промислової політики. За мету ставиться подолання суттєвої розбіжності між наявним потенціалом інноваційного розвитку (значні можливості для ефективних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт за показниками розвитку вищої освіти, рівня науково-дослідних установ, чисельності та кваліфікації вчених і інженерів тощо) та низькою ефективністю його використання [4] .

Для сучасного українського суспільства характерною є криза економічної влади. На словах товаровиробники і всі господарські суб'єкти отримали значні владні функції, але на ділі вони не можуть ними скористуватись в умовах загальної кризи народного господарства і відсутності необхідних інституціональних передумов. Водночас держава робить все, щоб зберегти за собою важливі владні повноваження.

Практично всі сторони господарського і соціального життя охопила криміналізація. Прибуткові сфери народного господарства, які дають великі доходи, виявляються поділеними між корпоративними групами та мафіозними структурами.

Зміна структури владних відносин в економіці України набула, таким чином, вкрай не сприятливого характеру. Центр владного тяжіння переноситься від державних центральних органів до мафіозних структур. Зрозуміло, що при цьому розвиток ринкової економіки і приватного сектору припиняється.

Таким чином, економіка в цілому нестабільна і знаходиться в стані депресії, спад промислового виробництва має системний характер, глибокі інфляційні процеси протікають поруч з інтенсивним зростанням усіх видів неплатежів, загострилися відносини між підприємствами.

Крім того, при розгляді утвореної ситуації особлива увага приділяється відсутності інноваційної активності підприємств. На багатьох підприємствах досить тривалий час не впроваджується нова технологія, не проводиться модернізація існуючих технологій, відсутні схеми переробки, слабка автоматизація тощо. Це у свою чергу негативно відображається на конкурентноздатності продукції.

Таким чином, залежність національної економіки від світового господарства має не тільки негативні наслідки, але і позитивні внаслідок збільшення зовнішнього попиту. Однак криза світового господарства свідчить про те, що залежність національної економіки повинна бути раціональною, тобто повинно бути збалансоване співвідношення між внутрішнім ринком і експортом.

Позитивним на даний час для України в ситуації кризи світового господарства є, як би парадоксально це не звучало, - нерозвиненість економіки і слабка інтеграція на світові товарний і фінансовий ринок.

Отже, перераховані обставини формують основи антикризового управління в трансформаційному періоді, а також принципи поведінки підприємств в таких умовах, основним з яких є готовність підприємства до сприйняття і подолання кризової ситуації.

Список літератури

1. Білорус О. Імперативи стратегії розвитку України в умовах глобалізації [Текст]/ О. Білорус. Політична думка [Political though]: Щокварт. укр. наук. журн. / (гол.ред.).– 2001. – №4. – С. 68-83.

2. Геєць В. М., Барановський, О. І., та інш. Кризові явища у світовій економіці та антикризова політика України [Текст]/ В. М. Геєць, О. І. Барановський, Ю. В. Василенко, Т. П. Вахненко, С. О. Кораблін. НАН України; Інститут економічного прогнозування / В.М. Геєць (ред.). — К., 2002. — 76с.
3. Лукінов І. До питання про концепцію і модель сучасного економічного розвитку України [Текст]/ І. Лукінов. Економіка України: Політико-екон. журн. / НАНУ . Міністерство економіки України . Міністерство фінансів України; І.І. Лукінов (гол.ред.). — 2001. – №6. – С. 4-9.
4. Михальченко Н. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? //НАН Украины; Институт социологии — К., 2001. — 440с.

В статье осуществлен анализ особенностей национальной экономики в Украине, выделены основные дестабилизировавшие факторы, которые привели к кризису в экономике.

In the article the analysis of features of national economy is carried out in Ukraine, basic destabilizing factors which resulted in a crisis in an economy are selected.

УДК 575.5

Т.В. Мельніченко, магістр, О.В. Медведєва, канд. біол. наук, доц.
Кіровоградський національний технічний університет

Вплив автомобільних доріг на екосистеми

В статті комплексно проаналізовано вплив автомобільних доріг на екосистеми в міських умовах .
автомобільні дороги, відпрацьовані гази, екосистеми, фіторемедіація

Екологічна ситуація сучасних міст стає все більш напруженою. Причому, очевидною стає переважаюча роль автомобільно-дорожнього комплексу в забрудненні екосистем міста.

Джерелами впливу автомобільної дороги на навколишнє природне середовище є: автомобільний транспорт, інженерні споруди дороги, окремі конструкції дорожніх споруд, об'єкти дорожньої інфраструктури [1, 3].

Основними джерелами забруднення є автотранспортні підприємства, бази дорожньо-будівельної техніки, гаражі, стоянки, пункти миття, АЗС, станції техобслуговування, майстерні по техобслуговуванню транспортної і дорожньо-будівельної техніки, а також самі дороги і мости. Але, в першу чергу, негативний вплив на стан навколишнього середовища міста здійснюють вихлопні гази автомобільного транспорту. Отже, саме автомобільно-дорожній комплекс у містах за екологічним збитком лідирує у всіх видах негативних впливів на навколишнє середовище. Необхідність проводити екологічний моніторинг автомобільно-дорожнього комплексу очевидна.

Метою даної роботи є дослідження впливу автомобільної дороги на міські екосистеми та розробка заходів щодо покращання екологічної ситуації.

Для досягнення поставленої мети потрібно було вирішити ряд **завдань,** основними з яких були:

- проаналізувати ступінь забруднення атмосферного повітря автомобільним транспортом в межах обраних ділянок;
- визначити забруднення ґрунтів та рослинності придорожньої зони важкими металами;
- дослідити стан деревних насаджень в межах впливу автошляхів;
- дослідити склад ентомофауни ґрунтів придорожніх територій;

- надати практичні рекомендації щодо покращання екологічної ситуації.

Найбільший вплив на навколишнє середовище у складі транспортно-дорожнього комплексу здійснює автомобільний транспорт.

У зв'язку з тим, що відпрацьовані гази автомобілів надходять в нижній шар атмосфери, а процес їх розсіювання значно відрізняється від процесу розсіювання високих стаціонарних джерел, шкідливі речовини знаходяться практично в зоні дихання людини. Тому автомобільний транспорт слід віднести до категорії найбільш небезпечних джерел забруднення атмосферного повітря поблизу автомагістралей [2].

Забруднення повітря погіршує якість місця існування всього населення придорожніх територій. Проте розповсюдження шкідливих газів має все ж таки короткочасний характер і із зменшенням або припиненням руху також знижується. Всі види забруднення повітря через порівняно короткий час переходять в безпечніші форми.

Забруднення поверхні землі транспортними і дорожніми викидами накопичується поступово, залежно від числа проходів транспортних засобів і зберігається дуже довго навіть після ліквідації дорогі.

Хімічні елементи, що накопичуються в ґрунті, особливо метали, охоче засвоюються рослинами і через них по харчовому ланцюгу переходять в організм тварин і людини. Частина їх розчиняється і виноситься стічними водами, потрапляє потім в річки, водоймища і вже через питну воду також може опинитися в організмі людини і тварин [3, 4].

Дослідження щодо впливу автомобільних шляхів на екосистеми проводились нами у червні-жовтні 2007 та липні-вересні 2008 років на 6-ти дослідних ділянках у місцях впливу автомобільних шляхів з різною інтенсивністю автомобільного руху (м. Кіровоград).

За результатами проведених досліджень можна зробити висновок, що на більшості досліджених ділянок у денний час вміст забруднюючих речовин у повітрі перевщує ГДК.

Як показали результати аналізів ґрунтових зразків, за станом на період проведення дослідження як поверхневі, так і нижчерозташовані шари ґрунту дослідних ділянок, в основному, містили свинець і кадмій в кількостях, що не перевищують фонові значення. На двох ділянках вміст свинцю у верхньому горизонті перевищив 70 мг/кг сухої речовини ґрунту.

Не дивлячись на те, що значення вмісту свинцю і кадмію в ґрунті в наших дослідженнях близькі до рівня діючих ГДК, результати аналізу рослинного матеріалу екологічно значимі. Ми встановили, що вміст важких металів у рослинності перевищує фонові рівні в середньому на порядок.

Для дослідження стану деревної рослинності в якості рослин-індикаторів було обрано три деревні породи: береза бородавчаста, липа дрібнолиста та сосна звичайна.

Проведені дослідження показали, що дерева, які ростуть в межах впливу автомобільної дороги, випробовують явний антропогенний стрес в порівнянні з деревами, що ростуть в лісі. У них більшою мірою спостерігалися зміни в забарвленні листя (хлороз), деформація листових пластинок, передчасне опадання листя, що можна побічно розглядати як дію забруднюючих речовин на ці рослини.

Також нами було досліджено чисельність різних груп ґрунтових безхребетних (дощові хробаки, павуки, багатоніжки, туруни) на різному віддаленні від автомобільної дороги. В цілому, можна сказати, що в зоні до 30 м від краю дороги спостерігається перебудови структури комплексу безхребетних в бік зниження чисельності. Ми вважаємо, що такі перебудови можна розглядати як загальну закономірність для придорожніх екосистем.

Проаналізувавши все вищевикладене можна зробити висновок, що сучасні автомобільні дороги негативно впливають на навколишнє середовище. Більш за все страждає ґрунтовий покрив (в силу механічного та фізико-хімічного впливу), а разом з ним і фітоценотичні комплекси та складові зооценозів. Тому потрібні ефективні заходи щодо зменшення обсягів негативного впливу.

На сьогоднішній день використовують механічні, хімічні і біологічні способи очищення ґрунтів забруднених територій. Проте ці загальноприйняті технології очищення ґрунтів викликають ряд проблем, а саме: необхідність великих капіталовкладень; виникнення небажаних побічних ефектів. Так, метод знешкодження з використанням фізико-хімічної екстракції обходиться в 3 млн. грн. при очищенні одного гектара. Більш того, ця технологія руйнує структуру ґрунтів і приводить до її біологічної інактіваціі. Більшість цих методів не можна використовувати для очищення територій, де родючість ґрунтів має велике значення.

У зв'язку з цим найпривабливішим виглядає застосування рослин для очищення і стабілізації забруднених ділянок. Використання зелених рослин для очищення називають "фіторемедіацією". При цьому вартість всього комплексу заходів щодо очищення знижується, а будь-який збиток навколишньому середовищу відсутній.

Фіторемедіація не тільки сприяє видаленню з грунту забруднювачів, але і перешкоджає вилуговуванню ґрунтів, що приводить до поліпшення, або, принаймні, до підтримки структури грунтів, підвищення їх родючості і збереження можливості переробки забруднюючих речовин.

Ми пропонуємо для очищення ґрунтів придорожніх територій застосовувати метод фіторемедіації, який полягає у насадженні газонних трав з підвищеною здатністю до накопичення важких металів. Ми пропонуємо використовувати травосуміш, до складу якої входять війник наземний (не менше 80%). Останніми дослідженнями доведено, що саме ця рослина має здатність до накопичення свинцю і кадмію, стійка до скошування, здатна виносити важкі метали з біомасою, а також стійка до забруднення.

Таким чином, враховуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що саме автомобільно-дорожній комплекс у містах за екологічним збитком лідирує у всіх видах негативних впливів на екосистеми. Деревна рослинність, яка росте в зоні впливу автомобільних доріг піддається явному антропогенному стресу в порівнянні з деревами, що ростуть на незабрудненій території. Перебудови структури комплексу безхребетних в бік зниження чисельності можна розглядати як загальну закономірність для придорожніх екосистем. Для очищення забруднених ґрунтів від важких металів одним із найбільш ефективних способів є фіторемедіація.

Список літератури

1. Батурин В.К. Техногенное химическое воздействие автомобильных дорог на экосистемы придорожной полосы / В.К. Батурин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2003. – 112 с.
2. Воробьев А.Е. Автомобиль - дорога - окружающая среда / А.Е. Воробьев, В.И. Сарбаев, О.С. Шилкова ; под ред. В.И. Сарбаева. – М. : МГИУ, 2001. – 180 с.
3. Николаевский В.С. Биологические основы газоустойчивости растений. – Новосибирск: Наука. 1979, - 278с.
4. Рябова О.В. Пассивная и экологическая безопасность автомобильных дорог / О.В. Рябова, Ю.В. Струкова, Ю.А. Беляев. - Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2004. – 215 с.

В статье комплексно проанализировано влияние автомобильных дорог на экосистемы в городских условиях .

In the article influence of highways is complex analysed on ekosistemy in city terms.

УДК 574.4

Л.І. Кіфор, магістр, О.В. Медведєва, канд. біол. наук, доцент
Кіровоградський національний технічний університет

Процеси евтрофікації водойм в міських умовах

В статті проаналізовано особливості процесів евтрофікації водойм в міських умовах та надано практичні рекомендації щодо покращання екологічної ситуації.
евтрофікація, мікроорганізми, синьо-зелені водорості, біоіндикація

Забруднення природних вод наносить величезний збиток як природі, так і економіці. Відбуваються серйозні, нерідко необоротні зміни в розвитку біоценозів водних об'єктів, скорочуються їх біологічні ресурси. Забруднені водоймища стають обмежено придатними, а у багатьох випадках і абсолютно непридатними для використання, вони нерідко є джерелами інфекційних захворювань людини і тварин [1, 3].

Природне водоймище є біологічно збалансованою екологічною системою, налаштованою на самоочищення і самовідновлення. Цей природний стан біологічного балансу може бути порушений як в результаті природного старіння водоймища, так і в результаті штучного забруднення водоймища органічними речовинами і поживними елементами. Потрапивши у водоймище, органіка частково розчиняється у воді, частково опускається на дно водоймища, де формується органічна біомаса донного мулу, що піддається розкладанню гнильними бактеріями і грибками. При розкладанні, органічні речовини інтенсивно забирають з води розчинений кисень, взамін виділяючи у воду продукти розпаду - поживні (біогенні) елементи азоту, фосфору. Надлишок органічних речовин і поживних елементів приводить спочатку до порушення біологічної рівноваги і пригнічення біологічного самоочищення водоймища, а потім до зміни типу екосистеми ставка або озера на евтрофний – тобто до заболочування [2].

В умовах зростаючого антропогенного впливу вирішення завдань попередження деградації водного середовища і раціонального природокористування набуло винятково важливого значення. Для території м. Кіровограда проблема збереження природних та штучних водоймищ у задовільному стані є надзвичайно актуальною.

Метою даної роботи є аналіз процесів евтрофікації, що протікають у водоймищах м. Кіровограда та розробка шляхів щодо покращання їх екологічного стану.

Досягнення цієї мети передбачало вирішення ряду завдань, основними з яких були:

- оцінити антропогенний вплив на водоймища м. Кіровограда, обрані для дослідження.
- дослідити за допомогою хімічних, мікробіологічних методів та методу біотестування якість води у водоймищах м. Кіровограда.
- розробити основи для відтворення нормального стану екосистем водойм на території міста.

Проблема евтрофування стає все більш актуальною для різних типів водних екосистем. В процесі евтрофування відбуваються принципові зміни в трофічній структурі екосистеми. На збагачення біогенними і органічними речовинами водні екосистеми відповідають, перш за все, інтенсивним розвитком водоростей і ціанобактерій, що переводять надлишок поживних елементів в біомасу. Їх бурхливе розмноження викликає «цвітіння» води, що приводить до дефіциту кисню і замулювання ґрунтів водоймищ. Створюються сприятливі умови для розвитку патогенної мікрофлори і збудників захворювань [4].

Води евтрофних водойм багаті азотом і фосфором. Велика кількість організмів веде до виснаження кисню в глибинних шарах під час фаз застою. При ерозії і вилуговуванні водоймище поступово заповнюється наносами і збагачується біогенами, накопичення яких сприяє розвитку фітопланктону. Кисень, що виділяється планктоном при фотосинтезі, перенасичує верхній шар води і випаровується з її поверхні.

Відмерлий фітопланктон надходить в глибинну зону, де їм харчуються редуценти, також споживаючі кисень і знижуючи його концентрацію у воді.

«Цвітіння» води взагалі, а викликане синьо-зеленими водоростями особливо, вважається стихійним лихом, оскільки вода стає майже ні до чого вже не придатною. При цьому значно збільшуються вторинне забруднення і замулювання водоймища [1, 4].

Таким чином, вивчення особливостей процесів евтрофікації є не тільки еколого-біологічною проблемою, але і медичною, з погляду гігієни і профілактики захворюваності людини.

Об’єктом даного дослідження є процес евтрофування водойм м. Кіровограда.

Поняття "якість води" має на увазі комплексну оцінку, яка включає гідрохімічні і гідробіологічні характеристики. В даний час продовжує використовуватися традиційний підхід до оцінки якості води, заснований на визначенні ряду хімічних показників. З'ясувати механізм порушення в екосистемі можна, використовуючи методи біоіндикації.

Для дослідження нами було обрано 3 водоймища на території м. Кіровограда: водоймище в районі вул. Бєляєва, водоймища в районі Новомиколаївки – "Чайне блюдце" та "Солдатський став".

Всі три водоймища є слабкопроточними. Біопродуктивність їх дуже висока; спостерігається інтенсивне нарощування біомаси – в основному ряскових (маленька ряска), що прискорює евтрофікацію. На протязі як мінімум останніх 10 років дзеркало водоймищ у весняно-літньо-осінній період затягнуто ряскою на 50-85%. Усі три ставки перейшли в евтрофну стадію у зв'язку з втратою проточності в літній період, високим антропогенним навантаженням, природною евтрофікацією.

Результати досліджених хімічних показників та мікробіологічних досліджень вказують на перевищення ГДК за такими показниками як БСК, фосфор, азот амонійний. Велика кількість завислих речовин призводить до підвищення мутності води.

Біоіндикація токсичності води за допомогою дафній показала, що водне середовище у всіх водоймищах є слабкотоксичним (хронотоксичним) і відноситься до 4 класу забрудненості.

Антропогенне навантаження на досліджені водоймища полягає у дії основних чинників, таких як:

1. Наявність забрудненого підземного притоку завдяки чому знижується самоочищувальна здатність водоймищ.

2. Поверхневий стік з шоссе, городів приватних будинків.

3. Недбале відношенням жителів до водоймищ, що виражається в скиданні у водоймище побутового сміття.

4. Багато жителів навколишніх мікрорайонів здійснюють миття машин із застосуванням миючих засобів безпосередньо на берегах досліджених водоймищ.

На основі аналізу новітніх практичних розробок в області запобігання евтрофікації ми пропонуємо для ефективного покращання екологічного стану водойм використовувати біопрепарат Мікрозім™ "Понд Тріт".

Біопрепарат Мікрозім™ "Понд Тріт" містить 12 видів природних аеробних факультативних мезофільних мікроорганізмів, для яких основним джерелом енергії життєдіяльності є органічні речовини і поживні елементи азоту, фосфору у воді і донних відкладеннях водоймища. Це необхідний для природного мікробіологічного самоочищення водоймища комплекс природних мікроорганізмів, виділених з екосистем

здорових збалансованих водоймищ. Завдяки дії препарату нейтралізуються наслідки забруднення водоймища, знижується загальне навантаження на водоймище, у ньому відновлюється природне біологічне самоочищення. Застосування біопрепарату "Понд Тріт" дозволяє за один теплий сезон привести якість води у водоймищі у відповідність з санітарно-гігієнічними вимогами.

Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що для всіх досліджених водоймищ на території м. Кіровограда характерний антропогенний тип евтрофікації. Ознаками інтенсивного забруднення досліджених водоймищ є високий рівень донного осаду, висока каламутність води, особливо в теплий період, плівка на поверхні водного дзеркала, неприємний запах, активне газоутворення, неконтрольоване розмноження фітопланктону: синьо-зелених водоростей, ряски. За хімічними показниками воду всіх досліджених водоймищ можна віднести до 4 (а) класу – помірно забруднені, за ступенем сапробності – до α-мезосапробних, за категорією трофності – до евтрофних. Від забруднення водоймища в першу чергу страждає важливий елемент біологічної рівноваги і самоочищення водоймища – корисна мікрофлора водоймища. Для порятунку і відновлення водоймищ необхідне очищення води і донних відкладень від гниючої органіки і біогенних елементів, відновлення біологічної рівноваги і самоочищення водоймища, що стає можливим при застосуванні мікробіологічних препаратів, зокрема "Мікрозім Понд-Тріт".

Список літератури

1. Гусев А. Г. О нормировании вредных веществ в воде рыбо-хозяйственных водоемов. «Вопросы гидробиологии». М., изд-во «Наука», 1995. – 215 с.
2. Екологічний паспорт Кіровоградської області. Держуправління екології та природних ресурсів в Кіровоградській області. - Кіровоград: 2007.
3. Макрушин А.В. Биологический анализ качества вод. Л.:, 1994. – 302 с.
4. Остроумов С.А. Биологические эффекты поверхностно-активных веществ в связи с антропогенными воздействиями на биосферу. М.: МАКС-Пресс. 2000. - 116 с.

В статье проанализированы особенности процессов эвтрофикации водоемов в городских условиях и предоставлены практические рекомендации относительно улучшения экологической ситуации.

In the article the features of processes of euthrophication of reservoirs are analysed in city terms and practical recommendations are given in relation to the improvement of ecological situation.

А.Ю. Донцова, ст. гр. УП-07, В.А.Карленко, канд.філ. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Значение внимания в жизни и деятельности человека

Отмечая роль внимания в психической деятельности, вспомним слова великого русского педагога К. Д. Ушинского: «...внимание есть именно та дверь, через которую проходит все, что только входит в душу человека из внешнего мира».

Внимание характеризуется следующими свойствами: объемом, распределяемостью, концентрацией, устойчивостью и переключаемостью.

В свойствах внимания выражаются особенности личности. В зависимости от всего склада психической жизни формируется внимательность личности. По характеру внимания людей разделяют на внимательных, невнимательных, рассеяных.

Внимательность как черту личности следует отличать от психических состояний. Внимательность и рассеянность как временные психические состояния наблюдаются у каждого человека, независимо от того, выработаны у него или нет соответствующие черты характера.

Состояние обостренной внимательности возникает у человека, попадающего в новую, необычную для него обстановку; оно вызывается напряженным ожиданием существенных для жизни событий, выполнением ответственных поручений.

Для состояния внимательности характерны обострение чувствительности, ясность мысли, эмоциональный подьем, увеличение скорости психических реакций, вызванное волевой мобилизацией сил, собранностью и готовностью к действию.

Состояние внимательности может возникнуть при повышенном интересе к предмету в данный момент. В таком случае в основе внимательности лежит непроизвольное внимание.

Состояние внимательности, как и все психические состояния,—явление преходящее. Изменяется ситуация, и человек возвращается к своему обычному стилю внимания. Вот почему бывают горькие разочарования в людях, когда приняв состояние внимательности за черту личности, позже начинаешь понимать истинный стиль внимания данного человека.

Рассеянность как состояние внимания также переживается каждым чечовеком. Усталость после напряженного рабочего дня, озабоченность своими мыслями при выполнении малоинтересного дела, радостное, приподнятое настроение при отсутствии ответственного дела, пресыщение разговорами — все эти, как п некоторые другие, причины могут вызвать состояние рассеянности. В этом состоянии человек может проявлять не свойственною ему как личности невнимательность [1].

Внимание как черта личности, не внимательность, определяется прежде всего соотношением в деятельности видов внимания. Преобладание произвольного и послепроизвольного внимания характерно для волевого, целеустремленного человека, который ясно осознает, что и зачем ему нужно. В этом случае недостатки в отдельных качествах внимания (медленная переключаемость, слабое распределение) компенсируются. Преобладание непроизвольного внимания свидетельствует о внутренней пустоте человека: его внимание находится во власти внешних обстоятельств, волевая регулировка внимания минимальна. Такое внимание может быть охарактеризовано как рассеянность, отличительным признаком которой является «легкость в мыслях необыкновенная», порхание от объекта к объекту.

Причиной рассеянности может быть и глубокая концентрация внимания на одном предмете. В этом случае человек, недостаточно распределяя внимание, перестает замечать происходящее вокруг. По внешней картине поведения кажется, что этот человек вообще рассеянный. Сильная степень концентрации вниманий на одном предмете характерна для мыслителей. Такая рассеянность внимания — следствие концентрации внимания на одном объекте [3].

И внимательность, и рассеянность, связанная с неумением произвольно регулировать свое внимание, выражаются в мыслительной деятельности: первая — в доказательности, последовательности, непротиворечивости рассуждений; вторая — в эмоциональной отвлекаемости мысли, в неспособности последовательно и доконца

довести рассуждение. Понятно, что внимание является не причиной, а одним из условий, определяющих логический ход мысли и ее результаты.

Знания позволяют подмечать такие детали в предметах или мыслях, мимо которых проходит неспециалист. Так, профессионализация внимания педагога сказывается в том, что он начинает замечать недостатки поведения окружающих не только в школе, но и вне ее, не может спокойно пройти мимо нарушений норм поведения. Занятие техническим конструированием заставляет рабочего, инженера присматриваться ко всякой новой машине. Мысль ученого становится предметом его неотступного думания, а следовательно, и внимания [2].

Мировоззрение, убежденность, идеалы человека оказывают зиачителыюе влияние на то, какие предмегы вызывают сосредоточение ею сознания. С направленностью личности связано умение поставить в центр внимания главное, растущее, новое в жизни.

Внимательность, как черта личности, проявляется в своеобразном синтезе свойств внимания. Формирует определенные свойства внимания активная деятельность человека. Например, педагогическая деятельность вырабатывает устойчивое, хорошо распределяемое и быстро переключаемое внимание. Труд ученого требует концентрированного и устойчивого, но менее гибкого внимания. Поэтому свойства внимания, связанные с типологическими особенностями нервной системы, формируются в результате деятельности.

Включенное в познавательную деятельность человека внимание сочетается в чертах характера с индивидуальными особенностями умственной деятельности. В таких чертах характера, как наблюдательность и любознательность, синтезируются на основе своеобразия умственной деятельности и эмоциональное отношение человека, и особенности его внимания. В страстности, как эмоциональной черте личности, синтез внимания с познавательной деятельностью происходит на основе чувств.

Огромную ценность в обществе приобретает внимательность - как черта характера, выражающая отношение к людям. Внимание к нуждам и интересам, переживаниям и здоровью членов коллектива должно быть обязательной чертой каждого руководителя. Это требование в полной мере относится и к преподавателю, для которого жизнь учащихся и их развитие представляют постоянный объект внимания. Внимательность составляет основу чуткости и такта в подходе как к детям, так и к взрослым [4].

Подводя итоги анализа внимательности как черты личности, следует подчеркнуть, что в ней отражаются:

а) направленность личности;

б) типочогичекие особенности человека. Внимательность формируется в детельности и синтезируется с некоторыми чертами умственной деятельности и эмоциональными особенностями человека.

Список литературы

1. Добрынин Н. Ф, Внимание и его воспитание. М.: Правда, 1989.
2. Гоноболин Ф.Н. Внимание и его воспитание. М.: 1990.
3. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: 1997.
4. Шардаков. М Н, Очерки психологии учения. М.: Дело, 1997.

Т.А. Бойко, М.В. Липатова, Л.В. Попова, А.П. Царук, преподаватели кафедры гуманитарных наук и документоведения
Кировоградский национальный технический университет

Самостоятельная работа по языку как один из резервов повышения эффективности обучения иностранных студентов

Статья посвящена проблеме организации самостоятельной деятельности студентов-иностранцев. Авторы рассматривают сущность понятия «самостоятельная работа», делятся опытом её планирования, обобщают типы заданий для самостоятельной речемыслительной деятельности.
речевая деятельность, презентация, аудитивные и аудиовизуальные материалы, ключи для самокоррекции, семантизация лексики, языковые опоры, страноведческая компетенция, развитие познавательного интереса

В современных условиях, когда объем необходимых для человека знаний резко возрос, важно научить студента ориентироваться в стремительном потоке информации, ежедневно пополнять свои знания.

Поэтому формирование специалиста нового типа невозможно без целенаправленной организации самостоятельной работы обучаемого. Развитие творческих начал возможно только в условиях учебного процесса, целенаправленно активизирующего самостоятельную деятельность студента, а достижение его высокого квалификационного уровня и особенно сохранение этого уровня при современных темпах развития науки и техники можно обеспечить, вооружив будущего специалиста навыками самостоятельной работы.

В связи с этим необходимо рассматривать самостоятельную работу как обязательный вид учебной деятельности студента и как эффективный способ обучения.

Известно, что самостоятельная работа студентов может осуществляться как во внеаудиторное время (дома, в лаборатории), так и на аудиторном занятии. При этом следует подчеркнуть, что, говоря об аудиторном занятии, мы имеем в виду не столько выполнение контрольных заданий, контрольных работ, но прежде всего выполнение разнообразных учебных заданий, в том числе имеющих целью и развитие навыков самостоятельной работы. При её организации мы опирались на следующие исходные положения (1,2,3,4):

1. Самостоятельная работа – вид познавательной деятельности, которая, как любая учебная деятельность по иностранному языку, определяется:

– целью работы (речевая деятельность);

– этапом работы над учебным материалом (презентация, тренировка, практика, контроль);

– источником информации (печатные, аудитивные и аудиовизуальные материалы);

– местом выполнения (аудитория, лаборатория, вне учебного заведения).

Самостоятельная работа может осуществляться в различных формах (письменной или устной; индивидуальной, парной или коллективной).

2. Самостоятельная работа – специфический вид учебной познавательной деятельности. Её специфика заключается в том, что она осуществляется без непосредственного контакта с преподавателем.

3. Учебные материалы для самостоятельной работы должны быть организованы методически таким образом, чтобы компенсировать отсутствие контакта и,

следовательно, должны взять на себя основную функцию преподавателя – функцию управления самостоятельной деятельностью студента на всех её этапах.

4. Особое значение при составлении учебных материалов приобретают учебные задания, поскольку именно они являются инструментом управления.

5. Задания, предназначенные для самостоятельной работы, должны носить активный и творческий характер, побуждать к активной целеустремлённой деятельности, стимулировать поиск самостоятельных решений. Тренировочные упражнения также имеют место.

6. Обеспечение режима самостоятельной работы в плане её индивидуализации предполагает предъявление студенту набора учебных заданий (упражнений, чтобы обеспечить ему возможность самостоятельного выбора и определения дозы) , объёма материала, необходимого для достижения учебной цели, предусмотренной в задании.

7. В системе заданий, предназначенных для самостоятельной работы, должны быть предусмотрены задания для обучения приёмам самостоятельной работы.

Эффективность планирования учебного материала, отводимого на самостоятельную работу, по нашим наблюдениям, зависит от следующих компонентов: во-первых, необходим отбор учебного материала с учётом его объёма, степени сложности и уровня информативности; во-вторых, важно обучить студентов работать самостоятельно, руководствуясь заданиями-инструкциями; в-третьих, необходимо установить систему контроля работы студентов (график работы, систематическую оценку знаний студентов, подготовку ключей для самокоррекции); в-четвёртых, невозможно осуществление работы без создания методической базы, обеспеченности специальной литературой и лабораториями.

Исходя из вышеизложенного, преподаватели нашей кафедры, целенаправленно работая над методическим обеспечением учебного процесса, стремятся вовлечь студентов в активную самостоятельную учебную деятельность, вызвать у них желание работать творчески, искать и находить самостоятельные решения.

Для самостоятельной работы, как правило, предлагаются лабораторные работы, которые сопровождаются материалами для самоконтроля. С помощью лабораторных работ развитие умений различных видов чтения осуществляется наиболее эффективно. Так, в лабораторных работах к чтению текстов по специальности предтекстовая часть включает в себя задания, направленные на снятие лексико-грамматических трудностей. Это такие задания, как:

-семантизация незнакомой лексики по словарю;

-подбор однокоренных слов;

-установление значения слов на основе словообразовательного анализа;

-трансформация глагольных словосочетаний в именные;

-составление словосочетаний с указанными глаголами и др.

Притекстовая часть сопровождается такими заданиями:

-подготовиться к ответам на предложенные преподавателем вопросы;

-разделить текст на смысловые фрагменты;

-найти в тексте определения научных понятий и т.д.

К послетекстовой части, как правило, мы относим задания:

-составить планы разных видов;

-выделить основную и иллюстративную информацию;

- закончить начатые предложения;

- выполнить упражнения на отработку грамматических форм;

-задания на восстановление информации по предложенным языковым опорам.

К заданиям для самостоятельной работы мы относим и прослушивание магнитофонных записей, например, лабораторных работ по фонетике (5), текстов на

аудирование (с последующими ответами на поставленные вопросы по содержанию текста, написанием изложения текста).

Достаточно эффективны задания с использованием аудитивных и зрительных опор, если они соответствуют языковой компетенции обучаемых и снабжены точной инструкцией для вербальной передачи информации (6).

Использование видеозаписей программ ТВ имеет ряд важных преимуществ:

- эфирно телевидение позволяет безгранично раздвигать стены учебных аудиторий во времени и пространстве, давая практически универсальную аудиовизуальную модель мира;

- иностранные учащиеся оперативно, широко и правдиво знакомятся с событиями международной жизни;

- использование широкой гаммы телепрограмм ТВ позволяет реализовать задачи обучения (7) в основных сферах коммуникативно-речевой деятельности (общественно-политической, социально-культурной и учебно-профессиональной), обучения таким видам обработки речевой информации, как составление резюме, основным способам изложения (описанию, повествованию, рассуждению, сообщению), формам речевого общения (монологу, диалогу), основным речемыслительным операциям (анализу, синтезу, сопоставлению, абстрагированию, обобщению).

В качестве тренировочных упражнений по формированию навыков синтеза предлагаются следующие задания:

-восстановите предложение по его началу;

-восстановите середину предложения по его началу и концу;

-восстановите предложение по его информативным узлам;

-восстановите сверхфразовое единство по его информативным узлам (целостное осмысливание);

-составьте предложение по его частям (даются в произвольном порядке);

-составьте план сообщения;

-озаглавьте отдельные части сообщения;

-сформулируйте основные проблемы, которым посвящено сообщение;

-просмотрите видеосюжет и ответьте на следующие вопросы;

-посмотрите интервью дважды и передайте его содержание в 5 – 6 предложениях.

Особое внимание преподавателями кафедры уделяется такому виду внеаудиторной работы, как чтение художественной литературы, так называемое домашнее чтение, цели которого достаточно широки: это и повышение страноведческой компетенции обучаемых, и обогащение их словаря, и развитие навыков извлечения целевой информации из художественного текста. Так, в заданиях, предшествующих самостоятельному чтению, главное внимание в слабых группах уделяется (8) выявлению языковых опор, способствующих пониманию важнейшей информации текста, а в группах с высокой языковой компетенцией предтекстовые задания направлены на изучение особенностей художественного текста, авторские особенности изложения. Столь же широк и диапазон послетекстовых заданий:

-прочитайте фразы из текста и перескажите ситуации, с ними связанные;

-дайте развёрнутые ответы на вопросы, аргументируйте своё мнение;

-разделите текст на композиционно-смысловые части;

-найдите предложение, аргументирующее основную мысль;

-подтвердите фактами из текста основные черты характера героя и т.д.

К числу эффективных, на наш взгляд, работ относятся коллективные задания (9), предлагаемые группе в целом. Это может быть, например, подготовка выступлений по актуальной проблематике, диалога-расспроса и диалога-дискуссии по заранее определённой теме и т.п.

Главной задачей преподавателя на этапе проверки усвоенного является выбор оптимальной формы проверки. Это может быть устный опрос учащихся (фронтальный или индивидуальный), выборочная проверка письменного домашнего задания, активизация отработанного материала в новых ситуациях, коррекция заданий творческого характера и т.п.

Одним из возможных резервов успешного обучения русскому языку как иностранному, активизации развития возможностей личности обучаемого является организация внеаудиторной воспитательной работы. Её формы разнообразны: конкурсы, олимпиады, встречи с интересными людьми, устные журналы, тематические вечера, экскурсии, культпоходы, основная функция которых имеет общеобразовательный, профессионально ориентирующий, воспитательный и развлекательный характер. Такие мероприятия создают благоприятные условия для проявления творческой активности студентов и возможности самовыражения.

Конкурсные задания способствуют развитию у иностранных студентов познавательного интереса, совершенствованию умений учащихся в применении русского языка как важнейшего средства передачи, обработки, хранения информации, расширению и углублению знаний учащихся об Украине. Особую активность вызывают задания, которые ориентированы на проверку наличия у студентов языковой интуиции, догадки, знания правил словообразования, фразеологии, страноведческого материала.

Уже традиционным стало проведение на кафедре тематических вечеров, таких как «За чашкой чая», «Обычаи и традиции украинского народа», новогодних вечеров, а также Пушкинских и Шевченковских дней, которые завершаются литературно-музыкальными композициями. Каждому такому мероприятию предшествует большая подготовительная работа. Студенты знакомятся со сценарием вечера, обсуждают его, вносят свои коррективы, отвечают за реквизит, работают над своими текстами, разучивают стихи. При этом ведётся толкование значений слов и отрабатывается выразительное чтение.

Обобщая всё вышеизложенное о месте и роли самостоятельной деятельности студентов в учебном процессе по русскому языку, можно сделать вывод о том, что только планомерное и систематическое использование как творческих, так и нетворческих видов аудиторной и внеаудиторной самостоятельной работы студентов поможет обеспечить владение выпускниками неязыковых вузов русским языком в соответствии с программными требованиями.

Список литературы

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. – М.: Просвещение, 1982.
2. Киселёва С.Н. К вопросу о методике организации внеаудиторной самостоятельной работы студентов-иностранцев на подготовительном факультете УДН им. П.Лумумбы \В кн.: Лингвометодические основы обучения русскому языку. – М.:Изд-во УДН, 1987.
3. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности \В.П. Григорьева, И.А.Зимняя, Р.П.Неманова и др. – М.: Рус. яз. , 1985.
4. Стоунс Э. Психопедагогика: Психологическая теория и практика обучения. – М.: Педагогика, 1984.
5. Тунгусова Г.И. Самостоятельная работа в цикле корректировочных занятий по фонетике у иностранных стажёров –русистов \\ Русский язык за рубежом. – 1991. - №1.
6. Логинова В.Г. Видеозаписи в учебном процессе \\ Русский язык за рубежом. – 1986. - №3.
7. Ожегова Н.С. Методика обучения восприятию русской речи. – М.: Рус. яз., 1978.
8. Добровольская В.В. Домашнее задание как резерв учебного процесса \\ Русский язык за рубежом. – 1984. - №2.
9. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе. – М.: Высшая школа, 1987.

Стаття присвячена проблемі організації самостійної роботи студентів-іноземців. Автори розглядають багатоаспектність поняття "самостійна робота", діляться досвідом її планування, узагальнюють типи завдань для самостійної мовленнєвої діяльності.

Я.В. Рудь, ст. гр. ОА 08-2, Л.Г. Боса, канд. іст. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Особистість на тлі епохи (Перебування М. Вороного на Кіровоградщині)

Мабуть, кожна людина вважає, що її місто чи село, де вона народилася і живе, – найкращий куточок на землі. Та це й зрозуміло, бо це місце – єдине і неповторне, воно викохало тебе на своїх долонях, збагатило своєю красою, подарувало друзів. Ти – його часточка, його люба донька і надія…

На мальовничих берегах річки Чорний Ташлик розкинулася Новоукраїнка – місто мого дитинства і юності.

Обрамлені розкішними лісосмугами сягають у далечінь неозорі поля золотої пшениці, цукрових буряків, соняшників, оксамит багаторічних трав. Замріяно тихі і майже нерухомі маловодні ріки. Глибокі яри та косогори, увінчані буйною зеленню, милують око. Закучерявлені задумливими вербами блищать дзеркальні плеса ставків – це наша степова новоукраїнська земля, яку природа так щедро наділила неповторною красою, невичерпною родючою силою, багатими підземними скарбами.

Ця ж земля дала світові цілу плеяду відомих історії людей. Саме тут розквітли таланти засновника українського професійного театру Марка Лукича Кропивницького, видатного українського письменника Івана Кіндратовича Микитенка, Тереня Масенка.

Остання трагічна сторінка життя геніального митця Миколи Кіндратовича Вороного пов’язана з Новоукраїнкою. Він – відомий український поет, літературний і театральний критик, історик, мистецтвознавець, публіцист, актор, режисер, перекладач.

М. Вороний – вважав, що не має права бути осторонь реальної дійсності, бути байдужим до страждань свого народу:

О ні! Я, взявши в руки зброю,
Іду за генієм до бою,
Рубаюсь з ворогом, співаю,
В піснях до бою закликаю
Всіх тих, що мляві та недужі,
Чи під укриттям сплять байдужі…

«Націоналіст», – так почали називати поета за те, що він просто всім серцем, всією душею любив рідну Україну. І як наслідок – виправно-трудові табори.

31 березня 1934 року особлива нарада НКДВ ухвалила: «Вороного Миколу Кіндратовича ув’язнити у виправтрудтаборі строком на три роки із зміною заслання у Казахстан на той самий строк, на місце заслання направити одиночним порядком».

Не маючи надії на повну свободу, хворий поет прохав місце заслання визначити десь ближче – Воронеж, Сталінград, навіть Свердловськ чи Кавказ.

Судова трійка при колегії ДПУ УРСР 9 червня 1934 р. несподівано зглянулась і замінила йому трирічне заслання у Казахстані висилкою на той же термін – із забороною проживати в Україні. Білорусії, Московській та Ленінградській областях.

Деякий час Микола Вороний проживав у Воронежі.

У вересні 1937 року поет з’явився у селі Глиняне Піщанобрідського району (нині Добровеличківський район Кіровоградської області). Про перебування в селі мало що відомо. Вже пізніше із особової справи дізналися, що в Глиняному поет товаришував з Іваном Гуликом, племінником свого старого знайомого Івана Шимановича. Можливо,

саме за його порадою, Микола Вороний потрапив у наші краї. Вочевидь, тут, в українській провінції, він шукав спокою та затишку.

У селі Вороний перебував недовго — близько місяця, після чого він переїхав до Новоукраїнки, поселився у Мотрі Голуб. У 1957 році, коли поета реабілітували, вона говорила, що її постоялець був тихим, невибагливим, багато читав і писав. Дуже не любив, коли до його кімнати заходили і відволікали від роботи, їжу готував сам. Найкращим приятелем Миколи Кіндратовича в Новоукраїнці став завідуючий місцевою бібліотекою Павло Ксенофонтович Андрієвський. Поета в місті на роботу ніде не брали (швидше за все, діяли вказівки органів), два тижні він працював коректором у районній газеті, але й звідти його ввічливо попросили. Директор місцевої школи Зиновій Гомонюк, з яким Вороний познайомився у тій же бібліотеці, відмовив йому в роботі на підставі відсутності педагогічної освіти.

Редакція газети «Новоукраїнські Новини» (раніше – «Колгоспник»), де працював коректором Микола Вороний

Одним словом, бажаного спокою не було і тут: поет жив у злиднях, з відчуттям власної нереалізованості, непотрібності, в постійних переживаннях про сина Марка, який до того часу був уже в'язнем ГУЛАГу. Не дивно, що своєму новому приятелю Павлу Ксенофонтовичу він часто виливав душу у відвертих бесідах.

«Сталінська машина» душила все мисляче, прогресивне, тим більше українське.

14 квітня 1938 року М. Вороного заарештували. Причиною арешту була його участь у роботі уряду Директорії, еміграція разом з урядом УНР до Польщі.

29 квітня 1938 р. особлива трійка при УНКВС Одеської області (Кіровоградська область утворена в 1939 р., тому Новоукраїнка входила до складу Одеської обл.) винесла вирок – «розстріляти».

Квітневого дня 1938р., коли Миколу Вороного вели в партії арештованих подвір’ям Новоукраїнського міжрайонного підрозділу НКВС, він упав на коліна, піднявши вгору руки, і зі слізьми на очах простогнав: «Боже! За віщо?»

7 червня 1938 р. вирок було виконано: поета розстріляли.

Лиха доля розпорядилася так, що... помирати поету випало тричі. Зрозуміло, що Микола Вороний покинув цей світ лише раз, але сьогодні існує три дати смерті поета.

Дослідники творчості й життєвого шляху поета давали дуже скупу інформацію про останні роки життя Вороного. Біографія його обривалася на 1934 р. розповіддю про адміністративне заслання до Воронежа та повідомлення, що саме там 1942 р. поет і помер.

1988 р. київський літературознавець Василь Яременко знаходить свідоцтво про смерть поета, що встановлює смерть Вороного від атеросклерозу 24 квітня 1940 р. на Кіровоградщині.

Останній акт трагедії Вороного зафіксовано в слідчій справі № 3945 від 29 квітня 1938 р., що зберігається в архіві КДБ Кіровоградської області, де сказано: «Вороного Миколу Кіндратовича розстріляти». Вирок виконано 7 червня 1938 року.

Його хотіли бачити прямим і однозначним, рівним і однотипним, а він був неповторним, багатодумним, непостійним, то мінорним, то світосяйним, то повним смутку, то жаги діяння, весь у русі, в пошуках, горінні. Він прагнув вивести рідну літературу з провінційного кола на європейський і світовий обшири. Вороний належав до тих українських діячів, про яких М.Рильський писав: «У ті гіркі часи формувалося покоління української інтелігенції, яке визначило новий етап у розвитку української літератури, етап шукання нових обріїв, нових тем, нових художніх засобів.».

27 вересня 1956 року правління Спілки письменників України надіслало прокурору УРСР запит і творчу характеристику на Миколу Вороного. В запиті, підписаному Олесем Гончарем та Юрієм Смоличем, було прохання розглянути питання реабілітації репресованого поета. Розслідування, що було проведене в 1956-1957 роках, засвідчило безглуздість обвинувачень, інкримінованих Вороному. Допитали і Павла Андрієвського, який відбув свої 10 років виправно-трудових таборів, і проживав у смт. Добровеличківка. Природно, цього разу він не підтвердив наявність якихось націоналістичних проявів у поведінці М. Вороного. А на прискіпливі слова слідчого, що, мовляв, у 1938 році ви говорили зовсім інше, стримано відповів: «Ті свідчення я давав на основі припущень, оскільки вся громадська атмосфера до того примушувала».

10 листопада 1957 року рішенням президії Кіровоградського обласного суду Миколу Вороного реабілітували.

Творчість Миколи Вороного довгі роки була заборонена, ім’я – призабуте. За часів культу особи і застою згадувати можна було тільки з ярликами – «націоналіст», «декадент», «співець абстрактної краси», а то й «білоемігрант-антирадянщик». Лише в другій половині 80-х років минулого століття його добре ім’я і творчий доробок нарешті остаточно повертаються українській літературі, а відтак – і українському народові.

Поетичне світобачення, тонке розуміння прекрасного, заглиблення в загальнолюдські проблеми і звеличення вічних життєвих цінностей – ось ті чинники, що зробили митця славетним, принесли йому любов читача.

Історія – це наша пам'ять, це той життєвий корінь, на якому тримається нація, народ. Геніальний Т. Шевченко в посланні «І мертвим, і живим…» з болем у серці звертався до своїх сучасників із закликом звернути погляди в минуле, спитати себе: «Ким? За що забуті?»

Микола Вороний – постать не забута.

19 березня 2003 року, за сприяння кафедри гуманітарних наук КНТУ, обласної Спілки письменників, на фасаді приміщення Новоукраїнської районної бібліотеки відкрито пам’ятну меморіальну дошку М. Вороного. Як відомо, під час перебування в місті 1938 р., поет дуже часто бував у цьому храмі книг.

Пам’ятна меморіальна дошка М. Вороного на фасаді приміщення Новоукраїнської районної бібліотеки

Подія ця для невеличкого містечка нашої України – непересічна. Віддати данину пам’яті поетові прийшли Новоукраїнці (серед них - учні місцевих шкіл), гості з Кіровограда та столиці: відомий поет Іван Драч, голова обласної Спілки письменників Василь Бондар, заступник голови Новоукраїнської райдержадміністрації Володимир Шиптенко. Цього дня лунала поезія Миколи Вороного як гімн Україні, як могутня симфонія, присвячена красі української землі.

Іван Драч виголошує урочисту промову на відкритті пам’ятної меморіальної дошки М. Вороного

Нині Микола Вороний задумливим поглядом зустрічає кожного відвідувача бібліотеки, а вдячні читачі приносять йому квіти – символ краси, життя, вічності.

Тож пам’ятаймо палкого патріота, великого, відданого сина України, життя якого обірвалося в маленькій Новоукраїнці.

Коли ти любиш рідний край,
Гори, палай!
Коли в огонь живої мови
Чуття святого надаси,
Ти станеш лицарем краси,
І визволення, і любові.
За честь і правду все віддай,
Коли ти любиш рідний край!

Список літератури

1. Верес Г. Поет повертається на Батьківщину, 1989.
2. Б. Рубчак. Пробний лет // Розсипані перли. Поети «Молодої музи» – К., 1991.
3. Микола Вороний. Поезії. Переклади. – К.: Наукова думка, 2003.
4. І. Ільєнко. Ст. «Боже! За віщо?» – «Літературна Україна», 14 березня 1991р.

Зміст

С.В. Лопатенко
Конденсация и разделение продуктов хлорирования
при производстве тетрахлорида титана 3

О.Г.Боднаров
Політична участь і її різновиди..... 8

О.Г.Боднаров
Системний підхід до аналізу політичного життя..... 11

М.І.Лисенко, Н.Г.Буряченко
Тіньова економіка та економічні злочини 13

М.Т. Плотнікова ,О.В. Півнєва
Якість людського життя і покращення його з допомогою активних домішок
(компонентів)..... 17

Г.І. Корнічева, Т.В. Лупан
Продуктивність сортів черешні в окремих регіонах України..... 21

А.І. Валявський, Т.В. Кравцова
Шляхи підвищення конкурентоспроможності машинобудівної продукції 22

Д.С. Насипайко
Методологічні аспекти відтворення людського капіталу……..…….24

О.О. Решетов, В.Т.Кирильчук, З.В.Стежко
Онтологія. Вчення про субстанцію 30

О.О. Решетов, В.Т.Кирильчук, З.В.Стежко
Староіндійська та старокитайська філософія..... 32

О.О. Решетов, В.Т.Кирильчук, З.В.Стежко
Філософське розуміння буття 35

О.О. Решетов, В.Т.Кирильчук, З.В.Стежко
Гносеологія. Емпіризм та раціоналізм 37

С. В. Щербина
Про стратегію вивчення іноземних мов в КНТУ 39

А.М. Бровченко, И.Ф. Пономаренко, , Э.А. Гришина, , В.В. Смоквина.
Исследование условий повышения эффективности алмазно-электрохимической
обработки структурно-напряженных сплавов за счет изменения
функциональных свойств электролитов 42

М.І.Півень
Психологічні механізми самостійності студентів у навчальній діяльності .....

Г. В. Штемпель
Контрастивний аналіз дієслів із семантикою “знання” в українській, російській, англійській та німецькій мовах.....

Г. В. Штемпель
Зіставно-стилістичний аналіз дієслів "знати" в різномовних художніх текстах .....

Г. В. Штомпель
Контрастивний аналіз лексико-семантичної групи дієслів "знання" на рівні фразеологічної одиниці в українській, російській, німецькій та англійській мовах.....

В.Л.Штефан
Откуда есть пошла... .....

В.Л. Штефан
В бій за волю (частина перша).....

В.Л. Штефан
Національна ідея: чи є вона в українців?.....

В.Л.Штефан
Глобалізація : її суть, надії і реальність.....

І. О. Головко, В.О. Гребенюк
Важливість урахування психологічних умов успішного формування знань, навичок і вмінь у процесі навчання іноземної мови.....

І.О. Головко, В.О. Гребенюк
Важливість урахування психології пізнавальних процесів під час навчанння іноземних мов.....

О.Г.Боднаров, С.П.Римарь
Новий інструментарій політичної психології .....

О.Г.Боднаров, С.П.Римарь
Цілі і засоби в політиці.....

В.Л.ШтефанЛ.О. Черненко
Україна - лінія цивілізаційного зламу.....

В.Т.Кирильчук
Соціальна обумовленість науки.....

В.Л. Штефан, , Д.В.Тлуста
Проблема боргів: хто, кому, за що і скільки?.....

Т.А.Сотниченко, В.В.Підоренко

Єдність мотивації навчання і учбової діяльності.....

В.П.Кравченко, В.І.Кравченко
Банки в умовах фінансової кризи .....

В.О. Гребенюк, І.О. Головко
Навчання професійно спрямованого іншомовного читання у немовних вузах.....

В.О. Гребенюк, І.О. Головко
Усі «за» і «проти» дистанційного навчання .....

В.О. Гребенюк, І.О. Головко
Специфіка навчання іноземної мови в професійному аспекті.....

З.В.Стежко, Г.П.Стежко
Світоглядні орієнтири в ситуації постмодерну.....

В.В. Підоренко, Т.А. Сотніченко
Коммуникативный подход в обучении иностранному языку.....

Л.В.Філіппова, , В.А.Сухенко
Індивідуалізація в комп'ютерному навчанні іноземним мовам .....

Корнічева Г.І.
Зональне районування черешні в Україні.....

В.М.Пестунов, О.С.Стеценко
Екологія душі і здоров'я людини .....

В.О.Малаховська
Взаємозвязок між доходами і витратами сільського населення

Г.А.Кулик, А.В.Бистрова, О.М. Звєздун
Шкодочинність бур'янів на посівах цукрових буряків .....

А.Ю. Донцова, В.В. Баранов
Управління трудовими ресурсами в період економічної кризи .....

І. О.Скриннік, С.А.Гасяк
Тепло та шумоізоляція будівель за допомогою скловиробів ISOVER
концерну SAINT-GOBAIN .....

І. О.Скриннік, І.С.Губа.
Застосуванням скловолокнистих виробів ISOVER концерну SAINT-GOBAIN
в будівництві.....

В.Т.Кирильчук
Про цільову орієнтацію науки .....

Т.О. Матвієнко, Н.В. Чорна

Екологічні аспекти використання фосфатвмісних миючих засобів
з метою зменшення впливу на навколишнє середовище .....

В.Ф.Мануйлов, К.Г.Петрова
Методика вибору вимикачів конденсаторних батарей.....

К.Г.Петрова, В.Ф.Мануйлов
Перевірка ланцюгів захисту трансформаторів струмом короткого замикання
від стороннього джерела .....

Кривошей Ю. І.
Деякі екологічні особливості едафофауни Правобережжя Центральної України.....

Л.В. Рибакова, Ю.В. Лукаш
Завадостійкі багатопроцесорні системи.....

В.М. Пестунов, А.С. Стеценко
Проблемы искусственного интеллекта и технических систем,
взаимодействующих с человеком.....

К.П. Дьомін, С.П.Дьомін, О.С.Стеценко
Вплив музичних і пісенних звуків на емоційний стан і здоров'я людини. .....

К.Д.Матвєєв, В.Ю. Олійникова
Теоретичні дослідження процесу дозування бункерними дозаторами грубих і
соковитих кормів.....

К.Д.Матвєєв, С.В. Рубан
Аналітичний аналіз процесу змішування комбінованими лопатевими
порційними змішувачами .....

І. Фоміченко, Т.П. Мірзак
Особливості інтернет-банкінгу в Україні .....

Т.В. Іванова
Практика застосування механізму регулювання ринку праці:
проблеми та перспективи .....

Т.В. Іванова, С.С.Макаренко
Фізіологічні принципи раціоналізації трудових процесів .....

В.О. Липчанський, С.С.Толстов
Інформаційне забезпе чення механізму регулювання ринку праці
в сучасних умовах .....

А.Ю. Донцова, В.В. Баранов
Ефективна система управління персоналом як складова антикризисної програми
підприємства.....

А.Ю.Донцова, А.О.Чернишова

Корупція в Україні: основні методологічні проблеми оцінки рівня корупції .....

А.О Дудкін, С.С. Макаренко
Мікроелементне нормування праці .....

О.М.Мамалига
Маркетинг відносин .....

Ю.В. Момзіна
Маркетинг в період кризи .....

Н. М. Москаленко, И.Л.Шкот
Реклама как один из видов текстов прагматического воздействия.....

Н. М. Москаленко, И.Л.Шкот
Прагматический аспект слов и заимствований в современном немецком языке .....

Л.В. Рибакова, А.А. Булахова.
Підсистема автоматизації обліку успішості студентів як складова АСУ
вищим навчальним закладом освіти .....

Н.В. Гречихина, Т.В. Тимошенко.
Лингвистический аспект лингвострановедения.....

Т.В.Тимошенко, Н.В.Гречихіна
Академічне письмо .....

Пестунов В.М. Марченко К., Марченко
Экологическое сознание.....

Т.В. Тимошенко
Комп'ютерні слова.....

Л.В.Ковальчук
Testing in English language, kinds of tests.....

Л.В.Ковальчук
Teaching Trial and Analysis of English for Technical Communication.....

Т.Б.Немченко , Т.А. Немченко
Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку пенсійного забезпечення
в Україні .....

В.Я. Воробейчик, С.М. Гайдукові
Дослідження частотно-вологісних характеристик електричних параметрів
пшениці і ячменю.....

О.В. Яцун, Т.П. Мірзак
Особливості національної економіки України.....

Т.В. Мельніченко, О.В. Медведєва,
Вплив автомобільних доріг на екосистеми.....

Л.І. Кіфор, О.В. Медведєва
Процеси евтрофікації водойм в міських умовах.....

А.Ю. Донцова, В.А.Карленко
Значение внимания в жизни и деятельности человека.....

Т.А. Бойко, М.В. Липатова, Л.В. Попова, А.П. Царук
Самостоятельная работа по языку как один из резервов повышения
эффективности обучения иностранных студентов .....

Я.В. Рудь, Л.Г. Боса
Особистість на тлі епохи (Перебування М. Вороного на Кіровоградщині).....

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 9

Підписано до друку 14.05.2009р. Формат 60х84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.Офсетний друк. Умов. друк. арк. 37.
Тираж 300 прим. Зам. №